

Alexander Solzjenitsyn

Lenin i Zürich

Översättning: Staffan Skott

Svenska utg. Wahlström & Widstrand Stockholm 1976

Innehåll

Förord	1
Ur FÖRSTA KNUTEN: Augusti fjorton	1
22	1
Ur ANDRA KNUTEN: Oktober sexton	17
38	17
44	31
45	41
47	54
48	63
49	75
50	82
Ur TREDJE KNUTEN: Mars sjuutton.....	91
L-1	91
L-2	107
L-3	118
Författarens efterord	132
Författarens personregister	134
Person- och sakregister.....	146

Solzjenitsyn var ingen beundrare av bolsjevikerna. Tvärtom blev han med tiden (i synnerhet från 1970-talet) en allt hätskare kritiker av allt som hade med den ryska revolutionen att göra. Men Solzjenitsyn var också en stor författare som satt inne med mycket kunskap om oktoberrevolutionens och dess viktigaste personligheters historia. I *Lenin i Zürich* målar författaren upp ett märkligt, motsägelsefullt, mångfacetterat och levande Lenin-porträtt. Att Lenin här inte framträder som någon särskilt sympatisk individ bör inte förvåna med tanke på Solzjenitsyns ideologiska och politiska ståndpunkter. Solzjenitsyn var ingen historiker och boken bör heller inte betraktas som ett historiskt verk i egentlig mening. Det Solzjenitsyn ger är en högst subjektiv bild av Lenin och det är givetvis oundvikligt att denna av många betraktas som högst kontroversiell. Samtidigt med boken publicerar vi därför några recensioner av densamma – en av dessa är kritiskt positiv, de två andra är mer negativa:

[Recensioner och debatt om Solzjenitsyns Lenin i Zürich](#)

Förord

”Det på sin tid utelämnade kapitel 22 ur Första Knuten och kapitlen ur Andra och Tredje Knutarna om Lenin under Första världskriget har jag skrivit respektive påbörjat redan i Sovjetunionen. Sedan jag oväntat hamnat i Zürich har jag här funnit ytterligare en mängd viktigt material. Av denna orsak har dessa kapitel vuxit kraftigt i omfattning, och det förefaller mig nu meningsfullt att trycka dem som en separat bok, utan att invänta den ännu avlägsna publiceringen av själva Knutarna.”

A. Solzjenitsyn

Översättning av Staffan Skott Originalalets titel: Lenin v Tsjuriche

© Alexander Solzjenitsyn 1975

Bohusläningens AB, Uddevalla 1976 ISBN 91-46-12596-5

Ur FÖRSTA KNUTEN: Augusti fjorton

22

Javisst! Javisst! den är en defekt, den här fallenheten att bli upphetsad, den här intensiteten, när man är så uppe i en viss ståndpunkt att man plötsligt blir alldeles blind och döv för omgivningen och inte ser den självklaraste fara som hotar en! Som den där gången tillsammans med Julij Martov (och vilken gång sen! alldeles efter en genomliden treårig förvisning, alldeles på väg att ge sig utomlands!) då de hade en korg illegala skrifter med sig, och ett brev på osynligt bläck om planerna på ”Iskra”. De hade varit överambitiösa och överkonspirativa. Man förutsattes byta tåg på vägen och de hade inte tänkt på att det andra gick över Tsarskoje Selo – när de kom dit blev de misstänkta och gendarmerna grep dem, det var bara den räddande ryska slöheten hos polisen som gav dem tid att bli av med korgen, och i brevet läste polisen bara den föregivna texten, iddes inte hålla det över värme – och på så sätt räddades ”Iskra”!

Eller som senare: i det spända, årslånga kriget inom partiet mellan en majoritet på tjugo mot en minoritet på tjugotvå – så missade de, märkte de nästan inte hela rysk-japanska kriget.

Likadant var det med det här kriget (han hade inte tänkt på det, inte skrivit om det och inte heller reagerat på Jaurès ställningstagande). Och varför det? Därför att en allmän smitta av *sammanslagningsanda* bredd ut sig och på de senaste åren kommit att omfatta hela den ryska socialdemokratin – en urskiljningslös sammanslagningsanda, det farligaste och skadligaste man kunde tänka sig för proletariatet! försoningsidéer och sammanslagningssträvanden – det var det samma som svagsinne och undergång för partiet! Och den mähäiga Internationalens ledare hade tagit över initiativet. De skulle försona oss! De skulle förena oss! De kallade till en tarvlig sammanslagningskonferens i Bryssel – hur skulle man bära sig åt för att komma loss?? All uppmärksamhet och all sinneskraft hade gått åt till det – och därför hade han nästan inte hört skottet mot ärkehertigen! ... Österrike hade förklarat krig mot Serbien – det var som om han inte hade märkt det. Till och med hade Tyskland förklarat krig mot Ryssland! – det var som ingenting ... Sen hade det kommit meddelanden som gick ut på att de tyska socialdemokraterna skulle ha röstat för krigskrediterna – tack, den finten gick vi inte på, det var bara försök att sprida förvirring bland socialisterna. Ja, ja, man blir så upptagen av

kampen när man kommit igång, det blir svårt att hejda sig och tänka efter. Jo, jo, det hade tagit tio dagar att inse sin dubbeltydiga situation här invid ryska gränsen och skynda sig iväg från detta förbaskade Poronino som ingen människa kunde ha någon glädje av längre, och hela detta tillstängda Österrike-Ungern. Vad kunde man uträtta i ett krigförande land? Han skulle ha gett sig iväg till det välsignade Schweiz med detsamma – detta neutrala, pålitliga, bekymmersfria land, med förståndig polis och ordnade förhållanden! Men icke! Han hade inte rört sig ur fläcken, bara fortsatt sitt tankearbete med gamla förkrigsproblem, varpå det blev krig mellan Österrike och Ryssland och en gendarmunderofficer knackade på dörren redan nästa kväll då regnet vräkte ner.

Överhuvudtaget – för naturligtvis måste det bli krig – så var kriget förutspått och förutsett. Men inte konkret här och nu, i år. Och så hade han missat det. Och blivit tagen på sängen ...

Haneckis slätrakade och behagliga, nästan veka ansikte – det var alldeles fridfullt nu, men så ursinnigt han hade skrikit åt domaren i Nowy Targ! Och så han hade jagat runt i bondkärran! Han var inte den som övergav en vän i nöd.

Längs perrongen – fram till loket och tillbaka. Fram till loket –och tillbaka. Det var förtvivlat mycket tid kvar till avgången, nästan en halvtimme, och allt kunde inträffa. Fast här på stationen patrullerade gendarmen lugnt, ingen kunde ge sig på dem nu.

Det är dialektik: gendarmer kan vara något dåligt, men kan också vara något gott.

Lokets stora röda hjul, nästan lika högt som han själv.

Hur spänd, försiktig, förutseende och misstrogen man än är – så vaggas man i säkerhet om man lever en lugn och regelbunden tillvaro, kälkborgerligt, som han nu i sju år i följd. Säg att man står i en stor skugga och inte ser riktigt, och lutar sig mot ett massivt gjutjärnsstöd – det kan plötsligt börja röra sig, och visa sig vara ett stort rött hjul på ett lok, som drivs av en öppen lång vevstake – hjulet griper tag i en och vrider en – dit! under hjulet!! Först när man ligger och fäktar med huvudet mot rälsen så inser man, och för sent, hur det gick till när man överrumplades av en oväntad och dum fara.

Men varför just till honom, när kriget nätt och jämnt ens brutit ut? Först hade han skrattat åt det: vad kunde det vara som de misstänkte? – inför den österrikiska polisen var han oskyldig som ett lamm. (Han hade ju flyttat till Kraków just för att han hört av Hanecki att de österrikiska myndigheterna skulle stödja alla tsarfientliga krafter.) Det hade blivit husundersökning. Det fanns ryska adresser och konspiratoriska anteckningar (det var ett elände med dem, ständigt måste de dyka upp i fel ögonblick), men den enfaldige gendarmen hade över huvud taget inte märkt dem, han hade kastat sig över manuskriptet om bondefrågan: alldeles för mycket siffror! ett chiffer! Och lagt beslag på manuskriptet. Synd i och för sig, men strunt i det. Men polisen, den stryker alltid mothårs också och då kan det jämt dyka upp någonting på den slätaste rygg. Lenin oroade sig bara för de ryska adresserna, men gendarmerna grävde och grävde – och hittade en browning med patroner! Lenin tittade förbluffad på Nadezjda, han kände inte till och hade inget minne av den här eländiga pistolen, han skulle aldrig ha tagit i den ens, han kunde ju inte ens skjuta och ännu mindre skulle han någonsin ha fått för sig att agera med vanliga handeldvapen. Varifrån kom den? ? ? (Det visade sig att det var någon hyperomtänksam rysk kamrat som släpat hit den, den idioten, och taffliga Nadezjda hade tagit emot.)

Man lever sitt eget liv. Inte iakttar man sig från sidan, inte begriper man hur det ser ut. Men någon hade bosatt sig alldeles invid ryska gränsen; många kom till honom från Ryssland; man

skickade pengar till honom från Ryssland, och inte små summor heller; han tog långa promenader i bergen, antagligen ritade han kartor. Man hade sagt till alla i Nowy Targ att gripa misstänkta personer, som gjorde kartor över vägarna och förgiftade brunnar. Spion, var det sagt! Och så den här revolvren! Inne vid morgontåget i morgon, så åker vi till Nowy Targ.

En ond cirkel av dumhet! En mur av dumhet! En dum, simpel, blind missräkning av värsta sort – som den gången i Tsarskoje Selo. (Eller som 1895, då de hade förberett tidningen men inte fått ut ett enda nummer utan åkt fast med detsamma ...) Visst, visst! – en revolutionär måste alltid vara beredd att hamna i fängelse (för all del, det klokaste är att låta bli) – men inte så dumt! inte så skändligt! inte låta sig bli satt ur spel vid alldeles fel tidpunkt!! Den stinkande cellen i Nowy Targ! det mögelgröna Österrike-Ungern! – och en krigsdomstol!?!?

Varken konkreta olyckor eller nederlag, tarvligheter eller gemenheter från fiender – ingenting plågar en i själen så som felberäkningar man själv har gjort, hur små de än må vara, det bränner dag och natt, i synnerhet i fängelse. *Sin egen* felberäkning kan man inte objektivt förklara, för man kan inte släta över och glömma, det blir bara: jag kunde ha gjort annorlunda! kunde ha gjort annorlunda!! kunde ha gjort annorlunda!!! Men det gjorde jag inte, dum som jag var! Det var jag *själv* som gjorde misstaget! – och på elva dagar får man inte ro, hur man än går av och an på stengolvet från den ena väggen till den andra, hur länge man än ligger på den gnällande resårsängen, det bara bränner och svider: jag kunde ha gjort annorlunda! – kunde ha gjort annorlunda!! – jag har ställt till det själv! – jag har själv åkt dit!!

Och det var fortfarande tjugotre minuter kvar till dess att tåget ska gå, än hade det bara ringt för första gången – om vi ändå redan vore på väg!

Men Hanecki, Kuba som han hette i partiet, han förde sig självsäkert, köpmannaränderna gick inte ur. Hans mustasch var ett brett och fiffigt snöre, hans ögon envisa, lugna och litet utstående, hela han var en fröjd att skåda. När det var som värst var han inte den som svek eller förlorade besinningen eller gav upp, han satte sig fast som en bulldogg i gendarmeriets byxor. Den förste som Lenin trampade iväg till på sin cykel direkt efter husundersökningen, det var Hanecki, inte Grigorij Zinovjev – och det visade sig vara ett riktigt val. Han hade fortfarande försökt att berätta om det som om det var en liten bagatell, en löjlig och förtretlig dumhet. (Men själv var han bedövd: det var krigstider, vem skulle bry sig om det? – han skulle bli arkebuserad! dom skulle inte ha några problem med att expediera honom – hela partiet skulle gå åt skogen, av ren dumhet! och hela den socialistiska världsrevolutionen med det!) Men Kuba hade insett hur farligt läget var! Han hade inte lekt med i någon sorglöshet för att lugna nerverna, han hade sprutat namn som en fontän – socialdemokrater! parlamentsledamöter! kända personligheter! – vem man skulle skriva till, förklara för och tjata på!! för att få dem att gripa in!!!

Redan samma kväll hade Hanecki skickat de första telegrammen, och Uljanov hade telegrafiskt bett polisen i Kraków bekräfta hans fullständiga lojalitet mot det österrikisk-ungerska kejsardömet. På morgonen återvände Lenin inte från Nowy Targ, och Hanecki skyndade i en bondkärra - det gick inga tåg på dagen – till polischefen, till åklagaren (vilket var att själv ta risker, för de hade arresterat Zinovjev sedan och kunde ta Hanecki likaväl), skickade ett tjog med brev runt om i landet och begav sig själv till Kraków, där han träffade mängder av folk (han kunde lägga upp trovärdiga historier för vilken byråkrat som helst på ingen tid alls!), och telegraferade till Wien. Vilken man som helst av slavisk stam skulle ha tröttnat i hans ställe, svikit och givit upp, men Hanecki fortsatte med sin outsinliga påstridighet, som om det varit hans egen bror – han var inte den som svek! När han kom

tillbaka från Kraków lyckades han till och med ta sig in i fängelset och träffade Lenin, som då gav honom nästa uppdrag: att ordna så att de genast kunde resa till Schweiz!

Haneckis telegrafiska påstötningar fick de båda socialdemokratiska parlamentsledamöterna Viktor Adler och Diamand att vända sig till kansler och utrikesministerium och skriftligen gå i borgen för den ryske socialdemokraten Uljanov som fiende till den ryska regeringen, en större fiende än självaste kanslern för Österrike-Ungern. Krakówpolisen fick besked: ”Uljanov skulle kunna göra oss stora tjänster under förhandenvarande omständigheter”. Ändå hade de inte släppt honom förrän efter elva dagar, den sjätte augusti, dom visste vad dom gjorde ...

Men därefter hade veckan i Poronino efter fängelset inte alls varit lugn. Det som man kunde få den österrikiske kanslern och svagsinta österrikiska aristokrater att förstå, det kunde de galiziska bönderna alls inte begripa, tröga som alla bönder i hela världen – i Europa, Asien eller Alakajevka. För de oupplysta invånarna i Poronino så var den här utlänningen, även om han blev frisläppt, fortfarande en spion! Märkvärdigt! Helt otroligt! Det hade kommit bondkvinnor från kyrkan och larmat så det hörts över hela gatan, det var inte klart om de hade sett Nadezja och sa det med avsikt så hon skulle höra det, men de hade förklarat att även om myndigheterna släppt honom *så kunde de själva klösa ögonen ur honom! så skulle de själva skära tungan av honom!* Nadezja hade kommit hem blek och darrat i hela kroppen. Men hennes rädsla hade smittat av sig och satt sig också på honom. Javisst – visst kunde dom klösa ögonen ur honom, det vore inte märkvärdigt. Javisst – visst kunde de skära tungan av honom, det vore ingenting orimligt. De behövde bara komma dragande med tjugor och knivar ... En sådan kolossal fara hade Lenin aldrig i hela sitt liv varit utsatt för. Aldrig hittills hade han från någon som helst ... Historien är full med plötsligt uppflammande, tygellös vrede från de enkla folkdjupen. Det finns ingen säkerhet från sådan ens i ett civiliserat samhälle, till och med i fängelse är man säkrare än mot en okontrollerad folkmassa ...

Skyndsamma åtgärder inför ett hot – det är inte panik, det är en mobilisering.

Deras sista dagar i Poronino förmörkades och blev förstörda av detta. I två år hade byn varit lugn och fridfull, nu var det som om den tog sats inför ett språng. De gick inte ut mera, sov dåligt, åt dåligt och packade under nervositet. Lenin försökte plocka ut det nödvändigaste bland böcker och papper men kunde inte kontrollera sig, fick ingen rätsida på det, och det blev en packning på nära tusen kilo papper. De hade ju flyttat hit för gott från

Kraków samma vår!

Kunde han för resten dröja här, alldeles invid ryska gränsen?

Kosackerna kunde göra en räd – och ha honom i sina klor på ett ögonblick.

Men nu till slut, här framför det gröna prydliga tåget, på en plattform där det med en gendarm och stationstjänstemän närvarande inte kunde komma till någon lynchning – släppte det, äntligen. Alla var på gott humör. Det var en sådan morgon också, solig, utan moln. Inga krigstransporter lastades, perrong och tåg såg ut som de brukade under sommarnöjessåsongen om sommaren. Även om man sålde biljetter fritt bara till Nowy Targ, medan det krävdes tillstånd från polisen till Kraków.

Därför var vagnarna halvtomma. Nadezja och svärmodern satt redan där och tittade ut genom fönstren då och då. Det var några kamrater där för att vinka av, de stod under fönstret.

Men Lenin själv hade tagit Jakovs arm och gick hela tiden av och an längs plattformen, bägge lika kortväxta, på centimetern, båda breda, fast Lenin av sin benstomme och Kuba av

vällevnad.

När man fått uppleva någons förmåga i sådana angelägenheter bör man också lyssna mera uppmärksamt på vad han har att säga, hur drömskt det än må vara. Lenin kände Jakov sedan länge, sedan andra kongressen, men det var i polska ärenden, och först i sommar hade han utvecklats i en annan riktning och blivit den mest betydelsefulla av dem alla. Han var överhuvudtaget en pärla: osedvanligt effektiv och ordentlig – och absolut förtegen om allt som var viktigt, ingen obehörig fick ett ord ur honom. I juni och juli hade Lenin och han gjort långa vandringar längs bergslutningarna i Poroninos omgivning och diskuterat hans hänförande finansiella projekt, ett rent fyrverkeri. Det var kanske för sitt borgerliga ursprung skull som Hanecki hade ett uppseendeväckande väderkorn och handlag med pekuniära ärenden – en sällsynt och mycket fördelaktig egenskap för en revolutionär. Han formulerade frågan rätt: pengar, det var partiets armar och ben, utan pengar är varje parti hjälplöst och bara en pratapparat. Till och med parlamentariska partier behöver stora pengar till sina valkampanjer, hur ska det då inte vara för ett revolutionärt parti som verkar under jorden, som behöver arrangera gömställen, mötesplatser, resor, litteratur och vapen, som måste utbilda stridsdugligt folk, sörja för de aktiva medlemmarna och vid det rätta tillfället vara i stånd att genomföra omvälvningen?

Som om någon behövde övertygas! Det hade alla bolsjevikerna klart för sig redan från den andra partikongressen, från de första stegen på självständighetens väg: utan pengar inte ett steg, pengarna bestämde allt. Den första utvägen var att pressa anslag från ryska krösusar, från Mamontov och ”pepparkakan” Konovalov, och Savva Morozov hade klämt fram tusen i månaden, det räckte precis till att underhålla Petersburg-kommittén, men andra släppte ifrån sig oregelbundet, i köpmannanåd eller intellektuella sympatier (Garin-Michajlovitj gav tiotusen en gång) – och sedan fick man gå till dom och be på nytt. Det fanns ett säkrare sätt – att ta själv. Man kunde komma över arv, som hos fabrikören Schmidt, då partimedlemmar fick gifta sig med arvtagerskorna, eller också lura Lbov-bandet i de uraliska bergen – ta deras pengar men inte ha med sig några vapen åt dem. Eller också mer systematiskt: genom att utveckla *de krigstekniska medlen*. De hade förberett tryckning av falska sedlar i Finland, och Krasin hade redan fått tag i sedelpapper, och gjorde bomber till ex-er.

Ex-erna gick alldeles lysande; men på femte kongressen var Plechanov och Martov framme med sin skenhelighet och förbjöd dem, fast det fanns ju ingen möjlighet att stoppa dem då, och i Tbilisi kom Kamo och Koba framgångsrikt över 340 000 till ur statskassan. Men de glömde bort sig, det gick runt i huvudet för dem, de började växla frasiga femhundra rublar i Berlin, Paris och Stockholm, de skulle ha varit måttligare, för tsarministeriet hade sänt ut numren och Litvinov åkte fast, Sarra Ravitj också, i München, och skickade ett misslyckat brev från fängelset som blev uppsnappat. Polisen började leta bland bolsjevikerna i Genève och grep tretton, Karpinskij och Semasjko skulle ha fått ordentliga straff om inte liberaler från parlamentet kommit till hjälp. Kautsky hade kacklat värst och tarvligast av alla med sin falska, hycklande dryga *principfasthet*. Det var ett fullkomligt tarvligt påhitt: arrangera en ”socialistisk rättegång” mot de ryska bolsjevikerna och i all fantasilöshet befalla att de allsmäktiga femhundra lapparna skulle *brännas!* (Vid blotta åsynen av hans porträtt, en skenhelig vithårig åldring i uppspärade glasögon, så rycker det av äckel i käken, som om man fått en groda i munnen.) Ni har det bra, tyska arbetare är rika och medlemsavgifterna rejäla och partiet lagligt – men hur tror ni vi har det?? (De brände inte allt, förstås, så dumma var de inte.) Sedan hade de burit sig dumt åt igen och gjort den elaka gubben till finansiell skiljedomare mellan bolsjevikerna och mensjevikerna (det gick inte att undvika

återföreningsmanövrer, följaktligen måste man liksom förena pengarna också, och mensjevikererna var så pankta; hela arvet efter Schmidt kunde man inte smussla undan, en del gavs till Kautsky för skiljedom – och sedan ville han inte ge det tillbaka till bolsjevikererna vid den nya sprängningen).

Men den här sommaren hade Hanecki gjort Lenin verkligt entusiastisk för ett projekt: att skapa sitt eget företag i Västeuropa eller gå in som delägare i någon redan existerande koncern – så skulle en garanterad vinst varje månad flyta in i partiet. Det var inte alls några ryska luftslott, varje mått och steg som föreslogs var frapperande i sin exakta beräkning. Det var inte Kuba själv som hittat på det, det kom från Parvus genialiska flodhästhuvud, Kuba hade fått brev från honom i Konstantinopel. En gång i tiden hade han varit fattig som alla socialdemokrater, sedan for han till Turkiet för att starta strejker, och nu skrev han öppenhjärtigt att han var rik så att det räckte (enligt influerna rykten – fabulöst), och att det var hög tid att också partiet blev rikt. Han hade gett det hela en bra formulering: för att på säkraste sätt störta kapitalismen måste de själva bli kapitalister. Socialisterna måste först bli kapitalister! Socialisterna skrattade och Rosa, Klara och Liebknecht hade gjort klart för Parvus att de föraktade honom. Men kanske hade de för bråttom. Hånskratten hade förbleknat inför Parvus' konkreta ekonomiska styrka.

Delvis var det för de här projekten från Hanecki som de hade missat krigsutbrottet.

De diskuterade dem också nu, under dessa sista minuter. Och hur de skulle upprätthålla kontakten. Nå, de skulle träffas snart igen: Zinovjev skulle resa efter Lenin, och Hanecki med, så snart han krånglat sig loss från sin österrikiska värnplikt.

Nu ringde den andra signalen. Lenin hoppade raskt upp på fotsteget – utan hatt, nästan kal på hjässan, i en sliten kostym, med sitt spetsiga ansikte, den oroliga vaksamhet som aldrig lämnade honom – faktiskt, i viss utsträckning såg han ut som en spion, hade Hanecki så när sagt, men han visste att Lenin skulle ta illa vid sig om han sa det, och han lät bli.

Han själv förresten, med sina sorgsna, vaksamma ögon, sitt grosshandlaransikte och sin slitna kostym, vem liknade han själv om inte en spion?...

Stinsen stod bister i sin höga svartröda skärmmössa. Det ringde tre gånger i ringklockan. Tågbefälhavaren blåste i sitt horn och rusade iväg.

Man vinkade åt de avresande. De vinkade i sin tur genom det öppna fönstret.

Här hade de inte haft det så illa i alla fall. Det hade varit lugnt och ordentligt, inte alls som det kaotiska Paris. Hur mycket Lenin än flackade runt i Europa, europé blev han aldrig. Man måste ha en inrutad och skötsam livsföring, det är det bästa tillståndet för att få något gjort.

Hur många starka upplevelser hade de inte haft här. Glädjeämnen.

Brustna illusioner.

Malinovskij ...

De som stannade kvar var borta och försvunna, tillsammans med plattform och station. Till och med Hanecki, hur pålitlig och förtjänstfull han än var, och kamrat i partiet – nu var han ute, borta från nästa etapp i livet. Det var fullt möjligt att han återigen under någon av de nästa skulle visa sig vara den viktigaste och oundgängligaste, och att sömnlösa brev åter skulle börja strömma in till honom, märkta ”express” och med tvåfaldiga och trefaldiga understrykningar i texten, men just nu hade han skött sin sak lysande – och var borta.

Det existerade en orubblig lag, formulerad av ingen, i den revolutionära kampen, kanske rent av i varje mänsklig utveckling, Lenin hade många gånger kunnat iaktta den: under varje period är det en eller två människor som träder fram och kommer en nära, de som man tänker mest lika med just då, de som är mest intressanta, betydelsefulla, nyttiga just då, som just i dag lockar fram den största öppenhet, samtal och gemensamma ageranden. Men nästan ingen av dem är i stånd att hålla sig kvar i den positionen, ty situationerna förändras varje dag, och vi måste dialektiskt förändras med dem – rent av ögonblickligen, rent av i förväg, det är i det som politisk genialitet ligger! Det var naturligt att både den ene och den andre och den tredje, som hamnat i Lenins virvlar, genast sögs upp i hans agerande, utförde hans uppdrag vid angiven tidpunkt med angiven hastighet, med alla medel och under uppoffring av sina personliga intressen – det var naturligt, för det gjordes inte för Vladimir Iljitsj Lenin, utan för den starka makt som kom till uttryck genom honom, medan han – han var bara den som ofelbart angav dess väg, som alltid visste exakt vad som var sant just i dag, det var inte ens alltid som det på morgonen var detsamma som kvällen innan. Men så fort dessa episodiska människor blev envisa, slutade inse nödvändigheten och det överhängande i sin plikt, började hänvisa till motstridigheter i sina känslor eller viktiga detaljer i sitt eget öde – då var det lika naturligt att föra dem undan från den stora vägen, avlägsna och glömma, ibland också skälla ut och förbanna, om det behövdes – men även när han avlägsnade eller förbannade så handlade Lenin utifrån den makt som styrde honom.

De förvisade vid Jenisej hade länge varit i den ställningen, med närhet och gemensamma åsikter, men bara därför att det inte funnits någon geografiskt närmre. Plechanov hade avtecknat sig i fjärran i en sådan ställning, men vilken kylig och hård lektion hade han inte huggit av det med, på några få möten. I en sådan ställning, i en rent av farlig och otillåten närhet hade Martov varit i flera år. Men han hade också givit upp. (Med Martov hade han fått den bittra erfarenheten, en gång för alla: det kan inte finnas någon sådan form av relationer i mänskligheten som ”vänskap”, utanför de politiska, klassmässiga och materiella relationerna.) Krasin hade stått honom nära – medan han tillverkade bomber. Bogdanov hade stått honom nära, så länge han ordnade inkomster åt partiet, men det föll bort, och han insåg inte hur tvärt allt hade ändrat sig då, gjorde fortfarande anspråk på att få styra – och sprack på det. Samtidigt drogs nya trogna in i virveln Kamenev, Zinovjev ... Malinovskij ...

Bara den kunde finnas vid hans sida och följa med i takten, som rätt förstod vad partiet var och betydde, och bara så länge han förstod det. Men så var den enskilda konkreta uppgiften över, och då var oftast också insikten förbi, och alla dessa medarbetare av i går var i fortsättningen bara hopplöst fastväxta i den stumma orörliga mark som vägstolpar, och blev efter, och rycktes loss, och glömdes bort; ibland kom de en till mötes vid en ny krök på vägen, ovänliga, den här gången som fiender. Det fanns till och med meningsfränder som stod honom nära för en vecka, för en dag, för en timme, för ett samtal, ett enda meddelande, ett enda uppdrag – Lenin gav dem hela sin intensitet, hela trycket från detta som måste göras – gav det åt var och en av dem, som om just han var den viktigaste människan i världen – men på en timme var de redan borta, glömdes bort för alltid, vilka de var och varför de hade mötts.

Valentinov hade förefallit komma honom nära på det viset, när han första gången kom från Ryssland, fastän han genast hade åstadkommit förvirring med sin enfaldiga världsuppfattning där någon finmekanisk detalj som han åstadkommit var viktigare för honom, arbetaren, än till och med den politiska kampen. Och det visade sig också snart i praktiken att han inte hade någon motståndskraft mot Martov, vilket innebar att han i praktiken var en mensjevik.

Tåget gick nedåt, med stora vindlingar runt kullarna – medan stigar och vägar för häst och

vagn rann upp och ner för sluttningarna, förbi gårdar, höstackar och säd som inte bärgats än, och innan en sådan väg ännu hunnit försvinna så kunde man skynda uppför den med ögonen, som om det varit till fots. Mycket hade han vandrat omkring Poronino, men här hade han aldrig varit.

Men han satte sig ner på bänken. Kanske för att tänka, eller läsa – men inte för att hänge sig åt sentimentala tankefärder.

Hans närmaste förstod på hans blick och hans rörelser att de inte skulle besvära honom med vardagliga småttigheter, och gjorde inte för mycket väsen av sig själva, satt stilla på sin bänk.

Alla dessa tröttsamma år efter nittonhundraåttan, efter att revolutionen hade krossats, de hade varit sådana: med folk som gett sig av och folk som kasserats. Borta var vperedisterna, bojkottörerna, ultimatismerna, machisterna, gudabyggarna Lunatjarskij, Bazarov, Aleksinskij, Brilliant, Rozjkov, Krasin, Ljadov, Menzjinskij, Lozovskij, Manuilskij, Gorkij ... Hela det gamla gardet som svetsats samman vid splittringen med mensjevikerna. Vissa ögonblick kändes det som om det inte skulle bli någon kvar, som om hela bolsjevikpartiet var bara han tillsammans med två kvinnor och ett tiotal tredje rangens luggslitna personager, som besökt bolsjevikernas möten redan i Paris. På ett gemensamt möte kunde han alltid räkna med att inte ha några sympatisörer där, och med att man skuffade iväg honom från talarstolen. Alla var de borta, en efter en, och vilken övertygelse hade det inte krävts för att inte hemfalla åt tvivel, inte vackla, inte komma springande med andan i halsen för att bli försonad, utan i stället stå fast med vetskap om framtiden och veta: de skulle själva komma tillbaka, själva komma till besinning, och den som inte kom tillbaka – den kunde få gå under.

Åren nittonhundra sex och nittonhundra sju – än var nederlaget inte fullständigt, än sjöd det i hela samhället, som kokade och snurrade runt i en väldig virvel, Lenin satt i Kuokkala och väntade och väntade på nästa krig. Men efter nittonhundraåttan, då det reaktionära bandet tog över hela landet i sitt grepp, så liksom torkade det underjordiska partilivet ut, arbetarnas verksamhet myllrade upp på ytan av stacken, i fackföreningar, i försäkringskassor, och precis som det underjordiska partilivet blev exiltillvaron också en drivhustillvaro, liksom passe ... Därhemma – där fanns duman, den legala pressen – och varje exilryss försökte att bli publicerad där ...

Därför var det så bra med kriget! Det var en fröjd att kriget hade brutit ut!! Därhemma skulle de alla snart sitta trångt, likvidatorerna, och det positiva i möjligheterna att verka lagligt skulle snart vara ett minne blott, medan exilgruppernas styrka och betydelse tvärtom skulle öka! Tyngdpunkten i det ryska samhällslivet skulle än en gång förflyttas till exilen!!

Lenin hade tänkt igenom allt detta och kommit till dessa slutsatser redan i fängelset i Nowy Targ. (Nadezjda! Har vi åkt förbi Nowy Targ? Jag har inte märkt något.) Redan i fängelset hade han övervunnit oron och undvikit att låta sina personliga motgångar överskugga det stora positiva som hänt, han sög in i sig och bearbetade det stora kriget ute i Europa. Ur varje sådan bearbetning inne i Lenins hjärna föddes alltid färdiga slagord – att skapa slagord för varje situation var också det egentliga syftet med allt sådant tankearbete. Samt att översätta sina slutsatser till det allmänt använda marxistiska språket; på något annat kunde inte meningsfränder och efterföljare förstå honom.

Det som han nu fått ur sitt tankearbete, det avslöjade han efter frisläppandet först för Hanecki: det gällde att inse, att när väl kriget börjat så skulle man inte försöka ignorera det eller hejda det, utan – utnyttja! Det gällde att sätta sig över den inskränkta och vidskepliga föreställning som ibland fått hemvist även i proletära huvuden, att krig är synd eller en olycka. Slagordet

”Fred till varje pris”, det var ett inskränkt och vidskepligt slagord! Vilken linje var den bästa för de revolutionära demokraterna i den uppkomna situationen? Först och främst att göra slut på amsagorna om att centralmakterna Österrike och Tyskland hade hetsat till kriget! Enheten skulle nu komma att gömma sig bakom bortförklaringar om att ”man har angripit oss, oskyldiga lamm!”. Man kunde till och med räkna med att de skulle hitta på att man ”för demokratins sak” måste försvara rentierernas republik. Allt sådant rättfärdigande måste vederläggas och förintas! Vad gjorde det för skillnad – vem som först anfallit vem? Nu skulle de i sin propaganda göra klart att *alla regeringar* var lika skyldiga. Det viktiga var inte ”vems fel är det?” utan – hur ska vi bäst utnyttja kriget. ”Det är allas fel” – det var en outhärlig del i arbetet på att underminera tsarregimen.

Det här var ju ett välsignat krig! – det skulle medföra enorma fördelar för den internationella socialismen: i ett slag skulle det rensa arbetarrörelsen från all dynga från den fredliga epoken! I stället för den tidigare uppdelningen av socialister i opportunisterna och revolutionärer, en oklar uppdelning som gav kryphål åt fienderna, så skulle kriget medföra en internationell splittring med åtföljande klarhet som följd: patrioter och antipatrioter. De var antipatrioter!

Det skulle bli slutet för den här kramshandeln Internationalen med ”försoning” av bolsjeviker och mensjeviker! Man hade utsatt en kongress för vidare *försoning* – i Wien, i augusti, – och redan i juli stod fem fronter i brand! Nu var det inte att tala om längre. Nu gapade klyftan som den skulle, här skulle ingen komma och försöka att försona! Vilket grepp hade de inte haft i juli, med klorna om halsen: vi ser inga meningsskiljaktigheter som skulle motivera en splittring! Sänd en delegation till försoning! Försoning med det mensjevikiska paketet! Men nu hade de röstat för krigskrediterna – och därmed var deras International död och begravd! Den reste sig inte igen, den var död och stel! Längre till skulle de visserligen låtsas vara levande, men här skulle det sägas rent ut: ni är döda! Innessas resa till er i Bryssel, det var vårt sista möte med er, och det får räcka!

Nu kom plötsligt svärmoder på att de hade glömt en väska! Alla började titta igenom och räkna över och leta under bänkar och på bagagehyllorna – inte där! Skamligt! Som i panik efter en eldsvåda. Lenin kom i olag. Utan ordning och reda i hemmet kan man inte arbeta. Det lät löjligt, men ordning och reda i hemmet var en del av den politiska uppgiften. Han vågade inte säga vad han tyckte till svärmoder – hon visste att ge svar på tal och de respekterade varandra, han brukade till och med ställa sig in hos henne med små presenter – men han sa några hårda ord till Nadezjda. Men vad kunde han vänta för ordning av henne, som inte ens kunde sy fast en knapp ordentligt, eller ta ur fläckar, det gjorde han själv bättre. Om han inte sa till själv bytte hon inte ens näsduk åt honom.

Han var överhuvudtaget inte i stånd att förlåta fel. Han kunde inte någonsin glömma någons misstag, inte intill döden.

Han vände sig tillbaka mot fönstret.

Tåget slingrade sig och tog sig sakta ner för berget. Än grå, än vit rök strök ibland förbi från loken. Han hade hunnit bli trött på de här bergen under sin exil.

Men Nadezjda var oberörd som om ingenting hänt: än sen då, att vi glömde den, vi kan ju inte vända tillbaka. Vi får skriva från Kraków så skickar dom den med post.

Nadezjda visste det så väl och hade fått rätta sig efter det många gånger: om man tog skulden på sig och inte förebrådde honom eller sa att det var hans fel – då lugnade Vladimir sig och glömde bort det. Det gjorde mest ont för honom om det visade sig att han också rådde för det.

Han såg ut genom fönstret, åldrad, bekymrad, med ett nytt oputsat haksäck med mustasch, med vassa röda ögonbryn och mörk panna, och han såg snett ut genom fönstret och kunde inte urskilja någonting. Nadezjda var väl förtrogen med alla hans ansiktsuttryck. Just nu var det inte bara omöjligt att säga emot honom, utan överhuvudtaget: att säga någonting alls till honom, eller att ens störa honom med ett enda ord, om det byttes med modern. Nu måste han få sitta så, gå upp i sig själv, rensa sig från alla lidanden genom tystnad – både från vansinnet i Nowy Targ, och hotelserna i Poronino, och resväskan. Sådana stunder brukade han antingen gå sin väg för att ta en ensam promenad eller också satt han tyst och tänkte – av tänkandet, en halvtimme, kanske mer, blev hans panna till en upp- och nervänd kittel, och runt ögonen slätades de många små ilska rynkorna ut och blev större och jämnare.

Den internationella splittringen mellan socialisterna hade länge varit mogen, men först med kriget hade den blivit helt tydlig och oåterkallelig. Det var alldeles förträffligt! Trots att det föreföll som om den proletära fronten försvagats av socialisternas massförräderi så var det inte så: det var i själva verket bra med deras förräderi! Så mycket lättare hade det blivit att framhärda i sin egen separata politik.

Vad hade han haft att komma med för en månad sedan? vad hade det funnits för sätt att slingra sig undan? Han hade kommit på det: att till Bryssel sända – Inessa i sitt eget ställe! Som ledare för delegationen!! Inessa!!! Med hennes lysande franska! Med hennes ojämförliga sätt att föra sig! kyligt, lugnt, litet nedlåtande. (De franska presidiummedlemmarna kommer att ge sig med det samma. Medan tyskarna kommer att ha svårt att förstå dig – och det är bara bra! Du i din tur ska av tyskarna efter varje tal kräva – en översättning!) Det var ett drag! Nu kommer dom att bli konfysa, dom ultrasocialistiska åsnorna! .. Och – pang på det: genast! skriv! ta reda på om hon åker? om hon kan? Vilade hon ut tillsammans med barnen vid Adriatiska havet? – strunt, leta rätt på någon åt barnen, vi betalar det från partikassan. Var hon upptagen av sin artikel om den fria kärleken? Ta inte illa upp (någon hundraprocentig partiarbetare blir det aldrig av en kvinna, alltid hittar dom några oundvikliga dumheter): artikeln kan vänta. Jag är övertygad om att du är en av dom som blir starkare och djärvare när de får ansvar ... Det där är bara tomt prat, pessimister har jag aldrig trott på! ... Du kommer att klara det lysande! ... Jag är övertygad om att du kan vara tillräckligt fräck! ... Alla kommer att bli arga (det är bara bra!) över att jag inte är där, och antagligen kommer de att vilja hämnas på dig, men jag är övertygad om att du kommer att visa klorna så att det inte finns något att önska! ... Du får heta ... Petrova. Inte ska vi väl avslöja för likvidatorerna vad vi heter? ("Petrov" – det har varit jag också, det är det ingen som minns, men du, du minns. Så uppträder vi gemensamt inför folk – öppet och inte öppet. Du kommer verkligen att vara – jag.) Kära vän! Jag skulle verkligen vilja att du gjorde det! Åker du? ... Du åker! ... Du åker!! Ja, naturligtvis, visst måste vi komma överens om detaljerna. Och så fort som möjligt. Vi måste helt enkelt ljuga för likvidatorerna: lova att vi kanske antar en gemensam resolution sedan. (Men i praktiken ska vi självfallet inte någonsin anta någonting! inte ett enda av deras förslag!) Vidare: barnen är sjuka, hitta på något att barnen är sjuka, att du inte kan stanna kvar längre för deras skull. Det gäller att övertyga de europeiska socialisterna, detta små- och källborgerliga byke, att bolsjevikerna är det mest verklighetssinnade av de ryska partierna. Tala om fackföreningar och försäkringskassor – det är vad som verkligen gör intryck på dom. De som ställer frågor ska du bara hugga av, glid undan, slå bort det! Hela tiden en offensiv ståndpunkt! Rosa ska du lura att tala, och bevisa att hon inte har något konkret parti, att det verkliga partiet är Haneckis opposition! Du förstår precis! .. Mina innerligaste hälsningar! Very truly ... Din ...

Då kom Hanecki och förstörde det litet grand – han ställde ett ultimatum (ett riktigt, i och för sig): 250 kronor till resan till

Bryssel, annars for han inte. Men man måste vara försiktig med partikassan. (Det var väl inte bara Hanecki! – det finns många som man skulle kunna dra nytta av, men man får inte kasta pengar omkring sig ...)

Utan Hanecki skulle den skabbiga polska oppositionen svika och gå med på en ruten idiotisk försoningslinje med Rosa och Plechanov.

... Än sen, Inessa, du skötte det hela bättre än vad jag själv skulle ha kunnat göras Alldeles bortsett från att jag inte kan språket så skulle jag absolut ha kreverat! jag skulle inte ha kunnat tåla det där taskspeleriet! jag hade sagt att de var tarvliga och oanständiga! Men du skötte det hela lugnt och fast och kunde parera alla påhitt. Du har gjort partiet en stor tjänst! Jag skickar 150 franc. (Antagligen är det väl för litet? Låt mig veta hur mycket mer du har givit ut. Det kommer.) Skriv och berätta: är du mycket trött? mycket arg? Varför tycker du att det är ”ytterst obehagligt” att skriva om just den här konferensen? ... Eller har du blivit sjuk? Vad då i? Svara, annars blir jag inte lugn.

Inessa var den enda människa vars sinnesstämning fortplantade sig till honom, till och med på avstånd. Till och med mera på avstånd.

Men det var sant: med krigstidscensuren nu måste han avstå från att skriva ”du”. Det skulle kunna ge en grund för utpressning. En socialist måste vara förutseende.

Brevväxlingen hade blivit störd med krigsutbrotten, breven skulle gå till Poronino. Men Inessa hade skickat barnen till Ryssland och antagligen skulle hon återvända till Schweiz. Kanske var hon redan där.

Kvinnorna talade lågt om hur de skulle göra när de kom till Kraków. Nadezjda föreslog att hennes mor och Vladimir skulle sitta och vakta sakerna, medan hon begav sig till den pensionatsvärdinna som Inessa hade tagit in hos: det skulle vara praktiskt att vara där i dag.

Det sa hon – och hon såg själv liksom förbi Vladimirs kinder ut genom fönstret. Det syntes ingenting på honom, han vände sig inte om, sa ingenting, men av rörelserna på hans ådror och ögonlock blev Nadezjda övertygad att han hörde – och att han samtyckte.

Det skulle gå snabbt och vara bekvämt och de skulle slippa söka själva – jo. Men någon absolut nödvändighet att ligga över i samma rum som Inessa – det fanns det inte. Möjligen var det också det att Vladimir inte tyckte om att behöva vänja sig vid nya miljöer, och för en så kort tid. Det var också vad hon rättfärdigade sig med inför modern.

Inför modern – var det alltid förnedrande. Mera förr, mindre nu. Men fortfarande var det det.

Nadezjda hade emellertid uppfostrat sig själv att vara konsekvent: var det meningen att inte avleda Volodja från den inslagna vägen ens en tumsmån – då skulle det inte heller vara med ens en tumsmån. Alltid göra det lättare för honom – aldrig göra det svårare. Alltid vara hos honom – och varje minut vara som om hon inte var där, när hon inte behövdes.

När hon en gång väl valt så gällde det att fortsätta. Har man tagit bogträt på sig får man dra vagnen. Om sin rival – inte tillåta sig ett enda ont ord, inte ens när det fanns något att säga. Bemöta henne vänligt och med glädje, som en vän – för att inte störa vare sig Vladimirs sinnesstämning eller hans ställning bland kamraterna.

Ta sina promenader och sätta sig att läsa – på tre man hand ...

När allt detta bara just börjat, ja rent av tidigare, den gången då Inessa som studentska från Sorbonne, om än med två män och fem barn bakom sig, för första gången hade kommit in i deras våning i Paris, med en röd plym i hatten (det skulle aldrig någonsin en rysk kvinnlig revolutionär ha vågat), och Vladimir bara rest sig lätt från bordet – då hade Nadezjda fått klart för sig på en gång, som med draget från dörren, allt vad som skulle följa. Och att hon var ur stånd att hindra det. Och att det var hennes plikt att inte stå i vägen.

Nadezjda tog också själv initiativet att föreslå att hon skulle försvinna. Hon kunde inte ta på sig att vara ett hinder för en människa som han, han hade redan tillräckligt många hinder i sin väg. Många gånger hade hon försökt få det till att de skulle skiljas. Men Vladimir tänkte på saken och sa: ”Stanna hos mig.” Han beslöt. Och – för alltid.

Alltså – behövdes hon. Ja, ingen skulle faktiskt ha passat bättre än hon till att leva med honom. Medvetandet att inte en kvinna ensam kunde göra anspråk på en sådan människa, det gjorde det lättare att finna sig. Redan det var en kallelse att hon bland alla kunde vara till nytta för honom. Tillsammans med en annan. Till och med mycket närmare honom än hon.

Hon hade stannat hos honom och var aldrig i vägen. Visade aldrig sin smärta. Lärde sig till och med att inte känna den. För att denna smärta skulle brinna ut och dö bort – så såg hon målmedvetet till att hon inte skonade den, utan fostrade den och lät den brinna. Om det nu var praktiskt och ändamålsenligt att ta in i det rum där Inessa nyss bott så skulle de ta in där, och hon skulle inte plåga sig mej att tänka på när och hur ofta Vladimir varit där och vad han gjort där.

Det var bara att det var inför ögonen på modern ...

Snart var de i Kraków. Vladimirs ansikte ljusnade. Då hade han kunnat tänka ordentligt.

Jo, du gjorde väldigt bra ifrån dig med din resa till Bryssel, beklaga dig inte. Det enda som var synd var att du inte hann ta initiativet till någon brevväxling med Kautsky, som jag sa dig ... (Du skulle ha skrivit i ditt namn, och jag skulle i hemlighet ha gjort i ordning breven åt dig.) Vilken genomusel människa han är! Jag hatar och föraktar honom – mer än någon annan! Ett sådant eländigt och genomtarvligt hyckleri! ... Det är väldigt, väldigt synd att vi inte fick igång det spelet, vi skulle ha spelat skjortan av honom!

Vladimir blev munter, till och med visslade litet grand. Nu hade han glömt väskan, och frågade i stället: ska vi äta litet? Fram med pennkniven som han alltid hade med sig.

De dukade med en servett, tog fram en kyckling, hårdkokta ägg, en flaska mjölk, galiziskt bröd, smör i smörpapper, salt i en ask.

Vladimir skämtade till och med, och sa att hans svärmor var en kapitalist som var en fläck i hans revolutionära biografi.

Men faktiskt, det gällde att lösa de ekonomiska frågorna, och det så fort som möjligt. I en bank i Kraków låg stora pengar – vem kunde ha tänkt sig det här kriget! – arvet efter Nadezjdas moster från Novotjerkassk, mer än 4 000 rubel. De var säkert belagda med kvarstad som egendom tillhörig fientliga utlänningar. Det var en praktfull miss! Han måste få loss pengarna till varje pris, och till det måste han få tag i någon som var i stånd till det. Sedan få dem i någon pålitlig form – i guld, kanske en del i schweizerfranc. Och ta dem med sig.

Sedan genast till Wien, utan ett ögonblicks dröjsmål. Få visumärendena och borgensförbindelserna i ordning för resan till Schweiz, det gällde att ta sig dit så fort som möjligt, Österrike-Ungern var ett land i krig och vad som helst kunde hända. Nadezjdas mor hade ett lagligt

ryskt pass, Nadezjda också, om än inte förnyat i tid. Lenin däremot hade över huvud taget inget pass.

Det fanns i alla fall något som den opportunistiska Internationalen kunde rättfärdiga sig med – den förvägrade en aldrig hjälp i praktiska ting. Och i nära nog varenda land hade de ministrar. Kuba krävde att man nu absolut måste göra visiter hos Adler och Diamand (fastän de redan telegraferat om sin innerliga tacksamhet), och personligen tacka för frisläppandet och under inga omständigheter komma med några utmanande ord. Vladimir log snett, mitt i smulor av gula och vita: så delikata vändningar kunde tillvaron ta: de asluktande revisionisterna var ett småborgerligt slödder, men man måste åka till dem och säga söta ord. Men noga räknat var det bara rättvist: om dom inte var i stånd att klara en principfast politik så kunde dom åtminstone få vara till hjälp i det praktiska livet. Det var en konkret och reell plattform för en tillfällig och taktisk överenskommelse med dem. Inte heller längre fram, i Schweiz, skulle man kunna klara sig utan det här bandet: utan borgensförbindelser skulle man inte bli insläppt, och vem skulle annars gå i borgen för honom? Bara Robert Grimm, en pojke som han träffat i Bern i fjol, när Nadezjda låg på sjukhuset.

Hånfullheter bekom inte Lenin och förnedring tog inte på honom, han drog sig inte för något – men det kostar ändå på vid fyrtiotvå år att behöva bocka för ungdomar, att vara beroende av alla och inte ha någon egen makt.

Om de inte hade flyttat från Genie till Paris 1908 så hade han nu inte behövt arbeta så bara för att ta sig till Schweiz, de hade suttit där så lugnt och säkert – både med sitt eget tryckeri och sina kontakter, och allt annat. Säj, vad var det för djävul som drog oss till Paris den gången?

(Om han inte hade åkt till Paris – då hade han aldrig träffat Inessa.)

Ja, till och med i fjol, när du fick behandling för din basedowska hos Kocher, och vi fick veta vad riktig läkarvetenskap var (Vladimir läste själv böcker om Basedows sjukdom då, för att kontrollera) – då skulle vi ha tänkt på saken och genast stannat i Bern. Men än sen? Om det nu gäller att överleva tsarismen och man inte längre är en tjugofemårig ungdom, då blir revolutionärens hälsa också ett vapen i kampen. Då gäller det att sköta den med hjälp av alla partiets finansiella resurser. Det gäller att ha förstklassiga läkare, och i närheten också, de allra största namnen – var finns dom, om inte i Schweiz? Vi kan väl inte låta Semasjko behandla dig heller, det vore löjligt! ... Som läkare är våra revolutionära kamrater ena åsnor, skulle man verkligen anförtro dem sin kropp att karva i?

Men du är ännu inte helt frisk.

Du måste ha så nära till Kocher som möjligt.

Men, snälla Vladimir, du vet ju vilken gräslig småborgerlig stämning det är i Schweiz, minns du inte hur instängt vi tyckte det var? Kom ihåg vad alla skyggade för oss efter tiflis-ex-en! – deras rättskänsla är ju så ogrumlad, gudbevars, de kan inte tåla minsta brott mot egendom! ... Och dom ska kalla sig socialdemokrater?!

Det är alldeles sant och riktigt, men i Schweiz råkar vi inte illa ut som jag i Nowy Targ. Och Semasjko och Karpinskij fick vi ut igen som ingenting.

Och sådana bibliotek det finns där, och vad det går bra att läsa! – tidigare med, men nu, då det är krig! Folk är väluppfostrade och ordentliga och livet är bekvämt och ordnat.

Ett rent och prydligt land, angenäma berg och trevliga pensionat, klara sjöar där det simmade

fåglar.

Där den ryska revolutionen tog gestalt.

Med sin neutralitet var det också det enda stället varifrån man kunde upprätthålla sina internationella kontakter.

Det måste han tänka mera på: vilken lycka det var, detta tidigare aldrig skådade krig i hela Europa! Ett sådant krig var det som Marx och Engels väntat på, men aldrig fått uppleva. Ett sådant krig var den bästa vägen till världsrevolutionen! Det som inte spruckit eller gått upp i lågor nittonhundrafem – det skulle spricka av sig själv den här gången! Mer gynnsamt kunde läget inte vara!

En förkänsla växte sig allt starkare: här var den, den händelse som du levat för, för att känna igen den! Tjugosju år av politisk självbildning, böcker, broschyrer, partigräl, den kyliga misslyckade iakttagarrollen under den första revolutionen, för alla i Internationalen var han en ordningsstörare, en sektant som räknat fel på sina styrkor, en liten sammansmältande grupp som kallades parti – men han hade väntat på just det här ögonblicket, utan att veta det själv, och nu hade ögonblicket kommit! Ett stort tungt svänghjul som redan börjat rotera – som det röda hjulet på loket – nu gällde det att inte förlora dess kraft. Han hade ännu aldrig stått inför en folkmassa, ännu aldrig en gång visat med sin arm vad massan skulle göra – med vilka remmar från detta hjul, från sitt eget roterande hjärta, skulle han kunna få igång dem alla, fast – inte så som de nu alla tänkte, utan – åt motsatt håll?

Kraków.

De klädde på sig och gjorde sig i ordning.

Han gjorde sig tankspritt i ordning, inte helt på det klara med att det här var Kraków eller vad han skulle göra.

De tog sina saker och bar dem själva, utan stadsbud.

Det var så mycket folk att det bedövade dem, de hade alldeles vant sig av med det, och dessutom var det krigstid och annorlunda nu. Det var fem gånger så mycket folk på perrongen som det kunde vara i vardagslag, fem gånger så bekymrade, och alla hade de bråttom. Nunnor som inte borde ha haft någonting här att göra kom knuffande och sträckte fram helgonbilder och lappar med tryckta böner till alla. Lenin drog undan handen som från något slemmigt. Vid en passagerarplattform stod en godsvagn som inte alls hörde hemma där, och man bar hela tiden stora lådor dit; på lådorna stod det: pulver mot ohyra. Militärer, civila, järnvägstjänstemän, passagerare, alla knuffades. Det gick långsamt och trögt genom folkmassan på perrongen, nära nog med hjälp av armbågarna. På stationsväggen fanns ett stort plakat, gult tyg med röda bokstäver:

Jedem Russ – ein Schuss!

Det gällde alls inte dem, men man ryckte ofrivilligt till.

Inne i stationsbyggnaden var det trångt och kvavt. De hittade en plats i skuggan, på en upphöjning vid kortväggen, alldeles vid hörnet mot torget. Där var det ännu tjockare med folk och många kvinnor. Nadezjdas mor fick sätta sig på en bänk och de placerade alla ägodelarna omkring henne. Nadezjda åkte iväg till värdinnan där Inessa hade bott. Vladimir sprang iväg för att köpa tidningar som han läste gående, på väg tillbaka, under knuffar från mötande, han satte sig ner på en hård väska och klämde fast tidningsknippan mellan armbågar och knän.

Det var inte särskilt munter läsning: tidningarna skrev undvikande både om det galiziska slaget och om Ostpreussen, det vill säga ryssarna var inte utan framgång. Men – strider i Frankrike! men – krig i Serbien! vem kunde ha drömt om det i den tidigare socialistgenerationen.

Fast dom skulle komma att tappa fattningen. Längre än ”fred! fred!” sträckte sig inte dom. De som inte blev ”fosterlandsförsvarare” skulle i bästa fall gläfsa och gnälla om sitt ”stoppa kriget!”

Som om det var möjligt. Som om någon kunde stanna ett roterande lokhjul med händerna.

Dom mähäiga och slaskiga socialistpiltarna med sina småborgerliga maskhål, dom skulle komma att jollra *för fred* och till och med *inga annexioner*. Och alla skulle tycka att det var naturligt: mot kriget – det betydde väl ”för fred”? ... De var de första som man måste ta itu med.

Vem av dem var skarpsynt nog att inse och hade vilja nog för att ta steget över till ett sådant stort beslut: att *inte arbeta på att hejda kriget* – utan *driva på det!* utan – föra över det! – *till sitt eget land!*

Lenin skulle inte säga rent ut ”vi är för krig” – men vara för det.

Det svagsinta och förrädiska slagordet ”fred”! Vad var det för mening med den för ingen nödvändiga tröstnappen ”fred”, om man inte genast gjorde den till ett inbördeskrig och dessutom ett *skoningslöst* sådant?! Var och en skulle brännmärkas som *förrädare*, som *inte* var för ett inbördeskrig!

Det viktigaste var att skaffa sig en nykter uppfattning om styrkefördelningen och nyktert göra klart för sig – *vem* var nu *bundsförvant med vem?* Inte vifta enfaldigt med armarna mellan fronterna som någon religiös fredsmäklare. Utan från första början se i Tyskland – inte något lika imperialistiskt land, utan – en mäktig bundsförvant. Till att göra revolution krävs det vapen, regementen, pengar, och man måste finna ut *vem* som kunde ha intresse av att ge sådana. Det gällde att finna vägar till förhandlingar, och i hemlighet försäkra sig: om det i Ryssland skulle uppstå svårigheter och Ryssland började be om fred – fanns det då garantier att Tyskland inte gick med på förhandlingar, inte lämnade de ryska revolutionärerna åt sitt öde?

Tyskland! Vilken kraft! Vilken vapenmakt! Och vilken beslutsamhet – vilken beslutsamhet i marschen genom Belgien! Inte bry sig om *vem* som gnällde och hur högt. Det enda sättet när man väl har börjat slå! Beslutsamheten i dagordrarna – det var något, där fanns inga ryska vingelpettrar. (Ta till och med den beslutsamhet med vilken de arresterade och satte i fängelse i Nowy Targ. Ännu mer den som de befriade med.)

Tyskland skulle absolut vinna det här kriget. Följaktligen var Tyskland en naturlig bundsförvant mot tsaren, och den bästa.

Jo-o, nu hade dubbelgamen rasat ner från riksvapnet! – foten sitter fast, du kommer inte loss! Det är du som själv har valt det här kriget! Nu blir du vingklippt – ända fram till Kiev! – ända fram till Charkov! Ända fram till Riga! Stormaktsandan ska bultas ur kroppen, tills du dör. Det enda du duger till är att förtrycka andra, ingenting annat! Ryssland ska amputeras runt om. Finland och Polen avsöndrar vi. De baltiska områdena avsöndrar vi. Ukraina avsöndrar vi! Kaukasus avsöndrar vi! Så det inte blir en gnutta liv kvar i dig! ...

Torget började larma, det böljade hit, till gallret mot perrongen, längre släppte inte polisen

fram. Vad var det? Ett tåg som kommit. Ett tåg med sårade. Kanske det första tåget, från det första stora slaget. Man makade folkmassan åt sidan – åt en karavan väntande vagnar och bilar, så att de kunde vända. Kraftiga och bistra sjukvårdare bar ut bår på bår från tåget till de väntande vagnarna. Kvinnorna trängde på och försökte komma fram från alla håll, och såg med ivrig ängslan mellan huvuden och axlar på de gråa ansiktsfläckarna mellan bandage och lakan, i skräck att finna sina egna. Ibland hörde man stönanden – igenkännande eller misstag, och folkmassan klämdes av och an och pulserade som en enda enhet.

Från den upphöjning där Uljanovs satt kunde man se på, visserligen på avstånd, men tydligt. Lenin reste sig ändå och gick närmare fram till räcket.

Det fanns inte vagnar och bårar så det räckte, och medan man väntade kom vita figurer ut på egna ben, från stationen stödda av sjuksystrar – de hade gråa sjukrockar en del, blåa soldatkappor en del, omlindade med tjocka lager gasväv om huvudena, om halsarna, på axlar och armar, och en del rörde sig försiktigt, en del mer oförskräckt – och fram till dem, nu äntligen till dem! rusade mötande, hopen trängdes, och de skrek också, gällt och lyckligt, och omfamnades, och kysstes, med sina anförvanter när det inte var vilt främmande, de tog soldaterna från sjuksystrarna, bar deras ränslar – och högre, ovanför allas huvuden, vandrade till de sårade stora sejdlar med öl under vita koner och stekt kött på vita tallrikar, burna över människens uppsträckta händer.

Han stod upplivad vid barriären, upphetsad, i sitt svarta plommonstop, med sitt oputsade röda skägg, med ögonbryn som bröts i vinklar av iakttagandet, med vassa borrhande ögon, och han höll ut ena handen med fingrarna böjda uppåt, som om han höll en stor sejdel underifrån, och hans hals svalde och buktade sig, som om han torkat ut i skyttegravar utan denna sejdel. Hans ögon såg vasst, än kisade de, än vidgades de, hela tiden sög de allt ur denna scen som gav material till överväganden.

I hans dynamiska sinne klarnade en lycklig insikt – ett av de starkaste, mest målmedvetna och felfria besluten i hela hans liv! Han kände ångorna av trycksvärta från tidningen, blodlukten och medicindoftan över torget – och som från örnens höjd såg han plötsligt tydligt sanningens lilla enda guldkimrande ödda, och hjärtat började slå, och han dök som en hök efter den och grep den om den darrande stjärten alldeles vid skrevan mellan stenarna – och han drog den tillbaka, tillbaka, tillbaka och upp och vecklade ut den som ett band, som en banderoll med slagordet:

... FÖRVANDLA DET TILL ETT INBÖRDESKRIG! ... i det kriget, i det kriget – ska alla Europas regeringar gå under!!!

Han stod vid barriären, ovanför torget, med lyftad hand – som om han redan intagit talarstolen, men ännu inte beslutat sig att börja sitt tal.

Dagligen och stundligen och överallt – skulle man *protestera* vredgat och kompromisslöst mot detta krig! Men! – (den inneboende dialektiken:) önska att det fortsätter! hjälpa det på traven! så det inte tog slut! utan fortsatte och *förändrades*. Ett sådant krig fick han inte stå gapande och missa, inte släppa sig ur händerna!

Ett sådant krig, det var en gåva från historien!

Ur ANDRA KNUTEN: Oktober sexton

38

Der Kegelklub kallades deras möten på restaurang Stüssihof, fastän det inte fanns någon kugelbana där.

– ... Den schweiziska regeringen är bourgeoisins förvaltare ...

”Kägelklubben” – det var ironiskt menat: det skulle inte bli någonting av deras politik, annat än mycket larmande.

– ... Den schweiziska regeringen är en bonde i militärklickens spel ...

Men de hade godtagit namnet med förtjusning: de skulle slå ner världskapitalisterna som käglor!

(Han – uppfostrade dem. Han botade dem från deras religion. Han bibringade dem begrepp om våldets roll i historien.)

– ... Den schweiziska regeringen säljer skamlöst folkets väl och ve åt finansmagnaterna

”Der Kegelklub” hade redan funnits i några år, det var Nobs som infört dessa diskussionsaftnar på restaurangen vid torget Stüssihof. Dit kom yngre medlemmar och aktivister. Lenin började så småningom också gå dit.

(Detta pretentiösa Schweiz – hur många förnedringar skulle han behöva finna sig i. Socialdemokraterna i Bern såg över huvud taget ner på Lenin. Sedan flyttade han till Zürich, i fjol vår, och tänkte samla de ryska emigranterna och hålla föreläsningar för dem, men de försvann åt alla håll och kom bara inte. Då flyttade han över ansträngningarna på de unga schweizarna. Man skulle kanske kunna tycka att det kändes harmligt vid fyrtiosju års ålder: att fånga in och bearbeta skägglösa anhängare en och en – men han var beredd att offra timmar på varenda en som han kunde rycka ur käftarna på opportunisten Grimm.)

– ... Den schweiziska regeringen kryper i stoftet för den europeiska reaktionen och gör inskränkningar i folkets demokratiska rättigheter ...

Den lite enkle mekanikern Platten med sitt breda ansikte (mekaniker hette det för det proletära ryktets skull, men sedan han brutit armen hade han blivit ritare) på andra sidan bordet. Han satt och sög i sig, sög med hela ansiktet i sig det som sades, svåra och besvärliga ting. Hans panna var spänd och de mjuka stora läpparna hopknipna i koncentration, för att skärpa blicken, skärpa öronen – så att inte ett ord gick förlorat.

– ... Den schweiziska socialdemokratin måste visa absolut misstro mot sin regering.

Ett extralångt bord, avsett för gemytligt schweiziskt sällskapsliv. Utan duk, grovhyvlat, med gropar efter urfallna kvistar, polerat av armbågar och tallrikar sen över hundra år. De nio runtomkring det hade gott om plats, på två bänkar, då gick en plats ändå bort till en stolpe. En del hade tagit in en kall tallrik, andra öl – eftersom det ändå var en restaurang, förresten kan inte schweizare annorlunda, var och en betalade för sig. Från stolpen hängde en lykta.

Det mest energiska ansiktet, trekantigt och avlångt, satt på Willy Münzenberg, en tysk från Erfurt – hans hår spretade motsträvt åt sidan. Han hade lätt att fatta, och ville ha mer, han föreföll sträcka sig ut med sina oroliga händer och gripa efter mer, och ropade också själv

med klingande stämma på mötena att mer skulle de ha.

(Det hade gått bra med ungdomen i Zürich. De var sex här nu – alla ledare i ungdomsrörelsen. Inte som år fjorton, då han hade skickat Inessa till vänstern i Schweiz – Naine hade varit på fiske och Graber hängde upp tvätt åt sin fru, och ingen brydde sig om henne.)

– ... Man måste lära sig att inte lita på sin regering.

Lenin satt i hörnet, vid stolpen, som skymde hans sida. Nobs däremot, den försiktiga inställsamma katten, han satt längst bort i andra hörnet, och tittade under lugg. Så långt bort från faran som möjligt. Det var han själv som satt igång allt det här – ångrade han inte det nu? Till åldern var han en av dem, alla här var omkring de trettio, men med sina partibefattningar och sin respektabilitet, till och med med sin stadiga mage, var han inte en av dem, var han på väg ifrån dem.

Över varje bord hängde en lampa i en speciell färg. Över *der Kegelklub* var den röd. En röd dager låg över alla ansiktena –

Plattens grovhuggna öppna drag, över den sprättige och självsäkre Mimiolas svarta hårlock och stärkta skjortkrage, över Radeks okammade och oborstade krullighet, med pipan som han aldrig tog ur munnen och de fuktiga läpparna som han aldrig slöt.

– I varje land måste man väcka hat mot den egna regeringen! Det är bara det arbetet som verkligen kan kallas socialistiskt ...

(Det var bara med ungdomen som det var värt besväret att arbeta, det låg det ingen förnedring i, bara en förmåga att se saken på sikt. Förresten, Grimm var inte heller gammal, elva år yngre än Lenin, men han hade redan gripit efter makten. Han var inte dum, men försökte inte ens att klara det teoretiska. Ville inte ha något väpnat uppror, men ville gärna sätta åt ett och annat som luktade *vänsterpolitik*. När Lenin kom till Schweiz på Greulichs namn och kunde slå sig ner tack vare Grimms borgensförbindelse – då träffade han Grimm och satt och pratade med honom halva natten. Grimm hade frågat: ”Vad skulle ni tycka vore bäst för den schweiziska socialdemokratin i dagens läge?” Lenin hade glimmat till för att känna honom på pulsen: ”Jag – skulle utropa ett *inbördeskrig*, genast!” Han hade blivit alldeles förskräckt. Inte, hade han tänkt sen, det var ett skämt ...)

– ... Landets neutralitet är ett borgerligt bedrägeri och ett passivt sätt att underkasta sig det imperialistiska kriget ...

Plattens panna genomfors av muskelryckningar, av trötthet och utmattning, och ögonen var spända och förvirrade. Så svårt det var, så svårt, – att fatta den stora socialistiska vetenskapen! Vad de grandiosa formlerna har svårt att samsas med begränsad och mager erfarenhet. Både kriget var ett bedrägeri, och neutraliteten ett bedrägeri, och neutraliteten – var den detsamma som krig? ... Han sneglade på sina kamrater – de förstod allting, han skämdes, och låtsades förstå.

(Men det var inte alls någon lättsinnig fras: hela vägen genom Österrike hade han arbetat på att formulera tanken bakom den, i Bern hade han utformat det till teser och senare överflyttat det till ett manifest från Centralkommittéi, till slut hade han försvarat det i en drabbning med Plechanov i Lausanne. Man kan kunna sin marxism tusen sinom tusen gånger, men ändå inte finna lösningen när det konkreta tillfället kommer under dån och åska, och den som finner lösningen – han gör en sann upptäckt. På hösten nittonhundrafjorton, då fyra femtedelar av socialisterna i hela Europa reste sig till fosterlandets försvar, och en femtedel ödmjukt bräkte

”för fred” – då var Lenin den ende i hela världssocialismen som klart såg den rätta lösningen: för kriget! – men *ett annat!* och *genast!!*)

Det stod en sejdell öl också framför Lenin, fast han inte kunde tåla den evige schweiziske politikern vid ölbordet så var det seden här. Broński var sömnig som alltid och lät sig inte störas av något. Radek med sina svarta polisonger som gick i cirkel från öra till öra under hakan, i hornbågade glasögon och med sin snabba blick och tänderna som stod ut under överläppen, han flyttade på pipan, och flyttade på pipan, den evigt pyrande svarta pipan – han hade hört allt, visste alltsammans, han hade tråkigt och fick ingenting ut av det, och det gick för långsamt.

– ... De små staternas småsinta strävan efter att få stå vid sidan av världshistoriens stora slag ...

Platten stretade emot för sig själv och försökte att inte visa det utåt. Uppgiften med världsrevolutionen var helt begriplig – men det var så svårt att tillämpa den på det egna Schweiz. Förståndet var överens: om de nu sluppit undan världskriget så gällde det att inte slå sig till ro, utan mana till social kamp. Men själen var så oförståndig: dom hade det så bra – levde i fred, bondgårdarna låg så tryggt på bergshyllorna, alla män var kvar hemma, och fyra gånger varje sommar skar de gräset på ängarna, hur branta sluttningarna än var, och de höga ladorna fylldes med hö till taket, och hela dagarna i ända genljöd berg och dal av hundratals klockor, koskällor och fårpinglor, som om bergen själva ljöd av klockklang.

– ... De privilegierade små nationernas trångsynta egoism ...

Herdarnas långsamma vandring. Ibland en häftig piskklatsch på den steniga vägen – ekot förde den bortom kullarnas rundningar. Långa vattenhoar för upp till tjugo kor under källorna från bergen. De skiftande vindarna över det vajande gräset, de skiftande dimmorna som stod som rök över klyftorna i skogen, och när solen bröt igenom regnen så fanns det ofta inte plats för regnbågen att vända sig ens, den stod bara upp som en påle ur berget. Och på det tomma högfjällshotellet stod en lågmäld inskrift: ”Fädernelandets mantel skyler dess barn.”

– ... Och turistindustrin ... Er bourgeoisie bedriver kommers med Alpernas skönhet och era opportunisterna hjälper bourgeoisien med det ...

Platten klarade inte längre att dölja sina tvivel, de syntes oförställt och tydligt på honom.

Och Lenin – han märkte det! Från bordshörnet, den ende gamle bland de unga – han såg ut för betydligt över femtio, livlig och kisande under lugg, riposterade med en träffsäker värjstöt; det träffande uttrycket är nyckeln till all agitation:

– Lakejernas republik – det är Schweiz!

Radek bubblade flik, flyttade förtjust pipan i munnen, varje gång med ett nytt grepp av fingrarna, och sög sin betydelsefulla rök med allvarlig min. Willy fångade muntert Mästarens blick, han vred sina långa händer i otålighet – kom med mera! kom med mera!

Men gjorde Platten egentligen invändningar? Platten var bara osäker. Visst såg landet ut som ett pyntat hotell, men lakejer är som regel inställsamma och beskäftiga, medan schweizare är sävliga och förstår att understryka sin egen betydelse. Inte ens ministerfruarna hade ju lakejer, dom piskade sina mattor själva.

(Förresten fanns det inte ett exempel på att brev kommit bort på vägen. Biblioteksväsendet var också exemplariskt ordnat: man fick sina böcker omgående och gratis till de mest avlägsna pensionat i berget.)

– ... Allmosor till skötsamma arbetare i form av sociala reformer, bara för att de inte ska störta bourgeoisien ...

De hade hållit på med förberedelser till det här rådslaget i tre veckor, och fått ihop det nu till slut, fredagen den tjugoförsta på kvällen – alldeles inför det riktiga, inför partikongressen. Radek hade varit till stor hjälp och verkligen kommit till nytta.

(När Radek var snäll så var han verkligen snäll, tjugofyra karats vänskap. Det skulle inte ha gått att klara sig utan honom i det här läget. Han både talade och skrev felfri tyska, och varje kursändring följde han med i som ingenting, man behövde inte förklara det i timmar. Han var en ohjälplig skurk, men lysande, sådana var svårt nödvändiga. Fast han kunde vara vidrig, i Bern hade de inte ens träffats, bara brevväxlat via posten, i februari bröt de för alltid, och i Kienthal hade han uppträtt direkt provocerande.)

– ... Det schweiziska folket lider allt gräsligare hungersnöd, riskerar att dras in i kriget och dödas för kapitalets intressen.

Nobs' bärnstensmunstycke var skeptiskt där det hängde av sig själv på läppen.

(Hur trodde de det var att ensam i hela Europa börja kampen för en förnyelse av Internationalen, nej, för att krossa den och bygga upp en tredje? Att skrapa ihop sina bolsjeviker i exil, dom som kunde komma. Och halvtannat tjog kvinnor, med Grimms hjälp, till en Internationell socialistisk kvinnokonferens, själv kunde han inte i rimlighetens namn närvara, men styras måste de – så i samma Folkets hus fick han sitta i tre dar på kaKet, medan Inessa, Nadezjda och Zinaida Lilina sprang av och an till honom för att rapportera och få instruktioner.)

– ... Ska vi gå ut i slakten för andras vilt främmande intressen? Eller ska vi göra våra offer för socialismens sak, för dom som är nio tiondelar av mänskligheten? ...

(Sedan var det den internationella socialistiska ungdomskonferensen, man hade inte ens fått ihop femton stycken, mest var det sådana som deserterat undan inkallelsen och antagligen var mot kriget – och återigen hade han fått sitta på samma kafé i tre dagar, medan Inessa och Safarov sprungit och fått instruktioner. Det var då som Willi uppenbarade sig.)

Att vara tjugosju år – och sedan sjutton års ålder ha sjudit med: på möten, organisationer, konferenser, demonstrationer ... Att bland sina likar ha upptäckt sin röst och sin brist på rädsla, och sin framgång – dom lyssnar på mej! – som på en tribun, uppför trappstegen så att folk såg en bättre, högre och högre; att plötsligt vara den ständige talaren, delegaten, sekreteraren ... Uppleva hur partiledarna redan anstränger sig för att knyta en till sig, och försöker intala en att inte lyssna på den här asiaten med hans vilda idéer, fastän det är just av honom och den lågande och inspirerande Trotskij som man får veta vad som är viktigt och vad som är riktigt!

– ”Fosterlandsförsvar” är ett bedrägeri mot folket, och inte alls något ”krig för demokratin”. Det gäller Schweiz också ...

Tjugosju år! – och ha upplevt moderns tidiga död, prygel från styvmodern, prygel från fadern, uppassande på faderns krog, ha spelat kort och pratat politik med gästerna, sedan vid bykkaret hos styvmodern, alltid ha lidit över sina slitna kläder och alldeles för stora skor, som skomakarlärning ha dragits in i propagandaverksamheten och redan som tjuugoåring ha emigrerat till Zürich, för att här, som apoteksbiträde, uppleva alla dessa klasstrider

Münzenbergs hängivna och beslutsamma ansikte lyste fyllt av trosvisshet och förväntan under

den röda lampan. I hans smala vassa haka syntes den skarpa, beprövade viljan. De rynkade ögonbrynen väntade fler revolutionära tankar. Han hade redan gjort mycket så som Lenin sagt, och det hade hela tiden gått bra. En ungdomsdag hade han kallat till Zürichberg, mer än tvåusen kom, och sedan hade han lett dem med ”Internationalen”, röda fanor och ”ner med kriget” genom staden. I Kienthal hade han varit med bland de inbjudna och undertecknat vänstergruppens resolution tillsammans med Lenin.

– ... ”Försvar av fosterlandet” – det är en hycklande fras. Den banar bara väg för en slakt av arbetare och fattiga bönder ...

Klumpiga Schmidt från Winterthur satt misstrogen längst bort på kanten av bänken och tittade klenetroget förbi de andra:

– Men kriget kan inte beröra vårt land, vi är neutrala ...

– Jo, Schweiz kan dras in i kriget vilket ögonblick som helst!

Nobs tuggade och tuggade på sitt bärnstensmunstycke under det ljusa mustaschluddet. Hans leende var mildt och kattlikt, men ögonen misstrogna och hårtofsen mer än tvivlande.

– Det är klart, en vägran att delta i fosterlandets försvar ställer osedvanligt höga krav på det revolutionära medvetandet!

(Att hela livet vara minoritetsledare, hela livet med en handfull mot alla – det kräver också en skarp taktik. Detta var taktiken: att skaka ut så mycket som möjligt ur majoritetens resolutioner – men ändå inte godta dem: ta med vår ståndpunkt i protokollet, annars lämnar vi konferensen! ... Men ni är ju i minoritet, varför ska ni diktera villkoren? ... I så fall – då går vi! det blir brytning! uppträden! skandal! ... Så hade det varit på alla dessa konferenser, och den majoritet hade inte funnits som inte försvagats. *Vinden blåser alltid från vänster!* – den socialist finns inte som kan rycka på axlarna åt det. Där låg förklaringen till Grimms osäkerhet, och det var därför som han haft så bråttom att kalla samman till Zimmerwald.)

– ... Inte ett öre till en stående arm, ens i Schweiz!

– Inte ens i fredstid?

– I fredstid ska en socialist också rösta mot det borgerliga samhällets krigskrediter!

(Lenin fick länge inte någon inbjudan till Zimmerwald, och han oroade sig mycket och var rädd att Grimm inte skulle be honom komma – tvinga sig på kunde han bara inte. Men vad var det förresten för konferens som det skulle bli där? En dynghög tänkte träffas och uttala sig ”för fred och mot annexioner”. *För fred* – han tålde inte de orden! ... Samtidigt verkade han i hemlighet för att få med så många som möjligt av sina anhängare bland medlemmarna: de som var emot *sina egna* regeringar – det skulle bli kärnan i den vänsterinriktade Internationalen! ... Men de fick bara med åtta sådana: han själv tillsammans med Zinovjev och Radek, Platten, en lett och tre skandinaver. Fast *hela* den ”gamla” Internationalen fick ju femtio år efter sin tillkomst plats i fyra bondkärror som forslade konferensen upp i bergen, för att inte dra till sig myndigheternas uppmärksamhet, och myndigheterna märkte heller ingenting: varken hur medlemmarna kom till Schweiz eller hur de reste sin väg efteråt; först genom utländska tidningar fick myndigheterna veta att den ägt rum.)

– Men Schweiz' särdrag ...

– Det finns inga särdrag! Schweiz är ett likadant imperialistiskt land!

Platten lutade sig undan, med oförställd häpnad i pannan, med rynkor som vandrade i

häpenhet över pannan. En oupplyst tanke spjånade emot: även om vårt Schweiz är litet så är det väl ändå speciellt? Från det första förbundet av tre kantoner – vem var det inte som vi betvingade? Men med en tankeanstängning betvang han sig själv, och tvang sig tillgodogöra sig den progressiva insikten. De stora starka försvarslösa armarna låg med händerna upp på bordet.

(Genom bara det här tacksamma materialet Platten skulle man kunna svänga hela partiorganisationen i Zürich. Om han arbetade mer med sin självbildning.)

– Alltså. Vi, vänstern från Zimmerwald, har nu konstaterat att vi är fullkomligt överens: vi förkastar försvaret av fosterlandet!

De bufflarna förstod inte allt:

– Men om vi förkastar försvaret av fosterlandet gör vi väl landet försvarslöst?

– Det är att i grunden formulera frågan fel! Så här ska den formuleras: antingen låter vi dräpa oss i den imperialistiska bourgeoisins intressen eller också genomfar vi till priset av smärre offer en socialistisk omvälvning i Schweiz – det är det enda sättet att befria de schweiziska massorna från dyrtider och svält!

(I Zimmerwald hade han nästan inte uppträtt, utan bara dirigerat sina vänsteranhängare ur dunklet. Det är det bästa sättet att disponera sina krafter. Som om inte Radek skulle kunna uppträda med framgång! – skarpsinnigt, fyndigt, ledigt och övertygat. Det är ju en ledares plikt att samla sina få. En fiende – det är bara en halv fiende. Ven den som varit en av oss och plötsligt slunkit iväg från vår linje – det var en dubbel fiende! mot dem måste första stöten riktas! Men ännu bättre var det att vara förutseende och mellan sammanträdena läxa upp sina egna på separata möten.)

– ... Det är det som är det skamliga med pacifismen, att den drömmer om en fred utan socialistisk revolution.

Radek var en lättsam sort, alltid färdig till uppbrott: i alla hans fickor buktade det av tidningar och böcker, han hade så det räckte till en början i revolutionen, dit han kunde avgå utan varsel. Det var en fröjd att skåda.

(Men – man måste hålla ett vakande öga på den banditen: han var i stånd att överge och svika varje dag och varje stund. När han inte ställde till verkliga problem, som den gången då han försonade Grimm och Platten, när det gällde att få dem osams till varje pris.)

– ... En omvälvning är absolut ofrånkomlig om man ska få slut på alla krig ...

Bronski – han slumrade. Bronski kunde lika gärna inte vara här, han var alltid med för att fylla upp antalet. När det behövdes så röstade han. Och när det behövdes sa han det som behövdes.

(Ja – han var dum. Men – de var så få, var och en skulle behövas när hans tid kom.)

– ... Bara det socialistiska systemet kan befria människorna från krig ...

Nobs såg ut som om han samtyckte, och i ögon och munveck syntes sympati, men öronen låg lydigt på plats och i pannan fanns det inga rynkor. Han var ju huvudredaktör för den viktigaste tidningen hos vänstern och flyttade samtidigt uppåt i partiet över olika ordförandeposter. Han var ovärderlig för dem här.

Men också de var av värde för honom, Nobs visste alldeles utmärkt att vinden alltid blåser

från vänster. Det här var deras lilla hop, några få bara, men ändå skulle de väl kunna vända på hela det schweiziska partiet? Man fick bara inte låta dom bli till en börda.

– ... Det är inte konsekvent: att sträva efter ett slut på kriget och förkasta den socialistiska revolutionen ...

(Men Lenin hade flugit upp och ropat som svar på Liebnechts brev till Zimmerwald: ”INBÖRDESKRIG VORE STORARTAT!” Det är bra med försiktighet till nio tiondelar, men man måste trampa över med en tiondel. Gå ut i skyttegravarna med den proletära parollen: fraternisering! Förkunna klasskampen i förbanden! Vända vapnen mot de egna! BAJONETTENS EPOK ÄR INNE! Naturligtvis har det sina risker för en emigrant med sådant i ett neutralt land, men – hittills hade det alltid gått bra. I Zimmerwald hade den eländige och lumpne tysken Ledebour invänt: ”Här kan ni skriva under – det är inget farligt för er, men för dom då? Åk till Ryssland – och skriv under därifrån!” Vilken nivå på argumenten! ...)

– ... Det schweiziska partiet framhärdat i att hålla sig bara till den beprövade legala slentrianen och gör inga förberedelser till någon revolutionär masskamp

En kypare med ett grovhugget schweiziskt ansikte bar långsamt gyllenskimrande sejdlar, mörkröda pokaler och vanliga glas till borden, från krogdisken med dess två bukiga tunnor och tiotals färgglada flaskhalsar. En annan bar från köksluckan – gula bräden med uppskurna mörkbruna rökta charkuterier, tallrikar med stek och fisk – omåttliga, överdådiga schweiziska fyrdubbla portioner, de schweiziska magarna gav sig tid. Och därutöver hölls en andra halva av portionen varm ovanför ljus, bredvid varje matvrak.

– ... En socialistisk förvandling av Schweiz är fullkomligt genomförbar och tvingande nödvändig. Kapitalismen är fullmogen för att förvandlas till socialism – och det omedelbart!
...

(På det sista sammanträdet vid Zimmerwaldkonferensen hade vänstern stormat från middags-tid och hela natten, över varje rättelse, och varje gång krävt sin ”avvikande mening” till protokollet – och på det viset drivit resolutionen märkbart åt vänster. Den hade naturligtvis inte fått igenom vare sig sitt inbördeskrig eller någon ny international. Men en Zimmerwalds-vänster hade utkristalliserat sig, som en internationell formation inom partiet, och Lenin var dess ledare, inte bara någon rysk sektant bland många andra. Ledningen förblev däremot hos centergruppen, och Grimm framstod som konferensens hjälte, i hela världspressen. Han var knappt över de trettio, men redan i Internationalens exekutivkommitté, därför att han var på samma kurs som opportunisterna. Under de tjugo år som Lenin till och från rest och bott i Schweiz hade tidigare aldrig någon Grimm hörts av.)

Willis ansikte var bifallet, smalt. Han var överens, överens i allt, men det viktigaste var att han måste förstå: hur skulle man göra det? var skulle man börja?

– I Schweiz kommer det att bli nödvändigt att expropriera ... som maximum ... inte mer än 30 000 företrädare för bourgeoisien. Bankerna måste man förstås också genast ta över. Då skulle Schweiz bli proletärt.

Lenin iakttog dem från stolpen, under lugg, energisk, med pådrivande blickar och den kullriga pannan framåtlutad – och hann på samma gång kontrollera i vilken utsträckning de olika förstått det sagda. Det röda i hans glesnade hår på hjässan framträdde tydligare under den röda lampan.

– Det moderna samhällssystemets rötter måste huggas av – *i praktiken!* Och jag menar *nu!*

Det är just det steget som alla socialister i världen har så svårt för. Nobs knep ihop ögonen som om det gjorde ont. Till och med proletären från Winterthur drog ner mungiporna. Och Mimiola besvärades av den höga stärkekragens tryck på halsen.

Uljanov var inte dum – men alldeles för extrem.

Inte bara i Schweiz eller Italien, utan i hela världen fick man leta förgäves efter fler så extrema.

De hade det svårt, mycket svårt. Lenin gled lätt med blicken över alla dessa huvuden, redan vunna, men inte intagna.

De var alla rädda för att bli utsatta för hans förintande hån. (Det var en beprövad metod: när det verkade svårt att fatta – då vräkte man på med ännu svårare saker, och då blev det som tidigare varit svårt att fatta med ens lättförståeligt.)

Han bröt deras tankebanor, alla de sex schweizarnas, och manade ut över bordet med en spänd röst som inte bar, den bröts någonstans, antingen det var i bröstet eller han förlorade kontrollen över den titt som tätt och snubblade över sina skorrande ”r”:

– Vägen dit, den heter splittring och ingenting annat!

Det är ett småborgerligt hyckleri att påstå att det skulle kunna råda någon ”borgfred” inom den schweiziska socialdemokratin! De ryckte till och satt åter tysta.

Lenin:

– Bourgeoisien har gjort socialchauvinisterna till lydiga vakthundar med läckerbitar från sitt bord! Vad kan man ha för enighet med dom?

(När man väl har börjat ska man hamra sig fast på en punkt, hela tiden en och samma punkt, med små förändringar i orden, det är den viktigaste principen för all undervisning och propaganda:)

– Det här är en sjukdom, inte bara hos schweiziska socialdemokrater, eller ryska, utan hos alla socialdemokrater i hela världen: en ynkelig dragning till allt som luktar ”försoning”! Alla är beredda att göra avkall på sina principer för något slags falsk ”enighet”! Men i själva verket kan man utan att helt bryta organisationsbanden med social-patrioterna inte komma framåt mot socialismen – inte med ett enda steg!!!

Hur mycket de än skulle ha reagerat och vad de än skulle ha tänkt så stod lärarens övertygelse mot klassen: till och med om hela klassen har en annan mening så är det läraren som har rätt, i alla fall. Ännu gutturalare, ännu otåligare och nervöst:

– Frågan om splittring eller ej är den grundläggande frågan! Varje efterlåtenhet i den frågan är ett brott! Alla som tvekar i den frågan är proletariatets fiender! Verkliga revolutionärer fruktar aldrig en splittring!

(Splittring – alltid splittring! Splittring – under alla etapper! Splittring ända till dess att man sitter kvar må så vara i en liten, liten grupp – men som Centralkommitté. Det spelar ingen roll om det blir dom mest medelmåttiga, säj obetydligaste, bara de är eniga och lydiga, då kan man uppnå – allt!!!)

– På det internationella planet är tiden mogen för splittring! Det finns redan utmärkta uppgifter om splittring hos de tyska socialisterna. Tiden är inne för att bryta med

kautskyanerna i det egna landet och i alla länder! Bryta med den Andra internationalen – och bygga upp en Tredje.

(Hela taktiken var beprövad i praktiken, redan vid seklets början. Så hade han avskurit ekonomisterna och dräpt dem med strålen från ”Vad-ska-man-göra”, med tanken på en konspiratorisk professionell liten grupp. Så hade han skakat bort mensjevismens ynkliga och efterhängsna anhang med ruskningen ”Ett steg – två steg”. Det var inte makt han ville ha, men han kunde inte annat än vara ledare, när alla andra som försökte vara det uppträdde så hjälplöst. Ledarskapet innebar ojämförliga möjligheter som han bara inte kunde låta förfaras.)

Hela tiden hade det haft sitt ursprung som nu här, just vid det här bordet, som en ögonblicklig och betvingande öppenhet: en splittring av det egna partiet – som ett steg på vägen till revolutionen!!

Nobs hade stelnat till – av en skräck som smakade sött, utan minsta tecken till spinnande. Om han tog avstånd från det skulle det kanske vara lika illa? Kanske var den bästa platsen ändå här, vid det här bordet?

Också Plattens stora hand hade stelnat i sitt grepp om ölsejdeln.

Hur många svåra saker fanns det egentligen att klara av på socialistens väg?

Mimiola övervann sin klämmande krage och växte längre och längre ur den. Men med rynkade ögonbryn.

Willi log ett halvt leende, genomlyst och häpen. Han var redo. Han skulle leda ungdomen. Allt detta skulle han upprepa för dem från talarstolen.

Med den kullriga hjässan som murbräcka, nu när muren ändå var genombruten, om och om igen:

– I min bok ”Imperialismen” har jag en gång för alla bevisat att en snar revolution är oundviklig i alla de industrialiserade länderna i Europa!

Det var två till, som ville tro, men – hur menade han? Att en morgon från sitt hemvana rum gå ut mellan välkända byggnader – och göra revolution? – hur? .. Vem skulle visa hur de skulle göra? Det hade ju aldrig hänt förut.

– Men i Schweiz ...

– Hur då – ”i Schweiz”? Det var en utmärkt strejk i Zürich nittonhundratolv! Och i somras? Willis utmärkta demonstration på Bahnhofstrasse! ett dop i blod!

Jo, det var Willis stolthet:

– Så många sårade!

Och inte bara den första augusti, utan ännu mer den tredje, till försvar för de fallna.

– Men i alla fall ... i Schweiz? ...

Hur skulle man kunna annat än tro på honom? Han uppträdde mot varje ung människa som mot en jämbördig, uppriktigt och allvarligt, inte alls som när nyblivna ledare viftar undan de omogna, utan med alla krafter, i långa samtal och under ihärdiga, ihärdiga frågor tills man var färdig att gå och hänga sig.

– Men i alla fall – i Schweiz ...

Medan de försökte få klarhet i frågan hade Radek hunnit läsa två av tidningarna i sina packade fickor och bläddrat igenom en bok – hade dom inte hunnit reda ut begreppen än?

Han pekade mot dem med pipskaftet:

– Men er egen partikongress i fjol ... Ni antog ju en resolution om revolutionära åtgärder med massornas deltagande! Eller hur? Nå då så!

Ja – då så? Visst hade de gjort de. Att anta är inte svårt.

– Och sen var det Kienthal!

Fem av dem här hade varit med i Kienthal, både Nobs och Münzenberg, fem här, men där hade de varit tolv, av inalles fyrtiofem. Som återigen hade hotat att spränga, ge sig av, hade lämnat salen och kommit igen, flera gånger. Och majoriteten hade gett efter för minoriteten och drivit resolutionen längre och längre åt vänster: *bara ett erövrande av den politiska makten från proletariats sida kan trygga freden!*

Visst var det sant, men hur mycket står det inte i resolutioner...

– Här hos oss i Schweiz ...

Vilket tålamod skulle inte gå i bitar mot de här tjocka skallarna! I ett nytt utbrott av ofattbar uppriktighet, med en röst som flöt ut i rummet i ett torrt och hest sus:

– Vet ni inte, att Schweiz är det mest revolutionära landet i världen??!

Det blåste bort dem från bänkar och bord, med ölsejdlar, tallrikar och gafflar, lampan kom i gungning av draget från hans röst, och Nobs lyckades med knapp nöd gripa tag i munstycket som han tappat ...

????????????????.....

(Men han – han sån! Han såg i Zürich – där var de barrikaderna som snart skulle komma, kanske inte på bankernas Bahnhofstrasse, men åt arbetarstadsdelarna till, vid Folkets hus på Helvetia-Platz!)

Ett utfall med blicken från de mongoliska ögonen, och en röst som saknade timbre och djup, men i gengäld skar vasst, mer som en kalmucksabel (fast med många hack, de skorrande r:en):

– Därför att Schweiz är det enda land i världen där soldaterna får ta med sig hem och disponera både vapen och ammunition! Jo? ...

– Och vad är revolutionen för något – vet ni det? Revolution, det är att besätta bankerna! järnvägsstationen! post och telegraf! och de större företagen! Det är allt, sedan har revolutionen segrat! Vad behöver man till det? Bara vapen! Och vapen finns det alltså!

Vad hade inte Fritz Platten fått höra från den här människan, det var hans öde, det oundvikliga! – ibland blev blodet till is ...

Men Lenin ägnade sig inte längre åt att övertala, han krävde bestämt av sina ohörsamma, trögsinta taffelmånsar:

– Vad tror ni att ni väntar på? Vad är det som ni inte redan har? Allmän militärutbildning för hela folket? Då är tiden inne för att kräva det! Vad som behövs ...

Han improviserade. Mellan fraserna tänkte han efter, han granskade dem mellan sina tankar,

och rösten bar:

– Officerarna ska vara valda av folket. När ... hundra personer kräver att få militär utbildning ska de få det! Med instruktörerna betalda av staten. Det är just med sådana medborgerliga rättigheter som i Schweiz, men dess demokrati i praktiken – som revolutionen blir kolossalt mycket lättare!

Han lutade sig över stolen, som bevingad, och han kunde ha svingat sig härifrån, ut ur salen på restaurang Stüssihof, och flugit över det femhörniga, ombyggda torget från medeltiden, inte mycket större än en rejäl sal, och flugit över den komiska krigarstatyn med flaggan vid fontänen, för att cirkla upp förbi de utskjutande balkongerna, förbi fresken med två skomakare som pliggade skor på pallar i höjd med andra våningen, förbi vapensköldarna vid fjärde våningen, och över tegeltaken i det gamla Zürich, över bergspensionaten och de pyntade slotten i lakejernas republik:

– Man måste *omedelbart* börja agitera i armén! Förklara för de väpnade styrkorna och ungdomen som ska inkallas det oundvikliga och naturnödvändiga i att använda vapen för att befria sig från slaveriet som löneträlar! ... Och ge ut flygblad för en *omedelbar* socialistisk omvälvning i Schweiz!

(Litet våghalsigt ordval för en utlänning utan pass, men det är just den tiondel förutan vilken man aldrig segrar.)

– Redan nu måste man gripa ledningen i alla fackföreningar i arbetarklassen! Kräva av alla partiets parlamentsledamöter att de offentligt bekänner sig till den socialistiska revolutionen! med tvångskonfiskering av fabriker, verkstäder och större jordbruk!

Rakt på – och ta ifrån folk deras egendom? Utan lag? De trögfotade schweizarna hann inte blinka förrän han var över dem igen.

– För att förstärka de revolutionära elementen i landet får man naturalisera varje villig utlänning, utan avgift! Vid minsta ansatser från regeringen till krig skapar man illegala arbetarorganisationer! Och i fall av krig ...

Mod och oförvägenhet lyser ur ögonen på ungdomens ledare, Münzenberg och Mimiola:

– ... Vägrar man värnplikt!

(Förresten så kunde Münzenberg och Radek som desertörer från dessa länders arméer inte utlämnas till Tyskland och Österrike-Ungern, det förbjöd lagen.)

Dom hade inte förstått ett dug-g-g! Ett löje gled över Lenins ansikte, men inte något elakt. Det var inget att göra, han fick sänka sig ner igen, förbi skomakarna som trälade på med sitt pliggande, tillbaka över den gula fontänen med dess pelare och tillbaka, hit in i restaurangen;

– Inte på några villkor vägra, har ni inte begripit någonting?! Just här i Schweiz lämnar man ut vapen – dom ska man ta emot!! Man kräver demobilisering – javisst, men med vapen i behåll! Och med vapnen – ut på gatorna! Och inte ett ögonblick av fred i landet! Strejker! Demonstrationer! Bilda arbetargarden! Och – väpnat uppror!!!

Platten med sin breda panna frågade bestört, som om han fått ett slag för pannan:

– Men när det pågår ett världskrig runt omkring ... kommer grannländerna då ... att finna sig i en revolution i Schweiz? Dom kommer att ingripa

Men här låg kärnan i Lenins tankegång! – i Schweiz' enastående, oefterhärmliga egenart:

– Det är just det som är så bra! Medan hela Europa är i krig – så skulle det byggas barrikader i Schweiz! Och det blir revolution i Schweiz! I Schweiz talas de tre viktigaste europeiska språken! Och på dom språken kan revolutionen spri-i-idas åt tre håll i Europa! De revolutionära elementens förbund utvidgas – tills det når Europas proletariat! Klassolidariteten kommer att väckas till liv genast i de tre grannländerna! Om de ingriper – så kommer revolutionen att flamma upp i hela Europa!!! Det är därför som SCHWEIZ ÄR CENTRUM FÖR VÄRLDSREVOLUTIONEN IDAG!!!

Kägelklubbens medlemmar satt i ett rött glödande sken, var och en i den ställning som han befunnit sig i just då. Münzenberg sköt fram sitt oförfärade ansiktes smala triangel, fram i elden. Nobs överläppsludd glödde också. Mimiola var i stånd både att slita sönder sin halsduk och att leda sina temperamentsfyllda italienare genom ruiner och förstörelse. Broński såg till att han i sin melankoliska förslagenhet också såg ut som om han var redo för strid. Radek rörde rastlöst på sig där han satt, slickade läpparna, övermod lyste bakom glasögonen: i så fall, vad skulle man inte kunna få ställa till med då!

(Kägelklubben var ett embryo till Tredje Internationalen.)

– ... Ni är den bästa delen av det schweiziska proletariatet!

Radek hade redan en resolution färdig för den schweiziska partikongressen nästa dag. Om Nobs bara kunde trycka den ... Hmmm

– Nu var frågan – vem skulle lägga fram den på kongressen?

Hmmm

Restaurangen skulle snart stänga och de skildes åt.

På torget Stüssihof fanns det tre lyktstolpar som var tända, och det lyste från många fönster i husen runt omkring. Man kunde utan svårighet läsa skylten som berättade om borgmästaren Stüssi som dött i ett slag inte långt härifrån år 1443. Där fanns hans familjs hus, medeltida, fristående, sextio år äldre. Det var väl antagligen också Stüssi som var den här komiske schweiziske krigaren i pansar och blå strumpor mitt i fontänen. Tunna strålar sprutade med ett svagt ljud ner i det blåaktiga vattnet. Det var torrt i luften och kallt för att vara här.

Innan de skildes åt pratade de färdigt ute på torget som var stensatt med små, jämna stenar. Torget var som tillslutet, och om man inte visste hur gatorna gick i trånga vindlingar kunde man tro att det var återvändsgränder överallt och att man inte kunde komma ut. En del av kägelklubbens medlemmar försvann nedför backen där stenläggningen var knottrigare och vidare genom en tvärgata till stranden, några andra förbi ölstugan Franziskaner. Willi däremot följde mästaren längs samma gata åt andra hållet, förbi kabarén Voltaire i nästa hörn, där bohemen rasade ut om nätterna, och de mötte några ännu inte upptagna prostituerade på den trånga gatan. Från kabarén gick det åter uppåt – mot en uråldrig gatlykta på en gjutjärnsstolpe, längs en trappliknande liten gata, där man kunde nå väggarna på vardera sidan om man gick bredvid varandra och räckte ut armarna – och vidare och vidare uppåt.

Lenin gick i stadiga alpkängor vars klackar hördes mot stenarna.

Willi sökte åter och återigen övertygelse från mästaren. Han hade inte glömt slagsmålet på Bahnhofstrasse i somras – men det hade ju allt blåst över, var borta med vinden, och nu lyste det i samma skyltfönster, och samma småborgerlighet tog sina promenader medan arbetarna tålmodigt lyssnade på sina ledare som förmanade och övertalade ...

– Men folket är ju inte förberett? ...

Vid en tvär krök av gränden, under den mörka mössan, i det svaga ljuset från någons fönster däruppe där man ännu inte sov – rösten var låg, men med samma genomskärande egg som förut:

– ”Folket” är naturligtvis inte förberett. Men det innebär ändå inte att vi har rätt att dröja med inledningen.

Till och med i vetskap om sina framgångar från tribunerna, och med erfarenheter av ungdomsmöten med rop och larm:

– Men vi är en så liten minoritet!

Ur mörkret, han stannade till, kom det som han inte velat förklara ens för de bästa vid mötet i Kägelklubben:

– Majoriteten är alltid dum, och man får inte försöka invänta den. En beslutsam minoritet måste agera – och efter det blir den majoritet.

Kongressen öppnades nästa morgon – i Köpmanssalen på andra sidan floden. I sin egenskap av utländsk partiledare var Lenin inbjuden att framföra hälsningar. Radek också, formellt för den polska socialdemokratin. Två av de våra, efter varandra.

Den första förmiddagen hade ännu inte alla delegater kommit, det var inte mer folk där än vid en hygglig föreläsning. (Lenin var inte heller van vid möten med mycket folk, hade heller ingen kunskap om vad det är att tala inför tusentals människor på en gång; en gång bara på ett möte i Petersburg, och då hade hans talförmåga svikit honom.)

Så fort han kommit upp på tribunen inför salen så tog försiktigheten överhand inom honom. Lika litet som i Zimmerwald eller i Kienthal rusade han iväg och redogjorde för själva kärnpunkten – nej, all hetta i övertygelsen sparades på ett osökt sätt för det slutna mötet med meningsfränder. Här manade han naturligtvis inte till handling vare sig mot den schweiziska regeringen eller mot bankerna. Där han stod framför denna visserligen formellt socialdemokratiska men i praktiken borgerliga massa av självbelåtna schweizare med breda trynen som slagit sig ner kring borden kände Lenin genast att man inte hade någon förståelse för honom här, inte skulle förstå honom, att han nästan inte heller hade någonting att säga till dem. Till och med att påminna dem om deras riktigt revolutionära resolution från i fjol kändes ogörligt, och det skulle förresten bara ha förstört allting.

Hans anförande skulle också ha blivit mycket kort, om han inte på ett sjukligt sätt hängt upp sig på skotten som Fritz Adler avlossat (två veckor tidigare hade den österrikiske partisekreteraren hos socialdemokraterna dödat Österrike-Ungerns premiärminister, regeringschef för hela kejsardömet under krigstid!). Mordet upptog allas sinnen, det talades mycket om det, och Lenin själv försökte också komma fram till en egen uppfattning om det. Han hade gjort efterforskningar om omständigheterna: vems inflytande var det (var inte hans hustru en rysk socialistrevolutionär)? I hemlighet upptagen med att tänka igenom frågan (deras eviga dispyt med socialistrevolutionärerna) ägnade Lenin nu på partikongressen helt malplacerat halva sitt anförande åt terror ... Han sa, att den hälsning till terroristen förtjänade all sympati, som det italienska partiets centralkommitté sänt, om nu mordet var att fatta som en signal till socialdemokraterna att överge den opportunistiska taktiken. Han ägnade sig åt utförligt försvara att de ryska bolsjevikerna kunde göra invändningar mot individuell terror: endast därför att terror måste vara en handling från massorna.

Schweizarna tuggade, grymtade, drack litet – det gick inte att bli klok på dem.

Men dock! Lördagens sammanträde flöt bra och ingav hopp! Majoriteten applåderade Platten, och den sjuttiofemåriga Papa Greulich med sitt yviga gråa hår kom med skämt om att ”partiet funnit nya favoriter”. (Om det nu var så det skulle bli, må ni få era Schwytzer-skämt i halsen! Den dagen då vi kommer till makten, då hänger vi er!) Det gick bra, riktigt bra! Lenin blev på gott humör och kände sig som en gammal nummerhäst i stridslarmet. Vidare vägrade den försiktige Nobs inte att lägga fram Kägelklubbens resolution (av Radek), som gick ut på att kongressen skulle följa besluten från Kienthal. (De enfaldiga schweizarna kunde komma att rösta efter senaste modet, utan att själva veta vad besluten i Kienthal gått ut på – och sen vore dom fast! Sen skulle man hacka på dom – med deras egna beslut! Hacka på Grimm!)

Var det småtterier? Nej! – just så går det till när historien utvecklas, från den ena vunna resolutionen till den andra, genom påtryckningar från minoriteten – för att vrida och vrida alla resolutioner – åt vänster! åt vänster!

Sen kom nästa steg: i enlighet med vad som gjorts upp på Kägelklubben, samlade de avskilt och i hemlighet (de bjöd in dem var och en för sig), i ett annat hus, inte kongressens – alla de unga medlemmarna av kongressen: med en medveten satsning på att ungdomen alltid sympatiserar med vänstern. Planen var enkel. Man skulle tillsammans med dem utarbeta en resolution (erbjuda en färdig, Radek hade den med sig), som de nästa dag, på söndagen, skulle kunna framlägga för kongressen som sin egen och driva igenom.

Den som satt ordförande på detta avskilda ungdomsmöte var naturligtvis Willi med den borne ledarens lediga gester och manande tal, med sin glada röst och sitt svallande hår – och bredvid ställde sig Radek, som indränkt med krullighet, i glada soldatglasögon, och läste sin resolution, förklarade och svarade på frågor.

Han var bra också som talare han var oskattbar!) Medan Lenin satt i en bänk som alltid, som han älskade, omärkligt, och bara lyssnade uppmärksamt.

Allt skulle ha kunnat vara så bra: de unga kongressmedlemmarna lyssnade på den rysk-polske kamraten och var överens.

Allt skulle ha varit bra, om inte en ytterst förarglig sak hade inträffat: de hade inte tänkt på att låsa dörren, hade inte kommit på att de skulle göra det. Och genom den olåsta dörren kom det två som man inte märkte med detsamma – två intrigmakerskor, två tarvliga käringar: Madame Blok, nära vän till själve Grimm, och Dimka Smidovitj, Martovs väninna. När käringarna väl var inne kunde man inte köra iväg dem, de skulle bara ha skriket och levt rövare. Inte heller kunde de församlade resa sig och gå till någon annan lokal! Förresten hade de redan hört och sett att Radek uppträdde, och naturligtvis förstått alltsammans, att det här var en resolution till den schweiziska kongressen som ryssarna förberedde.

En sån satanisk missräkning! En sådan grandios otur! Vilka vidriga käringar, vilka eländiga intriger! Dom rusade naturligtvis iväg och viskade sitt skvaller i Grimms öra. Varpå han, det oförskämda slöddret, den fähunden, trodde på de enfaldiga käringarna! Han kokade ihop ett lågsint krakel och tryckte unkna anmärkningar i sin Berner Tagwacht, anmärkningar som var absolut obegripliga för nittio hundradelar av läsekretsen: att några få utlänningar, som betraktade vår arbetarrörelse genom sina glasögon och var totalt likgiltiga för schweiziska angelägenheter, att de i ett anfall av otålighet ville hetsa till en konstlad revolution i Schweiz.

Trams! Slask och utstuderade tarvligheter! Skulle det vara en arbetarledare!

På kongressen skrattade man ut Nobs' resolution. När han föreslog att man skulle besluta att i framtiden bara välja till parlamentet sådana kandidater som var emot försvar av fosterlandet

blev Greulich upprymd och sa: om vi skickar sådana kandidater till parlamentet finns det en risk att dom i stridens hetta hamnar på *kägelbanan*.

Och kongressen – den skrattade.

Behandlingen av resolutionen från Kienthal uppskötts också – till i februari nittonhundra-sjutton.

Vad var detta för tragiskt öde?! Så mycken kraft, så många kvällar, övertygelser, klarhet och revolutionär dynamit! – och bara skärvor av tarvlighet, dumhet, opportunism, grå vadd, vindsdamm.

Också i det instängda Schweiz triumferade den småborgerliga enfaldens bacill.

Och det borgerliga samhället stod kvar, ännu inte sprängt.

44

Uljanovs bodde precis mellan kantonbiblioteket och stadsbiblioteket, och till Zentralstelle för social litteratur var det inte mycket längre – till alla tre ställena tog det i genomsnitt fem–sju minuter att gå. De öppnade alla klockan nio, men i dag hade omständigheterna drivit iväg honom fyrtio minuter i förväg. Det var dumt och förnedrande att fly undan den här lurviga trashanken som var systerson till Zemljatjka, men han måste tänka på sig själv – undvika att låta sig hetsas upp av hans oförskämdhet och förstöra hela dan för sig med det.

Objektivt sett var sådana figurer oundvikliga i en revolutionär exil – sådana här sjaskiga pojkar med irrande blick, outvecklade och omogna, men med en förfärande självkänsla i varje fråga, bara för att ha en åsikt. De var ständigt hungriga, pank, kunde åtminstone ha försökt försörja sig på, säj att skriva rent, hur mycket elände hade det inte varit med kopian till den förkomna artikeln ”Imperialismen” – men se det gick inte, dom kunde varken stava eller skriva läsligt, i stället skulle de genast redigera! De var ständigt ute efter ett gratis mål mat. Med Uljanovs budget var det en omöjlig belastning, han satte i sig två ägg och dessutom fyra smörgåsar. De hade resolut avstängt honom från middagar, och därför hade han börjat dyka upp tidigt om mornarna, med ynkliga förevändningar om att låna eller lämna tillbaka någon bok eller tidning, i förhoppning om att få frukost. (Nyss när Lenin gått hemifrån hade han sagt till Nadezjda att inte under några omständigheter ge pojken att äta, han fick vänja sig av med det här, och ju förr desto bättre!) Om han åtminstone kunde nöja sig med att äta och sedan gå, men ingalunda, han ansåg att han måste *visa sin tacksamhet* – med en kaskad av hopradsade idéer, med att förklara *de principiella* frågorna, hela tiden med aggressivitet och besserwisserfasoner.

Tanken nå dessa besök och på den snorvalpens överlägsna leende hade fått Vladimir Iljitj att känna sig dålig från det han steg upp. Alla former över huvud taget av vardagslivets oreda som kom oväntat, och i synnerhet objudna gäster vid fel tidpunkt, tid som förspilldes till ingen nytta – ingenting plågade honom så och fick honom så ur arbetsrytmen. Vad som var allra förtretligast var att behöva nöta på nerver och argumentering inte för konferenser eller i broschyrer, eller i diskussioner med viktiga partimotståndare, utan bara på en pratmakare som inte ens menade allvar med vad han sa. Emigranterna höll på sina slantar medan en bortkastad dag däremot inte var någon förlust för dem. Men Lenin blev alltid sjuk av varje förlorad timme! Till och med möten, samtal, ärenden som senare visade sig ha varit betydelsefulla och nödvändiga framkallade irritation i det ögonblick som de oväntat uppenbarade sig, om de inte hade anats i förväg.

Men det fanns en exilens etik, och man var försvarslös mot sådana besökare, man kunde bara inte visa dem på dörren eller vägra att släppa in dem. Då skulle det genast bli skvaller och förtal bland emigranterna och ens goda rykte skulle ta allvarlig skada, man skulle omedelbart få höra anklagelser om arrogans, adelsfasoner, herremanslater, ledarmaner, diktatur ... Exilen – det var ett elakt näste där det hela tiden väste och krälade. Därför var man tvungen att inte bara ta emot alla de här oförskämda varelsena, utan också hitta på något åt dom att göra, alla som behagat lämna Ryssland (att fly från Sibirien bjöd inte på några svårigheter, och alla flydde de utomlands, där man sedan måste underhålla dem på partiets bekostnad). Och minsann, inom ett år var en sådan här ynkedom också medarbetare i någon tidskrift, om så denna bara kom ut en enda gång.

Så var det med Jevgenija Bosch, en boren intrigant – varför for hon inte hem till Ryssland, hon hade ju tänkt göra det? Här hade hon ingenting att göra, men hon skulle med all visshet försöka hitta på något att göra, och försöka få någon att hitta på något åt henne. Detta otäcka elände i exilen – att hitta på något att göra åt andra emigranter.

Det var klart att om bara revolutionen började skulle man finna uppgifter åt varenda en av dessa spolingar och flickungar i dess breda flod, de skulle till och med bli oersättliga allesammans, och inte räcka till. Men medan revolutionen lät vänta nå sig var de i vägen och tärde på resurserna – och pojkuslingarna var helt olidliga.

Det var ett enerverande tillstånd. Hur länge var det nu? Var det nio år sedan han flytt från Ryssland och nederlaget? Sexton år efter det olyckliga första mötet och sammandrabbningen med Plechanov? Tjuugoett år efter det klumpiga misslyckandet i Petersburg?

Detta utmattade tillstånd, då man spänner alla muskler till handling, då man skulle kunna flytta berg eller kontinenter, så mycket har samlats och spänts inom en, men det finns inget utlopp för krafterna, ingen kontakt från fingertopparna till människorna; partier, människomassor och kontinenter vill inte underordna sig, utan knuffar och irrar omkring efter sin läggning och utan mening, utan att veta vart – medan man själv ensam vet! – och all ens energi är till ingen nytta, handlingsplanerna är till ingen nytta, all kraft går åt till att övertyga en handfull schweizare i Kägelklubben. För all del, man fick vara glad åt dem, men tidigare när det kom två schweizare, två tyskar, en polack, en jude och en ryss och de satt och berättade anekdoter för varandra – ynkedom, dvärgalåt, det kunde man lika gärna vara utan!

Väl nere på gatan längs Limmat kunde man anse sig i säkerhet; Zemljatjkas unge släkting hade inte dykt upp på vägen och faran var över. Gradvis släppte den anspända försvarsattityden.

Gråa men sönderslitna moln med vitaktiga kanter gav ett kyligt, sparsmakat ljus åt dagen.

Längs strandgatan exponerades oblygt i skyltfönster på skyltfönster alla upptänkliga meningslösa lyxartiklar – hos juvelerare, i parfymier, korta varor, underkläder – lakejernas republik visste inte hur den bäst och mest utmanande skulle visa upp all lyx och överflöd som kriget inte rört vid.

Lenin gick undan från allt detta tomma glitter i guld och tyger och spetsar – han hatade sådana ting men än mer de människor som tyckte om sådana ting – och väntade tills spårvagnen kört förbi, en hund sprang över gatan precis framför spårvagnen, men klarade sig – han gick över strandgatan och fortsatte längs floden.

Vid Fraumünsterbrücke väntade han tills bilar, droskor och en cyklist med en lång korg över axlarna passerat – där hade han stadsbiblioteket rakt framför sig, och helst skulle han ha velat

gå in med detsamma, men det var stängt.

Nu fick han göra en sväng runt biblioteket, det fanns ingen väg där man kunde passera mellan det och vattnet. Dess byggnad, den före detta kyrkan Wasserkirche hade sitt namn just därför att den sköt ut i vattnet. För fyrahundra år sedan hade den beslutsamme Zwingli tagit kyrkan från svartrockarna och överlämnat den till borgerligt bruk.

Han stod själv framför den beslagtagna kyrkan, i svart marmor med en sockel i flera avsatser, med näsan i vädret och med en bok och ett svärd som han stödde mellan sina ben. Lenin tittade alltid på honom med uppskattning. Visserligen var boken bibeln, men ändå var det en lysande beslutsamhet för att vara det sextonde århundradet, något för dagens socialister att ta efter. En utmärkt sammankoppling: boken – och svärdet. Boken med svärdet som fortsättning.

Clausewitz förkunnade: kriget är den politik där pennan till slut bytts ut mot svärdet. All politik leder till krig, och bara däri ligger dess värde.

Den kalla morgonluften från floden var fortfarande rå.

Han hade hört att den aldrig frös till. Det var en överensstämmelse på något vis: Ryssland, det var vinter, exil, det var ett evigt tillstånd utan vinter. Han lutade sig över gallret. Här där flodmynningen var bredare låg många småbåtar längs bägge stränderna – med och utan master, med små ruffar eller segeldukskapell, i flera rader. Masterna gungade.

Keskküla hade beklagat sig över att någon i centralkommitténs närmaste omgivning hade begått en simpel stöld och lagt beslag på pengar som lämnats ut till tryckning av en broschyr. De hade blivit tvungna att betala ut summan en gång till. Svineri!

Vattnet var mörkt men alldeles genomskinligt. Man kunde se de gråa stenarna på botten.

Krigets tre sidor enligt Clausewitz: det var regeringen förbehållet att handla med förnuftet, fältherrarna att ha full andlig handlingsfrihet och folket att hata.

På de välhuggna gatstenarna längs strandgatans trottoar låg det tätt med lönnlöv (som man med avsikt avhöll sig från att sopa bort). På ett träd av obestämt slag satt fortfarande vassa kottliknande frukter.

Allt blev dyrare i vansinnig takt, snart skulle det inte finnas något kvar att leva på. Först var det alltid papperet som blev dyrare. Och så var det Sjljapnikov som inte alls begrep sig på att kräva och få loss pengar – från Gorkij, från Bontj. Det gällde att få loss dom om man så måste dra det ur dom med tång. Dom måste betala, och mera.

Hela livet hade mamma ställt upp med pengar ur familjens tillgångar – under resorna utomlands, i Petersburg, hur mycket det än gick åt så behövde han inte tänka på att förtjäna till uppehållet, i fängelset hade han kunnat äta riktigt och bra, han hade fått slippa de reguljära fängstransporterna och etappfängelserna, i exilen hade han när som helst kunnat komma med en anhållan, så hade hon alltid som genom ett under varit i stånd att sända det. Men från i sommar fanns ingen mamma mer, nu kunde han aldrig mera be henne om pengar.

En flock svarta änder med vita huvuden gungade och gungade, – plötsligt flög den upp, hela flocken på en gång, plaskade mot vattnet, flög en sträcka, gick ner på vattnet igen. Så samlades flocken på nytt. Den simmade fredligt tillbaka.

Men även om Clausewitz hade förklarat de viktigaste utmärkande lagarna för alla krig så gick det inte att få något begrepp om vilken lag det krig följde som nu pågick. Och det krig som man måste starta.

Om man skulle förmå svenskarna att ge ett lån? Sjljapnikov fick ge Branting en vink: han var representant för Ryssland, det var lättare för honom.

En yrkesrevolutionär måste vara befriad från plikten att tänka på vad han ska leva av. Partikassan måste vara i stånd att för betryggande tid garantera en ”partiranson” för centralkommitténs viktigare medlemmar.

Schweiziska husmödrar matade änderna med torrt bröd, från den stora bron. Änderna skyndade sig dit, det kom flera av ett annat slag också: med gröna huvuden och gula näbbar. Blåa också.

Det gällde att få det tryckt i Letopis, och splittra machisternas och ok-isternas block. Där i kretsen kring Gorkij fanns det intrigörer som arbetade mot bolsjevikerna.

Två-tre änder flög alldeles ovanför vattenytan, jagade varandra och rev upp vattnet med vingar och fötter.

Vänta pengar från Gorkij – och dessutom på ett förnedrande sätt be denna utstuderat hyperkaraktärslösa kalv att han skulle ursäkta utfallen mot Kautsky; göra honom till lags och stryka i texten – men det var ju de viktigaste och ljuvaste angreppen i hela boken!

Något som vore skönt – det vore att få komma ut i en båt och ro, sträcka ut. Det hade aldrig blivit av, fastän de talat om det. Nu skulle det få anstå till våren. Med klättrande och vandring bergen, med långa promenader i Zürich hade Lenin hållit sig i gång, det verkade lugnande på honom att få fresta på sina oanvända muskler. Men skulderpartiet förblev i överksamhet, och det skulle man kunna råda bot på – med rodd.

Förlusten av manuskriptet till ”Imperialismen” som postats i somras oroade honom fortfarande mycket. Det gåtfulla var att man hos det ordentliga postverket inte kunde finna några spår – det var som bortsopat! Den engelska censuren var helt från vettet och den franska hade förlorat varje spår av anständighet, det skulle inte förvåna om ”Imperialismen” dragit till sig uppmärksamhet, för författaren var ju inte någon dussinemigrant av det slag som det fanns tusenden av och som polisen inte brydde sig om. Kanske var han redan under bevakning. Kanske hade han ögonen på sig just nu här på strandgatan. Och vad hade han för trygghet här? Ryska eller franska ambassadören behövde bara vinka en gång med handen (nå, två gånger) för att få till stånd en militärrättegång eller utvisning från Schweiz, för brott mot neutraliteten. Det räckte med att lyssna till hans ord på Kägelklubben, säg från grannbordet.

Han fortsatte långsamt längs gallret, alldeles ovanför vattnet, i riktning med strömmen, i sitt blankslitna plommonstop och sin nötta rock, som en fattig vanlig zürichbo, med en vaxduksväska av det slag som man bar livsmedel i här (fast han hade skrivböcker, utkast och tidningsklipp). Framme vid den stora bron väntade han tålmodigt medan en förmögen privatvagn passerade, några långsamma tunga lastvagnar efter fyrspann och en en-spanns hästspårsvagn med tre stora fönster och en kusk i uniform på främre plattformen.

Det var därför som han måste bränna farliga koncept, förvara viktiga dokument hemma hos respektabla schweizare, åter underteckna dem med ”Frey” och i breven mellan Zürich-Bern–Genève ibland använda sig av kemins hjälpmedel. I ett neutralt land! Som där hemma med gendarmerna över sig ...

Och den för andra gången renskrivna ”Imperialismen” fick han stoppa in i en bokrygg för att vara säker på att den kom fram.

Han gick över den stora bron och kom fram till sjön, till den breda stenlagda strandvägen,

återigen med mörka lönnlöv som ingen sopat undan.

Det drog från sjön, frisk kall luft som legat över vatten.

Här simmade svanar – vita och gråa. De simmade inte – de låg skulpturalt på vattnet. Bara där det var grundare doppade en och annan näbben mot botten: där nere rotade de efter något, medan simfötterna fäktade, och den vita gumpen spretade i skyn. Efteråt skakade de länge på sina ormhalsar.

Till vänster bakom honom, bakom operan, syntes den bleka solen. Men den var kall, dess sken värmde inte.

Det var något lugnande med detta vatten. Med denna vattenvidd. Trycket lättade från bröstet. När det lättar, släpper – bara då märker man vilket tryck och vilken hets man ständigt lever under.

En vidsträckt sjö. På olika ställen låg fiskare för ankar. Längs hela andra stranden och vidare åt vänster, så långt sjön sträckte sig låg det avlånga, sluttande skogiga Ütliberg. På sina ställen hade det vita fläckar: det låg ett tunt snötäcke däruppe som höll sig kvar och inte töade bort.

En vidsträckt sjö, den påminde om Genève-sjön.

Det friska ljudet från Genève-sjöns vågor skulle stanna i hans minne för hela livet. Där hade han upplevt den största kraschen i sitt liv: när en avgud gick i spillror.

Han hade fortfarande varit ung och fylld av entusiasm, till och med av kärlek när han åkte till Schweiz för att första gången träffa Plechanov, för att få erkännandets lagerkrans från honom. Han hade sänt sin vänskap i förväg, i ett brev från München, till honom, ”Volgin”, och för första gången undertecknat det med ”Lenin”. Allt som hade behövts hade varit att den gamle inte gjort sig märkvärdig, allt som hade behövts hade varit att den ena stora floden erkände den andra och tillsammans med den famnade om hela Ryssland.

De var unga då, fyllda av kraft, med förvisningen och undgångna faror bakom sig, och hade tagit sig ut ur Ryssland för att förära de gamla beprövade revolutionärerna sina planer på ”Iskra” och en tidskrift, planer på samarbete för att underblåsa revolutionen! Det kändes absurt att tänka på det nu – den gången hade han ännu trott på en allmän förening med ekonomisterna, och han hade till och med försvarat Kautsky mot Plechanov – vilket skämt! Han hade varit så naiv att han tänkt sig att alla marxister hörde ihop och skulle kunna agera gemensamt. De hade tänkt: vi har glädje med oss till dem: vi unga ska fortsätta där de börjat.

De möttes av den förstuckna avsikten att behålla makten och ge order. Plechanov visade sig helt likgiltig inför planerna på ”Iskra” och arbetet med att underblåsa revolutionen i Ryssland – allt vad han var ute efter var att få leda partiet själv. I det syftet hade han varit bakslug, och framställt Lenin som en larvig försoningsapostel och opportunist, men sig själv som en stenhård revolutionär. Och givit en lektion i splittring: den som kräver splittring har alltid den fastare linjen.

Aldrig skulle han nog glömma den natten i den lilla byn Wesenaz – han och Potresov hade stigit av ångbåten från Genbie som två småpojkar som fått ris, brända och förnedrade, och gått i mörkret fram och tillbaka genom hela byn, talat högt, upphetsat och förbittrat, sjudit, skämts för sig själva – och över natthimlen ovanför sjön hade blixtar ljungat, hade blixtar ljungat runtomkring, utan att upplösas i regn. Det hade svidit så att han några stunder nära nog hade brustit i gråt. Och en satanisk köld lade sig över hans hjärta.

Den bittra natten hade Vladimir Uljanov blivit en annan människa. Först den natten blev han

den han verkligen var, blev han sitt rätta jag.

Men den bittra läxan lärde Lenin sig en gång för alla: lita aldrig på någon, inte en droppe sentimentalitet mot någon.

Någon bredvid började kasta till måsarna – och de flög upp från vattnet, störtade fram girigt och otåligt, cirklade, grep i luften, skrånade, slogs – och i ett nu var de alldeles vid honom, invid räcket, kom nästan i ansiktet på honom, på de bredvidstående också.

Han slog undan en mås. Fortsatte vidare.

Så minnet hänger sig fast vid tillfälliga sammanträffanden, vid sentimentala minnen. Det var samma Genève som skilt dem åt, fast det förstås, inte bekanta ännu, när han var ny vid rodret och tog emot delegaterna till den andra partikongressen, ansträngde sig att studera var och en, känna dem på pulsen och få över dem på sin sida, medan hon födde sitt femte barn, det hon hade med *sin andre man*, och för första gången stötte på namnet ”Iljin”, vars ”Kapitalismens utveckling” hon läste, utan att ana något om framtiden.

Och det hade gått ytterligare fem år, de hade fortfarande inte känt varandra, fastän hon var i Genève flera gånger. I samma Genève hade svärmod tagit överhanden över honom under en oförlömlig föreställning av Kameliadamen – den första gång han känt tvivel över sin tillvaro. Under samma dagar utspelade sig hennes mans dödskamp i Davos. Och bara några månader senare, i Paris, hade hon kommit.

Nu kändes vinden ordentligt kall, och det gick kårar över vattnet.

Han ställde väskan bredvid kajräcket, vek upp kragen och stod med ansiktet mot sjön. Det var redan ordentligt kallt. Till och med efter den dumma ryska kalendern var det redan den 25 oktober, efter europeiska stilen den 7 november. Men Inessa bara dröjde i sin sommarvilla i Sörenberg och frös där, för att bli förkyld. Eller reta honom.

Eller straffa.

Hon undlät till och med att skriva med den regelbundenhet som han var van vid. Hon lät honom inte få veta hur det var med henne. Svarade inte första gången, dröjde nästa gång. Han hade redan börjat välja sina formuleringar: naturligtvis, om ni inte har någon lust att svara ... eller om ni har lust att inte svara ... så ska jag inte trötta er med frågor ...

I alla relationer, med alla människor, iakttog Lenin alltid sin distans och höll på sin värdighet. Men här – kunde han inte, här – fanns det ingen distans. Allt han kunde – var att dölja sin förvirring bakom skämt. Be.

Om han kunde lära sig att härda ut och tåga tillbaka. Vänta tills hon svarade. Men det var svårare än allt: just när man inte träffades var behovet särskilt starkt att få skriva, berätta! Och verksamheten krävde det också.

Om han helt enkelt skulle skriva några harmlösa och ömma rader, utan att vänta på hennes svar först. (Nej, inte ömma, det gick inte, han fick inte visa minsta ömhet, under krigstid passerar alla brev censuren, man skriver dem som med en sidan bordet i en statlig inrättning. Man får inte ge hugg på sig.)

Jo, han var sårbar för hennes bestraffning. Inessa var den enda människan i världen som han kände och tillstod att han var beroende av. Som minst när han var uppe i en av de vanliga skärmytslingarna. Som mest – när de var tillsammans.

Nej – när de inte var det.

Allt som han i sin tillvaro åt, drack, hade på sig, varje bostad och allt som han använde – det var inte ett ögonblick för honom, om det så var umbärligt, utan bara ett sätt att sköta sig för saken. Sommarmånaderna av vila och vandringarna i bergen, i Karpaterna eller från Sörenberg till Rothorn, alpina scenerier för ögonen eller en chokladkaka i Zürichberg, han åt den utsträckt i en sluttning, eller störrygg från Volga som mamma skickat – det var ingen lyx eller bara kroppslig njutning, utan ett sätt att hålla sig i bästa skick för intellektuellt arbete, hälsan är revolutionärens styrka.

Det var bara mötena med Inessa, till och med när de gällde saken, som var som om de bara var för hans egen skull, bara för ett slags lyckligt meningslöst, fjäderlätt, glädjefullt, gnyende tillstånd, även om de avledde hans tankar, och tog på krafterna, och splittrade uppmärksamheten.

Alla män och kvinnor som Lenin någon gång träffade mätte han efter *saken*, efter deras förhållande till saken, och behandlade dem i överensstämmelse därmed: så som saken fordrade, och så länge som det behövdes för sakens skull. Det var bara Inessa, även om hon kommit in i hans liv genom samma sak, annorlunda kunde det inte ha gått till, ingen utanför skulle ens ha kunnat komma honom nära – men hon existerade liksom bara för honom, helt enkelt för honom, en varelse för en varelse.

Inessa hade öppnat hans öga för sådant som han inte ens kunnat föreställa sig, som han aldrig anat och som han inte skulle ha fått uppleva till sin död utan henne. De kom i dispyt om ”kärlekens frihet” – hur klart och ogenomträngligt var inte det logiska nät som han satte upp mot hennes bristande exakthet – borde hon inte snubbla på det? Men inte! Som detta mörka vatten från sjöns djup rann fritt fram och tillbaka genom fiskarnas nät, på samma sätt fastnade Inessa med sin uppfattning om ”den fria kärleken” aldrig i klassanalysens grepp: hon blev hejdad – och passerade fritt, hon vederlades – och förblev obesegrad.

Så hade det också gått till när hon en gång ruskade om honom, genom att i denna exakt prissatta och lagbundna värld befalla honom att ta steget över och följa henne, i denna samma värld, men samtidigt som i en annan, en som han aldrig haft en aning om, och han hade gått som en osäker och lycklig nybörjare från första förberedande, ängslig att förlora hennes trygga hand – tacksam som ett barn mot henne, in till de blåaktiga ådrorna på den lilla foten, tacksam som en hund för att hon öppnat allt detta för honom – och dröjde hos honom, så länge hennes nåd varade.

Just från det hållet, från sydväst, från Sörenberg, över den höstliga sjöns rynkor, till och med i novembervindens visslande sus – flög det inte till honom en vinkning som sa att hon var god igen? en tvekan i de slutna ögonen? en tunn glimt av de vita tänderna?

Varför skulle hon hålla på och straffa honom så här? Varför kom hon inte ner till Clarens och värmen? I Sörenberg hade det fallit snö redan i början av oktober i fjol. Där var mycket kallt.

Ovanför teaterns tak med all mytologi som utbreddes sig över det, med figurer som blåste i horn och svingade sig på vingar, dök plötsligt solen upp med full kraft – så kall här, och brandgul där, på toppen av Ütliberg, dit den redan hunnit, men nere bland gyttret av hus och den gröngrå kupolen med klocktornet, där förblev det kulet.

Lyckliga dagar – i Longjumeau, Bryssel, Köpenhamn, Kraków ... Och i Bern ... Lyckliga år. Sju år.

Han, som inte kunde tillbringa fem minuter utan att göra någonting utan att bli irriterad och plågad av sysslolöshet, han tillbringade timmar i sträck tillsammans med Inessa. Och han

föraktade sig inte alls för det, eller hade bråttom med att skaka av sig känslan, utan gick alldeles upp i sin svaghet. Och höjdpunkten: när han anförtrodde allt åt henne, när man ville berätta allt för henne – mer än för någon karl. Hennes spontana reaktioner och spontana råd! – vad han hade saknat dem under detta halvår. Sedan i april. Sedan Kienthal.

Hade någonting gått snett i Kienthal? I så fall hade han inte märkt det.

Han hade inte kunnat annat än flytta från Bern: där var Grimms inflytande förhärskande_ han skulle aldrig ha kunnat samla en krets av liktänkande. Han hade handlat rätt. Men vem ssakulle ha kunnat tro då att de inte skulle träffas mer?

Det hade inte gått att märka i Kienthal. I Kienthal hade det varit sådan härlig strid i sex dar!

Den enda människa som det vore ohjälpligt att såra: man kunde förlora henne för alltid. Han hade aldrig stått i ett sådant förhållande till någon, och det försatte honom i direkt löjliga situationer. Att finna sig i hennes olyckliga lidelse för att skriva teoretiska artiklar. Att i sin kritik av dem inte komma med rent språk och säga vad han tyckte, utan uttrycka sig mycket försiktigt, ibland till och med ljuga: jag har väl ingenting emot att vi publicerar din artikel? naturligtvis tycker jag att vi ska göra det – och längre fram komma med någon yttre orsak som hindrade det. Linda in förebråelser och till och med politiska tillrättavisningar så att de nästan verkade som beröm. Finna sig i hennes självsvåldigheter med översättningar: ibland så översatte hon plötsligt inte vad Lenin skrivit, utan – rättade innehållet! utan – till och med censurerade tankegångar som inte föll henne på läppen – dem uteslöt hon! Det var helt otillåtliga saker hon tog sig för. Men henne kunde man bara göra milda och älskvärda förebråelser. Lirka med, i inställsamma ordalag. När han skrev längre än vanligt till henne så kom han genast med förbehåll: nu har jag visst brett ut mig igen?

Men inte ens inställsamhet mot henne var att förnedra sig. Ingenting var att förnedra sig inför henne.

Hon kunde straffa så här, inte skriva. Inte svara.

Och om hon fick för sig att det var något hon inte skulle göra – så gick hon inte att övertala.

En vit ångbåt hade lämnat kajen och sände sina svallvågor dit han stod. På vågorna gungade två vita svanar utan att frysa, med oföränderligt böjda halsar.

Det var kallt. Han tog väskan och gick vidare längs räcket.

I samma grad som han gjorde våld på sig själv tillsammans med Inessa, i samma utsträckning kunde han på avstånd nå nästan fullständig frihet från henne.

I det precisa, noggranna ljuset en ömsom kulen, ömsom solig höstdag över den kyliga sjön.

Så långt tillbaka han kunde minnas hade han känt en fjädrande försvarskraft inom sig. Misslyckanden, försutten tid och visad svaghet fick den fjädern att tryckas ihop allt mer – tills den plötsligt tryckte tillbaka, slungade honom in i verksamhet med en kraft som ingenting kunde motstå.

Man kan samla krafter i ömma, overksamma tidsfördriv, för att sedan inte ge sig någon ro i kampen för saken.

När de var ifrån varandra blev han försiktig igen. Hans försiktighet tillät honom inte att lägga ännu ett spänningsmoment till alla de övriga i hans liv. Skulle han förena sig med Inessa för alltid? – Det skulle inte vara något liv, det skulle vara rena dårhuset. Hon var alldeles för ombytlig, självständig och lättrodd. Dessutom var det barnen, en alldeles främmande tillvaro.

Han skulle aldrig kunna avstå sin tid åt barnen och försena sitt arbete – han hade inte rätt till det.

Det var den bästa lösningen att leva tillsammans med Nadezjda, och han hade gjort rätt den gången han bestämt sig för det. Den andra var mer fager och mer grann, och fleras hjärtan vann – men hon skulle aldrig kunnat vara till sådan *hjälp*. Det vore för litet att säga att Nadezjda var en meningsfrände, hon varken tänkte eller kände på annat sätt än han. Hon visste hur hela världen nötte och slet på Vladimirs nerver, och själv inte bara aktade hon sig för att gå på hans nerver, utan lindrade och skyddade och tog mot stötarna. Mot varje inbuktning och utbrott från honom var hon likadan, men i spegelform, konvex där han var konkav, och mjuk. Och så lyhörd! När Radek var en skurk – då var hon torr och hård mot honom, släppte honom inte över tröskeln om han kom med några förevändningar; men när Radek blivit en utmärkt partikamrat och bundsförvant i striden – då var hon så vänlig och glad mot honom som man kunde vara. Det var ingenting avsiktligt eller förberett, då skulle hon ha kunnat ta miste – hon kände det på Lenin, ständigt lika osvikligt. En tillvaro med henne innebar inga onödiga nervpåfrestningar.

Inessa hade också svårt att se på slantarna, det är heller ingen småsak, var inte i stånd till någon förständig livsföring utan hade ofta sina hyss. Plötsligt kunde hon klä sig efter senaste modet. Nadezjda däremot hade inte sin like i att leva sparsamt och förständigt. Hon förstod verkligen instinktivt, det var ingenting man behövde övertyga henne om, att varje extra överbliven franc var extra utrymme för tanke och verk. Dessutom, vad som är så sällsynt hos kvinnor, hon sa aldrig för mycket, skröt inte, var inte den som förde utom hemmets väggar det som hon fått veta att hon inte skulle säga. Hon visste för resten själv tillräckligt väl när hon inte skulle säga något.

Och ännu tyngre vägde att det skulle ha varit ovärdigt en revolutionär att vara generad för att hans hustru var ful, medelmåttligt begåvad och ett år äldre. Yttre framgångar förutsätter att man i görligaste mån slipper inre splittring, slipper bli störd och få sin uppmärksamhet avledd, och att man kan koncentrera de ansträngningar som leder till målet. Äktenskapet med Krupskaja var både förständigt och praktiskt för Lenin i hans tillvaro som politisk personlighet.

Fast det var klart, alltid på tre man hand, i skogen invid Bern, där de sammanstrålade från sina grangator; på vandringar i bergen kring Sörenberg för att plocka alprosor eller svamp (bara i stugans längst bort belägna sovrum begav han sig ibland på tu man hand med Inessa); på bergspensionatet i skuggan, han och Nadezjda fördjupade i böcker, Inessa i timmar vid pianot: eller på en varm bergsslutning, han och Nadezjda ständigt med böcker, där de satt på stubbar, medan Inessa bara satt hopkrupen och njöt av vårsolen, som en liten flicka som fått följa med dom stora; och slutligen de långa stunder då han berättade för de båda kvinnorna om sina idUr, planer och artiklar som han skulle skriva – hur många gånger hade han inte fyllts av häpnad över detta ojämförliga, över att det kunnat hålla sig så år efter år – för det hade det gjort! Om det var någon som Nadezjda skrev långa vänliga brev till – så var det Inessa. Om det var någon som hon alltid omnämnde med outtröttligt beröm i samtal med alla kamrater och bekanta – så var det Inessa. Det var bara i breven till Vladimirs mor (Nadezjdas hade sett allt med egna ögon), i breven till svärmodern, som hon när hon skrev om hennes och Vladimirs liv med alla vandringar, det var bara i de breven som hon skrev som om de hela tiden bara varit på tu man hand. Ytterst taktfullt.

Nu hade deras mödrar dött efter varandra: Jelizaveta Vasiljevna efter en influensa förra våren i Bern, Maria Aleksandrovna nu i somras i Petersburg. Posten hade kommit med packåsnor till deras bergspensionat i närheten av Flums, och därför var telegrammet om hennes död för-

senat – precis på tvåårsdagen av kriget, nå Edsförbundets das – en av de otaliga besinningslösa festerna här i landet, då man tände eldar på alla bergstoppar, släppte upp raketer och sköt i luften. De hade suttit på kvällen, sett på eldarna under dessa saluter och tänkt på hans mor. Kanske var det lättare så, när man var långt borta.

När nu bägge var nära de femtio. Och bägge deras mödrar dog, något som gjorde dem ännu äldre. Närmre varandra. Och bägge var de revolutionärer. Det var ju, faktiskt, också ...

Där nere snett över sjön kom en motorbåt, från Sörenbergshället – snabbt, med fören i vädret, plöjde den vattnet, lämnade ett trekantigt fält av skum efter sig och bröt tystnaden med sitt metalliska knatter.

Det var någonting med den! – den rusade fram och klöv vågorna, rusade därifrån och rakt hitåt, skar vattnet, och sköt fram en skoningslös för – den störde tankearbetet, störde tankegången med sitt skarpa knatter – och tanken gjorde ett hopp – tvärs över hela den sociala analysen, tvärs över alla argument – så enkelt-enkelt-enkelt, att han inte tänkt på det förut av någon anledning:

Om någon förfäktar den fria kärleken i teorin och inte låter sig motbevisas – varför skulle inte denna någon då också omsätta den i praktiken? ...

Han hade gått igenom alla punkter i de borgerligt-proletära relationerna tillsammans med henne, förutsett och räknat upp, och det var bara en sak som han missat, detta: när de nu inte hade träffats efter Kienthal – och det var så nära! – och hon inte besökt honom på ett halvt år, och inte bitt honom komma, och så gott som slutat skriva nu – hade hon i somras varit ... med någon annan?...

Varför i hela fridens dar hade han hela tiden föreställt sig, och inte kunnat tänka sig annat än att hon var ensam? ...

På den här sidan lyste ännu solen blekt, men från andra sidan vältrade snabbt täta gråa moln in över Ütliberg – och förde dimma ner framför sig. Berget med sluttningen och klocktornet sveptes snart in och dimman var framme vid den andra Zürich-stranden.

Skulle det vara så enkelt ...? Och varför hade han tagit med alla aspekter i beräkningen – bara inte denna? ...

Det var inte möjligt! Hans vän och kamrat! De som hade haft så härliga nappatag med centristerna i Kienthal?

Han grep tag i det kalla räcket – tvärs över gallret, över sjön, över Ütliberg, över alla berg som låg längs vägen – ville han skrika i nöd: Inessa! Lämna mig inte! I-nessa!

Skriva, genast, utan att dra sig för att förödmjuka sig, vad som helst – bara han fick svar. Postkontoret hade ju öppnat, före biblioteken – å, att han inte hade tänkt på det! Postkontoret var öppet från åtta, hans kulle ha gått dit och skrivit! Men nu var det för sent.

Nu var det för sent: de dängde i sina klockor som besatta, som galningar! – det var som om man höll på att byta ut allt järn i hela staden. Det hamrade från Fraumünsters klockor över postkontoret, hamrade från Gross-Münsters båda torn, högre än skyltarna på alla Belle-Vues våningar – hur många kyrkor till fanns det egentligen i Zürich!

Dimman och ett moln från andra sidan sjön hade redan hunnit fram hit, det började bli disigt.

Han tog fram klockan i västfickan med stelnade fingrar – johoh, eftersom de bankade i sina byttor så var klockan nio, litet över. Han hade inte varit på postkontoret, utan slösat med tiden,

och gått för långt på sin promenad – nu skulle han komma ordentligt försent till dess att de öppnade kantonbiblioteket, hur fort han än gick. Han hade börjat dagen illa. Hade tänkt väl och börjat illa.

Nå då så, brevet kunde han ta sen, nu måste han arbeta.

Han satte genast fart och gick tillbaka – bred, kortväxt, nästan utan att väja för dem han mötte. Här hade han stadsbiblioteket alldeles intill, han kunde gå in där om han ville, men han hade tidningar och böcker undanlagda för dagens arbete på kantonbiblioteket. Han skyndade och skyndade längs den vidriga borgerliga strandgatan, där dofter spred sig ut genom dörrarna från konditorier och delikatessaffärer, för att reta aptiten hos de övermätta, där man lyckats göra en ny sorts skinka, den tjugoförsta i ordningen, som man erbjöd, och en ny sorts kaka, den hundraförsta. Skyltfönster blänkte med chokladsorter, tobaksblandningar, serviser, klockor, antikviteter ...

Det var svårt att föreställa sig hur en folkmassa i framtiden skulle dra fram på den här prydliga strandgatan med yxor och facklor och krossa fönstren så glaset yrde.

Men – man måste!

Allting var alldeles för inrotat och förstelnat runt omkring – husen, dörrarna, klockorna, hasparna på dörrarna. Man måste!

Det dånade från klockorna i alla stadens hörn – ursinnigt och dovt.

45

Det var en nästan proletär beslutsamhet över Zwingli och hans svärdföring också här: på Zähringer-Platz hade han huggit Predikarkyrkan mitt itu mellan kyrktornen, ett föredöme så gott som något, och i ena halvan låg nu sedan sekler tillbaka ett bibliotek. Det låg en särskild tillfredsställelse i att båda de viktigaste biblioteken i Zürich triumferade över religionen.

Han gick in i tystnaden. Nio smala fönster med spetsigt ovala överdelar höjde sig fem–sex våningar upp. Ännu högre upp, ouppnåeligt långt borta gick valvens spetsiga bågar som pilar samman i knutar.

Men denna höjd var nästan helt outnyttjad: bara i två etage sträckte sig trågallerier längs väggarna. På mellanväggarna och mellan bokskåpen hängde mängder av mörka porträtt – uppblåsta rådmän och borgmästare i skjortkrås och gammaldags jackor, han fick aldrig tid över till att se närmare på dem eller ens läsa underskrifterna.

Redan när Lenin sköt upp den tunga dörren såg han att hans favoritplats på galleriet vid mittfönstret och en annan som också var bekväm – att bägge var upptagna. Han hade kommit försent. Dagen började fel.

Han skrev in sig i besöksboken och den glasögonprydda bibliotekarien bakom disken, alltid leende, blev brydd när han inte kunde hitta en av de tre undanlagda högarna med böcker.

En enda liten förtretlighet som lägger sig ovanpå en tidigare kan stjälpa timmar av arbetet.

Om arbetsdagen ska bli lyckad eller inte beror ibland på de minsta bagateller, på hur den börjar. Nu hade han kommit för sent. Man hade ingen tid alls på sig till middagsuppehållet, bara tre timmar, och de var borta nu.

”Imperialismen” hade han redan för länge sedan förberett i tjugo häften, skrivit ut, förlorat och skrivit om – men Lenin hade i alla fall tagit en hög böcker om samma ämne. Som om det

behövdes någonting mera. Men det gjorde det ju inte. Lenin hade haft alla slutsatser i boken klara för sig redan före de tjugo häftena. Förmågan att förutse hade stegrats kraftigt på senaste tiden – han visste slutsatserna i sina böcker osedvanligt tidigt, redan innan han satte sig ner för att skriva dem.

De allra ljuvaste angreppen i boken – skulle han behöva ta bort dem? Den vidriga och avskyvärda jultomtenissen! Det fanns inte någon lumpnare och tarvligare hycklare i socialdemokratien i hela världen.

Den bokhög som inte kom fram gällde Persien. Han hade redan börjat göra excerpter om Persien. Ingen hade tänkt igenom det orientaliska avsnittet och det måste förberedas.

För all del, angreppen mot Kautsky skulle inte vara bortspillda – dom skulle komma in i något sammanhang.

Vidare arbetade han på och förberedde detaljerade och betydelsefulla teser för den schweiziska vänstern – för att metodiskt rätta till vad de inte uppnått på kongressen. Men det var det lämpligare att göra på Zentralstelle än här.

Nej, hon hjälpte ju hela tiden till och översatte. Bara hon anlände till Clarens – så skulle hon kanske komma. Varför skulle han tänka illa om henne? Det var fel av honom att tro något sånt.

Vidare hade han haft en känsla av att något var halvfärdigt, inte alldeles genomtänkt i artikeln mot nedrustning. Han hade redan skrivit den (den låg här i väskan), men det var något som inte stämde i minnet. Alla huvudtankarna fanns där: att nedrustning var ett krav i förtvivlan; att nedrustning var detsamma som att avsäga sig alla tankar på revolution; att den inte var socialist som väntade sig en socialism förutan revolution och diktatur; att i det inbördeskrig som skulle komma i Ryssland både kvinnor och barn från tretton år skulle ta del i striderna. Allt var sant, men han hade fortfarande en känsla av att det någonstans fanns inte helt garderade fraser. Och han måste vara hyperförsiktig, aldrig göra det möjligt att vända hans citat mot honom själv – alla farliga fraser måste omges med skyddande bisatser, alla fraser måste ha skydd på alla sidor, måste ha förbehåll och motvikter – så att ingen skulle kunna hitta en ogarderad fras.

Nu var han färdig (och hade redan börjat) att granska det skrivna. Titta, med det samma, skrivet i hetta: ”Vi stöder att massan använder våld”. Det ger dom sig på! Han fick lägga till: ”... massan ... – mot sina förtryckare”.

Men det kunde han göra på annat håll än i biblioteket, tiden gick.

Han började granska teserna för den schweiziska vänstern. Här var det mycket som återstod att göra. Man måste tugga om det i detalj efter detalj för dem: flygblad – vem skulle man dela ut dem till? De fattigaste bönderna och jordbruksarbetarna. Vilka större jordbruk skulle konfiskeras? Låt oss säga över femton hektar. Efter vilken tids vistelse skulle man kräva schweiziskt medborgarskap för utlänningar? Låt oss säga – efter tre månader, och framför allt utan avgift. Vad betydde ”revolutionärt höga skattesatser”? Det var allmänna ord, man måste ge dem en konkret tabell: vilken procent av förmögenheter över tjugotusen francs, över femtiotusen? Och hur skulle man beskatta pensionatsgästerna? Han fick sätta ihop en konkret skala åt dem också, det var aldrig någon som kunde ta itu med det konkreta: om de betalade fem francs om dagen – så var det hans likar, en procent; men om de betalade tio francs – då kunde man ta tjugo procent med detsamma ...

Det klämde i bröstet och stod som halsbränna i strupen av Grimms och Greulichs senaste gemenhet. Skändliga opportunist, tarvliga uslingar, vänta så ska vi fjättra er vid skampålen!

Av någon anledning välldes förtretligheter upp och störde honom. Ibland går det så: man släpper fram dom – och sedan blir det omöjligt att koncentrera sig, omöjligt att arbeta efter sitt system, till och med att sitta kvar på stolen.

Och den ursinniga och ännu ouppklarade dispyten med ”japanerna” hade ännu inte lagt sig, den hade tagit så mycket kraft i anspråk och hindrade honom fortfarande från att arbeta. Här hade redan skrivits flera artiklar och två dussin brev, och konflikten verkade bilagd – men helt kvävd var den inte!

Aldrig lyckades det honom att samla alla ansträngningar i bara en riktning, alltid dök det upp motståndare på sidospår, just nu var det som om det inte fanns några viktigare alls, men oviktiga finns det aldrig, plötsligt är ögonblicket inne då sidospåren blir till huvudinriktningar – och därför måste man vända sig om och bita ifrån med full kraft mot de här angreppen från sidorna. Det var inte bara ”japanerna” (Pjatakov med sin madame Bosch, efter att de flytt från Sibirien över Japan), Bucharin var på deras sida. Utan minsta vett i skallen hade de tillsammans med Radek försatt sig i ett tillstånd av kamratlig idioti, på den institutionaliserade dumhetens allra högsta toppar – än med ”imperialistisk ekonomism”, än med nationernas självbestämmanderätt, än med demokratin. Alla dessa unga griskultingar, den nya generationen i partiet, var lika självbelåtna, självsäkra och färdiga att ta över ledningen av partiet om det så vore i dag, men de rasade vid varje vändning i varje fråga, ingen av dem hade den rätta smidigheten – den att i dessa vändningar ögonblickligen, i förväg ta till vänster eller till höger, allt efter som det föll sig, och kunna förutse i förväg vart revolutionens slingriga väg hotade att vika av.

Det var likadant med demokratin. Bucharin gjorde sig skyldig till en alltför låg uppfattning om den, primitiv och omogen. Han hade öppet skrivit: under den period då man tar makten får man avstå från demokrati. Det var fel! *Överhuvudtaget* var en socialistisk revolution omöjlig utan kamp för demokratin, och det måste man skriva griskultingarna på deras skära trynen så de förstod det. Däremot fick man naturligtvis hålla i minnet: i ett visst konkret sammanhang, i viss mening, för en viss period. Men en sådan period skulle också inträda, då *alla* demokratiska idéer bara var ägnade att *bromsa* den socialistiska revolutionen. (Det måste han stryka under med två streck!) Till exempel om det redan kommit igång, revolutionen var i full fart, man måste ta över bankerna – fick höra att man måste vänta, och först göra republiken laglig!?

Lenin hade förklarat alltsammans omständligt och på många sidor – men icke, de vände bort sina trynen! Att han var tvungen att hålla på så länge med sådana grälmakare och intrigörer berodde på att ”japanerna” hade pengar till en tidskrift, utan dem skulle de aldrig ha kunnat starta ”Kommunist”. Men en allians med dem hade mening bara så länge Lenin hade majoritet i redaktionen. Skulle man ge jämställdhet åt dumbommar? – aldrig! åt skogen! idioter, detsamma som att förstöra sitt eget arbete! Hellre lät han hela världen veta vilka kretiner de var. Om dom inte ville ha en fredlig utgång så kunde dom lika gärna få på käften!

Han lät inte tvisten med Bucharin bli offentlig utan lät honom veta i brev vad han tyckte. Men inför Bucharins avresa grep ilskan honom – och han svarade inte. Nu hade Bucharin farit iväg till Amerika – antagligen var han uppretad.

För att vara alldeles uppriktig – han var mycket klok. Men han retade till vansinne med sitt ständiga motstånd.

All opposition är alltid en källa till irritation, i synnerhet i teoretiska frågor, och ifrån dem som gör anspråk på ledarskapet.

Men Radek däremot, den dyngsjälen, honom hade det varit mycket nyttigt att ge en omgång till allmän uppbyggelse. Radeks gemenaste drag var att han i smyg hetsade kulingarna, samtidigt som han själv gömde sig bakom Zimmerwaldvänstern. (Han hade också försökt göra Lenin osams med hela vänstern i Kienthal, och det hade lyckats med Rosa.) Radek uppförde sig i politiken som den ohyfsade oförskämde krämaren Tyszka, det var slöderpolitik till hundra procent! Han hade trängt ut Lenin och Zinovjev från redaktionen för Vorbote på ett sätt som man i regel gav folk på käften för, eller åtminstone sa upp bekantskapen. Den som förlåter sådant i politiken – den blir betraktad som idiot eller ärelös.

I det här fallet var det riktiga att säga upp bekantskapen. Så mycket mer som meningsskiljaktigheterna med Radek inte var av det allmänna slaget, utan gällde de rysk-polska frågorna. I schweiziska frågor hade Radek däremot ingen annan utväg än att gå emot Grimm, han var tvungen att bli bundsförvant, och vilken bundsförvant!

Men Zinovjev hade också burit sig lumpet åt i den affären, och föreslagit att man skulle ge efter för ”japanerna”. Så där vacklade de allesammans, man kunde inte lita ens på de allra närmaste.

Det enda sättet att få slut på alla Bucharins påhitt var att föra över dispyten till Ryssland också och ge ”japanerna” de sista förintande slagen på rysk mark. Sjljapnikov hade fått order om det. Men Sjljapnikov var också själv en tafflig gosse, i synnerhet hans lilla Kollontajska. (Apropå det, det fick han inte glömma: det vore bra om man kunde få med henne på den skandinaviska konferensen för de neutrala, åtminstone som tolk åt någon deltagare – och på det viset luska ut vad de neutrala hade för planer!)

Hur många sådana där taffliga pseudosocialister fanns det egentligen i alla länder, krigförande, neutrala och i Ryssland? Och var Trotskij på något sätt bättre med sina slagrörda helgonfånerier – ”varken segrare eller besegrade”? Rena gallimatiasen. Nej, det var ett sätt att skaffa sig lättköpt popularitet, men om du verkligen tänker dig att tsarismen ska besegras, då får den inte komma loss ur det här slagsmålet. Man kan inte vara ”mot varje krig”, då upphör en socialist att vara socialist.

Var var Sjljapnikov just nu – det var det ingen som visste: var han fortfarande i Stockholm? eller hade han redan rest till Ryssland? Till Sverige kunde man få fram brev vid lämpliga tillfällen, genom Keskküla och hans folk – men vidare? Där var det över huvud taget oklart och inga som helst ordnade förhållanden. Sjljapnikov gjorde allting med ständig försening, för sällan till Ryssland, stannade varje gång länge där. Men om man sa det till honom så tog han illa upp. Och om inte han skulle ha åkt så skulle ingen ha gjort det. Därför hade man fått adjungera honom i Centralkommittén, för att få det att se mera betydelsefullt ut.

Nu kom bibliotekarien fram till Lenins bord och lade ner högen om Persien på hans bord under ursäktande viskningar och skuldmedvetna bugningar.

Tack för det! Någon halvtimme kvar till middagsstängningen, då fick det bli Persien nu! Skulle han ta itu med Persien eller inte?

Nej, inte var Sjljapnikov mogen för centralkommittén, inte var han någon Malinovskij till sin andliga växt. Men Malinovskijs plats hade han tagit, och posterna som ”medlem av centralkommittén” och ”ordförande i ryska byrån” hade fått det att gå runt i huvudet på honom av välbehag. Än skuffade han undan Litvinov och gav sig in i internationella förhandlingar med

socialisterna. Än kom han med enfaldiga råd i snart sagt varje brev och undrade varför man inte flyttade till Sverige. Han var tröttsamt självsäker, men man kunde inte såga av honom eftersom han var en högst betydelsefull person, man fick svara ordentligt och till och med högaktningsfullt.

Han hade av någon anledning svårt att komma igång med ämnet. Det sjöd för mycket i hjärnan, han kunde inte koncentrera sig, kom inte in i den långsamma feodala persiska ekonomin.

Ack, Malinovskij, Malinovskij! Det blev aldrig någon rysk Bebel av dig. Men som du arbetade! Så du förstod att tala till massorna! Vilken härlig typ, vilket ansikte! – en självlärd, selfmade arbetarledare, en sammanfattande symbol för det ryska proletariet. Precis en sådan arbetarledare var det som Lenin hade saknat i partiet – vid sin högra sida, som komplettering, för att omsätta idéerna i massornas handling. Och därför var det som Lenin älskade honom, för att han passat så perfekt på sin förutbestämda plats, och alltid gjorde det han skulle, alltid beredvillig, aldrig satte ifråga – men ändå så markant och kraftfullt! Enligt borgerliga begrepp hade han så kallad kriminell belastning – några stölder – men det bara underströk hans proletära oförsonlighet gentemot privategendomen, och skärpan i hans personlighet. Fastän överdrivet misstänksamma kamrater började förtala honom blev Lenin bara mer och mer befast i sitt förtroende för honom: tänka sig honom som provokatör? – det var omöjligt! (Det var fortfarande lika omöjligt!) Vilka lågande tal hade han inte hållit i duman, hur taktiskt och överlagt hade han inte agerat i splittringen med mensjevikerna i fraktionen. Lenin tog inte bara in honom själv med glädje i centralkommittén, det räckte för Malinovskij med att lägga några ord för någon, det var Stalin – så tog de in honom också. När de bodde i Poronino var ingen gäst från Ryssland så välkommen som Malinovskij. Utom den sista, hemska majnatten, då han plötsligt dök upp efter att självsvåldigt och oväntat ha lämnat duman – men han kom ju själv, flydde inte! om inte allt hade varit i sin ordning – skulle han ha vågat komma själv då? ... Hela natten hade gått åt till att tala igenom det. Det gick i alla händelser inte att bevisa någon av anklagelserna mot Malinovskij (skulle det ha varit så nyttigt, förresten?). Vem kunde tro på den dumma versionen att ochranan själv skulle ha fått för sig att det var ”olämpligt” att ha en av dumans främsta talare som informatör – och befallt honom att lämna duman? Sådan gallimatias, skulle ochranan vara så enfaldig att den handlade mot sitt eget bästa? ... Han och Kuba och Zinovjev hade bildat en partidomstol – och frikänt Malinovskij. Och gått i borgen för hans pålitlighet inför Internationella socialistiska byrån.

Emellertid hade de skilts åt tills vidare, i tysthet. Av personliga skäl.

En sådan medhjälpare skulle Lenin aldrig få igen! ... Sjljapnikov? Ne-nej.

Nu var lunchavbrottet inne. När hann dom egentligen bli hungriga, dessa schweizare, som skulle ha mat i sig redan klockan tolv?

Förresten hade Lenin märkt att den bibliotekarie som var vakthavande inte alltid gick ut och åt. Han gick fram till honom och frågade. Nej, han skulle inte. Kunde man få stanna under middagsuppehållet? Det gick bra.

Sån tur. Inte så mycket för middagens skull som för koncentrationens. Man arbetar bättre på fastande mage. Och det blev en extra timme.

Nu kunde han arbeta utan att behöva jäkta. Och vad som var ännu bättre – förse sig med tidningar. För att spara på slantarna köpte Lenin aldrig en enda tidning och prenumererade inte heller, det var ju trettio–fyrtyo stycken som han måste läsa, alla på ”Arbeiter-” och alla på

”– Stimme”.

Han samlade ihop de som fanns tillgängliga och tog dem till sitt bord.

Att läsa tidningar var en av de viktigaste beståndsdelarna i det dagliga arbetet, det var en ingång till livet i världen. Tidningsläsning gjorde honom på humör att ta ansvar, att göra motstånd och ta upp striden, gav en levande känsla av fiendernas verksamhet. Alla socialister, socialpatrioter och centrister som fanns spridda över hela världen, för att inte tala om alla de borgerliga åsnorna, alla liksom sammansmälte de omkring en i läsesalen, fäktade med armarna, bråkade och skrek var och en om sitt, och själv plockade man ut – och vederlade, antecknade svaga punkter – och angrep dem, där, just då. Att läsa tidningar – det innebar också att göra sammanfattningar av dem. I analogier och associationer, födda ur motsats eller oförenlighet och över huvud taget ur obegripliga sammanhang slog tankarna ständigt upp som gnistor, flög till höger och vänster, på lösa papper, på häftenas linjerade rader och tomma utrymmen på papperet, innan den brinnande tråden slocknat gällde det att fläta in den i papper för att den skulle få glöda där och bida sin stund, den ena i ett referat, den andra – genast i ett brev, som han påbörjade omedelbart, för att inte förlora formuleringen som brände i medvetandet. Somliga tankar – för att klargöra för sig själv, andra – till en dispyt, en stöt, ett slag, en tredje grupp – som den bästa formuleringen att tugga och hypertugga om för de enfaldige, en fjärde grupp – för teoretisk genomgång tillsammans med andra, i synnerhet med dem som var långt borta, till och med ända borta i Ryssland.

Vandervelde och Branting, Huysmans och Jouhaux, Plechanov och Potresov, Ledebour och Haase, Bauer och Bernstein, de båda Adler, till och med Pannekoek och Roland Holst – Lenin upplevde dem alla som sina fysiskt påtagliga, nervpåfrestande motståndare, var de än hade sina kulor – i Holland, England, Frankrike, Skandinavien, Österrike eller Petersburg – han upplevde dem på synhåll, på hörhåll, han stod i kontakt med dem över en enda pulserande nervknut – i sömn och vaka, under läsning, under måltider och under promenader.

Det hade blivit tomt, besökarna var borta, lunchuppehållet var inne. Bibliotekarien försvann bakom glasdörren, in i bokmagasinets djup. Lamporna vid borden slocknade och läsetemplet stod grandios och högt i en halvgrå dager och gravlik tystnad. Lenin drog fördel av det ovanliga tillfället och började gå med snabba steg fram och tillbaka längs gången för att slappna av från sin alltför stora nervspänning, längs den längsta gången, mittgången – från ingången under trågalleriet – till två långa avsatser av sten framför den plats där altaret stått. Det blev omkring femtio steg, utan vare sig bokhyllor eller bord i vägen.

Alltid när han gick så var det på gator eller uppe i bergen, medan han hela tiden bodde i trånga, små rum där man inte gärna kunde gå fram och tillbaka. Nu gick han med snabba, vägvinnande steg, en jägares gång, under knuffar åt Hilferdingare och Martovar, Greulichar och Longuetar, Pressemänner och Tjcheidzear, utan att låta dem säga sammanhängande fraser, han avbröt dem meddetsamma, föll dem i talet, satte dem på plats och skingrade dem, och just i detta ursinniga pendlande av och an slog han sig fri, högg han sig loss från sina fiender.

Befriade han sig från fiender.

Och blev allt mer redo till metodiskt arbete.

Till slut kom ögonblicket då han mitt på halva sträckan kände att det räckte.

Han satte sig ner för att arbeta.

Det hade varit fel att tänka så om Inessa. Han hade inga orsaker att tänka så.

Nej! Han satt ju vid fel bord. Nu måste han bära över allt det här – böcker, tidningar och hälften – till galleriet, till det bord som han var van. Han blev tvungen att ta det i två omgångar.

Stegen i trappan knarrade lätt i den gråa gotiska tystnaden.

Och plötsligt blev han trött, så trött. Han dråsade ner på sin stol.

Det var någonting i huvudet ...

Däremot kände han ingen som helst hunger för att han hoppat över middagen. Han klarade sig med litet mat, han utvecklade energi nästan utan föda.

Alldeles vid fönstret, tills vidare utan ljus från lampan. Men det var en mulen dag.

Han läste tidningar. Läste om det allmänna läget vid fronterna. Inga glädjeämnen.

Nå, det var inte så illa som i augusti, det kusliga ögonblick då Rumänien oväntat uppträdde med friska krafter som en gigantisk förstärkning till ententen, och det verkade som om Ryssland plötsligt skulle klara det. Men Tyskland visade sig ha styrka över för att krossa också Rumänien liksom i förbigående, det var helt häpnadsväckande, det skulle man aldrig ha kunnat förutsäga två månader tidigare. Men ändå visade sig Tyskland inte kunna vinna hela det europeiska kriget, också tvärtemot alla förutsägelser. På västfronten hade allt kört hopplöst fast. På östfronten – det var märkvärdigt, inte heller på östfronten hade året nittonhundrasexton fört någon som helst seger med sig. Ett år tidigare hade tsarmakten redan varit i gungning, redan nästan störtad – men nu stod den stadigt igen och tänkte inte flytta på sig! Ett gränslöst hopp och en gränslös seger – de hade flutit bort, smultit undan, var borta.

På ett ställe, på ett enda ställe i huvudet, vid vänstra tinningen någonstans, bildades det som ett tomrum. Inte bra. Han hade blivit spänd igen.

Och inte ens det tredje året av detta blodiga krig föreföll kunna få något av alla dessa folk att vakna. Men, som alltid var det ryska folket det hopplösaste. Det var det som fick bära de våldsammaste förlusterna, det var ryska kroppar som vältrades i staplar mot tysk organisation och utrustning. Det som skrevs om östfronten var över huvud taget oklart, suddigt, det fanns inga krigskorrespondenter där, man visste föga och intresserade sig föga för det, och dessutom skändes ententens press för en sådan bundsförvant, man försökte skriva så litet som möjligt men anförde ofta förlustsiffror. Lenin hittade nästan alltid dessa uppgifter om de ryska förlusterna och satte nageln på dem – med tillfredsställelse och förvåning. Ju högre siffrorna var, desto större glädje: alla dessa dödade, sårade och tillfångatagna föll ifrån som stockar ur självhärskardömet palissad och försvagade monarkin. Men samma siffror drev också till förtvivlan, över att det på jorden inte fanns något folk så undergivet och enfaldigt som det ryska. Det fanns inga gränser för dess tålmod. Varje gemenhet, varje uselhet var det i stånd att svälja, och tackade och vördade den som begick skändligheterna som sin välgörare.

Eller skulle han tända ljuset? Bokstäverna flöt liksom samman.

Ryska ved som aldrig vill fatta eld! De bästa bälarna hörde historien till – saltupproren, koleraupproren, kopparupproren, Stenka Razins, Pugatjovs. Allt som den oupplysta muzjikmassan var i stånd till var på sin höjd att med våld ta godset i trakten, som alla kunde se och kände till, men inget proletariat och inga professionella revolutionärer skulle ju någonsin kunna få muzjikmassan i gungning. Kyrkan hade fått den att degenerera, försvagas, det var som om den hade förlorat dragningen till facklans och yxans möjligheter. Det ryska

folket hade visat sig kunna tåla ett sådant krig utan att göra uppror – vad var det värt i så fall? Spelet var förlorat. Det skulle aldrig bli någon revolution i Ryssland.

Han höll händerna för ögonen och satt orörlig. Inuti honom liksom lossnade någonting. Antingen av trötthet eller tungsinne.

Besökarna började komma tillbaka. De flyttade på stolar. Någon tappade en stol. Ljuset tändes.

Men kanske inträffade någonting ännu värre? Att tsarmakten redan var på väg att komma loss ur rävsaxen? Genom en separatfred? (Stryk under det med tre streck.) Vad kunde Tyskland göra annat, när det inte förmådde vinna kriget på två fronter?

Det skulle vara ohyggligt. Ingenting skulle kunna vara värre. Då vore allt förlorat. Både världsrevolutionen. Och revolutionen i Ryssland. Och – hela Lenins liv, alla ansträngningar under två decennier.

En sådan rapport – om att en separatfred var i görningen, om hemliga förhandlingar som redan fördes på officiell nivå mellan Tyskland och Ryssland, och att de båda stormakterna i stort redan var överens – hade alldeles nyligen stått att läsa i Grimms tidning Serner Tagwacht. Den hade varit undertecknad med K. R. Man behövde inte fråga den kanaljen Radek för att räkna ut att det var han. (Men att han hade fått Grimm att ta in det!) Och om man kände hans bubblande förslagenhet så kunde man räkna ut att han inte avlyssnat något samtal mellan diplomater, inte lurat sig till en titt på hemliga papper och inte ens uppsnappat något slags rykte i den vägen, utan legat kvar i sängen till fram på dagen med tidningar på täcket, tidningar under täcket och böcker under sängen; då författade han ibland någonting i den stilen ”från vår egen korrespondent” i Norge eller Argentina.

Men det var inte fråga om hur just den rapporten kommit till. Inte heller om att ryske ambassadören i Bern omedelbart bestridit det – vad annat kunde han göra? ... Nej, vad det var fråga om var den genomborrande riktigheten i analysen: för tsaren var det i verkligheten den rätta utvägen! Det var precis vad han borde göra! Precis det skulle Lenin göra i hans ställe!

Därför måste han slå till! Slå till igen mot just det! Ringa i kyrkklockorna! Stoppa det! Varna! Inte låta honom dra ut alla tassarna oskadda ur rävsaxen!

Naturligtvis borde man alltid vara förberedd på dumheter av värsta slaget från Nikolaj II och hans regering. Det här kriget borde man inte ha kunnat vänta sig från dem, om de haft det minsta vett i kroppen – men de satte igång det! och gav oss den presenten!

Så kanske fanns fortfarande den möjligheten att skrämja dem med att göra det känt – och förhindra en fred?

En separatfred! Det skulle naturligtvis vara en elegant utväg. Men i alla fall över deras förstånd.

Men vad spelade det för roll. Han kunde inte göra någonting i Ryssland. Vem fanns det som läste ”Social-Demokraten” där? Det var Miljukov och Sjingarjov som alla hade ögonen på. Det enda som hördes i Ryssland var kadetterna. Det var ett vådligt mottagande deras delegation hade fått i Västeuropa. Tsaren skulle tänka sig för, maka åt sig litet, ge efter för Gutjkovs ministär och kadetterna – och sedan skulle de sitta som berg och inte gå att rubba.

Men vad kunde man egentligen få för bak av den ryska surdegen? Och varför hade han blivit

född i detta fattiga och efterblivna land?! Bara för att en fjärdedel av ens blod är ryskt, bara för denna ynka fjärdedel har ödet bundit en till den odugliga ryska stenålderskärran! Med en fjärdedel av sitt blod, men varken till sin karaktär, sin viljestyrka eller sin läggning var han besläktad med denna slafsiga, ärkeslafsiga, ständigt berusade nation. Lenin visste ingenting mer motbjudande än den ryska påflugenheten, ångerfyllda tårar på krogen och gråt från vad som skulle föreställa förtappade själar. Lenin var – en bågsträng, Lenin var – en pil. Lenin kunde från den första flyktiga blicken värdera vad som var på gång, omständigheterna kring det och peka ut det rätta, kanske enda sättet att nå målet. Vad var det som band honom till detta land? Han skulle kunna behärska tre västeuropeiska språk lika bra som det här halvtatariska, om han arbetade litet mera på dem. Hade han tjugo år av konkreta revolutionära förbindelser med Ryssland bakom sig? Ja, med den glädje som det nu innebar. Nu däremot, efter tillkomsten av Zimmerwaldvästern, var han tillräckligt känd i den internationella socialismen och kunde gå över till den. Socialismen kände inte av några nationalitetsskrankor. Trotskij hade ju rest till Amerika – det var ett riktigt val. Och Bucharin efter honom. Det var antagligen vad man skulle göra, resa till Amerika.

Nej någonting var inte i lag inom honom i dag. Dagen hade börjat fel, inte kommit i gång på rätt sätt. Det var som om hans egen kropp, hans bröst inte förmådde hålla jämna steg med det snabba huvudarbetet – och det var en tomhet vid vänstra tinningen, och som om ett hål uppstått i hans inre, som om hela kroppen omkring hålet började falla in mot det.

Det blev mycket på en gång, och han kände plötsligt att han inte skulle kunna få till någon fruktbar arbetsdag, utan befann sig på ett sluttande plan, plågad, misslyckad, till och med svärmodig.

En politiker är överhuvudtaget en som inte alls är beroende av sin ålder, sina känslor, av omständigheter, som varje tid på året och på dagen har en maskins ständiga beredskap – till handling, till tal, till kamp. Lenin hade också denna maskinmässiga ständiga beredskap, i en osedvanlig utsträckning, en ousinlig energi – men till och med han hade två-tre gånger om året dagar då energin sinade – intill förtvivlan, utmattning, apati. De dagarna var ohjälpligt förlorade, allt han kunde göra var att lägga sig tidigare och sova tungt.

Ytligt att döma hade Lenin en utmärkt kontroll över sitt huvud och sin vilja – men mot dessa hopplöshetens bakskott var till och med han maktlös. Den absoluta sanningen, det fasta perspektivet, det kontrollerade styrkeläget – alltsammans började plötsligt suddas ut, bli töcknigt, glida undan, allt vände en grå stum baksida åt honom.

Och sjukdomen som satt inom honom, ständigt på lur, spände plötsligt ut i vassa hörn, som sten i en säck.

Spände mot tinningen.

Jo; han hade alltid valt den vägen att inte godta kompromisser, inte släta över menings-skiljaktigheter – och så hade han skapat en segrande styrka. Han var övertygad om detta, kände i förväg att det var så – en segrande. Att det var viktigt att man behöll en grupp som kunde vara hur liten som helst och bestå av vilka som helst – bara den var strängt centraliserad. Försoningsanda och sammanslagningsanda hade redan visat sig vara fördärvet för ett arbetarparti. Försonas – med nedrustningssträvare? försona sig med gruppen kring ”Nasje slovo”? försona sig med de ryska kautskisterna? med uslingarna från den mensjevnikiska organisationskommittén? bli lakej åt social-chauvinisterna? omfamna socialistiska träskallar? I helvete heller! – en liten minoritet, men fast, trofast, hans egen!

Dock hade han gradvis blivit nästan ensam, hängiven och övergiven – medan diverse osorterade sammanslagningssvänner och nedrustningsanhängare, likvidatörer eller försvarssvänner, chauvinister eller fosterlandslösa, slasklitteratörer och hela det skabbiga, ombytliga småborgerliga slöddret – alla flöt de samman i en homogen massa därborta. Så långt gick det ibland med hans minoritet att det överhuvudtaget inte var någon kvar i hans omgivning, som det svåra ensamma året nittonhundraåtta, efter alla nederlag – också här i Schweiz, det allra tyngsta och ohyggligaste året. Intelligentian hade lämnat bolsjevikleden i panik – så mycket bättre, det befriade åtminstone partiet från småborgerligt avskum. Lenin upplevde den avskyvärda intelligentians sällskap alldeles särskilt förnedrande, futtigt, bortkastat, det var en fasa att känna hur man sögs ner i deras träsk, det vore en idioti att försöka likna dem. I varje gest och varje ord, till och med i sina otidigheter aktade han sig för att i någon mån likna dem! ... Men då fanns det inte någon alls kvar, då hade det gått så långt att man måste försöka hålla kvar åtminstone tio–femton anhängare, få dem att inte lämna honom! – och i det enda syftet, i sin jakt efter femton bolsjeviker, för att inte släppa ifrån sig dem till machisterna, jagade han iväg till London efter material och skrev ett filosofiskt arbete på trehundra sidor, som inte någon hade läst, men han fick Bogdanov vanärad! störtade honom från makten! Och sedan kunde han vandra hela den råa hösten huttrande längs Genève sjöns stränder och käckt och trosvisst upprepa att de inte tappat modet och att de var på väg mot seger.

Med de klokaste, som Trotskij och Bucharin nu, kunde han inte finna något gemensamt språk. De få som fanns kvar i hans närhet, som Zinovjev, kunde han inte heller vara säker på mer än en månad i taget – så svaga var dennes nerver, så vacklande hans övertygelser. (Äsch, Zinovjev hade inga övertygelser.)

Någon styrka – hade det aldrig blivit. Hela hans politiska kurs, tjugotre år av oupphörliga fälttåg – mot politiska dumheter, tarvligheter, opportunism, hela detta fasta öde under ett ständigt haglande av hat – vad hade det lett till för honom, mer än isolering? Han fortsatte sin linje mekaniskt – med brytningar, brännmärkanden, avståndstaganden, men förstod ändå själv att han satt fast i denna tillvaro och att någon verklig framgång aldrig skulle komma.

Ensamheten.

Och inte ens någon hade han att berätta för, att dela med sig till, över huvud taget tala med – det var ju som det var ...

Det här var sannerligen en dag ... Allting bara rann bort och blev inte av, han hade suttit av timmar till ingen nytta.

Bokhögar, tidningshögar ...

Alla dessa år i exil – det blev hela pelare av papper, packar, balar – som han läst, gått igenom, skrivit ...

När han var ung hade det funnits en fräsch känsla av att revolutionen var nära, att vägen till den skulle vara enkel och kort. Det hade han ständigt upprepat för alla: ”En allmän tro på revolutionen är redan en början på revolutionen!” Lyckliga förväntan!

Men de senaste nio åren, efter att han gått i exil för andra gången – vad hade de varit fyllda av, späckade med? Bara papper, kuvert, pappersbuntar, korsband, rutinmässig korrespondens och brev utanför den vanliga rutinen – hur mycket, ja hur mycket tid gick det åt bara på brev (för att inte tala om francs och mark, men det bestred partikassan)? Nästan hela livet, hälften av varje dag gick åt till dessa oändliga brev, ingen bodde i närheten, meningsfränderna var

utspridda för alla fyra vindarna och man måste hålla tag i dem på avstånd, styra dem, ge råd, fråga ut, be dem, tacka, koordinera resolutioner (detta med vännerna, och samtidigt hela tiden hålla igång en oförsonlig strid mot horder av fiender!) – och just dagens brev, det han hade för händer, föreföll alltid vara det viktigaste och mest brådskande (men ibland redan efter en dag både innehållslöst, och för sent, och felaktigt). Att skicka utkast till artiklar kors och tvärs, och korrektur, och invändningar, och rättelser, och recensioner, och sammanfattningar, och teser, och urklipp och avskrifter från tidningar, hela vagnslass med tidningar, ibland egna tidskrifter, några nummer, inte mer – men ingenting handfast att göra, och inte kunna tro eller föreställa sig att samhällsutvecklingen skulle kunna ta sig fram genom denna värld som belamrats med högar av papper och korsband, fram till den förlovade efterlängttade makten, och att det då skulle krävas andra egenskaper av en, än under detta dussin år i läsesalar.

Han var snart inne på sitt fyrtioåttonde år – av ett nervöst liv, fyllt av bläck, ständigt bläck på papper, i dygnslånga och veckolånga utbrott av fiendskap och allianser, dispyter och överenskommelser – hyperviktiga, hypertaktiska, hyperraffinerade – och hela tiden med politiker som inte nådde en till knäna, och allt i ett såll, utan hejd, utan eftertanke, utan resultat. Under hela hans kringflackande liv, med tvärs kast och många resor kors och tvärs, hade hans arbete för saken varit ryck och ryck i gammal bråte där han suttit fast.

Och nu – nu hängde armarna kraftlösa, och ryggen sjönk ihop, och det verkade som om det var slutet, som om det inte längre fanns några krafter kvar.

Sjukdomen kändes allt tyngre i kroppen, blossade ibland upp och skavde på honom. Den gav inte ett ljud ifrån sig, gav sig inte i dispyt – men det fanns ingen motståndare starkare än den.

Den var en olycka som tagit säte i honom för alltid.

Det enda som han var kallad till – att påverka historiens gång, det fick han inte.

Och ingen av alla hans lysande förutsättningar (som åtminstone nu uppskattades av alla i partiet, men själv skattade han dem säkrare och högre), eller all hans förslagenhet, genomträngande intellekt, sinnesnärvaro, eller hans förspilda utrikespolitiska analysförmåga förmådde ge honom politiska segrar, inte ens en ställning som parlamentsledamot i ett lilleputtland, som Grimm. Eller ens som framgångsrik advokat (förresten, att vara advokat var vedervärdigt, i Samara hade han förlorat alla mål). Eller ens som journalist.

Bara därför att han fötts i detta förbannade Ryssland.

Men van som han var att hederligt utföra de minsta och otacksammaste sysslor fortsatte han sina försök att sätta ihop utförliga och didaktiska teser för de schweiziska medlemmarna av Zimmerwaldvänstern. Om dyrtiden, om massornas outhärdliga ekonomiska belägenhet. Vilken maximilön man skulle uppsätta för tjänstemän av skilda slag. Och hur man skulle hålla uppsikt över de partibundna pressorganen. Och hur man skulle driva ut Grütliverein-reformisterna partiet ...

Nej. Det ville sig inte med arbetet ... Fastheten var borta ur den avsedda arbetsordningen, och bara ett hål fanns kvar. Det hade börjat värka i huvudet. Andhämtningen var i olag. Han mådde illa bara av att se på papperen. Till morgonen borde anfallet vara över, men just nu kände han en sådan avsky inför allt att han lika gärna kunde lägga sig ner på golvet.

Lenin begick en brottslig handling, han avbröt arbetsdagen i förtid (för övrigt var det inte så mycket kvar) och rafsade med en kraftansträngning ner skrivböcker och manuskript i sin kasse, samlade ihop böcker och slog ihop dem, lade samman tidningarna i en packe, satte upp

en del på hyllor, lämnade bort en del till bibliotekarien, gick försiktigt i trappan för att det inte skulle dåna om honom med alla dessa böcker.

Han drog på sig sin tunga överrock vid dörren, satte på sig plommonstopet som det föll sig, traskade iväg.

Varje dag samma väg, den beredde inga bekymmer vare sig för fötter eller ögon: han kunde gå den i sömnen.

Det började bli skymning, och dessutom var det dimma. Det elektriska ljuset brann redan i affärer och restauranger.

Folk rullade en bred tunna i den smala gränden, och efter tunnan kom en skottkärra. Dom kunde han inte komma förbi.

Vad lätt det skulle vara att ge upp och stanna kvar i detta hopklämda lilla surnade småborgerliga Schweiz, sluta sina dagar på Kägelklubben.

Man kunde se genom delikatessaffärens fönster hur en förnicklad liten maskin skar en aptitlig skinka i jämna skivor, de kom en efter en. Skyltfönstret var proppfullt med utställt kött av alla sorter. Konditorn, självsäker som en sann schweizare, kom ut på tröskeln till sin affär och singlar iväg sitt ”grötzi!” till den ena förbipasserande efter den andra – bekanta, obekanta? – det kostade honom ingenting. Kriget var inne på sitt tredje år, men butikerna var fortfarande lika efterhängset överflödande av varor, det var bara priserna som skjutit kraftigt i höjden på grund av ubåtskriget. Borgerligheten stod där ändå – och valde bland överflödet.

Tack vare kylan hade åtminstone inte kaféerna satt ut sina bord på trottoarerna – annars skulle dom ha suttit där och vräkt sig, stirrat på förbipasserande, och han skulle ha fått göra en lov omkring dem under svordomar. Under hela sin tid i exil hade Lenin hatat kaféerna – dessa inpyrda nästen för mundiarretiker är nio tiondelar av det revolutionära frasmakeriet sammanträdde. Och under kriget hade en ny svåröverskådlig kategori utlänningar börjat dyka upp i Zürich, det var nära till gränsen och på andra sidan låg länder i krig. Hyresrummen hade blivit dyrare på grund av nykomlingarna – det var äventyrare, fifflare, spekulanter, studenter som deserterat och pratsjuka intellektuella som var gjorde uppror med diverse filosofiska manifest och konstnärliga protester, utan att själva veta mot vad. Alla satt de på kaféer.

Antagligen hade dom det lika bra i Amerika. Överallt föredrog arbetarklassens övre skikt att bli burgen och inte göra revolution. Varken här eller där hade någon behov av hans revolutionära dynamit och glöd.

Han var skapt att sprätta upp hela världen, spränga och bygga om – men född för tidigt, till sitt eget fördärv.

Mitten av Spiegelgasse låg högre än resten av gatan, det var en kraftig puckel, gatans egen kulle. Hemifrån gick det utför med fart, åt vilket håll man än skulle. Hemåt, från vilket håll man än kom, bar det brant uppåt. När man hade ångan uppe eller var på gott humör tänkte man inte på det. Nu var det nätt och jämnt att han släpade sig upp. Han gick inte, han släpade sig fram.

Längs den smala branta trappan i det gamla huset med dess många dofter. Det var redan mörkt men lamporna var inte tända, han fick treva sig fram.

Andra våningen, där han bodde, med dess larm och språkföbistring, tunga dofter.

Och deras rum, som en fängelsecell för två. Två sängar, ett bord, pallar. En gjutjärnskamin

med rör som försvann in i väggen, ännu oeldad (men det var dags). En upp-och-ner-vänd boklår som serveringsbord (de köpte aldrig möbler, eftersom de ständigt flyttade).

Nadezjda satt vid bordet och skrev vid det sista dagsljuset. Hon vände sig om. Såg förvånad på honom.

Men hon hade suttit i det svaga ljuset och såg tydligt den gulbruna hyn i Lenins ansikte, den tunga döda blicken – och frågade inte varför han kom så tidigt.

Hon var förtrogen med dessa anfall då han försjönk i apati – ibland några dagar, ibland några veckor. När han arbetat ut sig och varit spänd, eller när till och med hans järnhårda fysik givit vika i kampen. Det hade varit ett sådant nervöst anfall efter andra kongressen, efter ”Ett steg framåt – två steg bakåt”, efter femte kongressen, och flera gånger.

Hatten tyngde på huvudet, den gamla rocken tyngde på axlarna. Han drog dem av sig med svårighet ... Nadezjda hjälpte honom ... Han släpade sig fram i rummet, släpade väskan med häftena efter sig.

Han lyckades uppåå krafter nog för att titta på vad Nadezjda höll på att skriva. Utgifter.

Det blev till en kolumn, en lång och nedslående kolumn.

År nittonhundraåtta hade det visserligen också varit dystert, och ensamt, men då hade de åtminstone gott om pengar, efter ex-et i Tiflis. Ett konto hos Crédit Lyonnais. I sitt svårmod hade de gått på konserter om kvällarna, åkt på semester till Nizza, rest, hotell och droskor, i Paris hyrde de en våning för tusen francs med en spegel över kakelugnen.

Han satte sig på sängen.

Satte sig – och hela gestalten satte sig, blev mindre. Kroppen sjönk ner i fjädringen, huvudet sjönk ner i axlarna, det blev ingen hals kvar alls: nacken gick djupare ner i ryggen, hakan mot bröstet.

Han höll ena handen framför sig, höll tag i bordskanten.

Ena ögat var slutet till hälften. Munnen öppen till hälften. Mustaschens formlösa borst hängde från läppen med sina grova strån. Näsan sköt också fram, tillklämd.

Han satt så, orörlig. En minut. Ännu en minut. En tredje.

Ska du inte lägga dig? Vill du att jag ska klä av dig? frågade Nadezjda med mjuk, torr röst.

Han sa ingenting.

Varför kom du inte hem till middag? Hade du för mycket att göra?

Han nickade, med en ansträngning?

Ska du äta nu? – Men det låg inga löften om någon vederkvickelse vid bordet i hennes röst, hon hade aldrig lärt sig laga mat.

Annat hade det varit i Sjusjenskoje! Många rätter, kokta, stekta, ett får som räckte en vecka, mängder av kallskurna delikatesser, beccasin och orre på bordet, mjölk så mycket man ville, och allt diskat och rentvättat av tjänsteflickan så det blänkte.

Lenins kala hjässa var redan alldeles hårlös, bara nackhår fanns kvar, och de var inte täta. (De hade hjälpt till själva nittonhundratvå: de ville inte lägga ut pengar på läkare, fick rådet av medicinare som inte studerat färdigt att behandla utslag på huvudet med jod och gjorde så

varpå håret flög sin kos.)

Nadezjda kom närmare. Hon smekte honom tyst, försiktigt.

Några djupa långa rynkor hade lagt sig över hans panna, längs hela pannan.

Lenin suckade, tunga stötar – kraftiga, med en annan styrka än hos skrivbordsmänniskor. Utan att höja huvudet det minsta, utan att se på hustrun – bara framför sig, över bordet, plågad, utmattad:

När kriget är slut far vi till Amerika.

Var det verkligen han?

Men Zimmerwaldvänstern? Och den nya Internationalen? – hon stod som en bedrövad flicka från krogen.

Lenin suckade. Dovt, hest, utan styrka i rösten:

I Ryssland är det uppenbart vad som är på gång. En kadettregering. Tsaren kommer att komma överens med kadetterna. Sedan får vi en tarvlig, eländig borgerlig utveckling i tjugotrettio år. Utan hopp för revolutionärer. Vi får inte uppleva den.

Nå, än sen? Då fick de åka. Hon strök honom över hans glesa, avlägsna hår.

Då knackade värdinnan på dörren: det var någon på besök till dem, någon som frågade efter dem.

Det fattades bara det! Det var också ett tillfälle! Nadezjda gick iväg utan att ens fråga honom, för att säga ifrån och köra iväg. Men hon återvände förvirrad:

– Vladimir! Det är Sklarz! Från Berlin ...

47

Man kan upprätta en pålitlig hemlig förbindelse med vem som helst, utan att någonsin träffa honom själv, om man ordnar en kedja av ständiga mellanhänder – två, helst tre. Mellanhanden umgås regelbundet med ytterligare tjugo personer, utöver en själv, och bara en av dessa är den nästa i kedjan; han umgås i sin tur med tjugo stycken – och vi är uppe i fyrahundra möjligheter, det kan ingen polis klara av och ingen Burtsev.

Lenin, försiktigast av de försiktigaste, hade några sådana kedjor.

Föregående sommar hade Lenin träffat Parvus i Berlin och låtit Hanecki komma till honom i Skandinavien – som direktör för hans handels- och revolutions-kontor. På det viset fick den outtröttlige Hanecki med sitt väderkorn utlopp för sin kommersiella begåvning, och en direkt och outplånlig kontakt upprättades med Parvus. Emellertid uppstod på det viset också ett tomrum i kedjan mellan Köpenhamn och Zürich – och till förmedlande länk utsågs Sklarz, köpman från Berlin, också delägare i Parvus kontor; han kunde åka fritt både till Danmark och Schweiz. Men det var överenskommet att när han kom till Zürich skulle han enligt samma regel för mellanhänder inte träffa Lenin själv, utan skicka Dora Dolina, Bronskis väninna. Att han nu kommit själv direkt till bostaden innebar antingen ett brott mot den konspiratoriska disciplinen eller utomordentliga omständigheter.

Vad det kom olägligt! Det var inte bara krafterna som var slut, han kunde inte ens tänka klart, och hade till och med hjärtklappning. Men det var för sent att köra iväg Sklarz: han var ändå redan där, man hade sett honom på gatan, i trappan, i våningen.

Han fick resa sig från sängen, när Sklarz kom in, han fick skjuta upp den tomma ihåliga kroppen med kraftlösa ben som genom en hel brunn – dit upp, ända upp. Först däruppe kunde han sticka upp huvudet och se på denne lille energiske sydeuropeiske jude.

Han var fasligt medveten om sin egen betydelse, förmögnare klädd för varje gång, det gällde rocken, och hatten (den lade han på det enda bordet i rummet som tjänade både som matbord och skrivbord, den oförskämda människan, fast, förstås, var annars kunde han göra av den här?) och i handen hade han en väska av krokodilskinn, eller om det var av flodhäst, strunt i den.

Tack åtminstone för att man slapp de evinnerliga tyska ”Wie geht's” och det påklustrade leendet över att få träffas. Han bugade sig sakligt, räckte fram sin lilla hand med stor värdighet, såg sig om och kontrollerade att det inte fanns några vittnen. Men Nadezjda hade redan gått ut och lämnat dem ensamma.

Men varför hade han kommit själv?

Därför. Han tog fram ett kuvert ur sin djupa innerficka.

Ett kuvert av dyrt, ljusgrönt papper, med stämpel i relief. Tjockt, bukigt.

Vad Parvus var ogenerad med att visa sin rikedom in i minsta småsak! Här var det kuvertet. När han kom till Zürich tog han in på det dyraste, Baur au Lac. I Bern hade han gått omkring i en enkel studentmatsal (middagen kostade 65 rappen) och letat efter Lenin medan han rökte på en cigarr av den dyraste sorten.

Tillsammans med honom var det som Lenin en gång hade startat Iskra i München!

Ett brev, än sen då? Kunde han inte ha lämnat det genom Dora? Sådana här oväntade visiter var han tvungen att förklara för *kamraterna*.

Sklarz kunde inte förstå att Herr Uljanov var så illa uppfostrad. Ärenden skötte man inte så. Han hade order att inte gå förrän det var förstört.

Han visade med fingrarna: en tändsticka, i hörnet av kuvertet. Det var då också en nyhet! Precis så är det vi gör också! Vi har hunnit bränna en hel del i våra dar! ...

Nu skulle han läsa. En välkänd situation för en underjordiskt verksam. Lenin måste själv också förvissa sig om att hans svarsbrev inte sparades efter att ha lästs. Ett enda sådant stycke papper kunde vara dödligt för en politikers hela existens.

Han hade varken kniv eller sax till hands, bordet var tomt. Och Nadezjda var i köket. Lenin rev av ett hörn och stack in sitt tjocka pekfinger som han drog som en papperskniv. Det blev trasiga kanter på båda sidor, det såg ut som ett hundgap – fan ta er med era rikedomar! Hur mycket bättre känns det inte att hålla ett riktigt billigt kuvert i handen, och skriva på det billigaste papperet.

Han tog fram det. Kuvertet hade varit tjockt därför att papperet var ännu dyrbarare och tjockare. Och skrivet – med yviga stora bokstäver, stort avstånd mellan raderna och bara på ena sidan. Den var verkligen inget sätt att sköta ärenden. Parvus hade glömt hur de skickade Iskra till Ryssland – på det tunnaste tänkbara papper.

Koncentration. Spänna nerverna, bli klar i huvudet (han hade ju inte ätit något sedan frukosten). Tränga in i texten.

Sklarz ville inte vara i vägen, nej, ingen obesvärad tillgjordhet. Han pratade inte, tog inte av

sig rocken, gick bara och satte sig på den andra pallen vid fönstret. Han lämnade bara kvar sin mjuka gråa hatt med elegant stukad kulle, den låg kvar på bordet.

Han tog inte heller med sig väskan bort till fönstret, den fick stå mitt på golvet.

Väluppfostrat eller inte, en sådan här mulen dag hade han behövt få sitta där vid fönstret och läsa. Men Sklarz hade redan lagt beslag på den stolen och ur fickan tagit fram en skrynklig illustrerad tidning som han började bläddra i med viktig min.

Vad skulle han göra nu, tända lampan? Det syntes inte till några tändstickor. Och Nadezjda var i köket.

Ba, lampan var ju redan tänd! Bredvid hatten stod lampan och brann med minsta möjliga låga. Var det Nadezjda? Men inte hade väl hon tänt den. Var det Sklarz som tänt den, närdå? Skulle han ...? Besynnerligt.

Tjockt velängpapper med vapen. Allt som allt tre sidor. Och ett streck över den fjärde, den fjärde var tom.

Det var ingenting särskilt – ingenting fientligt, dominerande eller oförskämt i Parvus handstil, och en alldeles neutral underskrift – ”dr Helphand”.

Men det gick som en elektrisk ström från brevet till hans händer av Parvus flodhästblod, Lenins händer blev heta, det var som om det rann över i hans ådror, blandades med hans blod och stred med det. Han släppte det inte längre än till armbågarna, utan lät det falla på bordet, som om det var för tungt. Han satte sig själv på stolen under svårigheter att behålla självkontrollen.

Under tjugo år av ett liv i strid hade Lenin kommit i kontakt med alla slag av motståndare, flera gånger om – högdragna och ironiska, giftiga, bakstuga, tarvliga, envisa, ihärdiga, för att inte tala om alla pratsjuka och översvallande, don-quiijote-typer, oengagerade, långsamma i huvudet, gråtmilda och allt upptänkbart avskum. Med en hel del av dem hade han haft att göra i många år, alla hade han inte fått på knä, alla hade han inte kunnat meja omkull, men alltid hade han känt den ojämförliga överlägsenheten i sin förmåga att klart uppfatta läget, i sin snabbtänkheter och beslutsamhet och förmåga att till slut få vem som helst på fall.

Det var bara inför denne ende som han inte kände sig säker. Han visste inte om han skulle ha klarat sig mot honom om han varit hans fiende.

Men Parvus hade aldrig varit hans fiende, nästan inte en enda dag, och mer ändå, han hade varit en naturlig bundsförvant, många gånger hade han erbjudit sig, tvingat sig på, framhärdat som bundsförvant, i synnerhet för ett år sen, och naturligtvis nu.

Men Lenin hade nästan aldrig heller kunnat acceptera denna allians.

Han läste. Ögonen gled utefter raderna, men av någon anledning kunde han inte få innebörden i sitt huvud. Han var i ett bedrövligt tillstånd.

Om alla socialdemokrater i världen visste Lenin antingen vilken nyckel man skulle vrida om dem med, eller vilken hylla man skulle placera dem på – det var bara Parvus som inte gick att manipulera, inte gick att placera, men var i vägen. Han lät sig inte inordnas i någon klassificering. Han hade aldrig tillhört vare sig bolsjeviker eller mensjeviker (och hade till och med helt naivt försökt att försona dem). Han var en rysk revolutionär, men nitton år gammal kom han hit från Odessa och valde genast den västeuropeiska vägen, blev en rent västeuropeisk socialist, återvände aldrig till Ryssland och sa på skämt: ”Jag söker ett fosterland där jag kan

komma över det billigt.” Emellertid hade han inte kommit över något fosterland billigt, och i tjugofem år hade han strövat som en Ahasverus runt i Europa, utan att få medborgarskap någonstans. Först i år hade han fått tyskt – men till ett alltför högt pris.

Blicken vandrade av en slump till Sklarz' väska – den var tung och proppfull, hur orkade han med den? Han var liten själ, vad skulle han ha den till?

Nej, det var för litet ljus, det var därför det gick så dåligt att läsa. Han sköt lampan intill brevet.

Här var nu till slut två punkter som var alldeles klara. Två klagomål. Det ena mot Bucharin-Pjatakov för deras överdrivet nitiska undersökningar av det tyska nätet i Sverige, det gick inte för sig att låta dom enfaldiga pojkvaskrarna hålla på hur som helst, han måste hålla tillbaka dem. Och det andra mot Sjljapnikov: han var mycket självsvåldig, ville inte samarbeta, drog sig undan, samtidigt som deras styrkor i Petersburg behövde enighet. Han skulle låta bli att tillbakavisa våra representanter, skriv det till honom.

Parvus kallades han – ”den lille”, men han var väldig, utan något tal om saken, hade varit en av de främsta skribenterna i den tyska socialdemokratin (hans arbetskapacitet var inte mindre än Lenins). Han hade skrivit lysande marxistiska artiklar och framkallat hänförelse hos Bebel, Kautsky, Liebknecht, Rosa och Lenin (så han hade tillintetgjort Bernstein!), och gjort den unge Trotskij till sin vapendragare. Men plötsligt övergav han sina tidningar, sina erövrade publicistiska befattningar, for sin väg, flydde, än började han affärer med Gorkijs pjäser (och lurade honom på alla pengar), än sjönk han ner i mörker och glömska. Han hade en skarp blick och såg långt, han var den som började kampen för åtta timmars arbetsdag redan under förra seklet, han utropade storstrejken till proletarietets främsta kampmetod – men så fort hans förslag vann anslutning i rörelsen och fick anhängare, så försökte han inte organisera dem, utan gled bort, föll ifrån: han kunde bara vara den förste och ende på sin väg.

Lenin läste färdigt brevet, men kunde inte ens få klart för sig vilket språk det var på – tyska eller ryska? På båda, en del fraser si, andra fraser så. När det var på ryska var stavfelen många.

Det var mycket hos Parvus som var motsägelsefullt. Han var en hängiven revolutionär, han darrade inte på manschetterna inför uppgiften att störta imperier – och samtidigt en köpman, besatt av sitt värv, som darrade på händerna när han räknade upp pengar. Han hade gått i nötta skor och slitna byxor, men redan 1901 hade han i München försäkrat Lenin: man måste se till att bli rik, mycket rik! pengar har en väldig kraft! Eller: redan i Odessa under Alexander III hade han formulerat uppgiften så, att judarna i Ryssland kunde befrias först om tsarmakten störtades – varpå han omedelbart förlorade intresset för Rysslands angelägenheter och gav sig iväg till Västeuropa, en enda gång återvände han, och då som ledsagare till en läkare som var expert på svält, och skrev ”Det svältande Ryssland, reseintryck”. Sedan hade det förefallit som om han alldeles hade gått upp i den tyska socialdemokratin. Men så fort det japanska kriget började, nästan omärkligt för emigrantkretsarna i Genève, hade Parvus varit den förste som förklarar: ”En blodig gryning inför stora händelser!”

Det var för dåligt ljus. Han vred upp vecken – men den bara osade och glödde. Aha, den var tom, fotogenen var slut, hon hade inte fyllt på den.

Och 1904 hade han också förutsagt att de industrialiserade länderna skulle drivas till ett världskrig! Parvus rusade alltid före – nå, med den tunga kroppen, han var alltid före – och förutsade saker och ting före alla andra, med längre perspektiv än alla andra. Ibland var det

alldeles riktigt, som när han förutsade att industrialiseringen skulle krossa nationsgränserna. Eller att i framtiden krig och revolution skulle bli oskiljaktiga, liksom världskrig och världsrevolution.

Också om imperialismen hade han hunnit uttala sig tidigare än Lenin, om man såg noga på det. Men ibland var det de mest befängda idéer: att hela Europa skulle försvagas och klämmas i ett skruvstäd mellan överstormakterna Amerika och Ryssland; att Ryssland var det nya Amerika, att det bara saknade skolor och frihet. Ibland satte han sig över marxismens själva kärnpunkter och föreslog till exempel att man inte skulle nationalisera det enskilda näringslivet, eftersom det skulle vara liksom olönsamt. Eller också kom han med de mest monstruösa fantasier om att ett socialistiskt parti skulle kunna komma att vända sin erövrade makt mot folkmajoriteten och kväva fackföreningarna. Men både i medgång och motgång skymde han alltid halva den socialdemokratiska horisonten, med sin position som alltid var annorlunda och med sin elefantliknande, massiva figur, och visade sig på något vis alltid stå i vägen för Lenin – inte i vägens hela bredd, inte hela den sanna vägen, men hälften av den, så att man inte kunde passera Parvus utan att komma i kollision med honom. Han var inte någon motståndare, han var alltid en bundsförvant, men av det slaget att man fick se upp så man inte fick blåmärken i sidorna. Han var den ende ojämförlige medtävlaren på jorden – och nästan alltid framgångsrik, nästan alltid före. Inte alls någon fiende, alltid med framsträckt hand, beredd att bli bundsförvant – men det var aldrig möjligt att ta den framsträckta handen.

Vad var det för väska? Den var ju stor som en gris.

Mycket mellan dem kunde ha varit annorlunda, om det inte hade varit för året 1905. Under hela revolutionen 1905 hade Lenin inte deltagit och inte gjort någonting – uteslutande på grund av Parvus: han klampade före hela vägen och klampade rätt, utan att trampa fel – och berövade Lenin all vilja att gå själv, allt initiativ. Knappt hade den blodiga söndagen dånat över Ryssland, förrän Parvus förklarade: bilda en arbetarregering! Denna snabba uppfattning och målmedvetenhet i förslagen tog andan till och med ur Lenin: det kunde inte avgöras så snabbt, och så enkelt! Han invände mot Parvus i ”Vperjod” att det var en farlig och för tidig paroll, att man måste gå i förbund med medelklassen och de revolutionära demokraterna, proletariatet hade inte ensamt styrka nog! Men Parvus och Trotskij rafsade ihop en broschyr som de kastade som en utmaning till emigranterna i Genève, bolsjeviker och mensjeviker tillsammans: det fanns ingen parlamentarisk erfarenhet i Ryssland, borgerligheten var svag, den byråkratiska hierarkin kunde man bortse ifrån, bondeklassen var oupplyst och oorganiserad, och proletariatet hade helt enkelt ingenting annat att göra än att ta ledningen för revolutionen. Och de socialdemokrater som tog avstånd från proletariatets initiativ skulle förvandlas till en liten oansenlig sekt.

Men alla emigranterna i Genève stannade kvar och förblev i överksamhet, som för att få denna profetia att gå i uppfyllelse, och det var bara Trotskij som rasade iväg till Kiev, senare till Finland, hela tiden allt närmre för att kunna ta språnget, medan Parvus skyndade iväg så fort den första signalen kommit omorstrejken i oktober, som återigen var något som han förutsagt redan under det förra århundradet. De var varken bolsjeviker eller mensjeviker, därför bäge fria från all disciplin, och agerade oförfärat på tu man hand.

Stor som en stor gris. Den hade svällt och spärrade av rummet. Hade inte Sklarz liksom krympt där vid fönstret? Än sen då, det var något som man inte kunde säga i tryck och inte i den mest slutna krets på en konferens: jo, jag misstog mig den gången. Både självtillit och politisk mognad, och förmågan att bedöma läget, är något som inte kommer med detsamma, först med ålder, och erfarenhet. (Fastän Parvus bara var tre år äldre.) Jo, jag hade fel, förstod

inte allt, och hade inte mod tillräckligt. (Men så kan man inte säga ens till sina närmaste anhängare, och beröva dem tron på ledaren.) Och hur kunde han annat än ta miste? Månaderna hade gått, månaderna det förvirrade året, allt sjöd, det dånade till runt omkring, men någon riktig revolutionär urladdning blev det aldrig. Han kunde fortfarande inte åka, samtidigt som han bara blev harmsnare av att sitta här i Genève och se på: vad hade dom tjockskallarna för sig därborta egentligen, varför satte dom inte igång en revolution på det rätta sättet? Och han skrev, skrev och vidarebefordrade till Ryssland: vad som behövs är en rasande energi, och ännu mera energi! här har ni hållit på med tomt prat om bomber i ett halvår snart – men ni har inte gjort en enda! var och en måste omedelbart beväpnas så gott han kan – med revolverar som kan, med knivar, trasor med fotogen för brand och eld! Låt inte arbetargardena vänta, det kommer inte att bli någon separat militär utbildning. Låt varje garde börja utbilda sig själv – om inte annat så med att klå upp poliser! Ett annat kan ta livet av någon polisspion! En tredje spränga ett poliskontor! Det fjärde får råna en bank! Det är naturligtvis attacker som kan spåra ur och gå till ytterligheter, men än sen då! några tiotals offer kommer att ge utdelning tiofalt, vi kommer i gengäld att få hundratals stridsdugliga män i våra led! ...

Nej, han kunde inte få något grepp om brevet som kommit så olämpligt, han var trött och förstod ingenting. Han läste och ingenting förstod han.

... Allt hade framstått så enkelt: knogjärn! påkar! trasor med fotogen! spadar! sprängladdningar! taggtråd! spik (mot kavalleri)! – det var vapen alltsammans, och inga dåliga vapen heller! Om någon ensam kosack blev efter skulle man ge sig på honom och ta ifrån honom sabeln! Man skulle ta sig upp på övervåningarna – och kasta sten i hagelskurar över trupperna! hälla kokande vatten över dem! syra i beredskap på övervåningarna för att hälla på polisen!

Men Parvus och Trotskij hade inte gjort någonting av allt detta, utan bara farit till Petersburg, bara satt sig ner, utropat och sammankallat en ny styrelseform: De arbetardeputerades sovjetråd. De frågade ingen om lov, och ingen hindrade dem. En ren arbetarregering! – och den var redan i arbete! Allt de hade gjort var att de kommit till Petersburg säg två veckor före de övriga – men de tog hand om allting. Ordförande i sovjeten blev Nosar, för syns skull, den främste talaren och allas favorit var Trotskij, medan sovjetens upphovsman, Parvus, styrde från kulisserna. De lade beslag på den färglösa tidningen Russkaja gazeta – en enkopekstidning för alla, folklig till tonen, och dess upplaga blev en halv miljon, och de båda vännernas idéer fördes ut till folket.

Sklarz på sin stol vid fönstret satt allt längre bort, allt mindre, som en fågel med sänkt näbb, försjunken i den illustrerade tidskriften.

Under sina dagar i Genève hade Lenin skrivit, skrivit med hetsad penna – om all revolutions-teori och praktik, sådan han funnit den i de främsta franska källorna på biblioteken. Och han öste iväg brev till Ryssland: man måste veta hur många man kampgrupperna skulle bestå av (från tre till trettio), hur man skulle upprätthålla kontakterna med partiets stridskommittéer, hur man skulle välja lämpliga platser för gatustrider och var man skulle lägga upp förråd av bomber och stenar. Man måste lokalisera vapenmagasin och kartlägga arbetsordningen i statliga inrättningar och banker, upprätta bekantskaper som kunde bli till hjälp för att infiltrera och ockupera ... Att sätta igång anfall under gynnsamma omständigheter är inte bara varje revolutionärs rättighet, det är hans plikt! Strid mot de svarta hundradena skulle vara ett utmärkt elddop: genom att prygla upp dem, slå ihjäl dem, spränga deras högkvarter! ...

Sedan for han själv till Ryssland, i kapp med sitt sista brev. Men där var ingenting så. Inga

stridsgrupper formerade de, och inga syror, bomber eller stenar lade de på lager. Däremot kom till och med borgerliga åskådare för att lyssna till sovjetens sammanträden. Trotskij dundrade och vred sig från talarstolen som om han satt eld på sig själv. Han och Parvus glänste i hela Petersburg, som om detta liv i offentlighetens ljus var vad de fötts till – på redaktioner, i politiska salonger, överallt bjöd man in dem och tog emot dem under applåder. Det bildades till och med en ”parvusianernas” fraktion. I stället för att stå på lur bakom ett gathörn med en fotogendränkt trasa i högsta hugg så förberedde Parvus en utgåva av sina skrifter, när han inte köpte in biljetterna till någon satirisk teaterföreställning och skickade runt dem till vänkretsen. Vilken härlig revolution, där inga patruller gick med taktfasta steg på trottoarerna om kvällen, men teatrarna öppnade sina dörrar på vid gavel ...

Om han skulle stiga upp och röra litet på sig – men den svarta uppblåsta väskan stod som en kista, han skulle inte komma fram. Förresten hade han ingen kraft i benen.

Under den revolutionen hade Lenin blivit tillklämd av Parvus som av en elefant. Han hade suttit på sovjetens plena, lyssnat på hjältarna för dagen – och hängt med huvudet. Parvus paroller gick från man till man och lästes, fullkomligt riktiga: efter revolutionens seger *fick proletariatet inte släppa vapnen ur händerna – utan i stället förbereda sig inför ett inbördeskrig! och betrakta sina liberala bundsförvanter som fiender!* Utmärkta paroller, och han hade själv ingenting kvar att uppträda med från sovjetens tribun. Allt gick nästan som det skulle, och till och med så bra, att det inte blev någon plats över för bolsjevikernas ledare. Hela hans liv var inriktat på underjordisk verksamhet – och han hade inte styrka i benen till att komma upp i dagsljuset. Han begav sig aldrig till upproret i Moskva, för att se om de gjorde uppror efter hans direktiv från Genève eller inte. Hans självförtroende sjönk – och det var som om Lenin bara försummade sig och gömde sig under hela revolutionen: han satt i Kuokkala – sextio verst från Petersburg, men ändå Finland där de inte skulle kunna få tag i honom. Nadezjda hade däremot varje dag åkt till Petersburg för att samla nyheter. Han kunde inte ens själv förstå hur det gått till: i hela sitt liv hade han bara förberett sig inför revolutionen, men när den kom så svek honom krafterna, var borta.

Så hade Parvus utifrån kulisserna (han lade sig hela tiden vinn om att agera i kulisserna, inte komma med på fotografier och inte ge material åt levnadstecknare) framlagt en resolution till sovjeten, utan namn, som om det var dess, sovjetens, resolution – ett Finansiellt manifest. Det var gjort så att det såg ut som grovhuggna och självklara krav från de obildade massorna, men var en klok och slipad finansmans verk – ett enda hugg mot alla de ekonomiska grundvalarna för det ryska väldet, så att allt det förbannade eländet skulle rasa på en gång! Man kunde inte förneka att det var ett magnifikt, lärorikt revolutionärt dokument! (Men det insåg också regeringen, som arresterade hela petersburgsovjeten en dag senare. Av en slump var Parvus inte närvarande vid sammanträdet, han klarade sig och bildade genast en ny sovjet, med annan sammansättning. Polisen kom för att arresteras den nya – och Parvus kom undan också den gången.)

Det fanns ingen fotogen i lampan – men den hade ändå redan brunnit en timme, utan att avta i lyskraft.

Det hade krävts år för att de revben som Parvus knäckt skulle läkas, och för att övertygelsen skulle återvända att också han dög någonting till. Framför allt hade det hjälpt att få uppleva Parvus misstag och feltramp, hur också denna elefant och flodhäst inte såg upp utan klämde sig fram genom buskaget så att han fick stickor som trängde genom huden, hur han snubblade i håll i marken där han drog fram, blev utesluten ur partiet för egenmäktigt förfarande med pengar, hur han ägnade sig åt spekulation och slog runt med mulliga blondiner inför ögonen

på alla – och till slut gav den tyska imperialismen sitt öppna stöd: han uttryckte sig öppen hjärtigt i pressen och i föredrag och for demonstrativt till Berlin.

Hatten på andra sidan lampan började gunga och visade fodret av sammet.

Inte heller, den låg lugnt och stilla, som Sklarz hade lagt den.

Lenin hade hört rykten, genom Christo Rakovitj från Rumänien och genom David Rjazanov från Wien att Parvus *hade intressanta förslag till honom*, så obesvärat öppet agerade han. Men hans rykte som öppen bundsförvant till Kaisern hade hunnit före Parvus, under den tid som han varit på väg med sina förslag och rumlat under resan till Zürich. Alla var de sedan länge vana att leva fattigt, men här uppenbarade sig en gammal kamrat som en orientalisk pascha och slog alla exilryssarna med häpnad, för övrigt under bidrag till partikassan. När han fann Lenin på matstället i Bern klämde han in magen mot bordskanten och förklarade öppet inför över tio kamrater att de behövde få tala med varandra – då svarade Lenin genast utan minsta tvekan eller fundering i skarpa och avvisande ordalag. Ville Parvus tala med honom som en handelsresande i branschen fredliga tider som kommit resande från det krigförande Tyskland?? (Lenin ville det! Lenin ville det!) Jaså! Lenin bad honom vara så god att försvinna på fläcken!

Väskans handtag flög över från ena sidan till den andra – klapp!

Men träffa honom – det måste han! De kunde inte bara skicka brev till varandra hela tiden, och förresten kunde något hamna i fiendehänder. Så Lenin viskade till Siefeldt, som sprang i kapp kolossen, och lät honom veta vilken adress han skulle gå till. (Men till Siefeldt sa Lenin senare: nej, jag skickade iväg tigerhagen med oförrättat ärende.) Och i Uljanovs spartanska och fattiga rum satt den tjocke och brede Parvus med briljanter i manschettknapparna, och manschetterna sköt fram, bländande vita; han satt på sängen bredvid Lenin och fick inte plats, lutade sig tillbaka och klämde Lenin mot kudden och järngaveln.

R-ritsch! – nu gick väskan upp till slut – stela armar kom äntligen loss och en böjd rygg rätade på sig, han sträckte på sig och stod där i sin väldiga kroppshydda, i sin blå kostym med väst, med manschettknappar av briljanter – och mjukade upp benen medan han klev, klev, steg för steg, allt närmare Lenin.

Han stod där – han själv – med sin buk som ingen livrem rådde på, den långa kala hjässan, den köttiga bulldogsfysionomin med pipskägget – och såg på Lenin med en matt uppmärksam blick. Helt vänskapligt.

Ja, visst! – de hade länge behövt få ett samtal med varandra. Det hade bara varit i förbifarten, ingen av dem hade haft tid, antingen var det det ena eller det andra, och dessutom var det så svårt att träffas, både fiender och vänner hade ögonen på dem, här krävdes den största sekretess! Men om han nu tagit sig hit kunde de strunta i brevet och komma till saken, kritiskt och kortfattat:

– Israel Lazarevitj! Jag kan inte förstå vart ert osedvanliga förnuft tagit vägen? Varför ska ni göra allt så offentligt? Varför har ni försatt er i en så sårbar situation? Ni förstör ju alla möjligheter till samarbete.

Varken något goddag eller någon framsträckt hand (det var bra, för Lenin hade just nu inte krafter nog att resa sig och hälsa, armen var som paralyserad, och något ”goddag” rådde strupen inte med) – han damp bara ner, och inte på någon stol, utan på samma säng, bredvid Lenin, och klämde iväg Lenin ut på kanten med sin stora, oformliga kropp.

Han sköt fram sina bleka utstående ögon intill Lenins ansikte, och talade oklart, inte som en talare, utan som en ironisk deltagare i ett samtal:

Jag kan inte heller förstå, Vladimir Iljitj, att ni bara håller på med er agitation och era protester? Vad är det för tomt skrammel? – något slags konferenser, än trettio fruntimmer i Folkets hus, än ett dussin desertörer?

Han knuffade obesvärat undan Lenin där de satt, och hängde med sitt sjukligt uppsvällda huvud:

Hur länge har ni hört till dem som vill ändra på världen med en trubbig penna? Nå, en sak att alla dessa socialister är ena barnungar med sin harm. Men ni! Om man på allvar vill göra något – ska man gömma sig i skrymslen och hålor då, och inte visa på vilken av de stridande parternas sida man är?

Han fick visserligen inte fram något tal ur strupen, men det klarnade i huvudet som av starkt te. Även utan tal var allting begripligt från båda sidor.

Men naturligtvis, det här var inte den eländige Kautsky – inget demonstrerande ”för fred”, utan inblandning i kriget.

Vi två ser ju inte kriget från Florence Nightingales synvinkel. Offer, blod och lidande är ofrånkomliga. Men blir det det önskade resultatet, det är frågan.

Naturligtvis, Parvus hade i grunden rätt: Ryssland måste krossas, och för att detta skulle ske måste Tyskland segra, därför måste man söka stöd hos Tyskland – det var så riktigt! Men sedan hade Parvus för bråttom. Han lät sig ryckas med av sina framgångar och snubblade, det var inte första gången.

Israel Lazarevitj, om en socialist har någonting som är verkligt så är det sin heder. Hedern kan vi inte förlora, då förlorar vi allt. Oss emellan är våra positioner sådana att vi naturligtvis är bundsförvanter. Och naturligtvis kommer vi i fortsättningen också att ha behov av varandra och hjälpa varandra, i högsta grad. Men ni är så politisk omöjlig nu ... Det räcker med att någon Burtsev dyker upp – så är allt förlorat. Därför måste vi göra offentliga avstånds-taganden, få till stånd en polemik i pressen. Nå, ingen ihärdig ... bara sporadiskt, så där ... Så att ifall ...

– Lenin väjde inte för rent språk i folks närvaro, ju starkare ord, desto hållbarare – ... i fall att det blir, till exempel ... en moraliskt förfallen stövelslickare åt Hindenburg ... avfälling, smutsiga lakej ... Fatta det, det är ni som inte ger mig någon annan utväg ...

Det är ju löjligt, men för all del – ett bittert leende klöv Parvus pussiga ansikte. – Jag fick alltså en miljon mark i Berlin i våras, av den miljonen överförde jag genast pengar till Rakovskij, Trotskij och Martov, och till er i Schweiz, har ni inte fått det? Så, ni är inte insatt i det? Kontrollera, gör det, hos er kassör, om han inte gjort slut på det redan ... Trotskij har också tagit emot pengar men har redan tagit offentligt avstånd från mig: ”en politisk Falstaff”... Han har skrivit en nekrolog över mig också, levande som jag är. Jag säger ingenting, det är klart man kan göra så, jag begriper.

Och han såg med stel, glasartad blick under sina höjda, glesa ögonbryn.

Han och Trotskij hade skilts åt tidigare, över den permanenta revolutionen. Men han älskade Trotskij som en yngre bror.

Men till Lenin satte han stora förhoppningar, och knuffade, knuffade honom vidare åt sidan på

sängen med sin massiva, slappa massa, tvingade honom att flytta sig vidare mot kudden, Lenin kände redan gaveln mot sin armbåge.

Men tror ni inte att era paroller spricker utan pengar? Det gäller att ha pengar i händerna – då kan man få makt. Men vad ska ni gripa makten med? – där har ni en otrevlig fråga. Fast förresten, om ni ursäktar, till tredje kongressen nittonhundrafem och till ”Vperjod” tog ni visst emot pengar som hade någonting väldigt japanskt över sig – och det gick visst bra? Medan jag nu är lakej hos Hindenburg? – han försökte skratta.

Det stämde precis, som förra gången, eller var det här förra gången? ... i rummet i Bern, hos en borgarfru? eller i skomakarens rum i Zürich? eller – inte i något rum alls? Det var som om allt det här hade sagts en gång förut, och nu för andra gången. Det fanns varken bord eller Sklarz – det fanns bara den massiva schweiziska järnsängen som seglade med de båda mäktiga männen ombord, högt över en värld som var havande med revolutionen, som väntade sig en revolution från de båda som satt där och dinglade med benen – den flög i en mörk cirkel, återigen. Det var precis så mycket osynligt ljus att man kunde se den som man talade med, och precis så mycket ljud, att man kunde höra vad han sa:

Det är klart man kan göra så ... Jag begriper ...

Han – föraktade världen. Den långt därnere, under sängen.

Men enligt min uppfattning, så om man förvandlar kriget till ett inbördeskrig – då blir varje bundsförvant godtagbar. Säj, just nu – hur många har ni? – han satte fingret på en öm punkt. – Nej, jag väntar inget svar, sånt frågar man inte om. Men jag har, nej, inte jag, men för saken fick jag i våras en miljon, nu i sommar får jag ytterligare fem miljoner. Och det kommer att upprepas. Nå?

Han och Parvus hade alltid föraktat revolutionärerna i exil för deras spöklikhet, för deras överksamhet, för deras akademiska drönarliv, bara ord, ord,. Men pengar, det är inte tomma ord. Det är det inte.

Hans självtillit kvävde Lenin. Verkligheten i hans makt entusiasmerade honom.

Han spärrade upp de bleka ögonen, smackade med tungan mot de ojämna mustascherna:

En plan ! Jag har utarbetat en gemensam, storslagen plan. Som jag har presenterat för den tyska regeringen. Till den planen kan jag få tjugo miljoner! Men den viktigaste platsen i den planen har jag vikt – för er. Och ni ...

Han andades med en träsktung andhämtning, rakt i ansiktet:

Och ni ... väntar? Men jag ...

Denna kupol – inte mindre än Lenins, halva ansiktet var en naken panna, halva huvudet var en hjässa med tunt hår. Ett skoningslöst, omänskligt sinne i blicken:

Men jag – JAG UTSÄTTER DEN RYSKA REVOLUTIONEN TILL DEN 9 JANUARI NÄSTA ÅR!!!

48

Hur kommer de enkla, storslagna planerna till? Genom att man går och bär på tankar som man omedvetet bearbetar, utan att ännu ha någon bestämd avsikt med dem. Sedan kommer gamla välkända inslag, gamla och välkända kanske inte bara för dig, plötsligt och samfällt in till centrum och förenar sig just i ditt huvud till en enhetlig plan – så enkel och klar, att man bara

kan förvånas över att den inte uppstått tidigare hos någon annan.

Hur kom det sig att den inte uppstått tidigare hos den tyska generalstabens, fastän det var just den om någon som först borde ha kommit på den?

Visserligen var de inte så förtrogna med Ryssland där. Och från hösten 1914, efter Marne, när de hade insett att det inte skulle bli någon snabb seger, hoppades de fram till hösten 1915 hela tiden på en separatfred med Ryssland, försökte på alla sätt få till stånd kontakter och kunde inte föreställa sig att huset Romanov skulle förkasta det. Det hade avlett deras uppmärksamhet.

Men avskuren från de viktigaste händelserna, bortglömd i det bronsblå Konstantinopel, äntligen i besittning av den åtrådda rikedom, och tillsammans med dem – alla de kroppsliga njutningar som man kan föreställa sig i Orienten, där man förstår sig på att tillfredsställa maskulina sinnen och maskulina lustar – fjärran från det stora slaget ("i den socialistiska reserven", som Trotskij rätt honom) och viss om att aldrig behöva känna på följderna av detta slag, övergav Parvus inte, hur tillfredsställd han än var, hur förverkligad han än blev, inte ett ögonblick sin strävan, som uppstått i hans fjärran ungdom vid kusten utav samma Svarta hav, tvärs över.

Han övergav den aldrig, inte heller när han begav sig till Balkan, där hans böcker lästes flitigare än Marx och Engels. Han glömde den inte när han drog sig fram i Konstantinopels slum kvarter och samlade trashankar från hamnen till en förstamajdemonstration. Ännu mindre hade han glömt den när han kom upp sig under ungturkarnas herravälde och omvandlade sitt finansiella geni från en yxa som arbetat på att fälla det ryska trädet till en spade hos en trädgårdsmästare som vårdade det turkiska. Han kom inte av sig, han glömde den inte för miljonerna som strömmade till honom ymnigt och obegripligt för alla. Han glömde den inte när han grundade banker och gjorde affärer med sin mor Odessa och sin styvmor Tyskland.

Han hade ryckt till som av en pisksnärt inför skottet i Sarajevo: Parvus hade en seismisk känsla för jordens innandömen och hade redan klart för sig – att skikten skulle komma i rörelse! – att den gamla dumma björnen skulle åka dit! Till slut kom kriget, det Stora kriget, det världsomfattande, Världskriget! Han hade länge förutsagt det, nämnt det vid namn och frammanat det – det mäktigaste lokomotivet i historien! en triumfvagn som ingen annan för socialismen! Medan socialdemokratin stormade därborta i Europa omkring krigskrediterna – så höll Parvus inte ett enda tal, så skrev Parvus inte en rad i tidningarna, han kunde inte slösa med sin tid, minuterna väntade inte. Han ilade i sina hemliga gånger, försökte övertyga de styrande att först på Tysklands sida skulle Turkiet komma över sina ständiga kapitulationer, han skyndade att leverera utrustning och reservdelar till de turkiska järnvägarna och kvarnindustrin, att förse de turkiska städerna med spannmål, och ville försäkra sig om att Turkiet till hösten inte bara förklarade krig, utan så snart som möjligt inledde verkliga krigshandlingar i Kaukasus. (Och samma omsorger drev honom skyndsamt till Bulgarien, han hann med att förbereda också det till krig.) Först efter dessa väsentliga åligganden kunde Parvus tillåta sig att återvända till sin försummade men älskade publicistik i balkanpressen, med parollen "FÖR DEMOKRATIN! MOT TSARMAKTEN!"

Detta krävde förklaringar och motiveringar om man skulle kunna övertyga så många som möjligt, och hans outsinliga penna strödde med lätthet ett gnistregn omkring sig: det gällde inte att formulera frågan "vem rår för kriget" och "vem anföll först", världsimperialismen hade i decennier förberett denna drabbning, och någon måste ju då anfalla först, strunt i det.

Man skulle inte leta efter dessa tomma orsaker, utan tänka som en socialist: hur ska vi, världsproletariatet, utnyttja kriget, det vill säga: på vems sida ska vi slåss? Tyskland hade den starkaste socialdemokratien i världen, Tyskland var ett bålverk för socialism och därför var detta krig för Tysklands del ett försvarskrig. Om socialismen krossades i Tyskland skulle den överallt förgå. Vägen till en seger för världssocialismen gick över ett militärt förstärkande av Tyskland. Att tsarismen var på ententens sida gjorde det bara ännu mer klart för socialisterna var dess verkliga fiende var: det vill säga, en seger för ententen skulle föra med sig ett nytt förtryck för hela världen. Följaktligen måste arbetarpartierna i hela världen kämpa mot den ryska tsarmakten. Att råda proletariatet att iaktta neutralitet (Trotskij) var detsamma som att förpassa sig själv ut ur historien, och rena idiotin för revolutionärer. Alltså: världssocialismens uppgift var ett förkrossande nederlag för Ryssland och en revolution i landet! Om Ryssland inte decentraliserades och demokratiserades var hela världen i fara. Det var Tyskland som bar huvudbördan i kampen mot den moskovitiska imperialismen, och den revolutionära rörelsen där måste inställas för en tid. En seger i kriget skulle sedan leda till landvinningar för proletariatet som klass. **EN SEGER FÖR TYSKLAND ÄR EN SEGER FÖR SOCIALISMEN.**

Som en reaktion på denna artikel fick Parvus ta emot besökande som ville konferera – från ”Förbundet för Ukrainas befrielse” i Wien (bland dem fanns gamla bekanta från tiden med Iskra) sedan armenska och georgiska nationalisterna – portarna till hans hem i Konstantinopel öppnade sig för alla som kämpade mot Ryssland.

På det viset drog Parvus målmedvetna strävan till sig andras erfarenhet, och denna sammanlagda erfarenhet från socialister och nationalisterna, sammandragen till en sprängpunkt, var det som kom att föda Planen. Hittills hade de socialistiska programmen alltid innehållit tomma ord om självstyre – men nej! Först genom att krossa och sönderstycka Ryssland kunde man störta enväldet och ge folken på samma gång både frihet och socialism.

Medan de första expeditionsstyrkorna av ukrainare och kaukasier gjorde fiasko (man hade haft för bråttom och värvat äventyrare och gaphalsar, det konspiratoriska företaget blev plötsligt omskrivet i emigrantpressen och Enver Pascha ingrep mot expeditionen), fortsatte i Parvus uppsvälda, rymliga huvud de enskilda delarna att sammanfogas, järndelar drogs ihop av magnetisk kraft till en enhetlig Plan. I mekaniken finns det en förkärlek för triangulära sammanfogningar, eftersom de är mycket motståndskraftiga mot deformation. På samma sätt var det som de nationalistiska och socialistiska elementen behövde en tredje bundsförvant – den tyska regeringen: de tres närmast liggande syften – sammanföll!

Det var som om Parvus hela tidigare liv hade utformats för att han nu skulle kunna skapa denna osvikliga Plan. Allt han nu behövde göra – denna lyckliga korsning som Parvus var av teoretiker, politiker och oförfärad praktiker – var att formulera sin plan i punkter i december 1914, i januari avslöja den för den tyske ambassadören, få en gästfri inbjudan till Berlin, träffa de ledande i ministeriet personligen och vinna dem för sig (i nitton år hade detta land inte kommit sig för med att ge honom ett vanligt medborgarskap, det hade stängt hans redaktioner, kört honom från stad till stad, varit färdigt att lämna ut honom till den ryska ochranan – nu såg regeringens högsta ögon försiktigt in i hans profetiska) och i mars 1915 lämna ett slutgiltigt, utförligt memorandum och ta emot en första miljon mark i förskott.

Planen var följande: att samla under en enda ledning alla möjligheter, alla krafter och alla medel för att från en enda stab leda – centralmakternas agerande, de ryska revolutionärerna och folken i randstaterna. (Han visste vad tjuren gick för – och han gjorde i ordning en slaktmask som skulle duga.) Inga enskilda improvisationer. Planen försäkrade ihärdigt att

ingen tysk seger skulle vara slutgiltig utan revolution i Ryssland: ett Ryssland som inte var uppdelat skulle förbli ett utsläckligt, ständigt hot. Men inte heller kunde någon ensam makt krossa den ryska fästningen, bara ett gemensamt styrt förbund av dem alla: ett samtidigt utbrott av social revolution och nationella resningar under materiellt och ekonomiskt stöd från Tyskland. Erfarenheterna från revolutionen 1905 (som upphovsmannen hade sig väl bekant! och det var också i den tyska regeringens ögon en garanti för rådgivarens vederhäftighet att han inte var någon vilsegången köpman, utan Den första Revolutionens Fader) sade honom att alla symptomen gick igen, att allt som behövdes för en revolution fortfarande existerade och att den till och med, med ett världskrig pågående runtomkring, skulle förlöpa ännu snabbare, och att om man gav den en knuff på rätt sätt så skulle påverkan utifrån kunna ytterligare påskynda katastrofen. Som centra för den sociala resningen skulle man förbereda Putilov-verken, Obuchovverken och Baltiska fabriken i Petersburg och fartygsvarvet i Nikolajev (i Sydryssland hade upphovsmannen särskilt pålitliga förbindelser). Man satte ut ett datum, det fanns ett lämpligt känsligt sådant i Ryssland: årsdagen av den blodiga söndagen; först bara som en tjugofyrtimmars strejk till minne av de fallna, först en engångsdemonstration på gatan – för åttatimmarsdagen och en demokratisk republik, men när sedan myndigheterna försökte skingra den skulle man göra motstånd, och med den allra minsta blodsutgjutelse – så skulle elden vara lös och brinna längs den utlagda stubinen i alla riktningar! Endagsstrejken skulle samordnas i en storstrejk ”för fred och frihet!” Flygblad på de största fabrikerna – och lagom till denna tid skulle vapen finnas färdiga i Petersburg och Moskva! På tjugofyra timmar skulle man ha satt hundratusen man i handling! De järnvägsanställda skulle genast ansluta sig till strejken (de skulle också vara förberedda), all trafik skulle upphöra på linjerna Petersburg–Moskva, Petersburg–Warszawa och Moskva–Warszawa, liksom på de sydvästligaste linjerna. För att få det samordnat och allomfattande fick man spränga några broar, som man hade gjort också 1905. Man skulle även spränga broar på några ställen längs den transsibiriska järnvägen, och i det syftet sända dit en expedition bestående av erfarna agenter. En särskild del av planen behandlade Sibirien: de trupper som fanns förlagda där var ytterst svaga, medan städerna stod under inflytande av de landsförvista och därför dominerades av revolutionära strömningar. Detta underlättade avsevärt uppgiften att anstifta oroligheter, och när de väl var igång kunde man genomföra en massomflyttning av de landsförvista till Petersburg och på det viset ge huvudstaden en injektion av tusen aktiva agitatorer, med deras bistånd i propagandan erövra sinnena hos miljoner ryska rekryter. Propaganda bedrevs också av hela vänsterpressen i Ryssland och skulle komma att stödjas av en flod av defaitistiska flygblad från exilryssarna (den tryckningen kunde man utan större svårigheter ordna till exempel i Schweiz). Alla skrifter skulle vara av nytta som kunde försvaga den ryska motståndsviljan och peka på en social revolution som en utväg ur kriget. Propagandans udd skulle vara riktad mot armen i fält. (Där fanns också planer på en resning inom svartahavsflottan. Vid sina resor i Bulgarien hade Parvus knutit förbindelser med matrosar från Odessa. Han hade alltid haft en stark misstanke att det var japanerna som legat bakom Potiomkin.) Erfarna agenter skulle också sändas ut för att sätta eld på oljeanläggningarna i Baku, de var så svagt bevakade att det inte kunde bli några svårigheter med det. Den sociala revolutionen måste stödjas på det finansiella området: genom att man från tyska flygplan kastade ut falska rubler till den ryska befolkningen, och satte stora sedlar med samma serier och nummer i omlopp på samma gång i Petersburg, Moskva och utlandet – för att undergräva den internationella rubelkursen och skapa panik i de båda huvudstäderna.

Med alla sina Clausewitzar, Moltke den äldre och Moltke den yngre, med all sin självsäkra strategi och högdragna precision i staberna – så hade de trånga preussiska pannorna aldrig

vidgat sig till en sådan kraft och omfattning i slaget! till ett sådant initiativ!!!

Aldrig hade Tyskland haft en sådan rådgivare i ryska frågor, så hemmastadd i alla dess svagheter. (Så till den grad hade Tyskland aldrig haft det att det inte ens nu förstod att sätta rätt värde på honom.)

Men det var långt ifrån allt! Samtidigt skulle en nationell resning ta sin början. Den viktigaste hävstången var den ukrainska rörelsen, utan stödet från Ukraina skulle den ryska byggnaden snabbt välta omkull. Den ukrainska rörelsen skulle spridas vidare till kubankosackerna, kanske kom då också donkosackerna att vackla. Ett samarbete med de mest utvecklade, nästan fria finnarna gav sig själv: det var lätt att sända vapen till dem, och genom dem vidare till Ryssland. Polen var alltid bara fem minuter från ett uppror mot Ryssland och väntade bara på en signal. Mellan de revolterande Polen och Finland skulle också det baltiska området komma i rörelse. (Parvus hade också en annan variant, enligt vilken östersjöprovinserna gärna skulle förena sig med Tyskland.) Georgiens och Armeniens nationalister var redan nu i konkret och ekonomiskt samarbete med centralmakternas regeringar. Kaukasus var splittrat och det skulle bli knepigare att få det att resa sig, men med hjälp av Turkiet och muhammedansk agitation skulle det gå att driva Kaukasus till gazavat, det heliga kriget. Terek-kosackerna skulle i den inringningen knappast vilja offra sina huvuden för tsaren i stället för att också de lämna tsardömet.

Det centraliserade Ryssland skulle falla sönder för gott! Inre strider skulle skaka Ryssland till grunden! Bönderna kom att ta ifrån godsägarna deras jord med våld! Soldaterna skulle fly i hopar från skyttegravarna för att trygga sin lott vid uppdelningen av jorden. (De skulle resa sig mot sina officerare och skjuta generalerna! – men den delen av framtidsutsikterna fick han lägga en skonande slöja över, den var annars ägnad att framkalla olustkänslor hos preussarna.)

Dock (här måste han hämta andan) – detta var inte allt! – detta var inte allt! När man väl hade skakat om Ryssland med nedbrytande propaganda inifrån skulle man sedan utsätta den för en inringning av fientligheter från världspressen! Socialistiska tidningar från skilda länder skulle ta upp en tsarfientlig kampanj – men sedan skulle hetsen breda ut sig från vänster mot höger och gripa omkring sig även i den liberala pressen, det vill säga den överväldigande majoriteten av all världens tidningar. Ett tidningarnas korståg mot tsaren! Härvid var det särskilt viktigt att få ett grepp om allmänna opinionen i Förenta staterna. Om tsardömet avslöjades skulle hela enheten samtidigt demaskeras och sprängas.

Det var vad Parvus föreslog Tyskland: i stället för den hopplösa, blodiga slakten med infanteri och artilleri bara en injektion av pengar, utan tyska förluster i liv, och på några månader skulle den folkrikaste medlemmen av ententen vara borta ur den! Det hade bara fattats att den tyska regeringen inte gripit efter ett sådant program.

Men det var inte heller det som Parvus var orolig för. Han ängslades inför hur några andra i Berlin skulle ta emot det: socialisterna. Hur skulle de uppfatta hans planer i partiet, hans styvmoder-parti? Hans idéer hade alltid varit för djupa för det, för att det skulle kunna använda dem i agitation för massorna, alltför vittsyftande för att verka realistiska, till och med för ledarna; detta parti där han i nitton år inte kommit någon vart med sina initiativ, som han strött över det – och där han aldrig fått en enda förtroendepost och inte haft rösträtt på en enda kongress. En kort tid hade han fått vara hjälte i partiet – när han kom tillbaka från Sibirien och alla läste hans memoarer ”I den ryska Bastiljen” med hänförelse. Sedan hade han skaffat sig ordentligt dåligt rykte i den eländiga affären med Gorkij, och en hemlig partikommission hade dömt honom till uteslutning – och den fläcken hade inte utplånats ännu, av hans frånvaro i

fem år. Men det viktigaste var att han på något oförklarligt, gåtfullt sätt blivit rik på bara ett år, det kunde folk i allmänhet inte förlåta honom på grund av sina trånga horisonter, och *sozis* – i synnerhet. (Märkliga människosinne: om han hade ärvt rikedom skulle inte en själ någonsin haft några förebråelser att komma med.) För hans rikedom skulle de inte annat än hata och förskjuta honom – men de fann en mera nobel grund för sin indignation: han hade blivit imperialisternas lejde hantlangare! Det var klart att Klara och Liebknecht så så, men – Rosa! en kvinna som en gång stått honom nära (förresten hade hon alltid skämts över det – var det hans yttre? – och hållit förbindelsen hemlig) – även Rosa visade honom på dörren. Bebel hade hunnit dö under tiden, Kautsky och Bernstein hade gått skilda vägar, försvagats, medan en ny och självbelåten ledning sökte efter svagheter i den hemlöse socialistens ställning: hur skulle preusserregeringen uppträda efter en seger? Varför skulle den bli mildare av en rysk revolution och vänligare inställd till socialismen? skulle den inte tvärtom sätta p för demokratin i England och Frankrike på en gång?

Det låg en sanning i invändningarna, och det fanns utrymme för tvivel – men ingen av dem kände den allomfattande helheten, den som ensam förmår både skaka världar och skapa dem! Det fanns ingen, nästan ingen i Europa som kunde ta språnget över och inse: att *nyckeln till världshistorien nu låg i ett nederlag för Ryssland* och att allt annat nu kom i andra rummet.

Ententens socialister hade redan nu satt igång en demaskeringskampanj mot Parvus.

Bitterheten i de socialistiska anklagelserna förgiftade hela framgångens glädje för honom, även om merparten av Europas socialister inte var vare sig vetenskapligt tänkande eller handlingsmänniskor. De begrep sig varken på att svinga sig upp till de höjder där man får överblick eller på att finna det rätta agerandet när sakerna tagit en ny vändning. De var redan byråkrater i socialismen, fastlåsta och orörliga i dogmernas korridorer som i graven: de inte ens gick omkring eller smög i korridorerna, utan låg längs dem och kunde inte föreställa sig någon som helst ny vändning. Parvus första uppmaningar att hjälpa Tyskland framkallade en pimpinett fasa hos dem. Vad de skulle trivas om de fick sitta i sin oskuldsfulla neutralitet kriget igenom och klara sig undan med moralisk indignation – över kriget och över dem som vågade blanda sig i det! ...

Men – det som var avgörande för Planen var *de ryska* socialisternas roll, och det fanns ett speciellt, väsentligt avsnitt utarbetat i Planen för dem; den tyska regeringen hade fått även det avsnittet presenterat för sig. De var splittrade, utspridda i små grupper och kraftlösa – men man fick inte försumma en enda av dem, man skulle utnyttja alla. I det syftet skulle man söka nå enighet mellan dem och arrangera en sammanslagningskongress, lämpligen i Genève. En del grupper, som Sund, Spilka, polackerna och finnarna, skulle med all visshet stödja Planen. Men man kunde inte få någon enighet till stånd utan att försona bolsjeviker och mensjeviker. Detta i sin tur hängde helt på bolsjevikernas ledare, som vid denna tid bodde i Schweiz.

Här kunde skilda svårigheter uppstå, till och med att en del av de ryska socialisterna visade sig vara fosterlandsvänner och inte ville se det ryska tsardömet uppdelat. Med där var det den materiella sidan av saken: dessa fattiga exilryssar hade i decennier haft ont om pengar: pengar till sin anspråkslösa tillvaro, till någonting att stoppa i magen, fast arbeta ihop någonting själva hade de aldrig kunnat; till sina ständiga resor och kongresser, och sina oändliga utgåvor av broschyrer och tidningar och tidskrifter. De skulle inte kunna stå emot en framsträckt, välfylld penningpung. De stora legala partierna och fackföreningarna i Västeuropa var alltid mottagliga för ekonomiskt stöd, till sina arbetare alltså, än sen – vem här i världen vill inte ha sin tillvaro litet mättare, varmare, prydligare och rymligare? (en omärklig hjälp i smyg till de ledare som hade det knapert befäste också vänskapen med dem i högsta grad) – hur skulle

exilryssarna kunna tacka nej?

Men det som Parvus på sin resa till Schweiz kände det största välbehaget över, det var tanken på ett framgångsrikt möte med Lenin. Deras samarbete i München hörde för länge sedan till det förflutna, de hade inte setts på många år, men Parvus skarpa blick hade aldrig släppt denne enastående och oförliknelige socialist, den ende i sitt slag i hela Europa – totalt fri från förutfattade meningar, i avsaknad av fördomar och grannlagenhet, vid varje fas i händelseutvecklingen färdig att använda vilken metod som helst som visade sig nödvändig: en enastående järnhård realist, aldrig förvillad av illusioner, socialismens realist nummer två efter Parvus själv. Vad som fattades Lenin – det var vidsynthet. Sekteristens vilda, intoleranta trångsynthet höll hans väldiga energi i gång till ingen nytta – med splittring, med avståndstagande, med futtigt gläfs, gräl och strid, nålstyn i tidningar, den ödslade hans krafter på futtiga strider och bläcksuddande som fyllde hela travar med papper. Denna sekteristiska trångsynthet dömde honom till en ofruktbar tillvaro i Västeuropa, den lämnade bara möjligheter i Ryssland kvar, men gjorde också honom oersättlig för agerandet i Ryssland. Nu!

Nu, när Parvus unge stridskamrat Trotskij, en bit av honom själv, avsvurit sig honom för alltid, när livsstyrkan och blickens skarpa övergett Trotskij – så blinkade Lenins hårda stjärna desto mera lockande från Schweiz: han hade sagt precis samma saker, oberoende av Parvus: att man inte skulle bry sig om att ta reda på vem som hade börjat; att tsardömet var reaktionens bålverk och måste krossas först; att ... Parvus förstod av nyanser i sidomärkningar, de försvann i bisatser, och uppmärksammades inte av någon annan än honom, att Lenin inte förändrats vare sig i sin skrupelfrihet eller sina stora anspråk, att han inte skulle ha några invändningar mot att ta vare sig självaste Wilhelm eller satan till bundsförvant – bara han kunde störta tsaren. Det var därför som Parvus redan tidigare hade sänt honom bud om intressanta förslag: att det skulle bli en allians fanns det inga tvivel om. Det skulle i så fall vara dessa olyckliga påhittade meningsskiljaktigheter med mensjevikerna, där Lenin var särskilt dum och obeveklig. Men miljoner i mark som stöd – det vägde väl ändå något? I sitt memorandum till den tyska regeringen hade Parvus direkt nämnt Lenin med hans underjordiska organisation över hela Ryssland – som sitt direkta stöd. Om han tog Lenin till sin högra hand, som Trotskij i den förra, skulle det ge en säker framgång.

Parvus hade också åkt till Bern övertygad om en säker framgång där, rökt sin dyra cigarr på det enkla matloket och blivit förvånad över det demonstrativa nej, men sedan förstått att uppskatta den kloka taktiken. Sedan hade han knuffat och knuffat på den lille lätte Lenin med sin enorma kropp:

– Men ni behöver ju ett kapital! Med vad tänker ni gripa makten? Varsågod, där har ni en obehaglig fråga.

Jo, det förstod Lenin alldeles förträff-f-f-ligt! Att man inte kommer långt med bara nakna **idéer**, att man inte kan göra revolution utan kraft, och att i våra dagar den viktigaste kraften heter pengar, och att pengar i sin tur sedan föder andra former av kraft – som organisationer, vapen och människor som förmår att dräpa med dessa vapen – det var så sant, vem hade några invändningar att komma med där?

Han fattade alltid ojämförligt snabbt, han behövde ingen tid för eftertanke, uttrycken skiftade som alltid snabbt i hans ansikte, nu log han ett småleende, som en löftesrik deltagare i samarbetet, men vek undan utan minsta aggression, med sitt ständiga skorrande:

– Varför skulle den vara obehaglig? När man förhåller sig till pengar utifrån partiets intressen är det bara bra för partiet. Vad som inte är bra är när man av pengar gör ett vapen mot partiet.

– Jo, och förresten har ni förstås redan vissa tillgångar, erinrade Parvus med ett vänskapligt löje – någonting har ni som ni kan ge ut Social-Demokraten för. Eller – hans Falstaff-mage guppade av skratt – eller uppger ni till exempel till skattemyndigheterna i Schweiz att ni tvärtom lever på honoraren från Social-Demokraten? ...

Ett småleende hade Lenin ofta på läpparna, mer sällan ett riktigt leende, i stället kisade han, och dolde ytterligare sina av naturen redan dolda ögon. Han valde sina ord försiktigt:

– Völgörenhetsfonder kommer alltid någonstans ifrån. Att ta emot völgörenhet är fullkomligt i partiets intressen, eller hur?

(Nej, inte var det så ont om pengar, de skulle allihop ha kunnat unna sig mer, så som en del gjorde i sin brist på skamkänsla, de som pengarna gick över. Bagotskij strödde pengar omkring sig på gränsen till det anständiga, och ingen tänkte kontrollera Weiss österrikiska pengar. Men det gällde att inte uppehålla sig för mycket vid den punkten, då kunde man fördärva allt. Nog för att det var pengar i omlopp.)

Det fanns ingenting att fästa blicken på – varken Lenins slitna kavaj, hans lappade krage, den slitna duken, inte det nakna rummet där det i stället för en bokhylla fanns två lådor som ställts på varandra. Men Parvus generade sig inte det minsta över sina briljanter inför honom, inte över sin cheviot eller de engelska kängorna: allt det här med Lenins torftiga tillvaro var ett spel, handlade om partilinjen, för att ange tonen och tjäna som föredöme, ”en ledare utan tadel”. I denna utstuderade, i många år utförda roll låg det en intellektuell begränsning, för att inte säga torftighet. Men det gick att rätta till, också Lenin måste man kunna bibringa litet vidare horisonter.

(Inte då! inte alls! Det var en inre protest, någonting helt annat som drev Lenin att *själv* alltid och i varje situation hålla sig på betryggande avstånd från varje möjlig form av överflöd. Livets nödtorft var en annan sak, det var förståndigt och klokt att hålla sig med, men överflöd är detsamma som början till sönderfall, och det var vad Parvus hade råkat ut för. Det var bara bra om pengar var i omlopp, i miljonbelopp, men bara till revolutionen, själv måste han leva på gränsen till umbäranden, själv måste han till och med räkna med varje rappen, och han yvdes över det. Det var inte alls någon maskering och bara till en del som föredöme för andra som han inte kunde tvinga.)

En snabb blick under lugg, nedifrån och upp, Lenin var inte fientlig, inte sårad i tonen:

– Israel Lazarevitj! Det är ju er eviga tro på pengarnas allmakt som fått er på fall. Fatta det, det är den.

(Inga sådana risker med mindre utgifter, det var som i ett stängt rum, som med full sekretess: ingenting läckte ut, man kände sig säkrare, riskerade aldrig någon moralisk förslappning, allt var stadigt och säkert. Rikedom däremot, det vore som sladder på väg att bli till ett rykte. Nej! Disciplin i allt, också här. Det är bara under begränsade omständigheter som man kan utveckla verklig viljekraft, verklig energi. Till och med: han hade haft den summa som krävdes som garanti för att få bo i Schweiz, grundvalen för hans personliga säkerhet och hela hans verksamhet, 1 200 francs – men: nej! han betalade inte! – uppvaktade – skrev – lämnade intyg om sin insolvens – anhöll om en personlig nedsättning till en tiondel – offrade dyrbar tid på att uppvakta polizeipräsidenten och det i sällskap med Karl Moor, som hade en späckad plånbok i fickan och bara behövde böja på armen för att plocka fram sedlarna. När han till slut hade fått en nedsättning till trehundra, betalade han bara hundra och fortsatte länge sina försök att pruta, när han flyttat till Zürich – så betalade han över huvud taget inte, men skrev och bad,

och började korrespondera med Bern i ärendet: för att få den hundralappen överförd till den nya kantonen. Det var någonting som Lenin förstod sig på: att vara i betryckta omständigheter – det kunde han som ingen. Bara i betryckta omständigheter andades han lugnt.

Meningen med varje samtal: att inte öppna sig själv om han slapp – och ändå skaffa sig en uttömmande uppfattning om den andre.

Med en genomträngande, efterkännande blick, och ett skeptiskt småleende:

– Men vad ska ni med en egen förmögenhet till? Kan ni säga det? Jag vill gärna veta.

Ett barns fråga. Ett av de ”varför”, som det är löjligt till och med att försöka svara på. Och för att varje ”jag vill” ska bli till ett ”det är gjort”. Antagligen samma känsla som hos en atlet när han känner sina muskler spela och svälla av kraft. Att få bekräftat att man finns till. Livets mening.

En suck:

– Det är någonting alldeles normalt hos en människa: att tycka om att vara rik. Nog begriper ni det, Vladimir Iljitj?

Och – en blick. Och plötsligt, vid anblicken av den skalliga hjässan, och gammelmans huden vid tinningarna, och den alldeles för vassa, alldeles för spända vinkeln i ögonbrynen, föddes den misstanken: han förstår det inte, han gör sig inte till. Han har en blick som tränger igenom allting, men det som ligger vid sidan av, det ser han inte alls.

Med mildare tonfall:

– Hur ska jag förklara ... På samma sätt som det är skönt att ha en fullgod syn, och fullgod hörsel – det är precis likadant med rikedom ...

Som om det var någonting som Parvus beslutat sig för, som om det var en teoretisk övertygelse hos honom – att bli rik! Det var ett medfött behov, och de plötsliga utbrotten av affärer, business, och då det gällde att inte gå miste om en möjlig vinst som dykt upp i synfältet, de var inte delar i något planerat eller organiserat handlande, utan en nästan biologisk funktion, som han gav ut- lopp för nästan omedvetet – och med en kuslig säkerhet! Det var en instinkt hos honom: att alltid känna på sig *hur* det ekonomiska livet runtomkring flöt och var det uppstod disproportioner, bristande överensstämmelser, luckor, som själva bönade och bad om att man skulle sticka in handen och lyfta ut sin vinst. Det var så till den grad hans väsen att han förde alla sina mångskiftande finansiella verksamheter, vid det här laget utspridda över tio europeiska länder, utan en enda bok, hela sitt skiftande debet och kredit – det hade han i huvudet.

(Nå, när allt kommer omkring är privatförmögenheter en *Privatsache*, ens privatliv, javisst. Men ögonen gav sig ingen ro, grävde och grävde: var han över huvud taget socialist? Det var en fråga: tjugofem år av socialistiskt skriftställarskap – men var han verkligen socialist?)

Men om de återvände till samtalsämnet:

– Jag har ju sagt det redan tidigare! rikedom – det är makt! Vad är det proletariatet strävar efter – är det inte makt? Ett namn – det har jag varit i tjugofem år, och större än ni, och det har inte givit mig någonting. Men rikedom – den öppnar alla vägar. Ta bara de här förhandlingarna. Vilken regering tror ni litar på en fattiglapp – och ger honom miljoner till ett projekt? Men den rike – han tar inte av pengarna åt sig själv, han har sina egna miljoner.

Det oproportionerliga, assymmetriska huvudet lutade förtroendefullt åt sidan och färglösa

filosofögon såg tillgivet och fredligt på Lenin:

– Förlora inte ögonblicket, Vladimir Iljitj. Sådana erbjudanden får man av livet bara en gång.

Jo, det förstod han. Redan under de första dagarna av kriget hade han fått uppleva en ovan förmån – hur en välvilligt inställd vinge lyft honom (den gången en österrikisk) och på ett ögonblick fört honom dit det var beställt (det fanns ingen passagerartrafik till Schweiz – varpå ett militärt tågsätt tog Uljanovs dit), upplevelsen av sådana privilegier hade tagit andan ur Lenin: att inte behöva vara beroende, inte flyta omkring bland bara ord och begrepp, ord och begrepp, utan en gång för alla göra slut på den hjälplösa, huttrande exiltillvaron och gå samman med en rörelse som hade verklig materiell styrka. Som alltid och i allting var Parvus före honom också i detta.

– För att göra revolution krävs det stora pengar, sa Parvus övertalande, med sin axel mot hans axel, vänskapligt. – Men för att man ska hålla sig kvar vid makten efter att väl ha kommit till den – så krävs det ännu större pengar.

Han resonerade tvärtom – och det var både överraskande och övertygande.

Parvus hade obestriddligen rätt i det centrala av sin tankegång. Men i sin tankegångs centrala idé – hade obestriddligen Lenin rätt.

– Men föreställ er att vi förenar mina resurser med era. Och det med ett sådant understöd! Med er ojämförliga revolutionära talang – hur länge ska ni driva omkring mellan sådana här hålor i exilen? Hur länge kan man hålla på så här, vänta på en revolution som ska komma, men inte känna igen den när den kommer och rycker en i axeln? ...

Ånej! Inte med någonting! Inte med någonting – varken gemensam glädje eller ivriga förhoppningar eller med smicker, orimliga tanke, kunde man lägga minsta slöja över Lenins skarpa blick! Den märkte den minsta och smalaste lilla springa i meningsskiljaktigheterna långt tidigare och säkrare än de sammanjämkade plattformernas stora massiv. Det kunde vara att han var i skymundan, det kunde vara att han var misslyckad, men i alla Parvus framgångar och i alla Parvus profetior visste han ständigt: nej, inte så! eller: nej, inte helt och hållet så! Även om jag ingenting har uppnått så är det jag som har rätt.

Men Parvus skrattade så det skakade i den tunga kroppen, van vid champagnebuteljer på fastande mage och ett bad och supé i damsällskap, när inte reumatismen band honom vid hans läger:

– Tänker ni skaffa er pengar med hjälp av rånare i fortsättningen också? Tänker ni råna Crédit Lyonnais? Då blir ni skickade till Nya Caledonien, kamrater! På galärena!

Han skakade av skratt.

Lenins ögonbryn rörde sig lätt, han var inte överens. Men hans granskande blick såg lidelsefritt på problemet.

Att råna banker före en laglig och allmän expropriering av kapitalet – det fanns rent teoretiskt inget misstag i det, det var som att låna av sig själv från framtiden. Och i praktiken – nå, det var allt efter som det lyckades. Om det var någonting som bolsjevikerna obestriddligen haft framgång med under revolutionsåren – så var det med sina ex-er. De hade börjat med att råna biljettkassor och tåg. Redan de första tvåhundrausen från Georgien hade förvandlat partilivet. Och om de hade lyckats 1907 med att lägga beslag på femton miljoner i Mendelssohns bank i Berlin (Kamo blev arresterad på vägen och det hade spruckit) – jo då du! Metoden var riskabel men mycket effektiv, under alla omständigheter fläckade den inte partiets rykte, som

förbindelser med utländska staber.

– Fläckar ryktet? Är ni rädd att åka fast? Parvus drog också samman ögonen till springor, med avsikt, för att sätta honom på plats, föraktfullt, undervisande. – Då ska jag säga, och jag vet vad jag talar om: med stora ... företag åker ni aldrig fast. Medan den som bara vågar sig på de små – den är det som åker fast.

Tjockhudad! Vad folk än sa så struntade han i det, han gick fram i världen på sina stora tjocka fötter, väjde inte för något.

Lenin skelade med högra ögat. Han var uppretad.

Parvus var idel medkänsla. Han fattade Lenins bägge händer med sina degiga, otrevliga fasoner, han talade som om han vore en mycket nära vän (det hade en gång varit nära att Lenin blivit ”du” med honom):

– Vladimir Iljitj, glöm inte att analysera! Ni måste analysera det: varför har ni redan förlorat en revolution? Kan det ha varit för era egna brister? Det är viktigt för framtiden. Akta er så ni inte förlorar den andra också.

Varifrån kom denna oförskämda självsäkerhet?! Varför i djävulens namn skulle han gå omkring och leka lärare? Tänkte han tränga sig in i ledarställning nu igen? Han var alldeles förblindad av egenkärlek!

Lenin ryckte åt sig händerna! Och – med ett småleende, med sitt eviga kluvna småleende under höjda ögonbryn, i sitt rätta element med dess hänfulla leende, som alltid när han kände den lyckliga rodnaden över ögonen i njutningen över en triumferande överlägsen spefullhet:

– Israel Lazarevitj! Ni skulle ägna er mer åt att analysera era egna brister. Jag förlorade inte den revolutionen, för det var inte jag som ledde den. Den som förlorade den – var *ni*! Vad var det egentligen som ni sprack på?

Än så länge – var detta ingenting, det var ett sakligt argument, fortfarande gick det att hejda sig. Men det var detta tunga flåsande från detta köttberg som klämt in revbenen på folk i så många år, och själva spefullhetens inneboende karaktär, de drev det längre än nödvändigt (och vad var det egentligen mer än äregirighet hos honom? mer än maktlystnad? mer än rikedom?):

– Men i Peter-Paulsfästningen – hur kom det sig att ni tappade modet så snabbt då, var det ensamcellen, eller fukten? Vad var det där för ynk över sitt eget lik? Vad var det för patetisk och billig dagbok för tyska källborgare? Och trams om amnesti! Och vädjanden till tsaren var femte minut? Skulle det föreställa en revolutionsledare? Vad är ni för revolutionsledare?

Men han själv? – liten, skallig, vassa ögonbryn, vassa ögon, ettrig och rastlös i rörelserna?

Men utöver dem båda fanns det ingen som kunde bli det.

Parvus rodnade aldrig, det var som om det inte fanns någon sån där klibbig röd vätska i honom, utan bara en vattnigt grön, och huden likadan. Och – han hade egentligen inget utrymme för att bli uppretad, men när Lenin kostade på sig hänfulla elakheter och dessutom darrade litet när han sa dem, och darrade litet till – då tog någonting annat överhanden inom honom, som tvang honom glömma alla Lenins förtjänster! Och snäsa av honom i ett oöverlagt utbrott:

– Man skulle kunna tro att ni slagits på barrikaderna! Man skulle kunna tro att ni åtminstone en enda gång gått med i en enda demonstration där man visste att knutpiskorna väntade! Jag

har åtminstone flytt från en transport till förvisningen! Men ni, varför skulle ni fly, när ni på falska intyg kunde slippa norra Sibirien och få Sibiriska Italien i stället?

(Vad höll han inte på att häva ur sig: det är lätt för er att mana till krig, från det neutrala Schweiz och hela livet befriad från värnplikt!)

Om man utsätts för en sådan förolämpning offentligt – då måste man göra den skyldige till en politiskt död man, ta heder och ära av honom tills ingenting finns kvar. När det inte skett offentligt – då finns det flera reaktioner att välja mellan. Kanske hade han själv tagit i häftigare än nödvändigt, han gjorde ofta det i diskussioner.

Så oklokt att uttrycka sig så! Han hade inte rest till Schweiz för att bli osams.

Parvus kunde bli till mycken nytta, han hade en enastående ställning, varför bli osams med honom?

Lenin var grundvalen för hela Planen. Om han drog sig undan – vem skulle i så fall sköta revolutionen?

Och åter Lenins eviga småleende, men ett helt annat, inte bitskt, utan så genomträngande och klokt det överhuvudtaget kunde vara mellan de två klokaste männen på denna jord, en hand på axeln, halvt viskande:

– Vet ni vad? Vill ni veta ert viktigaste misstag nittonhundra-fem? Varför ni förlorade revolutionen?

Som gensvar självupppoffringen hos en forskare, beredd till en tung och svår bekännelse:

– Det finansiella manifestet? Hade jag för bråttom?

Det var nära mellan deras huvuden nu, men i det mellanrummet ruskade Lenin med fingret, ruskade och log som en kalmuck på basaren i Astrachan under lovprisande av en melon han vill sälja:

– Nej-j! Det finansiella manifestet var genialiskt! Men era sovjetter ...

– Mina sovjetter – förenade hela arbetarklassen, och splittrade den inte som socialdemokraterna. Mina sovjetter förvandlades gradvis till makten i samhället. Om vi bara hade uppnått åtta timmars arbetsdag den gången, bara det! – då skulle nya resningar ha följt i spåren på vår runt om i hela Europa – där skulle ni haft en permanent revolution!

Lenin iakttog genom listiga ögonspringor hur Parvus egenkärlek försökte urskulda sig själv, och han hade ingen brådska att avbryta. Här var det denna förbannade, tilltrasslade permanenta revolution igen, som ständigt hade ställt till oenighet mellan de tre: det var som en karusell där de turades om att inneha den permanenta revolutionens plats, en i taget, men när en kom ut ur skuggan av den – så hade han alltid hävdat att de båda andra hade fel. De båda andra hade alltid antingen fortfarande eller hade redan haft en avvikande uppfattning.

– Inte alls! – Lenin slog undan det med en konspiratorisk viskning, hela tiden med samma förslaget godmodiga asiatiska grin: – Ni skrev ju själv den gången alldeles riktigt: ett oavbrutet inbördeskrig! proletariatet får inte släppa vapnen ur händerna! – men var hade ni ert vapen?

Parvus mulnade. Ingen tycker om att minnas sina misstag.

Fortfarande med ett grepp om axeln på samtalspartnern, framåtlutad, med ögon som springor och en förvissad vetskap (det här hade han tänkt mycket på! det var det han tänkt mest på i

själva verket!), och just nu på humör att anförtro sig:

– Ni skulle inte ha väntat på någon nationalförsamling, någon till, utöver sovjeten. När ni hade samlat er Petersburgsovjet så hade ni en nationalförsamling, som var ett klassorgan. Vad ni skulle ha gjort ...

Ännu mer förtroendefullt, framåtlutad som för att få det så exakt som möjligt, få in skärpan, med hela sitt spetsiga ansikte, blicken, tanken, orden:

– Ni skulle från andra dagen inom ramarna för sovjeten ha upprättat en beväpnad bestraffningsorganisation. Där skulle ni haft ert vapen!

Och – tystnade, nöjd med sin exakthet. Därutöver var det ingenting som han uppfattade som lika viktigt.

Ett särdrag hos skrivbordstänkare och drömmare – han hade tänkt i årtal, så kommit på någonting, och sedan inte på tio år uppfattat någonting som jämförbart i betydelsefullhet. Nedbrytande exiltillvaro, fjärran från handling, från de verkliga krafterna! – sorgliga öde. All hans energi hade år ut och år in gått åt till tvister, gräl, splittringar och utdragen fiendskap – här öppnade Parvus hela världen till slagfält åt honom! – men han satt bara på sängen som en liten hopkurad jordekorre och smålog över sin exakthet.

Den europeiska socialismens hjärna nummer två – gick till spillo i exil i en avkrok. Det gällde att rädda honom – för hans egen skull.

För sakens skull.

För Planens skull.

– Men förstår ni min plan? Godtar ni min Plan?!?

Slå håll på denna förbening: hade han slumrat till? dragit upp en mur mot omvärlden? han uppfattade ingenting.

Parvus flyttade sig ännu närmare – rakt in i örat, nu måste han kunna uppfatta det:

– Vladimir Iljitj! Går ni med i vår allians?

Som dövtstum. Blicken sa ingenting. Inte ett ord till svar. Parvus lutade sig kraftigt mot hans axel:

– Vladimir Iljitj! Tiden är inne för er! Tiden är inne för ert underjordiska nät – att arbeta och segra! Ni har inte haft styrka, det vill säga det har saknats pengar – men jag kan nu fylla på så mycket ni vill ha! Öppna ledningarna som vi ska fylla på i! I vilka städer, vem som ska ha pengarna, nämn dem bara. Vem ska ta emot flygblad och litteratur? Det är svårare att frakta vapen – men det ska vi också ordna. Och hur ska vi organisera den centrala ledningen? Härifrån Schweiz begriper jag inte hur ni klarar det. Vill ni att jag ska föra över er till Stockholm? Det är mycket enkelt ...

Han försökte tvinga sig på, försökte pumpa över sitt flodhäst-blod!

Lenin drog undan axlarna.

49

Han hade hört alltsammans alldeles utmärkt och förstått allt. Men en barriär av misstro och främlingskap spärrade Lenins bröst för all öppenhet.

Han hade redan avslöjat tillräckligt för honom om nittonhundrafem.

Som om inte han förstod att rätt värdera den här planen, vem annars skulle då ha kunnat det? Ett magnifikt, bergsäkert program! Attackerna var genomförbara, de valda medlen korrekta, de krafter som skulle utnyttjas helt realistiska.

Han kunde lika gärna tillstå det, något tredje sådant intellekt, någon tredje sådan genomskådande blick – det fanns det inte därutöver i Internationalen, bara de två.

Då måste han vara femfalt så försiktig. I politiska förhandlingar ska man till och med på de oskyldigaste ställen – misstänka! söka efter fällor.

Nå, innebar det här att Parvus åter var ett steg före? Nej, teoretiskt och sammanfattande hade Lenin formulerat detta precis så redan i början av kriget. Sammanfattande så var det så Lenin också ville, var det det han sökte nå. Men vad som lyste klart hos Parvus var den konkreta saktigheten. Han var finansman.

Mot detta grandiosa program hade Lenin inte minsta orsak att andra till misstro eller avståndstagande.

Visst var det så. Med en enkel beräkning – huvudfiende till min huvudfiende – kunde man komma fram till att den främste bundsförvanten i hela världen var kaiserns regering. Lenin hade inte heller tvekat ett ögonblick om att en sådan allians var tillåtlig: man måste vara extremt enfaldig för att försmå allvarliga medel i en allvarlig strid.

En allians – ja. Men över varje allians stod försiktigheten. Försiktighet inte som en säkerhetsåtgärd, utan som en betingelse för hela aktionen. Utan hyper-hyper-försiktighet kunde hela deras allians dra åt skogen, hela deras plan också! Man fick inte ge hela kören av socialdemokratiska käringar runt om i Europa något tillfälle att förfasa sig. Visst hade också Lenin låtit undslippa sig i all försiktighet att Frankrike var rentierernas republik, som det inte var synd om. Men han visste alltid måtta, var man inte skulle säga vad och hur många reservutgångar man skulle hålla sig med. Parvus däremot hade under pukor och trumpeter rusat åstad och förlorat sitt politiska ansikte för alltid.

Det var då Lenin hade insett hans underlägsenhet och sitt eget företräde. Parvus lyckades alltid komma först till upptäckterna, stövlade före och var i vägen. Men han hade ingen uthållighet i det långa loppet! förmådde inte leda sovjeten mer än två månader, ägna sig åt övertalningsförsök med de tyska *sozis* i mer än tjugo år – sen gav han upp och föll undan. Lenin kände sin uthållighet – god för ett evigt lopp, han kunde hålla loppet ut, utan att tappa orken, han skulle kunna löpa i oändlighet – till graven, och lägga sig i graven, utan att ha löpt ända fram. Men han skulle aldrig tappa orken.

En allians – ja, gärna, varsågod. Men i den alliansen skulle han vara den nogräknade flickan, inte den ihärdige friaren. De fick gärna vara ute – efter honom. Uppföra sig så att man även med sina svagheter intog en överlägsen, oberoende position. En del i den här vägen hade Lenin redan åstadkommit i Bern. Naturligtvis hade han inte givit sig iväg till den tyske ambassadören Romberg och knackat på hans dörr, som Parvus i Konstantinopel. Men Lenin spred sina teser och visste mycket väl vem de skulle kunna falla på läppen – vilket de också gjorde över hövan. Romberg skickade själv revolutionären Keskküla till honom för förhandlingar, för att få veta hans avsikter. Nå för all del, inom gränserna för sitt verkliga program – att störta tsarmakten, separatfred med Tyskland, frigörelse åt de olika folken, inga krav på Bosporen – kunde man också tillåta sig att bre på lite grann: utan att svika sig själv eller förråda partiets linje kunde man ge Romberg löften om en intervention från en rysk

revolutionär arme i Indien. Något svek mot *principerna* låg det inte i det: man måste ju besegra den brittiska imperialismen, och vem annars skulle göra det? någon gång får vi intervensera. Det blev naturligtvis en eftergift, någonting i gengäld, komplicerade manöver, hjulen kom igång, men det var ingenting farligt. Keskküla var också för den delen som en varg, till blicken och till sättet, och hade en oändligt effektivare och mer saklig läggning än de talföra men handlingsodugliga ryska socialdemokraterna – men inte heller här kände Lenin någon fara: Estland skulle i vilket fall släppas ut, liksom alla folk, från det ryska tukthuset, något brott mot partilinjen fanns det inte i det att de båda kunde utnyttja varandra utan att riskera att trampa fel. Han gjorde en kedja av

Artur Siefeldt och Moisej Charitonov, Keskküla for till Skandinavien och var där till mycket stor nytta, i synnerhet i förlagsverksamheten, fick fram pengar till deras broschyrer, hjälpte till att upprätthålla förbindelserna med Sjljapnikov, det vill säga – med Ryssland.

I allt detta fanns inget av storslagenheten i Parvus plan, bara en liten lågmäld påtaglighet i det hela fanns det där. I gengäld var det politiska renommét fläckfritt.

Det som nu kommit till uttryck hos Parvus var otålighet (ännu en av hans brister). När han märkte att samtalet inte gick dit han ville så började han släppa ifrån sig sin presumtive kandidat – med bitterhet och förakt (men det var inte till någon hjälp):

– Jaså – ni också? ... Som alla de andra? Rädd att bränna fingrarna? Ska ni vänta?

Han som hade hoppats så på Lenin – *den* i alla fall, hade han tänkt, var på hans sida! Men om inte han heller gick med – vem skulle då göra det?

Och han försökte göra det mesta av sina sista argument och drog ut på dem, han blev upprörd och förlorade sin miljonärs-självbelåtenhet:

– Vladimir Iljitj. Var inte efter er tid. Om det vore någon annan, men från er är det oförlåtligt. Inser ni inte det, förstår ni inte att tiden är ute för revolutionären med en packe illegala skrifter eller hemmagjorda bomber – den kommer aldrig igen. Den sorten kan inte längre göra någonting. Den nya sortens revolutionär – det är en gigant, som ni eller jag. Han väger miljoner mot varandra - i människor, i rubel, och han måste ha tillgång till de hävstänger som man vrider och fixerar riket med. Men det är inte lätt att komma åt de hävstängerna, det är då man kan få ge sig in i chauvinistlägret.

Jo, det var också sant. Det var det visst. Men ...

(Han skulle kunna fråga: vad får den ryska revolutionen betala för den tyska hjälpen? Men det gjorde han inte, han undvek det, sparade bara frågan för framtiden, för sig själv. Det skulle vara naivt att vänta sig något gratis.)

Men ... när man ger sig in i en allians ska man först och främst akta sig för att lita på sin allierade. På det diplomatiska spelets gungfly ska man först av allt ana en bedragare i sin allierade.

Lenin hade inte alls slumrat – han hade gjort överväganden. Om någon slumrat till så var det inte han, kanske var det Parvus i förhandlingarna i Berlin? Nu öppnade Lenin ögonen och delade med sig av sin efterforskande misstro. Han förhörde, det smattrade som trummor:

– Skulle verkligen Wilhelms regering vilja störta den ryska monarkin? Varför skulle den vilja det? Allt den behöver är fred med Ryssland. Den har ingenting emot att leva i fred med den ryska monarkin i framtiden, det gör den så gärna. Det enda intresse som den har av alla våra strejker är att den kan skrämra tsaren och tvinga honom till fred, det är allt.

Som om Pa-arvus behövde få sig det förklarat! Det var en sak att han såg ut som han gjorde – förmögen, välnärd, putsat pipskäg med en svullen dubbelhaka under. Men om han var uppriktig (och någon gång måste han, någon måste han vara uppriktig mot), så hade den skuggan från en tänkbar separatfred legat som en plåga över alla hans förhandlingar med den tyska regeringen. En rysk-tysk fred skulle vara graven för hela den Stora Idén. Hela tiden fanns den misstanken där att de i och för sig redan la ner pengar på en revolution, men i själen bara tänkte på en separatfred med tsaren, att de hade någon osynlig som de sände dit för kontakter. I hemlighet och mörker var sådana kontakter på gång och han måste komma på det klara med dem – och hinna förlöjliga dem, förklara deras omöjlighet: men tsaren är ju *inte längre i stånd* att ingå någon fred! om han plötsligt skulle göra det med er – då kan makten i Ryssland komma att övergå till en stark, nationell högerregering, som inte fullgör tsarens åtaganden – och allt ni åstadkommer blir att ni förstärker deras ställning! ... Det gällde att få in det i huvudet på preussarna: nej, för Guds skull, nej, en *verklig* fred med Tyskland kan bara en regering med folkets förtroende underteckna. Låt parollen ”fred!” bli revolutionens främsta slagord, den främsta uppgiften för den nya regeringen! Den skulle också lättare kunna gå med på eftergifter, eftersom den inte var skyldig till kriget. Av en sådan regering – skulle Tyskland få betydligt *mycket mer* . . .

Han såg redan det avtalet framför sig, och var beredd att skriva under det själv, i förväg.

Och han förstod av en plötslig häftig blick från Lenin att också han såg det.

Alla detaljer kan man inte redogöra för (det behövs inte!): det fanns olika inriktningar hos dem, tyskarna. De flesta lutade åt att England var huvudfienden, och var därför beredda på fred med Ryssland. Till all olycka fanns där utrikesministern Jagow, ärkepreussaren framför andra, som visserligen betraktade trycket från slaverna som större fara än England, men ändå fann planen på ett sönderfall av Ryssland obehaglig. (Det gick inte helt att förklara, det var besynnerligheter med ursprung i en aristokratisk tradition, en skeptisk intellektuell svaghet, han brydde sig inte om att dölja sitt förakt för diplomati med agenter, betrodda personer och förmedlare. Att chefen för utrikesministeriet var av det slaget, det var naturligtvis ett stort hinder.)

Men Parvus med sin sofistikerade vanskaphet begrep sig också på att erövra människor. Den tyske ambassadören i Köpenhamn, greve Rockdorff-Rantzau, var redan vunnen och helt intagen av Parvus och hans ojämförliga intellekt.

Han måste uppbåda alla argument mot en katastrof i form av en separatfred! Få dem att inse att revolutionen i Ryssland var oundviklig, att det jäste i hela landet nu, också i armen, och att officerskåren också var anstucken, att de bildade klasserna kokade av otålighet, för att inte tala om arbetarna, och till och med krigsindustrin – det var bara att sätta dit en tändsticka så skulle det explodera! Man skulle till och med sätta ut ett exakt datum – och genomföra den!

Men han med det stora huvudet, den höga pannan, som var liten, livlig, vars småleende nästan aldrig vek från läpparna, han verkade nästan ännu mera klenrogen än Jagow, han sa skoningslöst:

– Men någon överenskommelse har ni inte med dem? Inga avtal ingångna? Bara ett yttre sken?

Det eviga företrädet hos den som inte agerar: att kunna komma med frågor, vara missnöjd och peka på brister. Parvus rätade på sig, han rodde med armarna som för att hindra den tunga kroppen att falla bakåt:

– Inte på något papper med vapen och monogram, naturligtvis! Det är hela tiden i rörelse! – man måste varje ögonblick kunna se konturerna och styra utvecklingen av det.

Styra utvecklingen till och med av de militära operationerna. Få dem att inse, förklara, hela tiden råda: bara inte en offensiv mot Petersburg! Det skulle bara skapa patriotiska stämningar, Ryssland skulle åter enas, och revolutionen torka in. Men inte heller fick de ge tsaren några militära framgångar och i synnerhet inte släppa fram honom till Dardanellerna, det skulle förstärka hans prestige ohjälpligt. Den bästa taktiken vore en offensiv på sydflanken: genom det förbundna Ukraina, för att lägga beslag på donetsk-kolet – då skulle det vara ute med Ryssland.

Men de var också oroliga för att en sådan jordbävning skulle framkalla ekon i Berlin. Han var tvungen att också få dem att förstå att den ryska revolutionen inte kunde sprida sig till Tyskland.

– Vad menar ni? vad menar ni? – den lille ryckte till, knuffade ihärdigt på den stora tjockisen, erövrade ihärdigt mer och mer plats åt sig på sängen. – Vad är det ni säger?! Har ni gått med på att revolutionen bara skulle inskränka sig till Ryssland? Är det vad ni, menar själv? – han såg med vassa, stickande, forskande ögon, för att få reda på sanningen, men han gick längre, han höjde tonen, han hade vant sig vid att av princip aldrig mildra omdömen: – Men det är förräderi!

(Parvus var helt enkelt ingen socialist, utan någonting annat!)

Han som suttit stilla i Schweiz och aldrig haft att göra med någon som helst praktisk *verksamhet*, han hade åter rätt, angrep och förebrådde:

– Så infamt kortsynt! Inga perspektiv alls! Tror ni verkligen att revolutionen kan överleva i ett enda land?

Jaha, här var de framme vid den *permanenta revolutionen* igen, denna förhaxade, eviga karusell som de var dömda att snurra runt-runt på, under ett evigt bytande av plats med varandra och ett ständigt hackande på varandra med gårdagens eller morgondagens förebräelser som argument, och aldrig skulle någon få rätt.

Ville han inte ha en tysk revolution? Arbetade han inte för någon sådan? Det var väl inte allvar det som man skrev om honom, att han blivit tysk fosterlandsvän?

Men Parvus var ingen pojke och tänkte inte åka runt på den karusellen. Han var en revolutionär av ett nytt slag, revolutionär-och-miljonär, finansman och industriman, han kunde tillåta sig att uttrycka sig än mer öppenhjärtigt:

– Det går inte att göra någon världsrevolution i dag, men det går att genomföra en socialistisk omvälvning i Ryssland. Det är just mot tsarväldet som alla världens arbetarpartier måste förena sina ansträngningar.

”Mer öppenhjärtigt” är inte detsamma som ”öppenhjärtigt”. Det var ett delikat problem som man inte kunde formulera öppet i den socialistiska debatten. Men inte ens så här mellan fyra ögon var det någonting som man kunde säga till varje meningsfrände.

Den här rundskallige karln som man aldrig visste var man hade, med stickande ögon – han var nästan ogripbar. Man kunde nästan aldrig förutsäga hans slagord – de kom alltid som en överraskning för alla. Man kunde heller aldrig veta vad han tänkte. Förstod han inte socialismens särskilda uppgifter i Ryssland? Eller vägrade han erkänna dem? Hade överhuvudtaget hans intresse försvagats för de speciellt ryska frågorna?

Till och med med Brockdorff var det lättare att diskutera det här problemet. (Parvus hade överhuvudtaget märkt att det gick att diskutera allting betydligt enklare och mera rakt på sak med diplomater än med socialister.)

Det enda som återstod var att framhärda i ytligheter:

– Det som måste förintas omedelbart och med vilka metoder som helst – det är tsarmakten, det är det enda som vi ska tänka på!

Över till det viktigaste: hur skulle den förintas? Hela meningen med att komma hit och att föra detta samtal låg i det: vilka underjordiska avdelningar i huvudstäderna och landsorten var Lenin införstådd med att omedelbart sätta in på förberedelser till uppror? Vilka var dessa människor och var fanns de, med sin järnhårda disciplin och oövervinneliga beredvillighet? Parvus visste vem det var han beskrivit för den tyska regeringen som den främste och hängivnaste av alla ryska revolutionärer! Han visste vad det var för bundsförvant han kommit hit för att värva! I decennier hade det sett ut som om han bara var en vetlös sekterist. Han hade stött ifrån sig alla bundsförvanter, splittrat sina styrkor, inte velat höra talas om något ”professorernas parti”, inte velat höra talas om någon jämn ekonomisk utveckling, alltid bara: underjordisk verksamhet! bara underjordisk verksamhet! ett parti av yrkesrevolutionärer! I fredstid hade det verkat absurt, också för Parvus, och för alla andra, men nu, under brinnande krig, framgick det till slut med all tydlighet vilken förutseende och beräknande politiker han var. Nu var till slut tiden inne att ta hans väldiga, vältränade och dolda arme i bruk! Nu till slut skulle den komma väl till pass. Det var med den i beräkningen som förhandlingarna förts i Berlin, det var med den i beräkningen som den stora planen gjorts upp.

Men Lenin var inte så lätt att betvinga eller styra, han hade sitt för ögonen och drev det ihärdigt:

– Och hur kan ni på ett så primitivt sätt försöka överföra den revolutionära situationen 1905 till dagens situation?

Nej, den saken var klar: det här var ett krig som var mer förintande och varaktigare, massornas förbittring och utmattning gick inte att jämföra, de revolutionära organisationerna var starkare, liberalerna var också starkare, medan tsarmakten inte på något sätt förstärktes.

Men Lenin framhärdade med sitt, det var som om hans ögon inte såg rakt fram utan i krökta banor:

– Jaha. Men hur kan ni *häriifrån* vara så djärv att ni satt ut ett exakt datum för början?

– Nå, nå, något måste man sätta ut, som ett mål, för att få enhet i handlingarna. Föreslå ett annat om ni vill. Men den nionde januari är det bästa, ett symboliskt datum, alla minns det, många kommer att börja till och med utan någon signal från oss. Det är lättare att få dem ut på gatorna. Men hur som helst – får vi bara ut de första så kommer det hela igång!!

Lenin höll igen hela tiden, av någon okänd anledning. Nå, det var begripligt. Att röja sitt älskade underjordiska nät – det var detsamma som att inte ha det mer. Inte gärna.

Redan att Parvus var så enveten visade att han ville utnyttja honom.

– Men hur ska vi ha det, Vladimir Iljitzj? Tiden är inne för handling!

(Åh, nog förstår jag er plan! Nu kan ni uppträda som den som förenar alla partigrupper plus er finansiella makt plus er teoretiska begåvning, och där är ni igen – ledare för ett enat parti och revolution nummer två? En gång till?!)

Men Parvus grep tag i Lenins tankar, ut ur de outgrundliga ögonen, från de orörliga läpparna, genom den ogenomträngliga kupans flint, han vecklade ut tankarna, läste dem och svarade med en kringgående rörelse:

– Det är därför som jag föreslår att ni ska resa till Stockholm: för att ni själv ska leda det från början till slut. Ni behöver inte nämna några namn, inte avslöja någonting – ta bara pengarna, flygbladen och vapnen – och skicka det vidare! Jag är inte – suckade Parvus matt, man gör slut på krafterna i dessa politiska förhandlingar – jag är inte den jag var för tio år sedan, Vladimir Iljitj. Jag tänker inte fara till Ryssland. Jag betraktar mig som tysk numera.

(Desto mera suspekt. Varför pratade man om Ryssland hela tiden i så fall?)

– Allt jag vill är att få se planen utförd.

... Men kanske uppfattar vi inte planen på samma sätt? ... Som kvicksilver, inte gripbar, vare sig för händer eller argument:

– Skulle det innebära att jag skulle besudla mig som ni mot den tyska generalstaben, offentligt? Det kan inte en revolutionär och internationalist någonsin tillåta sig.

Han rodde än en gång med armarna, i två tag, lutade sig mot den andre, den ogenomtränglige:

– Ni behöver inte besudla er! Inte alls! Den smutsiga delen tar jag, den har jag redan tagit på mig. Ni, ni får rena miljoner av mig. Ge mig bara ledningarna som jag ska sända dem i. Låt oss bara fläta samman våra hemliga trådar under marken och vattnet

– så ska vi *spränga igång den andra ryska revolutionen!!* Nå??

Och med ögon där intellektet inte slösat bort sig vare sig på regnbågens färger, ögonfransar eller ögonbryn, med dessa ögon och med ett färglöst koncentrerat intellekt försökte han förstå, försökte han begripa: varför detta avslag?

Men i Lenins ögon, de borrhande och grävande, kunde man inte komma in, som man inte kommer in i en syl.

Lenin mötte det förföriska erbjudandet med två små sylar, två små sylar och ett snett litet leende – misstroget, insiktsfullt och avslående:

– Och i det syftet, sa ni – det frasade giftigt om hans röst – skulle det vara en försoningskonferens i Genève? Skulle vi försonas? Med mensjevikerna? – Han kastade sig bakåt, som omkullblåst, så långt bort som möjligt, men sänggaveln var i vägen: – Vad menar ni?!? Vad vill det säga – *försonas?* Ge efter för mensjevikerna??? – Han slog med huvudet, han stångades: – Aldr-rig! På-någr-ra-villkor-r! Med mensjevikerna? Hellre kan tsarmakten få bestå i tusen år till, mensjevikerna ger jag inte efter en millimeter för!

Var han över huvud taget socialist?!

Lenin gjorde ännu några slag med huvudet. Stångade livet ur någon. Hade ännu något att säga – med samma ursinniga minspel, men – ljudlöst.

Parvus begrep ingenting. Han hade dock offrat tid på denna resa, inte ett ögonblick väntat sig någonting sådant. Här hade han en stor, outtröttlig revolutionär, den extremaste av dem alla, inför den bästa situation man kunde tänka sig, med alla resurser som han erbjöd honom – och han ville inte göra revolution??

Utan något hopp längre, alldeles rättfram:

– Men varför i så fall dessa tjugo år av teoretiska drabbningar och gränsdragningar? Vart har er konsekvens tagit vägen? Har ni inte byggt upp en underjordisk organisation? Här har ni den bästa användningen för den, en jämförlig får ni inte se igen i hela ert liv. Vad menar ni, har ni bara spelat en roll?

Men läpparna var inte slutna längre på Lenin, argument hade han alltid övernag av:

– Ska vi börja förebrå varandra för bristande konsekvens? Ni har också sagt att en liten hop inte kan ge revolutionen åt massan. Och nu?

Hela Parvus hängde – med hakan från huvudet, med huvudet från halsen, med halsen från kroppen, armar och händer mellan knäna.

– Jo-o-o-o

Efter Lenins nej verkade planen ligga i spillror.

– Nå, då så ... Det kan vara lika bra. Fast det är illa. Det är inte mycket tid kvar ... Då får jag bygga upp min egen organisation.

Lenin hade räknat fel! Han skulle ångra sig en dag.

140 141

– Ni kan väl åtminstone avstå någon åt mig? Vår gemensamme vän?

(Det fanns ingen anledning att riva broarna, eller att bli osams, Parvus kunde ännu bli till avsevärd nytta.)

– Vem skulle det vara?

– Hanecki.

– Varsågod.

– Tjudnovskij och Uritskij har jag redan där. Bucharin? ...

– Ne-nej, han är inte till för sånt.

– Jaha. Kommer ni själv till Skandinavien? Jag kan ordna det snabbt.

Ögon som sylv:

– Nej. Nej, nej!

Det är så tungt, så tungt för en säck att släpa på sig själv. Han suckade tungt, från hjärtat:

– Jaha ... Jag har haft en dröm annars, i hela mitt liv, och nu har jag medel till den: att ge ut en egen socialistisk tidskrift. – Han försökte med möda kasta det pussiga huvudet bakåt i en stolt knyck, för att härma den i anden brinnande, modige som han tagit det från: – ”Klockan”!

Den knarr-rrade, den gniss-sslade med sina fyra ben, deras säng, där den landade på skomakarens golv.

50

Den framgångsrike underjordiskt verksamme – det är inte den som gömmer sig under jorden som en sork, som skyr ljuset och det allmänna livet. Den som är framgångsrik och förslagen i sin underjordiska verksamhet – han tillhör de aktivaste i det vanliga vardagslivet med dess svagheter och passioner, han lever inför ögonen på alla, mitt i vardagslivet, och håller på med

något som alla kan förstå, han kan ägna större delen av sin tid och sina krafter på denna dagliga syssla – medan huvuddelen av hans hemliga verksamhet flyter jämsides, och ju mer organiskt den hänger ihop med den öppna vardagliga, desto mer framgångsrik är den. Det är så enkelt att det är genialiskt: man sköter sin hemliga verksamhet i direkt samband med den som är synlig för alla.

Parvus insåg detta (hans erfarenhet av underjordisk verksamhet var i och för sig inte stor – några månader 1905 efter att Petersburg-sovjeten krossats, och fram till arresteringen, sedan efter att han avvikit från förvisningen och tills han lämnade landet), men än mer insåg han att det var något naturligt för en människa att ägna sig åt det hon dras till, som hon har läggning och fallenhet för – och efter Lenins förintande nej i maj 1915 till förslaget att göra revolution tillsammans tog Parvus itu med uppgiften ensam, och kom på, ja han inte ens kom på det, det kom över honom som en naturlig ingivelse: han och hans medarbetare skulle ägna sig i första hand och till största delen åt affärsverksamhet – och i den skulle revolutionen ligga inflätad.

På sommaren samma år bildade han i Danmark, som upprätthöll det främsta privilegiet för ett fritt neutralt västland, en fri handel över gränserna – en Import & Export-Bureau, för vilken det var något alldeles självklart att kunna inleda affärer med firmor i vilket annat land som helst – Tyskland, Ryssland, England, Sverige eller Nederländerna, köpa där det var fördelaktigt och sälja där det var lönande. Direktör med ansvar för de löpande affärerna i Parvus bolag blev Hanecki, med Lenins samtycke. När två så glödande affärsbegåvningar förenas är det inte en fördubbling av kapaciteten, utan en multiplisering.

En tredje kraft knöts därefter till företaget, föga underlägsen de båda första – Georg Sklarz (om vilken man inte kan säga att det var slumpen eller ödet som förde honom dit, det var den tyska generalstabens underrättelseavdelning som sänt honom i all vänskaplighet). Sklarz (som efter kriget blev mycket ryktbar i Tyskland, till och med vid rättegångar, varvid han också røjde en skådespelarbegåvning långt utöver det normala) visade sig vara den outhärligaste komplettering de båda kunde få – också ett affärsgeni, fyndig, snabbtänkt, i tysthet beredd att snabbt uträtta varje uppdrag och reagera lika snabbt på varje förändring, från varje uppdrag skildes han med framgång. (Med sig hade han ytterligare två bröder Sklarz: Waldemar, som kom att arbeta direkt i deras affärs-revolutionära kontor, och Heinrich, som under pseudonymen Pundik redan skötte en hemlig byrå i Köpenhamn tillsammans med Romanovitj och Dolgopolskij för att åt den tyska generalstaben snappa upp olaglig tysk export.) Den överlagda föreningen av ekonomisk och politisk verksamhet visade sig snart vara ett lyckokast: businessen arbetade för politiken, och politiken ordnade stora fördelar för businessen. Stödet från den tyska militärledningen underlättade verksamheten för Parvus kontor och gjorde den ännu mer inkomstbringande.

Import & Exportbyrån hann knappt bildas förrän den på bara några månader blomstrade upp och köpte in, sålde och fraktade utan att söka någon skrupulösare specialisering – koppar, krom, nickel, gummi, från Ryssland till Tyskland framför allt spannmål och livsmedel, från Tyskland till Ryssland – teknisk utrustning, kemikalier, läkemedel; men i sortimentet fanns också strumpor, preventivmedel, salvarsan, kaviar och konjak, och begagnade automobiler (man lyckades i Ryssland utverka att de inte behövde stå till förfogande för militär rekvisition). I västhandeln fanns det många andra kontor i samma bransch och konkurrensen var knivskarp, men i handeln på Ryssland, den viktigaste inriktningen för Parvus kontor, intog det en monopolställning. En del av varorna transporterades öppet på legala exportlicenser, andra på falska tulldeklarationer eller till och med som kontraband, detta krävde uppfinningsförmåga i förpackning och lastning, någon fick ta på sig att åka fast och ta

ansvaret – men allt detta sköttes av Hanecki och Sklarz, som på det sättet gav Parvus möjlighet att i lugn och ro förbli i skuggan, som han älskade, och bedriva storpolitik.

Det geniala i att förena affärer och revolution bestod just i att revolutionära agenter kunde förege sig vara handelsagenter och, med petersburgadvokaten Kozlovskij i spetsen, fara fullkomligt legalt från Parvus både in i Ryssland, omkring i Ryssland och tillbaka. Men genialitetens höjdpunkt bestod i penningförmedlandet: man skulle kunna tycka att det var en ogenomförbar uppgift att snabbt och oförhindrat hålla över den tyska regeringens pengar i ryska revolutionära händer, men den genomfördes av handelskontoret och det med lätthet: det sände blott *varor* till Ryssland, bara varor, men – till större värde än vad kontoret köpt från Ryssland – varvid ersättningen från de firmor man samarbetade med, som Fabian Kingsland, enligt vedertagen praxis sattes in på bank (Sibiriska banken i Petersburg), och där var det firmans inre angelägenheter om den ville ta ut den från Ryssland eller inte, det var till och med *förmånligare* för Ryssland att pengarna stannade. Jevgenija Sumenson från Petersburg, Haneckis mellanhand, kunde när som helst ta ut vilka summor som helst och överlämna dem till revolutionärer.

Där låg Parvus geni: import av varor, som Ryssland behövde för att föra sitt krig, gav pengar för att driva Ryssland ut ur kriget!

Parvus använde sig av samma ihärdiga metod att förena det hemliga och öppna när han rekryterade revolutionära medarbetare till kontoret. I det syftet skapade han ännu en underordnad inrättning i Köpenhamn – Institutet för studier av krigets följder, och när han skulle rekrytera medarbetare till det kunde han öppet och flitigt träffa, bekanta sig med och samtala med olika socialister. Varje gång som kandidaten visade intresse och duglighet för att gå på djupet – så dök han ner i djupet och blev hemlig. Men om han visade sig vara olämplig eller inte smidig nog – så fick han ingenting veta, samtalen utformade sig ändå naturligt och man kunde eventuellt ha honom som en legal medarbetare vid det legala institutet; det var heller inte någon fiktion utan också ett uttryck för Parvus vetenskapliga intresse för ekonomisk forskning, på samma sätt som den i Tyskland utgivna, och lönsamma, ”Klockan” tillfredsställde hans socialistiska lidelse. (Bucharin var mycket angelägen om att komma med i detta Institut, och faktiskt skulle man inte ha kunnat tänka sig en bättre plats för honom, eller en bättre medarbetare för ett sådant institut; men den nogräknade Lenin förbjöd sin unge partibroder att ge sig i förbund med denne obskyre Parvus, liksom han förbjöd Sjljapnikov att ha någon beröring med den tvivelaktige Hanecki.)

Allt detta klarade Parvus glänsande – ty allt detta skedde i hans naturliga element. Det blev betydligt besvärligare i nästa steg: *vem rätteligen* i Ryssland skulle man ge pengarna till? och hur skulle man framkalla revolutionen i det väldiga Ryssland med hjälp av ett dussin affärsagenter och några västsocialister i stil med Krause? Det var lättare i Petersburg, där hade de många kontakter, där kunde också Kozlovskij utan hinder ha sin advokatmottagning och värva nödvändigt folk från fabriksarbetar-kretsar, här verkade också *mellangruppens* ivriga grupp, som varken erkände mensjeviker eller bolsjeviker, precis Parvus egen linje, och genom deras meningsfrände Uritskij hade man en effektiv kontakt med dem. Trots splittringen av de socialistiska krafterna i Petersburg fick Parvus ändå ihop en bra kår av aktiva sympatisörer, i synnerhet på Putilovverken. Men trots att det är riktigt som det sagts att en revolution i ett land äger rum blott i dess huvudstad – så krävdes det i ett så vidsträckt land obetingat också oroligheter i landsorten för att den första stöten skulle vara så effektiv som möjligt. Egna fungerande kontakter hade Parvus bara i Odessa och från Odessa till Nikolajev. Det fanns inte folk till att få detta stumma efterblivna väldiga land att resa sig: några få agenter kunde inte

ens med generösa ekonomiska resurser på de få månader som var kvar skapa ett fungerande nät. Medan Lenin på ett svekfullt sätt höll sitt färdiga nät dolt.

Men något som Parvus utmärkt kände till och mindes från året 1905, det var hur oroligheter föds. För en strejk, för att väcka känslorna, för att få ut massorna på gatorna behövde man inte något enhälligt majoritetsbeslut, inte ens en fjärdedel av massan, det är till och med överflödigt att förbereda en tiondel. Ett ensamt häftigt rop från hopen, en talare vid fabriksporten, två tre framåt pojkar med knytnävar och påkar, det räcker som regel fullkomligt för att ge ett helt skift på en fabrik impulsen att inte gå ut till avdelningarna eller att i stället gå ut på gatorna. Därutöver fanns metoder som nedsättande samtal om myndigheterna med grannarna, vidarebefordran av skrämmande rykten (sådana rykten slår vidare och vidare som en elektrisk urladdning, utan vidare ansträngningar), vidare spridning av flygblad på toaletterna i fabriker, i rökrum och vid arbetsplatserna – till alla dessa första oroligheter räcker det med fem man på en fabrik med femtusen anställda, och kan man inte få tag i fem sådana som gör det av övertygelse så kan man köpa dem på närmsta krog: vilken från det klientelet vill inte ha så lätt förtjänta pengar?

Bara enskilda oroligheter vid fabriken skulle inte vara nog i ett annat läge, men när kriget var inne på andra året, kriget som redan tagit så många, med den oväntade och plötsliga hungersnöden, med de många nederlagen för armén, med den allmänna oron och efter en tidigare revolution som förberett hela denna generation – så skulle några få sådana oroligheter vara nog, det var Parvus övertygad om, för att få lavinen i rörelse. Hans strategi gick ut på en lavin i ett ännu måttligt snötäcke. Utan Lenins hjälp förmådde han inte mer på dessa få kvarvarande månader. Men blotta datumet – den nionde januari – var något ödesmättat för tsarmakten: inte ens utan alla agenter, utan minsta rubel från Jevgenija Sumenson kunde denna dag förflyta lugnt. Men det var en god idé att ge den en knuff på vägen.

Parvus, som vid det här laget hade Brockdorff-Rantzau helt i sitt våld och nära nog dikterade hans rapporter från Köpenhamn till utrikesministeriet, han utlovade på ett övertygande sätt en rysk revolution – den nionde januari nittonhundrasexton.

Han – han hoppades att det skulle gå så. Han hade visserligen en sällsynt gåva att ställa långsiktiga och riktiga profetior, och hade skämt bort sig själv med denna begåvning, men för den skull var han fortfarande en jordisk varelse och förstod inte alltid att skilja utslag av siargåvan från utslag av brinnande önskan. Han törstade så efter en förintande rysk revolution att det må vara honom förlåtet att han tog fel.

Men det blev honom inte förlåtet av den tyska regeringen, i synnerhet inte av utrikesministern Gottfried von Jagow. Von Jagow var en ständigt ironisk skeptiker och föraktade den orene socialistiske miljonären. Nu beslöt han sig för att Parvus hade lurat det tyska kejsardömet på pengar, aldrig på allvar arbetat på någon revolution, och att han troligen placerat de mottagna miljonerna i egen ficka. Enligt reglerna för underrättelsetjänst lämnas ingen vanlig redovisning för sådana utgifter. Men under resten av nittonhundrasexton fick Parvus inte en pfennig från utrikesministeriet.

Detta var inget fullständigt nederlag, utåt överhuvudtaget inget nederlag. Import & Exportbyrå fortsatte att blomstra och öka sin omsättning. Generalstaben trädde full av medkänsla i utrikesministeriets ställe. Forskningsinstitutet samlade ihop en del material och forskade i det. Parvus gav sig med sin vanliga effektivitet in i arbetet på att förse Danmark med billigt kol, kom på god fot med de danska fackföreningarna, umgicks på jämställd fot med ledarna för de danska socialisterna, senare också med de tyska ledarna. Han fick äntligen sitt tyska med-

borgarskap, som han sökt och bönat om sedan artonhundranittioett – och kunde nu räkna med att vid de första efterkrigsvalen bli en av ledarna för den socialistiska riksdagsgruppen. Hans ”Klockan” fortsatte att utkomma och mana Tyskland till en patriotisk socialism. Hans egen överväldigande förmögenhet bara växte, kapitalet låg i stora aktieportföljer i alla de neutrala länderna och, naturligtvis, i Turkiet och Bulgarien där det hela börjat. Hans privatvilla i ett aristokratiskt kvarter i Köpenhamn var fylld av dyrbara och sällsynta ting, som hos en sann parveny, den bevakades av blodtörstiga hundar, och när han skulle ut körde en elegant Adler fram. Han lyckades till och med behålla sitt inflytande över greve Brockdorff oförändrat – och fortsätta att hamra in i sin ständige umgängesvän hur komplicerad uppgiften att göra revolution är, hur många hinder som står i vägen. Genom Brockdorff kunde han också, i den utsträckning hans taktillåt honom, försöka hindra de förnyade tyska trevarna om en separat fred med Ryssland.

Man skulle ha kunnat tycka att detta radband av framgångar längs hans väg borde göra honom mer än nöjd. Men icke! – på något hemlighetsfullt sätt plågade och övergav honom aldrig oron över den icke fullföljda uppgiften – fastän han aldrig mer tänkte återvända till *det* landet. Under långa middagar med den preussiske aristokraten varierade och förklarade han allt efter den tyska ståndpunkten detta som vid det här laget inte längre var något program, snarare – ett politiskt testamente, snarare – en vacklande skiss över framtiden. Hur revolutionen redan från allra första stund måste få en fart och omfattning som den stora franska revolutionen – med rättegång och avrättning av tsaren: ett sådant inledningsoffer skulle vara förutsättningen för att alla, fördämningar skulle öppnas för revolutionen! Hur bönderna måste ges frihet att på egen hand dela upp godsens – det skulle vara förutsättningen för en verklig anarkistisk våg. När väl anarkin nått sin högsta nivå och blodsutgjutelsen sin största bredd – just i det ögonblicket skulle Tyskland genom en militär intervention med minimala förluster och enorma vinster för alltid kunna befria sig från det eviga hotet från öst: sänka Rysslands flotta, beröva det dess vapen, jämna befästningarna med marken, för alltid förbjuda det att ha en arme och en krigsindustri, eller överhuvudtaget någon industri, det var ännu bättre, och försvaga det genom att beröva det allt som man kunde beröva det – och lämna det som en platt, vältad, tom yta, på det att det måtte glömma sina tio sekel av skändligheter och börja sin historia på nytt!

Parvus glömde aldrig en oförrätt.

Men just nu kunde han inte komma på vad han ytterligare skulle kunna göra.

Den kejserliga regeringen fortsatte under tiden på det skändligaste sätt sina trevare efter en separatfred med det hittills oförintade landet.

Under tiden blev utrikesministern von Jagows hälsa allt sämre och sämre – och sent på hösten nittonhundrasexton avgick han, till somligas glädje, och överlämnade sin befattning till den driftige Zimmermann, som inte övertog sin företrädares gammalmodiga förakt för hemliga förtroendemän och politiska förbindelseagenter.

Och – nya planer på vad man skulle göra seglade åter upp på himlen! Och – av sig själv återuppstod den gamla förebråelsen mot Lenin: vad menade han egentligen!! vad menade han??

Sängen hade slagit ner med sina fyra ben mot skomakarens golv, – och Parvus vältes ut, restes upp på sina påkar till ben. Han tog några steg med möda, för att mjuka upp de stelnade lederna, dignade under tyngden av sin bortklemade kropp. Han gick ett varv, satte sig på andra sidan av bordet, utan att dra sig för att smutsa sina snövita manschetter mot Uljanovs smutsiga vaxduk. Han småskrattade – inte längre som tillsammans med en stark, jämbördig,

utan som åt ett ömkligt litet djur i sin lya:

– N-nå? ...

Zimmerwald? Kienthal? ... Läger vänstern sina röster rätt? ... Aha ... Men vad har det stora partiet åstadkommit på de här två åren i hemlandet? ... Varför ser man inte minsta bubbla på den ryska ytan?

Lenin satt orörlig på sängen, drunknande, och det tunga huvudet hängde ner utan svar.

– Ni sa ju själv att ni inte behövde pengar.

Lenin svarade förintad, knappt hörbart:

– Det har vi aldrig sagt, Israel Lazarevitj. Vi är i stort behov av pengar. I förbannat stort behov.

– Men jag erbjöd ju pengar! Som ni tackade nej till! Lenin – med en sista ansträngning, alldeles torr i halsen:

– Vad då tackade nej? Vi tackar aldrig nej till en klok och kravlös hjälp. Tvärtom, gärna ...

– Det är något leksaksspel ni har för er här i Schweiz – det stora tunga kadavret skulle vilja triumfera över honom, men någon triumf ville det inte bli: Ryssland höll inte på att förlora kriget, Tyskland höll inte på att vinna det, deras gemensamma bundsförvant sviktade.

Lenin fick nästan inte fram orden ur strupen:

– Men för högt spel får man betala högt själv.

Hans blick var sjuk. Han hade ögonen mer öppna, mer åtkomliga än vanligt – de var sjuka, och som för att komma från smärtan, fast ändå på grund av sjukdomen utan energi:

– Men hela er revolution, Israel Lazarevitj, är också bara en såpbubbla ... Det vore naivt att vänta sig något annat.

Den indignerade Parvus började gunga av och an, och lågan från vecken började också vagga fram och tillbaka, allt efter hans andhämtning, började hoppa, började osa:

– Det var fyrtiofemtusen som strejkade i Petersburg! Kom loss, visa om ni ens kan få era fyrtiofem att resa sig härifrån?! Han lät inte Lenin invända att det bland de fyrtiofemtusen också funnits de som var hans.

– Putilovverken fick jag igång när det var avsett – det var en stark balett, nog kom den igång! Medan Nevatullen svek mig, svek mig grymt – varför satte ni inte igång den? I Nikolajevka ordnade jag en lysande strejk – tiotusen man! – och med krav som inte gick att uppfylla, upproret var så gott som i hamn! – men så blev det också försenat, med fyra dar. Det är inte så lätt att härifrån få allt koncentrerat till en enda dag, där. Men Moskva kom visst inte alls i gungning? Vad hade er moskvakommitté egentligen för sig?!

(Det skulle Lenin också vilja veta!)

Nu stod Parvus inte att hejda, han skröt som om det handlade om hans förmögenhet, och räknade på fingrarna:

– Järnverket i Jekaterinoslav fick jag i uppror! Och kopparvalsverket i Tula! Och ammunitionsfabriken i Tula! ...

Alla dessa strejker hade verkligen ägt rum i januari, om än inte den nionde, men – vem var det

som satt i gång dem, vem var det som lett dem? Härifrån gick det inte att få klarhet i, och alla tillskrev sig strejkerna, mensjektiverna också.

– Det var så litet som fattades – var höll egentligen era hus någonstans? Mellangruppernas folk hjälpte mig hängivet, det är fina pojkar, men bara en liten ynka grupp. Vad har ni och mensjektiverna för er – kastar boll eller vad då? Ska vi se det som att det är era flygblad, inte mina, som ligger som en matta över hela Ryssland, va? Vidare har jag sprängt Kejsarinnan Maria –det har ni kanske inte märkt? – hans röst dånade, ögonen lyste av hets. – En pansarkryssare i Svarta Havet – men ni har kanske inte märkt det??!

Han kastade upp sina vita manikyrate händer i luften – med dessa blotta händer hade han sprängt pansarkryssaren!

– Varför ville ni inte gå samman, Vladimir Iljitj? Var är era strejker? Var är era uppror? På vilka fabriker kan ni garantera en strejk på en utsatt dag? ... Vilka nationella organisationer arbetar ni tillsammans med? ...

Begrep Parvus verkligen inte? ... Med den hjärnan? Det var i så fall en framgång, kamoufleringen var lyckad, då skulle han uppträda så i fortsättningen också.

Varför de inte hade gått samman! ... Naturligtvis hade det varit möjligt att på något vis klara av mensjektiverna. Och på något vis skulle det ha varit möjligt att dela ledningen (fast just det, just det, det var plågsammare och omöjligare än något annat!) Men ...

Men ... vars och ens förmåga är begränsad. Lenin – kunde skriva artiklar. Broschyrer. Läsa referat. Hålla tal. Agitera bland den unga vänstern. Bestå opportunisterna en bastonad på det europeiska planet. Han hade lyckats sätta sig in i det industriella avsnittet, det agrara, strejk-avsnittet, fackföreningsfrågan, allt lysande av allt att döma. Nu, efter Clausewitz, också det militära avsnittet. Han visste nu vad krig var och hur ett väpnat uppror ska ledas. Han kunde också förklara allt detta för vem som helst och med ohejdbar klarhet.

Det var bara en sak han inte kunde – *åstadkomma* något. Han kunde bara inte spränga pansarkryssare. Till exempel.

– Men det är inte förlorat för det, Vladimir Iljitj! – Parvus försökte trösta honom, få upp modet från andra sidan bordet. Han tog fram en guldklocka ur västfickan och nickade bekräftande till den.

– Vi flyttar revolutionen till den nionde januari nittonhundrasjutton. Men då tillsammans! Tillsammans den här gången – inte sant?

Ja, varför inte tillsammans? Det förstod inte den genomskådande Parvus.

Det fanns bara ingenting att bygga samtalet på. Det fanns ingenting att svara. Från en nästan obefintlig position, även om detta gick att dölja – vilken allians kunde man gå in i och vilken inte? Det gällde bara att på ett värdigt sätt dölja sin maktlöshet: att han inte hade någon som helst verksam organisation i Ryssland, inga som helst underjordiska grupper. Om det fanns några så smög de omkring på egen hand, utan att lyda honom och utan att lyda några utsatta data. VAD som egentligen fanns där – det hade han helt enkelt ingen aning om, han hade ingen kontinuerlig kontakt med Ryssland, ingen möjlighet att skicka order eller få svar. Han var glad om den ensamme Sjljapnikov någon gång kunde få en packe med Socialdemokraten över gränsen. Han hade brevväxlat med sin syster Anja, med osynligt bläck – det hade också tagit slut. Vad då för nationaliteter skulle man få till uppror – om han kunde bevara åtminstone en liten bit av sitt eget parti ...

Men Parvus sa där han satt och vägde åt sidorna på sin knarrande stol, fortfarande i all storslagenhet:

– Men hur bär era medarbetare sig åt när de går över ryska gränsen? Inte med apostlahästarna väl, eller i någon liten eka? Det är ju rena stenåldern, artonhundratalet, det tillhör det förflutna! Kom över till mig så ska vi ordna bra dokument åt dem, de kan få åka första klass, som mina ...

Parvus kanske var vanskapt, men det var i andra sammanhang, för kvinnor eller i en talarstol. Men hans färglösa, vattniga ögon, de var oemotståndligt kloka, det var något som Lenin förstod att värdesätta.

Om man kunde komma undan från dem. Utan att Parvus förstod.

Att Lenin inte förmådde just detta att *göra något*. Allt annat – det förstod han sig på. Men det han inte kunde: det var att få det ögonblicket närmre och att få det till stånd.

Men Parvus med sina miljoner, antagligen något vapen i byxorna, med all sin konspiratoriska verksamhet, med ett fast grepp om Putilovverken – han klappade i sina fylliga vita händer, som dock förmådde *göra något*, och fortsatte utfrågningen:

– Men vad väntar ni på, Vladimir Iljitj? Varför ger ni inte en signal? Hur länge ska ni vänta?

Det som Lenin väntade på var att *någonting* skulle hända. Att någon förbipasserande, konkret våg skulle kasta över hans bräckliga farkost – över i det redan åstadkomna.

Som för att göra Lenin till åtlöje förmådde ingen av alla hans idéer, som han ägnat sitt liv åt, förmådde ingen av dem nu vare sig att ändra krigets förlopp eller att förvandla det till ett inbördeskrig, eller att tvinga Ryssland att förlora spelet.

Den bräckliga farkosten låg i sanden som en leksak, och ingen våg syntes till ...

Men brevet på dyrt grönt papper låg där och frågade: hur ska vi ha det, Vladimir Iljitj? Blir det något deltagande av ert folk eller inte? Era mötesställen? Era mottagare av vapen? ...Vad har ni konkret?

Vad han hade – det var precis det som Lenin inte kunde svara på, därför att han inte hade någonting. Schweiz låg på en planet, Ryssland på en annan. Vad han hade ... En mikroskopiskt liten grupp som kallades parti, det var inte säkert vilka som hörde dit, kanske hade en del fallit från. Vad han hade ... ”Vad skall man göra”, ”Ett steg framåt – ett steg bakåt”, ”Två slags taktik”, ”Empiriokriticismen”, ”Imperialismen”. Vad han hade var bland annat ett huvud som i varje ögonblick skulle kunna ge en centraliserad organisation ett beslut, varje revolutionär en utförlig instruktion, medryckande slagord åt massorna. Men därutöver hade han ingenting, nu lika litet som för ett och ett halvt år sedan. Och därför kunde han inte – av strategiska skäl och av ren stolthet – blotta sin svaga punkt för Parvus, nu lika litet som för ett och ett halvt år sedan.

Parvus hängde över bordet, med sina försmädliga fiskögon, med en panna inte mindre hög och välvd än Lenins, och väntade och krävde ett svar.

Han hade tagit ifrån Lenin initiativet så enkelt: bara fråga, fråga, då behövde han inte förklara själv. Men han hade också sina orsaker – varför hade han varit tyst ett och ett halvt år och nu plötsligt åter vänt sig till Lenin?

Lenin undvek den oförstående envisa blicken under höjda, hårlösa ögonbryn, och rullade, rullade huvudet längs brevet, sökte en utväg att så snyggt som möjligt tacka nej till hjälpen

men ändå inte förlora honom som bundsförvant, att dölja sin hemlighet och samtidigt utröna den andres hemlighet. Medan han gick igenom det som stod i brevet sökte han också förstå vad det var som inte stod i brevet.

Om det var något som Lenin alltid sökte i första hand så var det svagheter hos motparten, varje spricka i fasaden.

Det som inte stod: varför vände sig Parvus återigen så ihärdigt till honom? Hade han inte tillräckligt med krafter? Eller pengar, kanske? Hade firman försvagats? Eller var det den tyska regeringen som inte längre betalade? Det är en besvärlig syssla det här, när man sitter fast ...

Så bra det var att vara oberoende! Jo-o, vi är inte så svaga än, vi är inte de svagaste i församlingen.

Den högra handen vandrade som den brukade längs brevet rader och gjorde anteckningar till svaret – med raka streck, vågiga, små slängar, frågetecken, utropstecken ... Medan den vänstra gned över pannan i små rörelser, och pannan samlade argument.

Trotskij hade förebrått sin gamle lärare för lättsinne och obeständighet – för att han övergav vänner i nöd – det var bara sentimentalt trams, helt ursäktliga brister och ingenting som skulle ha varit ivägen för en allians. Om inte Parvus hade begått grova politiska misstag. Han skulle inte ha börjat jaga efter fantasirevolutioner och det offentligt dessutom. Han skulle inte ha gjort sin ”Klockan” till en kloak för tysk chauvinism. Flod-hästkolossen hade fallit omkull i den hindenburgska gytjan – och hans rykte var ohjälpligt förlorat! Och själv var han förlorad för socialismen, för alltid.

Det var synd. Vilken socialist hade han inte varit!

(Han var förlorad – men för den skull fick man inte göra sig osams med honom. Fortfarande kunde Parvus komma att vara till gudarna vete hur stor hjälp.)

Lenin lyfte huvudet från papperet, från bordskanten, med nytt mod – för att se på sin outtröttlige medtävlare. Det redan i sig själv formlösa huvudets konturer, de slappa axlarna – de blev suddigare, svajade.

De svajade, som om de skakade av sorg. Över att han inte ens med Lenin kunde vara totalt öppenhjärtig.

Han förlorade ansiktsdragen, blev längre och längre, som ett blåaktigt moln, böjdes, försvann, rann ut genom fönstret.

Men innan det var alldeles för sent ropade Lenin efter honom, inte för triumfens skull, utan för sanningens:

– Låta sig bindas politiskt? Aldrig i livet! Det är det misstaget ni har gjort! Ta emot det man behöver från andra? – ja! Men låta *sig själv* bindas till händerna? – nej!!! Man får inte uppfatta allianser som så att andra har rätt att binda händerna *på oss!*

Allt drog bort i ett rökmoln, utan att lämna ett spår kvar av vare sig Sklarz eller hans stora väska. Hatten dröjde kvar ett ögonblick på stolen – och flög därifrån, den också.

Lenin hade visat sig vara mera förutseende! Låt gå för att han inte gjort någon revolution, låt gå för att han var hjälplös och inte kunde göra något, men han visste att han hade rätt, han hade inte tagit miste: idéer är varaktigare än alla miljoner, man kan framhärda utan miljoner. Det var bara bra att de ordnat de här konferenserna med fruntimmer och med desertörer – de skulle också alla komma att rättfärdiga sig. Under Internationalens röda fana kunde man vänta

trettio år till.

Han hade bevarat sin viktigaste dyrbarhet – sin socialistiska heder.

Nej, än var det för tidigt att ge upp! Och för tidigt att lämna Schweiz. Ännu några månader av ihärdigt arbete – så skulle man kunna splittra det schweiziska partiet.

Sedan desto fortare börja en revolution här!

Och härifrån skulle det flamma upp en ännu större – över hela Europa!

Ur TREDJE KNUTEN: Mars sjutton

L-1

Den gångna vintern hade varit fylld av hyperdramatisk kamp och skulle ha kunnat krönas av en proletär revolution i Schweiz, och via den i hela Europa – om det inte hade varit för det skändliga förräderiet från ledarklicken, som lett hela det schweiziska partiet på avvägar, besudlat det och dragit det i smutsen, och värst och vidrigast hade den gräslige intrigören, det politiska ludret Grimm varit, och den gamla ruinen Greulich. Och andra gemena uslingar.

Det är något utmärkande för ytliga kälkborgerliga sinnen – och sådana är sinnena hos de flesta människor, också hos de flesta revolutionärer – att de inte kan se de små sprickorna i de väldiga bergmassiven och att de inte förstår att hela massivet kan raseras med hjälp av en sådan spricka, om det görs av en som förstår sig på det. En uppskrämd vardagsmänniska som betraktade det stora kriget i Europa med miljonarméer och miljoner granatnedslag kunde inte tänka sig att denna gigantiska orkan kunde hejdas (få sin riktning ändrad) av minsta lilla grupp, bara denna bestod av maximalt beslutsamma personer. Till detta krävdes i och för sig en väldig tilldragelse – den ovannämnda revolutionen i hela Europa. Men det skulle kunna visa sig tillräckligt för en revolution i Europa med en revolution i det lilla neutrala men trespråkiga, men mitt i Europa liggande Schweiz. Till detta fordrades det att man behärskade det schweiziska socialdemokratiska partiet. Om man inte kunde få kontroll över det så måste man spränga det och skilja ut den stridsdugliga delen. Men för att spränga ett sådant parti som det schweiziska – det tror inte opportunisterna och de dammiga teoretikerna! – behövs det bara fem beslutsamma medlemmar i detta parti och tre utlänningar i stånd att ge ett program åt de inhemska kamraterna, göra i ordning texter och teser för framträdanden och skriva broschyrer åt dem.

Alltså, för att vända upp och ner på Europa behövdes det mindre än tio förfarna och hängivna socialister! Kägelklubben.

I Kägelklubben hade det hela tänkts ut på hösten, och till Kägelklubben knöts också början på arbetet. Efter misslyckandet på det schweiziska partiets novemberkongress hade Lenin satt samman konkreta och praktiska teser åt *de unga*, till en början som om det bara var för att ge dem en psykologisk revansch – teser om deras uppgifter i striden. Många månaders fördjupade studier, till och med att han läst diverse obetydliga schweiziska tidningar kom nu till bruk. Därefter började han samla till möten med de unga i vänstern för att förklara teserna. De fick ut teserna över hela Schweiz. Tanken var följande: om bara en enda, minsta lilla lokala partiorganisation *kunde anta* dem – då skulle man kunna lagligen kräva att de socialistiska

tidningarna publicerade dem – och då skulle man kunna *få ut* teserna ännu vidare. Man undersökte möjligheterna att trycka teserna som flygblad, att sprida några tusen sådana (alla var bara pratmakare, handfallna, någon påstod sig vara sjuk, någon låtsades – ingen kunde göra någon verklig insats med att sprida dem).

Skulle man över huvud taget börja någon självständig produktion av flygblad? Den viktigaste stötspelaren, ungdomens ledare Münzenberg, han knotade och hävdade att det fanns *litteratur* redan det förutan. (Som om de någonsin haft en litteratur av *det slaget*!) Den schweiziska vänstern var svag, djävulskt svag.

Och revolutionärens otåliga blick fästes på en annan efterlängtd spricka, den lovade mer och snabbare resultat: en ny kongress nalkades för det schweiziska partiet, utsatt till slutet av januari och speciellt ägnad åt *inställningen till kriget* (man hade tvingat den ledande klicken att lova detta). Det var en lysande möjlighet att skaka om och mörbulta hela den opportunistiska riktningen, inför ögonen på de schweiziska massorna sätta den under en spärrelad av ofrånkomliga livsviktiga frågor: kunde man tillåta att Schweiz drogs in i kriget? Kunde man tillåta att Wilhelm Tells ättlingar dog för internationella banker? Kunde man till-låta ... och så vidare, och så vidare, och så vidare, här kunde mycket åstadkommas. En sådan kongress var dessutom särskilt farlig för opportunisterna, eftersom det förestod val till parlamentet nästa år, nittonhundrasjutton, och hur de än beslutade nu – *för* fosterlandet eller *mot* – skulle partiet oundvikligen sprängas eller rentav upphöra att finnas till – och just det var vad de behövde!

Opportunisterna förstod det och började manövrera: kunde man inte överhuvudtaget uppskjuta den oöverlagt utlovade kongressen, kunde man inte *överhuvudtaget låta bli* att besluta sig i krigsfrågan, så länge Schweiz inte var i krig, som de sa, eller rent av behandla den den dag alla krig var över?

De visste inte heller hur slaget skulle träffa dem, *hur* det skulle formuleras: inte bara ”för fosterlandet” eller ”mot militarismen”, utan – med en skoningslös beslutsamhet: det var omöjligt att kämpa mot kriget *annat än* genom en socialistisk revolution! Röstningen skulle i själva verket inte gälla kriget, utan för eller mot en omedelbar expropriering av banker och industri! Man arbetade energiskt i Kägelklubben på resolutionen till kongressen – Platten skrev ett första utkast som inte blev bra, Lenin fick göra ett nytt i Plattens namn. (Det var ett svårt arbete, men tacksamt. Man måste med alla internationella krafter hjälpa den schweiziska vänstern.) Det gällde att spetsa till det åt alla håll: omedelbar demobilisering av den schweiziska armen! att försvara Schweiz – det var bara en hycklande fras! just den *schweiziska* fredspolitiken var brottslig! Framgången kunde bli enorm: en sådan revolution från den schweiziska partikongressen skulle framkalla ett entusiastiskt, översvallande stöd från arbetarklassen i alla civiliserade länder!

Men – opportunisterna kom i rörelse. Han fick i förtroende veta att ledarklicken förberedde ett *uppskjutande* av kongressen, de oförskämda satarna! I sådana situationer ska man komma med en förebyggande attack! ta initiativet från dem! Och de gav Broński i uppdrag att lägga fram en resolution på ett möte med den lokala organisationen i Zürich – ”mot den hemliga agitationen bakom kulisserna i syfte att förhala kongressen! Vi måste fördöma tecknen på ett hemfallande åt socialchauvinism!” Det yppades en möjlighet att rätta till rösträkningen – och de gjorde det så, att revolutionen antogs! Ett utmärkt slag mot centergruppen – de var ju så rädda för att gälla för chauvinister.

Men deras band hade blivit så fräckt att inte ens detta skrämde dem: en dag senare sammankallade de partipresidiet och kastade masken. (Platten, Nobs och Münzenberg var med i

presidiet, så han hade pålitliga underrättelser om hur det gått till.) Den gamle Greulich gav sig till att klandra hela den lokala partiorganisationen i Zürich: där fanns det många desertörer, sa han, vi har gått i borgen för dem och man kunde vänta sig att just i frågan om försvar av fosterlandet så skulle de ... Men en annan hade då ropat: om partiet ska dra på sig sådant så lämnar vi centrister det! de här kamraterna har ingen hög uppfattning om den schweiziska arbetarklassen (till och med under en anspelning att det var *utlänningar som varit framme* och ställt till det här) ... En tredje hade fått ett chauvinistiskt hysterianfall; ge er iväg med era formuleringar för internationella kongresser! Det är vansinne att behandla krigsfrågan mitt under brinnande krig! I sådana stunder (hade den här sagt) sluter sig varje folk samman, drabbat av ett och samma öde för alla. (Samman med sina kapitalister också ...) Hur skulle man kunna demobilisera armen när den försvarade Schweiz gränser? Ja, skulle faror hota Schweiz så drog arbetarklassen ut för att försvara sitt land! (Tänka sig.) Men skamlösast av alla var Grimm. Ordföranden från Zimmerwald, Kienthal – och nu en sådan politisk usling: om det blir krig, ska vi göra uppror då? Han gjorde smutsiga anmärkningar mot *utlänningarna* och ungdomen. I ohelig förening med chauvinisterna, sju mot fem, med den ynka övervikt som gavs av just hans, Grimms, centristiska röst – uppsköt de kongressen *på obestämd tid* (betrakta det som ”till krigsslutet”) ... Ett skamligt beslut av aldrig tidigare skådat slag! Grimms svek var fullständigt.

Lurendrejare, fähund, förrädare, man kunde inte bli annat än ursinnig! Så mycket större orsak att dra igång en strid inom partiet som aldrig förr! Det enda som återstod var att störta Grimm! Allt började och slutade med honom – nu gällde det att ta heder och ära av honom, avslöja honom, dra masken från ansiktet på honom.

Liksom i ett slagsmål handen söker efter ett lämpligt föremål att gripa och slå med så griper också en politisk stridsmans hjärna efter de zickzack-formade vindlingarna i de möjliga dragen. Den första tanken var: Naine. Det var oväntat att Naine som inte stod särskilt långt till vänster röstade för dem. I så fall var det fördelaktigast att störta Grimm genom Naine! Men hur? Genom att skriva ett öppet brev till Naines tidning, *offentligt* kalla Grimm en usling och förklara att det i fortsättningen var omöjligt att vara kvar i Zimmerwald-organisationen samtidigt med honom! ... Nej, inte så, det bästa är om *alla* skriver öppna brev till Naines tidning, alla som vi kan få tag i – och så kan vi begrava Grimm för alltid under denna lavin av öppna brev och protestresolutioner! Varje minut är dyrbar, vi måste samla ihop vänsterkrafter från alla håll – och dirigera dem mot Grimm!

Ett dramatiskt moment. I Chaux-de-Fonds anslöt sig den trogne Abramovitj. I Genève tvekade Brilliant och Guilbeaux. Men i Zürich träffades vänstern och ungdomen kväll efter kväll och arbetade ut anfallsplaner. De insåg att öppna brev inte var något som räckte långt. Det gällde att *mörda Grimm politiskt* – så att han aldrig skulle kunna resa sig igen.

Så här skulle det gå till. Utan att förlora en timme kom de överens, Krupskaja, Zinovjev, Radek, Levi, han själv och alla som fanns tillgängliga just då, och begav sig hem till Münzenberg. När de alla hade samlats där, ringde Willi till Platten och kallade honom till sig, utan att förklara vad saken gällde, bara att det var bråttom. Det gällde att få honom i fällan, med överraskning. Platten hade på senaste tiden visat att han uppenbarligen var rädd både för Grimm, och en partisprängning, han ville inte ta lärdom av de internationella erfarenheterna, visade sig alltför mycket som en schweizare, en inskränkt schweizare, liksom för övrigt också Nobs. (Om man tänkte efter – var hade de egentligen kommit ifrån? I Zimmerwald hade de helt enkelt *skrivit in sig* i vänstern ...) Så nu gällde det att ta Platten med överrumpling, handen på strupen.

Han kom in i rummet – och när han fick se inte bara Münzenberg, som han väntat utan hela sex stycken som satt och trängdes i det lilla rummet, tre med möda hopklämda på sängen, alla mörka i uppsynen – då fyllde förvirring och ängslan hans öppna ansikte som kröntes av en stor panna och som inte kände av någon förställning. Om han åtminstone haft en enda bundsförvant, om åtminstone någon sett uppmuntrande på honom! – men inte en enda. De knuffade in honom och satte honom i ett hörn – på avstånd från dörren och bakom kommoden, instängd, medan de av de sex som satt på stolar flyttade sig närmare honom, och de som satt på sängen lutade sig ännu mera framåt. Och Münzenberg förklarade med klingande och utmanande röst (det var hans uppgift): vi i , alla vi som är här, vår grupp, har beslutat oss för att omedelbart och för alltid bryta med Grimm och vanära honom inför alla! Platten fick det valet: antingen med dem, eller också med Grimm. Platten skruvade på sig – men det fanns ingen plats att röra sig på, han blev upprörd, såg på deras ansikten, sökte efter någon med en försonligare uppsyn, men till och med Nadezjda såg på honom som en förstenad häxa. Platten torkade sig i pannan, tog sig om sin karaktärlösa haka och bad om en frist, tid att tänka på – han talade hela tiden, medan de sex inte rörde en fena, bara teg dystert och såg på honom som på en ovän (det hade Radek hittat på, den upptågsmakaren) – och det var det kusligaste av alltsammans. Platten blev alldeles förstörd, gav med sig, föreslog: inte så med detsamma! vi kan varna Grimm först, ge honom ett ultimatum ... Nej!!! Det var redan avgjort!!! Platten hade bara att välja: antingen var han med dem, i en ärlig internationell allians, eller också – på sin schweiziske ordförandes sida, då kunde de ta heder och ära av dem båda tillsammans! Han måste svara med detsamma!

Platten grep sig om huvudet. Han satt stilla en stund. Han gav sig.

Radek fick i uppdrag att skriva broschyren som skulle ta heder och ära av Grimm. Han skulle ha kunnat skriva den med detsamma, på en natt, under bolmande på sin pipa och utan någon möda, den lättingen. Men – det gjorde han inte. Lenin blev tvungen att tillbringa många timmar med honom på promenader runt Zürich, för att övertala och skrämja honom till att skriva den, och så fränt som möjligt, så som bara han kunde. Som journalist var han ändå utan jämlike!

Nästa steg blev att de angrep Grimm vid ett sammanträde med Internationella socialistbyrån. Lenin själv var inte med, för att inte skylta med sig, medan Zinovjev, Radek, Münzenberg och Levi angrep Grimm och förklarade att hans verksamhet i Schweiz var brottslig, ohederlig och pervers! – och att han därför måste uteslutas ur ledningen för Zimmerwald! (Avsättas från sin tron.) Samtidigt angrep man Grimm också i Münzenberg ungdomsinternational. Och samtidigt fick de idén att arbeta för en omröstning inom hela partiet om att hålla kongressen redan nu, i mars! Motiveringen till omröstningen (det fick han skriva själv) var det bästa i hela kampanjen: att förhållningen av kongressen var *ett nederlag för socialismen!*

Vilken uppståndelse det blev! Vilket väsen och vilket liv! Här-rligt!!! Partiledarna bölade av harm och skulle genast vederlägga det! Men vem i socialismen kan stå emot en djärv och häftig, principiell anklagelse från vänster! En enda anklagande stämma kan välta tusen opportunister!

Här-rligt! Det hade lyckats! Det var precis vad som hade behövts!

Redan på en kanton-kongress lyckades de samla en sjättedel av rösterna för vänsterns resolution – det var en stor framgång!

Men det var också höjdpunkten på kampanjen. Den började mattas.

Grimm angrep ursinnigt tanken på en omröstning inom hela partiet – och lyckades skrämma de unga.

Den försiktige räven Nobs tog offentligt avstånd från omröstningen.

Och Platten – Platten, han höll tyst, det ryggradslösa kräket ... Så gick det när man skulle bygga striden på honom. Han var hopplös. Han ville inte lära sig hur man organiserade ett revolutionärt parti.

Till och med vägrade man att trycka Radeks broschyr: ”Om vi gör det blir vi uteslutna ur partiet.” Också en *vänster*. Vilken stridsduglighet! ...

Men Grimm kände på sig hur svaga de var och sammankallade en hyper-sluten sammankomst dit han bjöd vänstern. Münzenberg och Broński gick naturligtvis inte. Men Nobs och Platten kröp dit ... till korset.

Nej, till tre fjärdedelar var de redan i socialpatriotismens våld. Nej, vänstern i Schweiz var ett typiskt pack, ryggradslösa ynklingar.

Att trassla till det och olja bort motsättningarna i stället för att skärpa dem – så tarvligt!

Sedan inträffade en upprörande historia med Broński. Vid styrelsevalet i den lokala organisationen i staden tackade en del av de valda nej till uppdraget, då gick man längre ner på listan – och fick med Broński i det lyckliga svepet. Plötsligt var Broński med! Då förklarade den oförskämda partihögern att det inte kunde bli något samarbete med Broński, de skulle avgå. Nobs satt ordförande – och gick med på att ogiltigförklara valet!

Också Platten var med och svalde örfilen utan att blinka ...

Lenin satt med på sammanträdet – tyst, men utom sig! Den natten sov han inte en blund.

Överhuvudtaget var nerverna slut av alla dessa dagliga möten, huvudet värkte och han sov inte alls.

Hela det schweiziska partiet bestod av opportunister rakt igenom, det var en välgörenhetsinrättning för småborgerligheten. När det inte var förstenade byråkrater så var det byråkrater i vardande eller en liten handfull som darrade i skräck inför byråkraterna.

Vänstern flydde som skrämda möss från Lenins hjälp – både i Zürich och i Bern. Bara med Abramovitj stod det bra till, men han var långt borta. Guilbeaux och Brilliant vacklade.

Till och med ungdomens ledare, till och med den häftige och skarpe, oförsonlige Münzenberg – gick med på en kompromiss. Münzenberg! – till och med han tog avstånd från Radeks broschyr! (Medan Radek själv for till Davos av hälsoskäl, han var också slut.)

Det skulle ha varit löjligt om det inte var så vidrigt.

Det var uppenbarligen slut med ståhejet kring vänstern i Zürich...

Men man fick inte gå omkring och begråta den spillda mjölken, hur spilld den än var. Han hade alltid vetat hur murkna de europeiska socialistpartierna var. Nu hade han själv fått övertyga sig om det i praktiken.

Han fick inte gråta över spilld mjölk. Vad som åstadkommits skulle inte vara helt förspilt. Det skulle komma andra efter dem en dag – och skapa ett vänsterparti i Schweiz!

Man hade satt ut ett möte med vänstern den tjugotredje februari – men det blev inte ens av: det kom helt enkelt inga, det var ingen som ville ha det. Lenin hade förberett en rapport – han

gick dit i onödan och kom hem helt ursinnig. Ursinnet gick inte över på hela natten.

Han var avundsjuk – avundsjuk på Inessa, på Grigorij Zinovjev, som for omkring och uppträdde med föredrag: då har man inte socialistiska småborgare framför sig, utan nytt folk, arbetare, en folkmassa, och kan påverka massan direkt.

Det fanns också mycket annat som var i olag. Med Radek var det vänskap och fientlighet om vartannat (han var outhärdlig när han gjorde anspråk på att besitta högre lärdom), och Inessa och Grigorij tog illa vid sig av deras ovänskap. Än var det fiendskapen med Usijevitj. (Och grälet med Bucharin gick inte över, det var för väl att de inte gjort det offentligt.) Än var det Sjklovskij som förskingrade partikassan. Än fick Inessa för sig att hon skulle ta frågan om man skulle försvara fosterlandet ”under omprövning” – och oändlig tid gick åt till att övertyga henne.

I brev. Hon hade inte kommit en enda gång till Zürich.

Snart var det ett år ...

Än gick det rykten att Schweiz skulle dras in i kriget när som helst, det lät kusligt, och snabba överläggningar: vi stannar själva i den tyska ockupationszonen, så får Inessa bege sig till Genève, där hamnar hon i Frankrikes våld – och på det viset kan vi förbättra förbindelserna med Ryssland. Men så släppte det: det blev inget krig. Och så var Nadezjda sjuk – i bronkit, hon hade feber och han fick springa efter läkare, hela tillvaron var upp och ner.

Men han kunde ju inte sitta med armarna i kors för det. Om de skulle ta och själva driva den schweiziska armen till myteri, utan hjälp av några schweizare? En plan växte fram: man skulle skriva ihop ett flygblad (”starta en glödande revolutionär propaganda i armen! förvandla den äckliga freden i landet till revolutionära klasshandlingar!”) – men i absolut hemlighet (det här kunde han råka verkligen illa ut för, han skulle säkert bli utvisad ur Schweiz) – och underteckna det ”den schweiziska gruppen i Zimmerwald-vänstern” (så kunde de gissa på vem de ville, om så på Platten) – och sprida det vid sidan av, som om det inte var från dem själva. Inessa kunde översätta det snabbt till franska. Fast i största hemlighet, hon fick bränna konceptet. (Posten kontrollerade inte breven, det var han säker på nu.)

De började arbeta på det. Men arbetet födde en ny idé: om de skulle göra ett annat flygblad, också på egen hand, fast undertecknat med andra namn: för att mana hela det europeiska proletarietet till en storstrejk den första maj? Varför inte? Skulle proletarietet inte reagera på det? Och mitt under brinnande krig – vilken enorm bedrift! Vilken demonstration! Med storstrejken skulle följa revolutionära handlingar, av sig själva, från massornas sida?! Ett enda lyckat flygblad – och hela Europa i resning, nå?! Han måste bara skynda på, det var inte så mycket tid kvar – översättningen till franska måste gå så fort som möjligt, tryckningen så fort som möjligt, spridningen måste gå så fort som möjligt, flygbladet måste skickas ut så snart som möjligt. (Och under full konspiratorisk sekretess!)

Men den alleuropeiska storstrejken var ännu inte ordentligt planlagd, översättningarna till flygblad var fortfarande bara under arbete – då det plötsligt kom ett brev från Kollontajskan, som återvänt från Amerika till Skandinavien. Det var ny eld till krutet: det visade sig att det var en sprängning på gång vid den svenska partikongressen!

Vilken oväntad framgång! Hur hade han kunnat glömma sina trogna vapenbröder från Zimmerwald? Vad hade svenskarna i sinnet nu, antagligen en djävulsk villervalla och oordning!

Hur kunde han påverka det? Hur kunde han hjälpa? Det ljusnade: där var det hans efterlängtnade uppgift låg, den viktigaste och ädlaste: att inte göra revolution i Schweiz, utan i Sverige! Därifrån skulle den börja!

Vidare skrev Kollontaj att ungdomarna i Sverige beslutat att kalla till en kongress den tolfte maj för att grunda ett *nytt* parti på ”grundval av Zimmerwald-principerna”. Ack, kära små fågelungar, innerliga och oerfarna, vem skulle kunna förklara för dem att principerna från Zimmerwald och Kienthal redan hade förråtts! förråtts, nästan alla partier i Europa hade sjunkit ner i dyn! Zimmerwald var *dött*, dött och i konkurs försatt! Men de var innerliga i tron och rena, kosta vad det kosta vill, men de måste få hjälp att redan före kongressen inse kautskismens tarvlighet och hur vidrig majoriteten varit i Zimmerwald. (Ack, varför var han inte där hos dem?!) Tiden var inne att klippa klorna på Branting! Nu måste de omedelbart sända hans teser till svenskarna. Lenin kände hur han och hans medarbetare var både moraliskt och politiskt ansvariga för dem. Ett avgörande ögonblick för den svenska arbetarrörelsen!

Hela den tillfälliga pessimism och den handlingsförlamning som han känt efter misslyckandena med den schweiziska vänstern – de sopades nu bort av en lycklig otålighet inför uppgiften att sätta eld på Europa norrifrån !!! Det var så kort tid han hade på sig, sådana mängder arbete, och brevväxlingen över Tyskland var mycket besvärlig. Men det skulle bli en aktiv, meningsfylld kamp! Livet var igång igen! En ny dager lyste över de mörka valven i kyrkoläsesalarna i Zürich, på högarna av tidningar och prasslande broschyrer i Zentralstelle: till den första maj – ett flygblad! till den tolfte maj – teser och samordning! Nu skulle alla krafter inriktas på en europeisk storstrejk och en svensk partisprängning. Det var bara ungdomen som det var mödan värt att arbeta med! Han och hans jämnåriga, de skulle aldrig få utträtta något eller se det ske. Men *den* skulle få uppleva hur revolutionens blodröda sol en dag steg upp!

Den andra maj satt han hemma och höll på att avsluta middagen då det knackade. Det var Broński. Han kom olämpligt på något vis. (Det hade satsats så mycket på Broński i det här misslyckandet med vänstern, och så var det de här valen-ickevalen, att det på något sätt var obehagligt att se Broński just nu. Han var inte bearbetad för något nytt projekt heller.) Han kom in – och frågade, utan att sätta sig, på sitt slappa sätt, som alltid, litet melankolisk:

– Vet ni inte?

– Vad då?

– Det är revolution i Ryssland ... verkar det som ... Det står i tidningarna ...

Det var hans sätt att säga det också, att aldrig höja rösten, han drog på det alltid, som om han inte var övertygad – Lenin höjde blicken från tallriken med kokt kött, han hade redan ätit upp soppan, och såg på den tyste Broński – han visade inte mer spår av intresse än om Broński sagt att köttet gått upp med fem rappen. Revolution? I Ryssland?

– Det är väl något trams. Var kom den nyheten ifrån?

Han fortsatte att äta, skar en bit tvärs över så att det skulle bli både kött och fett. Hur skulle det kunna hända så plötsligt? Sånt där hittar dom på. Han doppade köttbiten i senapen på tallrikskanten. Det blev inte trevligare av att han blev avbruten i maten och inte fick äta färdigt i fred.

Broński stod kvar utan att ta av sig rocken, och klämde på sin våta filthatt som han var mycket

rädd om. Det var uppenbart att han var upphetsad.

Nadezjda drog med händerna längs sidorna på sin grårutiga klänning, som om hon torkade av dem:

– Men var då, Moisej? I vilka tidningar? Var har ni läst det?

– Det är telegram. I tyska tidningar.

– Jaså. Tyska tidningar om Ryssland! Dom ljuger bara. Han åt lugnt färdigt.

Det som stod om Ryssland i europeiska tidningar var inte mycket och alltid svårt lögnaktigt. När man inte hade egna pålitliga uppgifter var det mycket svårt att urskilja sanningen i tidningsskriverierna. Några brev därifrån kom nästan inte alls fram. För inte länge sedan hade det dykt upp två nyanlända ryssar som flytt ur tysk fångenskap – han hade själv skyndat dit för att få titta på dem och tala med dem, det hade varit intressant. Det fanns ibland anledning att beröra Ryssland i föredragen, men inte oftare än Pariskommunen, som låg långt långt tillbaka i tiden.

– Och vad sägs det mer exakt i dem?

Broński försökte komma ihåg det. Precis som fallet vanligen är med de flesta människor – men en yrkesrevolutionär borde skämmas! – var han ur stånd att upprepa inte bara de exakta formuleringarna, utan också den exakta innebörden.

– Det är oroligheter i Petersburg ... folkmassor ... polisen ... Revolutionen ... har segrat ...

– Segrat hur då?

– ... Ministrarna ... har avgått, tror jag ...

– Har ni läst det själv? Och tsaren?

– Det var ingenting om tsaren.

– Ingenting om tsaren? Hur kan revolutionen då ha segrat? Något trams, förstås. Kanske var det inte Brońskis fel, kanske var det hela nyhetsmeddelandet som var så oklart.

Nadezjda plockade på sömmarna över bröstet, den slitna klänningen verkade ännu mer sliten av det dåliga ljuset i rummet – det duggregnade ute, sedan morgonen:

– Men i alla fall, Vladimir, det är kanske något? Vad kan det komma ifrån?

Varifrån! Någon vanlig borgerlig tidningsanka, någon uppförstoring av små oansenliga motgångar hos fienden, hur många gånger hade det inte förekommit sådant under det här kriget.

– Inte får man veta om revolutioner så här? Tänk på den gången i Genève, och Lunatjarskijs!

Han och Nadja hade kommit gående en januarikväll längs gatan – då hade Lunatjarskijs kommit mot dem, lyckliga och strålande: ”I går kväll, den nionde, sköt man på en folkmassa! Många dödade!” Hur skulle man någonsin kunna glömma den kvällen då den ryska exilkolonin jublade – de hade rusat iväg till den ryska restaurangen, alla hade samlats där, de hade suttit upphetsade och sjungit, när alla blivit så upplivade på en gång hade krafterna runnit till ... Den långe Trotskij hade stått med utsträckta armar och sett ännu längre ut, utbringat oändliga skålar, gratulerat alla och sagt att han genast skulle åka. (Och det gjorde han.)

– Nåja, får jag te.

Eller skulle han låta bli?

Gå tillbaka till läsesalen och fortsätta det regelbundna arbetet – det kändes som om det inte heller skulle bli något: det hade hängt upp sig på något vis ändå, det gick inte. Han måste få klarhet. Det var som om det var ivägen för alla planer.

Men några tidningar med dagens telegram kunde det inte bli i läsesalarna förrän i morgon.

På Bellevue hängde man upp viktigare telegram i fönstren, hos Neue Zürcher Zeitung.

För all del, vi kan väl gå dit.

Nadezjda stannade för det mesta hemma efter bronchiten hon haft nyligen, i februari, och följde inte med. Lenin drog på sig en tung gammal lappad rock, klämde på plommonstopet som på en hatthängare – och så gav de sig iväg.

”Här bodde poeten Georg Büchner ...” stod det på huset intill. De gick genom den blöta trånga gränden där våt tung snö ännu inte töat bort invid väggarna – de skyndade snabbt nerför backen, som på hjul. De tog några genvägar för att komma desto fortare till Bellevue.

Alla gick med paraplyer, som man gjorde i Schweiz, och kom nätt och jämnt förbi varandra i de trånga gränderna, det var nära att de stack ut ögonen på varandra. Men Lenin tyckte inte om att släpa på ett paraply: ibland hade man användning för det, men för det mesta inte. Förresten var det bara gamla kläder han hade på sig, det gjorde ingenting. Det var lika med Broński.

Det stod ungefär samma saker i depeschkontorets fönster som Broński sagt. Fast ministrarna var tydligen arresterade också. Arresterade? ... Vidare: makten hade övergått till duma-medlemmar. Och tsaren? Inte ett ord om tsaren. Då det var klart att tsaren var i frihet, hos trupperna förstås, han skulle ge dem en ordentlig omgång.

Om det inte bara var tomt prat alltsammans.

Nej, *något sådant* var inte möjligt i dagens Ryssland.

Det var ingen folksamling framför skyltfönstret heller, inte en själ utöver de två.

Det duggade lätt över torget, på sjön. Allt över sjön var insvept i ett oberört, lugnt dis, Ütliberg på andra sidan låg också i ett mjölkaktigt töcken. Droskkuskarna körde omkring med sina svarta suffletter uppdragna, mörka paraplyer drog lugnt och oberört förbi. Vad kunde det ha inträffat för revolution! ...

Men han måste i alla fall få klarhet i det.

De gick till Heimplatz där det fanns en tidningskiosk, kanske kunde de få tag i någonting där. Lenin brukade aldrig köpa tidningar, men för ett sådant tillfälle kunde han göra ett undantag, ur partikassan.

Den rättframme tidningsförsäljaren tillstod emellertid att det inte stod någonting i en enda tidning – och de köpte inte någon.

Han borde avbryta de här dumheterna och gå till läsesalen för att arbeta. Men Broński hade alldeles gått upp i limningen, tappat koncepterna och var tydligen beredd att inte ge upp utan driva omkring på gatorna eller vänta i regnet framför skyltfönstret på nästa telegram – den vanliga håglösheten hos människor utan en fast inriktning. Lenin gav honom en avhyvling och

de gick åt var sitt håll. Återigen traskade han genom de redan tusen gånger tillryggalagda små gränderna, utan att märka vare sig hus eller skyltfönster, eller folk – han var på väg till kontonbiblioteket.

Men när han var framme inför de höga spetsiga fönstren – då kom han av sig.

Det var någonting som hindrade honom från att gå in. Som om han skulle fastna i dörren. Som om det var någonting inom honom som svällt upp under denna halvtimme – och hindrade honom från att gå in.

Under tiden hade det slutat regna.

Han stod uppretad kvar ett slag. Naturligtvis kunde han tvinga sig till det, sitta stilla och arbeta till kvällen ... Han hade ett klart inriktat arbete som kallade på honom – för svenskarna, men ... Det här tog alldeles bort uppmärksamheten, det kom så olämpligt. Han hade excerpter om ”marxismen om staten” ... Men det ville sig inte.

Tvärtom trängde en främmande, till och med brottslig tanke fram: att gå till det ryska biblioteket. En hemvist för socialistrevolutionärer, anarkister, mensjeviker och diverse ryskt slödder helt enkelt. Huggormars hemvist – han försökte alltid undvika det och inte ta vägen över Culmanstrasse, inte andas den luften, inte möta någon, inte se någon. Men nu tänkte han: antagligen har de samlats där, det är nog mycket folk där ... Det är svårt att säga vad de vet, men – det kommer att pratas där, pratas mycket. Alltid kan man få höra något. Inte säga något själv, men – försöka få reda på något.

Han begav sig iväg, det var ett brott mot alla hans regler, men han var ur stånd att stå emot det som drog honom dit.

Culmanstrasse låg en bra bit bort, han blev tvungen att gå uppför en bra bit. Han gick dit.

Faktiskt, i det lilla uppvärmda rummet hade redan en tjugo personer lyckats tränga sig samman, de hade dragit med sig kyla och fukt utifrån och satt i fuktiga kläder, när de överhuvudtaget kommit sig för med att sitta ner – men ingen var tyst, alla pratade på en gång, surrade och gastade, och oväsendet slog som i vågor över rummet. Fattades bara! – den ryska förkärleken för att utgjuta sina känslor förnekade sig inte.

Men på en punkt hade han tagit miste. Han hade trott att de skulle kasta sig över honom, bli förvånade och möta honom med fientlighet – men inte. Somliga märkte att han kom, somliga märkte det inte, men alla uppfattade det som något naturligt, som om han var en gammal välbekant gäst här.

Lenin svarade någon på något (så att det inte blev något riktigt svar). Han frågade inte någon direkt om någonting. Han satte sig ytterst på en bänk, tog av sig plommonstopet. Han satt och lyssnade, så som bara han kunde, plockade ut allt det misstänkta som de andra inte ens hörde.

Det visade sig att ingen visste något utöver de där telegrammen, det var samma magra: ”efter tre dagars strid” hade de segrat, efter tre dagar – hade någon meddelat. I detta fanns det en anvisning om trovärdighet, jo – och det gjorde djupt intryck, och ingen tvivlade. Lenin ansåg det inte nödvändigt att invända högt: varför hade man i så fall inte meddelat någonting under dessa tre dagar? Överhuvudtaget visste ingen någonting utöver telegrammen, men med såar av ord fyllde de ut allt tänkbart tomrum omkring de faktiska upplysningarna.

En sprang omkring (Lenin hade aldrig sett honom förr) med en neddragen skrynklig kravatt, från den ena till den andra, flaxade med armarna som en tupp med vingarna och fortsatte till nästa, utan att ha sagt ett begripligt ord. En lång kvinna gjorde inget annat än doppade näsan i

en bukett med snökllockor: vad man än sa till henne så skakade hon bara uppgivet på huvudet och luktade på sina blommor.

Lenin kände förakt inför alla dessa utgjutelser från vad som skulle föreställa revolutionärer, över hur de diskuterade ljudligt och ivrigt om *friheten och revolutionen*, utan att på något vis ha ett begrepp om alla möjliga kombinationer på schackbrädet som förestod, vid vilka händelser de skulle kunna göra vilka drag och vilka fienderna var och hur enkelt dessa skulle kunna slå ut dem, till och med vid början. De talade om det som om det var en allmän helgdag, som om alltsammans redan ägt rum (men vad var det som hade ägt rum? och vad hade krävts för att det skulle äga rum? – vem av de här begrep någonting av det?) Och vad hade tsaren för sig? vilken kontrarevolutionär arm var nu på marsch mot Petersburg? och hur bar sig duman nu åt, den visade sig väl feg och skyndade sig att komma överens med reaktionen? och hur svaga och oorganiserade var de proletära krafterna? – det tänkte de inte på, det var svar som de inte sökte. Det var som om de alla plötsligt blivit sams och glömt meningsskiljaktigheterna mellan partierna, dessa upphetsade damer med band runt hattarna, och nu pratade de något lyckligt strunt i munnen på varandra, på bara någon timme hade de upphört att känna sig som invånare i Schweiz mot sin vilja, nu var de alla ”enade ryssar”, och byggde enat ryska planer, grundlöst ryska planer på en gemensam återfärd till Ryssland, så snart som möjligt och alla på en gång.

N-nå! ...

En del trängde sig också på Lenin med sina påflugna idéer och verklighetsfrämmande planer, satte sig bredvid honom och pratade, en del visste vem han var, andra inte, här fanns också många icke politiska. Han såg med hopknipta ögon på alla dessa armviftande, dessa inte av sprit druckna – han gav inga skarpa svar till någon, men svarade inte heller någonting.

Nu hade de kommit på följande: alla emigranter skulle förena sig oavsett partiskillnader (småborgerliga huvuden, fullproppade med sågspån!) och bilda en all-schweizisk rysk exilkommitté för att återvända hem. Och ... och ... och så ta sig hem på något vis, fast *hur*, det visste ingen, och förslagen var många. De kallade redan samman en förberedande kommission till samma kväll!

Återvända, när man inte hade någon aning om vad som försiggick där. Kanske sköt man revolutionärer mot väggen i vartenda hörn.

Utifrån gatan välde hela tiden nya människor in, men inga idéer. Alla jämförde återigen vad de hade hört för nyheter – och fortfarande visste ingen inte ett ord därutöver. Lenin försvann lika omärkligt från deras tomma pladrande som han kommit.

Ute hade det inte bara slutat regna, det hade klarnat upp och det var betydligt färre moln. Det höll på att torka upp, men fortfarande var det lika kallt.

Hans ben borde nu bära honom ner i riktning mot biblioteket och hem.

Det riktiga vore att gå hem.

Över huvud taget visste han inte vart han skulle gå.

Han stannade.

För bara två timmar sedan, vid middagen hade allt varit så klart: det svenska partiet måste sprängas, och i det syftet måste han läsa, skriva och handla. Men nu kom här från sidan en obekräftad, osannolik och onödig tilldragelse och det var som om den inte vidrört honom, inte kommit åt honom – men i själva verket kom den åt honom, just nu. Det avledde hans krafter

och störde rutinen.

Han kunde inte återvända till biblioteket – det kände han med sig.

Han ville inte hem heller. På något vis hade det på sista året blivit så trist att diskutera saker och ting med Nadezjda: hon svarade släpigt och viktigt med så självklara saker att de inte ens behövde sägas. Aldrig några friska eller originella reaktioner, han kunde aldrig hämta några nyttiga synpunkter från det hon sa.

Han kände att han behövde ut och gå.

Men inte längs gatorna, han var utled på att se dem. Om han skulle ta och gå upp på Zürichberg alldeles i närheten?

Det var en svag vind, kylig, men inte stark. Det inte bara höll uppe, det ljusnade, molntäcket höll på att skingras.

Rocken hade nästan torkat inne på ryska biblioteket. Lenin gick nu brant uppför. När det går uppför får benen utlopp för sin energi och man får ordning på tankarna, man börjar kunna begripa igen.

Ju brantare och kortare gränden var – desto fortare bar det ditåt, uppåt. Benen var starka, som unga. Det var pojkar på väg åt samma håll, med ränslar på ryggen, på väg från skolan – Lenin kom inte på efterkälken. Det gick lätt att andas, och hjärtat slog starkt och belåtet.

Om det bara vore så väl. Men det var huvudet ... Lenin bar sitt huvud som någonting dyrbart och sjukt. Denna apparat för ögonblickligt fattande av ofelbara beslut, som alltid fann förintande argument – en lågsint, hämndlysten natur hade skadat apparaten, vitt förgrenat och bestående, det gav sig tillkänna ständigt på nya ställen. Förmodligen som när mögel växer i en massiv bit av något levande – bröd, kött, svamp – med ett angrepp i form av en grön tunn hinna och små trådar som går ner på djupet: som om allt fortfarande var helt, medan i själva verket allt är angripet, och det är omöjligt att skrapa bort; så också när huvudet är sjukt, man känner det inte som hela det är angripet, utan bara i sådana enskilda yttringar på ytan och i trådar. Man tänker gärna: jag har ont i huvudet som vem som helst, jag får ta en tablett, så går det över. Men när han ibland tänkte annorlunda – att huvudvärken hade en särskild förklaring, oåterkallelig, att tabletten bara var ett bedrägeri för några timmar, medan det växte vidare *där inne*, djupare, med sina trådar – då grep en klämmande skräck honom, som i fängelsecellen i Nowy Targ: inga möjligheter att komma loss! Några möjligheter att bli av med huvudet – det fanns det inte. Runt om i världen väntade allt på hans bedömningar och beslut! Allt i världen kunde han dirigera med sin vilja! Men själv satt han fast, och ingen möjlighet att komma loss hade han!

Hjärtat var friskt, och lungorna, levern, magen, armar, ben, tänder, ögon och öron – han kunde räkna upp dem och vara stolt över deras tillstånd. Men inför naturen är det som om man inför en obönhörlig och skarpögd tentator glömt någonting i sin uppräkningslista, herregud, allt kan man inte komma ihåg – men sjukdomen har redan märkt missen och smugit sig på dig genom förfallets hemliga irrgångar, den har smugit sig ända in på dig. Och det räcker med ett enda maskhål för att störta hela hälsans stod.

Och det bidrog till att minska hans bedrövelse över deras misshälligheter – allt blir på något vis mer ohjälpligt när man anstränger sig att överbrygga dem. På ett år kan man komma över det värsta. Han behövde henne. Det gjorde han. Men behövde hon honom lika mycket?

Att vara så nära och inte komma på ett helt år!?

Jo, naturligtvis. Det var någon annan ...

Men en halvdöd försoning med ödet lindade sig om honom.

Han gick vidare uppåt från kantonsjukhuset, längs den brantare delen, längs slingrande backar, där de rikare zürichborgarna klamrat sig fast ovan staden, närmre skog och himmel, med utsikt över sjön, och byggt sig rika villor, bourgeoisins små palats. Var och en hade hittat på egna detaljer i utsmyckningen – med mönster i murningen, med kakelplattor, en och annan spira, med en stilig port, med verandor, utstyrda vagnsbodar, fontäner, eller namn som ”Alpens ros”, ”Gordewia”, ”Nizetta”. Tunn rök steg upp ur skorstenarna – jo visst, naturligtvis eldade de i sina kakelugnar för trevnadens skull.

Alla dessa anläggningar med skönhet och behag för några få, omgärdade av staket, galler, lagfarter och väl avpassade schweiziska lagar, litet högre upp, avskilt från massan – det framkallade en kokande vrede i bröstet. Åh, vad det skulle vara ljuvligt att få dra upp hit med en folkmassa, krossa grindar, fönster, dörrar och rabatter – med stenar, påkar, klackar och gevärskolvar – skulle något kunna vara bättre, gladare? Hade verkligen den stora massan utarmade blivit så besudlad och förfallen att den aldrig mer skulle resa sig till uppror? skulle den aldrig mer minnas Marats glödande ord att *människan har rätt att slita åt sig från andra inte bara deras överflöd, utan också det nödvändiga. För att inte förgås själv har hon rätt att dräpa andra och äta deras ännu varma kropp!*

Denna magnifika världsuppfattning ville inte på några villkor vakna till liv hos proletariatet i lakejernas republik, eftersom det föll stora smulor från herrarnas bord, och eftersom herrarna underhöll dem väl. Och Grimm och hans opportunisterna snärjde det med spindelväv.

Men i Sverige då?

Och i Ryssland, just nu? ...

Det var mycket som kunde vara på gång i Ryssland, men ingen fanns där som kunde styra det i rätt riktning. Antagligen var allting redan förlorat och de badade i blod – men det skulle telegrammen ge besked om först i övermorgon.

Inte därför att han kom högre upp, utan därför att det klarnade upp – blev allt ljusare. Under fötterna var det redan torrt på den rena, aldrig dammiga, aldrig leriga, släthuggna, faststampade stenläggningen på trottoarer och gator. När det stänkte från pölarna av förbipasserande ekipage så var det rent vatten. På gatorna längs bergsslutningen var det gott om träd, och högre upp allt tätare, ännu högre upp var det skog.

Här promenerade folk, de var inte ute i ärenden. Det ena borgerliga och prydliga, långsamma paret efter det andra passerade, med hopfällda paraplyer och hundar i band. Sedan två gamla damer som samtalade självbelåtet och ljudligt på schweiziskt maner. Ytterligare någon. De gick och beskådade sitt kvarter under välbehag. Här var det både glesare med promenerande och glesare med liv över huvud taget.

Rakt under skogen gick en gata alldeles utmed slutningen, varken upp eller ner. Den mynnade ut i en utsiktsterrass, inhägnad med ett galler, och därifrån förutsattes man skåda ut över sjön, för övrigt genom grenverket nedanför, och njuta av utsikten över viken av Zürichsjön över hela staden i det tunna gråa diset därnere – med sina spiror, skorstenar, och de blå spårvagnssläpen när de gick över broarna. Och även hit flöt denna mekaniska, metalliska, kalla klockklang från de enformigt grå kyrkorna.

Det fanns en liten grusbeströdd boulevard här också, under stora träd och med små bänkar,

men den var inte längre än tio steg och ledde till en liten ensam grav, det var därför den fanns till. När han hade varit med Nadezjda på det stora ovala Zürich-berg hade de brukat komma upp från andra gator och till andra platser, hit hade de aldrig kommit på sina strövtåg. Nu gick han fram till denna grav som låg högt och syntes omkring.

Det stod en gravsten av ojämn, skrovlig grå sten, den nådde honom till bröstet, och på en infattad slät metallplatta stod det inristat: ”Georg Büchner. Dig i Zürich under arbetet på det oavslutade poemet *Dantons död* ...”

Han kom inte på det med det samma: var hade han hört detta namn förut, Georg Büchner? Alla som han kände till var socialdemokrater, politiker. Men en poet? ...

Så stack det till: javisst – *en granne*. Han hade bott på Spiegelgasse 12, alldeles intill, vägg i vägg, det var tre steg mellan dörrarna. Han hade bott i grannskapet. Och dött där. Med det oavslutade poemet ”Dantons död”.

Vad var det här för fanskap. Danton var en opportunist, Danton var ingen Marat, Danton var det inte synd om, men det var inte honom det handlade om heller, utan om att det var en granne som låg här. Han hade antagligen också längtat hem från detta förbannade, instängda, trånga lilla land. Men dött hade han i Zürich. På kantonsjukhuset, eller kanske – på Spiegelgasse. De stod inte vad han dött av, kanske hade han också haft en sådan här ihållande huvudvärk ...

Vad skulle han egentligen göra med sitt huvud? med sömnen? med nerverna?

Och vad skulle över huvud taget hända i fortsättningen? En ensam människa kan inte räcka till kamp mot alla, till att rätta och styra – alla.

Det var ett obehagligt möte på något vis.

Hela Zürich, en kvarts miljon människor antagligen, riktiga zürichbor folk från hela Europa, de trängdes därnere, arbetade, gjorde affärer, växlade valuta, handlade och köpte, gick på restauranger, sammanträdde, gick och åkte längs gatorna – och alla åt olika håll, alla hade de sinsemellan oförenliga tankar utan inriktning. Medan han stod här uppe och visste hur han skulle kunna ge dem alla en inriktning, och förena deras viljor.

Men han hade ingen sådan makt. Han kunde stå här ovan Zürich, eller ligga där i graven – ändra på Zürich kunde han inte. Det var andra året han bodde här, och alla ansträngningar hade varit förgäves, ingenting hade han åstadkommit.

Tre veckor tidigare hade staden levt om och jublat under sin idiotiska karneval: orkestrar i skämtkostymer hade dragit fram på gatorna, horder av outtröttliga trumslagarkårer och gälla trumpetare, figurer än på styltor, än utklädda i meterlånga peruker av blånor, kroknästa häxor och beduiner på kameler, på vagnar hade man dragit karuseller och butiker, döda jättar och kanoner som sköt aska, skorstenar som spottade ut konfetti – hur många sysslolösa människor hade egentligen suttit och arbetat på allt detta, sytt kostymer och repeterat, hur mycket krafter hade man inte ödslat på detta, krafter som förskonats från kriget! – om man förfogade över hälften av de resurserna och kunde använda det till en storstrejk!

Och om en månad, efter påsken, skulle det bli festen då man tog avsked av vintern, det kunde inte håken hålla reda på festerna och helgerna här – ännu ett festtåg, fast denna gång utan masker och smink, en parad från hantverkarnas Zürich, som det varit förra året också: förstora de säckar med förstora de sädeskorn, förstora de hyvelbänkar, bokbindarbänkar, slipstenar, strykjärn, på en vagn fanns en smedja under ett tegeltak och där drev man

blåsbälgen och arbetade på stället medan vagnen körde: hammare, yxor, tjugor och slagor (obehagliga minne, en gång hade mamma låtit honom ägna sig åt jordbruk, han hade fått avsmak för dessa tjugor och slagor); åror över axeln, fisk på käppar, stövlar på fanorna, barn med nybakat bröd och kringlor – jo, visst kunde man ägna sig åt att skryta med sina mödor, om det bara inte hade urartat sig till borgerliga fasoner och man inte lagt sin konservatism så i dagen, om det inte hade varit ett envist fasthängande vid det förflutna, som man måste bryta ner i grunden. Om det inte efter hantverkarna i deras skinnförkläden hade ridit ryttare i röda, vita, blå och silverfärgade jackor, i lilafärgade kappor och trekantiga hattar i alla färger, om det inte kommit dessa långa led av gubbar – i gammalmodiga långrockar och med röda parasoller, höglärda domare med förstorade guldmedaljer, och till slut också markisinnor och grevinnor i sammetsklänningar och vita peruker – sorgligt försummade av den stora franska revolutionens giljotin! Och sedan hundratals trumpetare igen, tiotal orkestrar, beridna musikkåror, ryttare i rustning och hjälm, hillebardiärer och infanteri från napoleontiden, deras senaste krig – så raska de var att leka krig, när de inte behövde tåga till slakt, och de svekfulla socialpatrioterna inte manade dem att vända sig om och starta ett inbördeskrig!

Men vad var det överhuvudtaget för arbetarklass de hade? När deras hyresvärdinna i Bern, strykerska och tillhörig proletariatet, hade fått veta att de låtit bränna Nadezjdas mor på ett krematorium och inte begravt henne, att de inte var kristna – så hade hon kört iväg dem. Bara för att de tänt elektriciteten på dagen, för att visa Sjklovskij hur klart det lyste, hade en annan också kört iväg dem.

Nej, man kunde inte förstå sig på dem.

Vad kunde fem fattiga utlänningar, om så med de riktigaste insikter, åstadkomma? ...

Han vände om från boulevarden och började gå uppför branten, in i skogen.

Molnen glesnade, intill en mild ljusgul nyans, man kunde ana att kvällssolen höll på att komma fram.

Nu var han i skogen. Inga vägar, på sin höjd några stigar. Blandade med gran stod här grå-vita stammar, varken björk eller asp, vad det nu var. Den fuktiga marken var täckt av ett tjockt lager gamla löv. Det var både smutsigt och lätt att halka, men i alpkängorna som var klumpiga på trottoaren i staden var han rätt skodd här.

Det gick brant uppför och han fick anstränga benen. Han var ensam. Väta och smuts var ingenting för de prydliga promenerande paren.

Han hejdade sig för att hämta andan.

På de nakna träden hängde fuktiga, ännu tomma starholkar.

Det finns inget brantare kliv än från illegal verksamhet till legal. Det är sannerligen inte av en slump som det heter ”*underjordisk verksamhet*”: man får inte visa sig, man gör allt anonymt – och så plötsligt komma fram, inför allt folket, och säga: ja, detta är jag! till vapen, jag ska leda er! Det var därför det hade varit så besvärligt med nittonhundrafem, och Trotskij och Parvus kunnat ta hand om hela den ryska revolutionen. Det är rasande viktigt att komma i tid till revolutionen! Kommer man en vecka för sent kan man förlora allt.

Vad skulle Parvus göra nu? Åh, han skulle ha svarat vänligare på Parvus förslag.

Skulle han resa? Om allt detta bekräftades – skulle han åka? Så med det samma? Överge allt. Som en flyttfågel vid årstidernas växling?

Bakom den första åsen låg trakten täckt av en mörk och fuktig granskog, och där var det moddigt och smutsigt på vägen. Men man kunde gå längs själva åskrönet, utan någon stig – det var torrt på krönet, där växte gräs och några enstaka tallar.

Nu kom han upp på ytterligare en höjd.

Häriifrån öppnade sig en utsikt som var ännu mera vidsträckt. Man såg en stor bit av den lugna blygråa sjön, och hela Zürich under sin kupa av luft som aldrig slitits itu av artillerisalvor, aldrig skurits av skriken från en revolutionär folkmassa. Medan solen redan höll på att gå ner, men inte där nere, utan nästan i jämnhöjd med ögonen – över Ütlibergs sluttande linje.

Plötsligt var det som om det dök fram igen efter denna läkande stund av glömska, det som drivit honom hit mitt under arbetstid, upp i bergen i vätan: den känsla av obehag och upphetsning som han hade känt på ryska biblioteket, det samfällda bräkandet och bölandet om att revolutionen börjat.

Hur lättrogna var inte alla dessa yrkesrevolutionärer, vilken saga som helst kunde man lura i dem.

Nu, när det mer än någonsin gällde att visa misstro och försiktighet över alla gränser.

Han fortsatte längs det torra väglösa krönet, i torrt högt gräs och över torra kvistar. Här uppe kilade ofta ekorrar omkring, ibland kunde också rådjurskid, stora som en hund, blänka till i fjärran när de kilade över vägen.

Här, högt uppe i tystnaden och den friska luften lättade trycket över huvudet, det hårda bandet om det lossnade. All förbittring, alla människor som framkallade den – var borta, borta ur tankarna, var kvar där nere.

Den senaste vintern hade varit svår och han var mycket trött. Man kan inte leva under en sådan spänning, han borde spara sig.

Men – spara sig för vad? När det inte finns någonting att göra – vad ska man då spara sig för?

Han kunde inte räkna med att leva länge till. Det var bekymmersamt med huvudet. Inte alls bra.

Den lilla åsen som han gick längs bröts tvärt av där en grusväg drog fram tvärs över den. Ah, det var en bekant plats, med en obelisk. En liten stig ledde dit ner. Det var ett minnesmärke över två drabbningar om Zürich år 1799 mellan de revolutionära fransmännen och den rysk-österrikiska reaktionen.

Lenin satte sig ner framför obelisken på en fuktig bänk, han hade hunnit bli trött.

Jo, faktiskt, det hade skjutits också här. Det var kusligt att tänka sig det: också här hade ryska trupper varit, ända hit hade tsaren sträckt sin håriga labb!

Det hördes ett stadigt klapper av hovar mot hårt underlag uppifrån, bakom ett krön på vägen. Fram ur skogen kom en kvinnohatt till synes fastspänd med ett band, i ljuset som redan börjat avta efter solnedgången – sedan syntes kvinnan själv, i rött, och fuxen som hon red. Hästen gick i trav, kvinnan satt rak i ryggen – och det var någonting i hennes sätt att föra sig och hålla huvudet ... – var det Inessa?!

Han ryckte till, såg det, var övertygad! – fastän det var alldeles uteslutet.

När hon kom närmare såg han att det inte var hon förstas – men på något sätt påminde hon om Inessa. Hennes medvetenhet om sig själv, hennes hållning var oemotståndliga att skåda.

Hon kom ridande ut ur den täta skogen, en gestalt i rött, och for genom den fuktiga, rena, ljudlösa kvällen.

Den som kände sig som kvällens skönhet var dock hästen – så ljusbrun att den rent av var gul, blank, med utsmyckade seldon, där den klapprade med hovarnas bågare mot marken.

Men ryttarinnan satt oberörd, eller sorgsen, såg bara framför sig där vägen gick nerför, såg varken åt sidan på obeliskens eller på den schabbigt klädda mannen som satt tryckt mot bänken där nere, i sin svarta svamp till hatt.

Och han satt kvar, utan att röra sig, såg noggrant på hennes ansikte, på den svarta vingen av hår under hatten.

Om man plötsligt kunde göra tanken fri från alla ofrånkomliga och riktiga uppgifter – visst var det vackert! En vacker kvinna!

Det var inte hon själv som svängde på axlar och midja, det var bara hästen som vaggade henne och med stigbygeln lyfte tån på hennes stövlar.

Hon fortsatte nedåt, där svängde vägen av – och bara hovklappret hördes litet grand.

Hon var borta, hade tagit någonting med sig – och var borta med det.

L-2

Det var mycket som Lenin hade studerat i många tidigare revolutioner och revolutionsförsök (han hade fötts för revolutionen och levde bara för den, vad annat var lika viktigt för honom att veta?) och han hade sina favoritpersoner, favoritögonblick, favoritmetoder och favoritidéer. Men han hade bara sett en enda revolution med egna ögon – inte från början, inte hela, inte de väsentligaste ställena – och inte heller hade han tagit någon aktiv del i den, han hade fått finna sig i att iaktta, dra slutsatser och så småningom ännu fler slutsatser.

Men det var en annan – i ett annat land och när han själv bara låg i vaggan, som han kände ett ödesmättat band med, från hjärta till hjärta, så som man känner hjärtklappning vid namnet av den älskade, ett slags obetvinglig lidelse, smärta och kärlek: dess misstag var smärtsammare än alla andra, dess sjuttioen dagar var som de viktigaste, avgörande dagarna i hans eget liv – han kände dem timme för timme, var och en, och dess namn var alltid på hans läppar: Pariskommunen!

När man i Västeuropa ville höra hans förklaringar eller ansåg hans uppfattning vara av intresse, då var det om den ryska revolutionen 1905, och han höll regelbundet föredrag om den, framför allt den nionde januari, det datum som fastnat bäst i det västliga medvetandet (så hade skett också detta år, i Folkets hus i Zürich, då han varnat sina åhörare med att ”Europa är havande med revolutionen!”, varvid han i första hand haft en schweizisk revolution i åtanke). Men det var inte roligt att tala om den revolutionen, som snappats bort ur händerna på honom, (och att han svartsjukt bestred det riktiga i Parvus och Trotskijs agerande var någonting som han tills vidare gjorde bäst i att inte tala högt om). Om Pariskommunen var det däremot inte någon som frågade honom, det fanns många som kunde berätta trovärdigare om den, men han drogs själv till den – den plågade till den plågade, sår mot sår, som om de kunde läkas av varandra. Och när de alla – både deltagare och de som inte deltagit – blev tvungna att fly en och en, i smyg och i största hemlighet, från det Ryssland som de förlorat – hade han i Genève den eländiga vintern 1908 med brustet mod, oense med alla sina meningsfränder, ursinnig och uppretad över alla gränser för vad som är nervöst möjligt, satt sig att i ensamhet söka lindring i uppgiften att skriva *om lärdomarna av Pariskommunen*.

Så också denna nerviga vinter, utmattad av allt viskande och smygande med Kägellklubben, väl medveten om sin fysiska motvilja mot att uppträda inför en stor sal, inför många människor – fick han plötsligt en inbjudan, som Abramovitj ordnat, att uppträda i Chauv-de-Fonds med ett föredrag om Pariskommunen på dess årsdag, den femte mars (runt omkring Chauv-de-Fonds bodde det redan på hugenottiden många landsflyktiga fransmän, och kommunarderna hade också flytt dit, till dem, och nu fanns där avkomlingar till bägge grupperna) – och Lenin tackade ja med stor entusiasm.

Men så kom denna nyhet om den ryska revolutionen över dem och satte sig för varje dag allt mer fast i dem.

Ännu hade det inte gått tre dygn från det första obekräftade meddelandet från Ryssland (tre dygn – tre sammanhängande dygn, för det hade inte blivit någon sömn under dessa tre nätter, men huvudvärken var borta, det var det märkliga! all känsla av sjukdom var borta, så häftigt rann krafterna till!) men hur mycket hade inte på dessa sjuttio timmar hunnit rusa, brinna och dåna genom bröst och huvud, som genom skorstenen till en stor ugn! Han satte ihop de fattiga små stuvbitar av information som fanns, satte samman lägesbild efter lägesbild för sig själv – *över läget där*, och till varje variant gav han beslut. Hans beslut var, med den erfarenhet han nu hade, alla riktiga, men varje gång var bilden falsk, och de följande telegrammen vederlade de tidigare, och gav en ny bild. Några *egna* pålitliga underrättelser från Ryssland hade han inte, brukade han inte ha och kunde han inte ha.

Med åren lär man känna sig själv. Inte ens utan intelligentians rotande i sig själv kan man undvika att märka somliga av sina egenskaper. Till exempel svårigheten att komma igång eller att ändra riktning. Vid fyrtiosju års ålder faller sig tvära kast inte lätt för en. Inte ens när man ser läget klart och har kommit på de korrekta politiska åtgärderna – inte ens då är det lätt att komma igång. Och när man kommit igång – då är det lika svårt att hejda sig.

Den dånande nyheten från Ryssland drev honom inte ur den inslagna arbetsrytmen med det samma, den grep honom inte omedelbart – men sakta och säkert gjorde den det allt mer och mer. Redan första natten hade han tillbringat under kval över sitt misstag: varför, varför hade han inte flyttat till Sverige för ett och ett halvt år sedan, som Sjljapnikov uppmanat honom och Parvus föreslagit? varför hade han stannat i detta hopplösa och tjockskalliga borgerliga Schweiz? Det hade förefallit så uppenbart under alla krigsåren: han skulle inte för något i världen lämna Schweiz, utan sitta kvar här till slutet. Men nu var det så självklart: ack, han skulle ha gett sig iväg i tid! För att spränga det svenska partiet eller ha närmre till de ryska tilldragelserna – likgiltigt vilket – bara han verkligen hade begett sig till Stockholm! Dit hade man också kunnat beordra någon från Ryssland, från våra dumaledamöter till exempel, om de hunnit återvända från Sibirien.

Tidigare hade det ju gått att göra alldeles omärkligt – genom Tyskland naturligtvis, den enda förnuftiga vägen. Men nu när alla kommit i rörelse och börjat jäsa och diskutera – det fanns inte minsta möjlighet att smita iväg i tysthet, fy satan också!

Men han fick inte vara passiv en minut: vad som än kunde lyckas eller inte lyckas därborta, måste man börja handla! Och morgonen den tredje, så snart han vaknat, såg han till att han via beprövade kanaler fick iväg ett fotografi för genomresepass – till Hanecki. (Den stackars Kuba hade också råkat illa ut igen: i januari hade han arresterats för illegal handel och utvisats från Danmark.) Han skickade ett telegram efter, där han öppet förklarade (som om de inte själva kunde inse det, det var onödigt, han kunde inte låta bli, av otålighet): onkels fotografi (det vill säga Lenins) skulle omedelbart sändas till Sklarz i Berlin, Tiergartenstrasse 9.

Han måste försona sig med hela sällskapet omgående, någon annan kunde inte hjälpa honom eller få ut honom.

Morgonen den tredje kom med nya telegram: de gick ut på att tsaren skulle ha abdikerat!!! (Skulle det ha kunnat gå så fort?)

Helt utan strid?? Vad hade tvingat honom till det??? Hmm, det här var någon fälla. Vem skulle komma efter honom? Om Nikolaj var borta så skulle det komma en ny som var klokare.) Det skulle också ha skapats en Provisorisk regering (men hade man arresterat tsarministrarna och fått dem i säkert förvar?) med Gutjkov, Miljukov och till och med Kerenskij (den föraktliga Louis-Blanc-avfödan, vad dessa pseudosocialister älskar att klämma ner röven i borgerliga fåtöljer).

Och – vad var det för hänförelse hos alla dessa exilpladdrare? – här fanns inte längre en käft som stängdes från morgon till kväll och natten igenom, ljusblåa bråkande. Om man tänkte efter däremot: en hel vecka hade de dränkt Petersburg i arbetares blod, varpå – som i hela den europeiska historien, som 1830, 1848, massornas eviga godtrogenhet! – man lämnat över hela makten till detta borgerliga slödder, dessa Sjingarjovs och Miljukovs. Gamla beprövade elände!

På emigrantbiblioteket kunde de gärna sitta och hänga med tungorna, men en sann revolutionär – han måste vara på sin vakt! spänna sig! se upp! Där borta skulle de nu ställa till ett sådant virrvarr, lämna ifrån sig allt i jolmig välvilja, det fanns ju inga verkliga taktiska begåvningar bland dem. Det sved i honom att han inte själv var där, att han inte kunde ta del i det, inte kunde styra det.

På hela vintern hade han inte tänkt ett smul på Kollontajskan, men nu blev hon på några dagar en av hans viktigaste brevvänner, tilldragelserna flyttade över dit till henne. Så fort han sänt fotografiet till Hanecki satte han sig ner och skrev ett brev till Alexandra Kollontaj: för att förklara, hur *de* skulle handla nu. Deras slagord var desamma, naturligtvis: förvandla det imperialistiska kriget till ett inbördeskrig! Att kadetterna satt vid makten, att tomskallarna gått samman – nå det var till och med riktigt-riktigt bra! låt de såta bröderna hållas och ge folket den utlovade friheten, brödet och freden!

Så får vi se hur det går. Så får vi sköta – en väpnad väntan. En väpnad förberedelse inför en högre etapp av revolutionen. Inget förtroende för socialistcentristerna och Tjcheidze! Inget sammangående med dem! vi ska vara *helt åtskilda* från alla! vi ska bara agera enskilt! Vi ska inte låta oss bli indragna i försök till återförening. Och över huvud taget: det vore en katastrof om kadettregeringen tillät ett legalt arbetarparti – det skulle försvaga oss enormt. Vi får hoppas att vi förblir illegala! Men skulle de tvinga på oss legal status så ska vi i alla fall ovillkorligen bevara en underjordisk del: det är i det underjordiska som vår styrka ligger, den underjordiska verksamheten får vi inte helt överge! Vi kommer att bli tvungna att gripa *hela* makten från de falska kadetterna. Först då kan det bli tal om en ”stor och ärorik” revolution! ... Jag är utom mig, alldeles utom mig att jag inte kan resa till Skandinavien genast!

Men från morgonen den fjärde tog alla underrättelser åter en ny vändning: kadettregeringen hade inte alls vunnit någon slutgiltig seger, tsaren hade alls inte abdikerat, utan – flytt, utan – uppehöll sig obekant var, och enligt mönstret för alla europeiska revolutioner var det helt uppenbart att han samlade ett kontrarevolutionärt uppbåd, han förberedde sitt Koblenz. Och till och med om detta inte lyckades för honom så kunde han hitta på till exempel följande, ja just det: han kunde till exempel fly utomlands och sända ut ett manifest om en *separatfred* med Tyskland! Ja, det vore mycket enkelt! Och de var svårt baksluga, Romanovs. (Det var

precis vad man måste göra i *hans* ställe, det vore ett glänsande steg: böndernas tsar, fredsstiftaren!) Det skulle genast framkalla en storm av folklig sympati för honom i Ryssland, kadettregeringen skulle vackla och fly, medan Tyskland – Tyskland skulle inte längre vara allierat med vårt revolutionära parti, de skulle inte längre behöva oss ... (Åååh, han måste stålsätta sig och vänta ännu mera med att åka till Ryssland, än fanns där ingenting att göra. Varför hade han skickat det där telegrammet till Hanecki? – en sån dumhet, det gick inte att sudda ut.)

Kära Alexandra, vi är rädda att det inte går så fort att komma iväg från detta förbannade Schweiz, det är mycket komplicerat. Vi är till bättre hjälp om vi fortsätter att skicka råd och anvisningar till er från Schweiz.

Alltså. De kamrater som reste från Stockholm till Ryssland måste få ett klart och tydligt taktiskt program. Det kunde utformas i teser ... Hans hand skrev redan på teserna ... Det viktigaste för proletariatet var att beväpna sig, det var till hjälp under alla omständigheter: först för att krossa monarkin, sedan kadetternas imperialistiska rövarband ... Åh, Grigorij! Kan du hjälpa till, sätt dig ... Det vill säga, den nya regeringen förmådde inte ge bröd åt folket, och utan bröd hade de inget som helst behov av någon frihet. Men bröd och spannmål kan man bara *ta med våld* från godsägarna och kapitalisterna. Och det kunde bara en arbetarregering göra (baravi)... Ja! ett tillägg i brevet till Kollontajskan: låt Pjatakov och Jevgenija Bosch ta del av dessa teser. (Nu var tiden inne att inte försmå ens de små griskultingarna. Nu kunde man inte försmå någon. Den som skulle ha varit till nytta nu – det var Malinovskij! åh! Han var svartmålad och det gick inte att rehabilitera honom. Men det var ett mycket positivt arbete han uträttade i krigsfängelägren. I januari hade de gjort ännu ett uttalande, till hans försvar. Lenin måste rädda honom, få honom tillbaka.) ... Vidare ... En viktig tanke: de fick inte försumma att väcka det efterblivna tjänstefolket *till insikt* om dess motsatsställning gentemot arbetsgivarna – det skulle vara till stor nytta då det gällde att upprätta en sovjetmakt. Vad innebar en verklig frihet i det aktuella läget? För det första att soldaterna genom val nytillsatte officersbefattningarna. Och över huvud taget – allmänna möten och val, val till alla befattningar. Och göra slut på tjänstemannaväldet över tillvaron, över skolorna, över ... Dagens frihet i Ryssland – den var någonting ytterst relativt. Men man måste förstå sig på att dra nytta av den för övergången till revolutionens nästa, högre etapp. Och varken Kerenskij eller Gvozdjov kunde ge någon lösning för arbetarklassen ... Nog med det, posten stängde snart, det måste tas dit och postas.

Men har du sett, Grigorij, dom har utfärdat en amnesti. Amnesti för alla, för alla vänsterpartier också då? Har dom verkligen beslutat det? Det var illa. Mycket illa. Nu kan legala Tjcheidze få svängrum med sina mensjeviker – och inta alla positioner, alla positioner, före oss. Ska dom hinna före oss igen?...

Nej. Nej! Vi får inte sitta med armarna i kors, vi måste förbereda något! Och snabbt! Antingen vi reser hem eller inte så kan revolutionen återigen ta stora kliv bakåt, hur många gånger hade inte det hänt, man kan inte lita på någonting – och vi måste för alla eventualiteter förbereda en resa. Och vet du vad ... Jo ... Är det lördag i dag? Det var illa. Men i alla fall: skynda du tillbaka till Bern, jo, gör det, res omedelbart tillbaka, det finns ingen annan som kan göra det: försök att få tag i Weiss hemma hos honom, sent i kväll blir allra bäst, annars försvinner han någonstans över söndagen. Han ska gå raka vägen till tyska ambassaden! På söndag. Vi måste få slut på den här häxringen. Varför säger Romberg ingenting själv, varför skickar han åtminstone inte någon? Märkvärdigt, framhåll det. De borde vara mera intresserade än vi: vi kan åtminstone överväga alternativet att ta vägen över England, men de har ingen annan

möjlighet. Och instruera Weiss att inte under några omständigheter konkret nämna mig eller dig, att det är just vi två som behöver resa, utan att det är många som skulle vilja det, bland dessa också vi. Vi måste sondera vad det finns för möjligheter ... Vad ska vi be om? Låt oss anta att Tyskland gör en offentlig deklaration att det är berett att släppa igenom till Ryssland alla, som ... som dras dit av sin frihetslängtan. Just det. En sådan deklaration skulle vara en fullkomligt godtagbar grund för oss.

Och vidare: Alla de här diplomaterna – det är bara träskallar rakt igenom, dom begriper inte ett dyft av den revolutionära rörelsen. Låt Weiss beskriva oss som verkliga tungviktare. Han kan säga litet gåtfullt att den revolutionära rörelsen i Ryssland helt och fullt styrs från Schweiz. Att alla viktigare aktioner först måste beslutas i Schweiz. Att bokstavligt talat inte ett enda betydande steg tas i Ryssland utan att man först fått anvisningar från oss. Och att därför i det förhandenvarande läget ... Förstår du? Då kan du resa. Jag måste också ta ett tåg tidigt i morgon bitti, till Chaux-de-Fonds för ett föredrag.

För bara tre dagar sedan hade han varit så helt inne i Kommunen – och nu hade det blåst över, som ingenting.

På morgonen satte han av sömnighet och tankspriddhet på sig fel mössa, en totalt utsliten – och i Chaux-de-Fonds tog fackföreningsordföranden honom för en luffare och ville inte tro att detta var föredragshållaren som han väntade på.

När han på söndagseftermiddagen höll sitt föredrag på tyska hos urindustriarbetarna på deras klubb – inte med manuskript, utan efter några korta teser som han utvecklade fritt – över ämnet ”Kommer den ryska revolutionen att följa Pariskommunen i spåren?” inför tvåhundra församlade åhörare, så fick han inget grepp om sina åhörare, vad de var intresserade av och vad de väntade sig – han såg inte salen, kände inte papperet i handen och förlorade tidskänslan. Mer ändå: hans eviga kärlek till Kommunen övergav honom, och besatt av ämnet, omärkligt för sig själv allt mer och mer besatt, sammanfogade han gradvis erfarenheterna från båda revolutionerna, inte så mycket i formuleringar som i de tankar och känslor som plötsligt ilade förbi, de båda erfarenheterna – från Kommunen och från denna, som plötsligt blommat upp – bedräglig? eller den enda, den som han förberett sig till hela livet: vi får inte upprepa Kommunens misstag, dess båda grundläggande misstag: den tog inte över bankerna och den var alltför storsint: istället för massarkebuseringar av de fientliga klasserna lät den alla behålla livet och planerade att omskola dem. Det vill säga, det mest ödesdigra som kan hota proletariatet – det är storsinnet under revolutionen. Man måste lära det att inte frukta skoningslösa massomfattande åtgärder!

Vad urindustriarbetarna i Chaux-de-Fonds fick ut av det var en sak, själv greps han mer och mer av oro under föredragets gång: tiden gick ju! Medan han höll detta föredrag var det något som försvann och försvann där borta i Petersburg, utan återvändo, och någon eländig och ovärdig usling fick allt bättre grepp om makten.

Nu kom en fransk föredragshållare upp på podiet, och Abramovitj samlade ihop de ryssar som bodde här. Under tiden som var kvar till tågets avgång, kanske tjugofem minuter, höll Lenin någonting som liknade en kort översikt också för dem – om samma sak, men denna gång utan jämförelser, mer direkt – det som upptog deras och även hans sinnen, och han slutade i oförställda ordalag:

Om det krävs är vi inte rädda för att hänga upp åttahundra borgare och godsägare i lyktstolparna!

Tåget gungade medan han tänkte och tänkte. Det fanns i Petersburg ingen verklig *makt*. Makten – det var tsaren med hans maktapparat, men de var undanskuffade. Makten – det var armén, men den var fjättrad vid fronten. Kadetterna – de utgjorde ingen som helst makt. Medan sovjeten – den hade kanske någon tyngd? hur gick det med den? Det var en stor risk, ja nästan säkert att Tjcheidzes mensjeviker skulle ta över den. I Petersburg var det tomt, i sovjeten var det tomt, och det var en sugande väntan, maning – efter hans makt. Om han skulle hinna ta Petersburg – då skulle det vara möjligt att ta upp striden både med armen och tsaren.

Skulle han alltså åka? Besluta sig att åka??? .. .

Lenin satt i andra klass, småskakande, tåget gick fort, och han satt vid ett fönster och återspeglade tillsammans med vagnens upplysta innandöme, och såg och såg ut och märkte inte hur han lämnade ifrån sig biljetten till kontroll två gånger, hörde inte hur konduktören gick förbi och ropade ut stationerna – han tänkte.

Skulle han åka? ...

Det var ett tillstånd då man varken ser eller hör om det sitter andra i vagnen också. Han var ensam vid fönstret, ensam i tåget, och därför var Inessa inte i Clarens, hon åkte med i tåget, vid hans sida. Det var bra, de hade inte talats vid på så länge.

Du förstår, jag kan bara inte åka. Men jag kan bara inte avstå från att åka heller ... Men vet du vad: om du skulle åka i förväg? Du tar inga risker. Och du kommer alltid fram. (Det var fullkomligt oskyldigt, ingen motsägelse: den man älskar, den sänder man i förväg, det är alldeles naturligt, den man bryr sig mest om – tillsammans med den bryr man sig om saken. Så hade det alltid varit, hur skulle det kunna vara annorlunda? Och om hon inte sa nej direkt – då var hon överens.)

Snart var det ett år som de inte setts. Det höll på att gå över .. . Men denna betydelsefulla dag, kommunens dag, satt han lycklig i tåget sida vid sida med Inessa och småknuffades med henne i tågets rörelser – och kände med värme och glädje den tidigare närheten och hur outhärligt nödvändig hon var, att man måste säga två uppriktiga ord till henne – det brände så, han kunde inte skjuta upp det till i morgon!

Och på en station hoppade han av tåget, köpte ett vykort. På nästa station – la han det på brevlådan.

... Kära vän! ... Jag har läst om amnesti ... Vi hoppas så kunna resa .. .

Klart och tydligt – men: vi hoppas. Det är vad som nu är klart och tydligt: hoppet!

... Om ni reser – titta in till oss på vägen. Så vi får talas vid .. . Ja, sannerligen, han måste få träffa henne ... Ett sådant ögonblick! Kom!...

... Jag skulle vilja ge er i uppdrag att i all försiktighet ta reda på i England om jag skulle kunna få resa genom där .. .

England hade förstås ingen lust att släppa igenom honom: motståndare till kriget, motståndare till Ententen. Hur skulle han lura det, England?

Men för övrigt, vägen Frankrike–England–Norge – den kunde ta en månad. Under den tiden skulle den nya regeringen hinna stabiliseras och utveckla sina rutiner, komma igång – sedan skulle det vara för sent att få den i gungning, och störta den. Han måste skynda innan den hunnit stabiliseras.

Det var samma sak med kriget: folk skulle vänja sig vid att kriget fortsatte trots revolutionen, att det var så det måste vara.

Sedan var det de tyska ubåtarna. Att äntligen ha fått uppleva detta ögonblick – och sedan riskera allt? Sånt gjorde bara idioter.

På natten, när han kommit hem till Spiegelgasse, sov han oroligt och vaknade flera gånger. Genom sömn och vaka brände allt ihärdigare tanken: skulle han åka? Skulle han åka? ...

Men morgonen kom med telegram som alla sa ett och samma, entydigt och utan motsägelser: tsaren hade abdikerat ! abdikerat – utan några som helst tvivel! Både han och storfurst Michail, och hela bandet, allihop – hade av sagt sig tronen!!!

Det skulle inte bli någon restauration!!!

Och frågan som brände var nu bara: Hur? Vilken resväg? På vilket sätt? Men så fort som möjligt! Nu fick han inte dröja en timme i onödan – så fort som möjligt skulle han dit! Han fick inte komma för sent! Han måste gripa rodret! Rätta till, så fort som möjligt!

I dag skulle Weiss besöka Romberg. Det var i och för sig bra, men bara ... en sondering tills vidare, förfrågningar, svar ... Den *dövstumme svensken* hade han kastat ut som ett förslag för tre dagar sedan, till Hanecki, men inte på allvar. Mera på allvar – det var fotografiet till passet (det var bra att han fått iväg det): kunde Sklarz ha det redan i dag. Nej naturligtvis inte. Först i övermorgon. Sedan skulle det behandlas på ministeriet och i generalstaben. Det var de som borde akta sig för att vänta, som själva borde inse läget och skynda sig att skicka efter honom och erbjuda hjälp. De teg. Träskallar. Byråkratiska omständlighet.

Eller var det en del av deras köpslagan, för att få ut så mycket som möjligt? Vilka ynkliga politiker i så fall. Framöver, en bra bit framåt låg en konkret allians, en separatfred. Sedan, nå sedan ... De preussiska junkrarnas hjärnor hade knappast någon inblick i dialektikens vindlingar. De såg väl knappast längre än dagens skyttegravar? Vad visste de om den proletära världsrevolutionen? Längre fram skulle junkrarna naturligtvis bli utspelade, det var det som Lenin hade sitt förstånd till. Men tills vidare skulle de kunna få sin separatfred, och dra loss de baltiska provinserna, Polen, Ukraina och Kaukasus – nå, det var precis det som var meningen, tyskarna förutan, det hade varit tänkt så långt dessförinnan.

Siefeldt hade inte hört av sig. Också Moor dröjde med att svara.

Men Parvus – då? det beprövade ljushuvudet Parvus! – vad hade egentligen han för sig? Israel Lazarevitj! Jag sitter här i detta Schweiz som i en igenproppad butelj! Ni om någon förstår ju, *just ni* vet ju hur bråttom det är att hinna i tid till en revolution! Varför får jag inga erbjudanden att åka? Görs det verkligen någonting alls? ...

Det var som i en jordkula i rummet på Spiegelgasse – någon sol fanns det aldrig i fönstret.

Jaha-a ... Jaha-a, det fanns inte tid att tänka efter, det kan inte undvikas att man alltid missar någonting. Vad hade de för sig därborta i Petersburg nu – Kamenev, Sjljapnikov? Kamenev hade ett historiskt ansvar på sina axlar. *Teserna* hade kommit fram till honom, med det var när fortfarande ... Det var en annan sak också, de måste upprepa det hela i komprimerad form med ett telegram. De fick skicka ett telegram till Stockholm, partikassan blev inte tom för det. Nadezjda, Moisej, vem kan gå med ett telegram: vår taktik går ut på att *inte visa något som helst förtroende för den nya regeringen! Inga närmanden till något som helst parti! Inget annat än –skaffa vapen! skaffa vapen!* ...Svep in dig i en schal, glöm inte din bronkit! ...

För alla eventualiteter, om tyskarna inte skulle komma med ett vettigt svar i tid, måste han

förbereda möjligheten att åka genom England. Karpinskij, till exempel, skulle kunna arbeta på det: han kan skaffa pengar för genomresa i sitt namn, så sätter vi dit ett fotografi av mig. Av mig, men i peruk, annars blir jag igenkänd på flinten. Jag får skriva till honom omgående! Omgående till Genève! Vem kan ta det till posten? För all del, jag kilar ner själv.

Det blåste en hård, kall vind längs de smala gränderna, och när det kom en stöt rakt emot honom hejdade den honom. Men han tyckte om att gå emot, snett emot! Det hade han gjort hela sitt liv, så hade han alltid gått – och ångrade det inte. Och önskade sig inte någon annan tillvaro!

Samma vind blåste honom hem igen, uppför backen – och lagom i tid: det var någon som ringde till honom på telefonen på första våningen. Vem kunde ringa honom? Det var nästan ingen som kände till den telefonen, den var bara för utomordentliga tillfällen.

Det var mörkt i trappan.

Inessa!! Direkt från Clarens! Hennes röst var som pianoklanger från hennes fingrar ...

– Inessa, vad det är länge sedan jag hörde din röst! ... Älskade! ... När jag var på resa i går skickade jag ett vyk ... Vi måste åka omedelbart, allesammans! Jag arbetar på olika varianter här, någon av dem kommer absolut att fungera! Men vi måste rekognoscera den engelska varianten. Det är möjligt att det vore det lämpligaste för dig ... Vadå? ... Skulle det inte vara det? ... Nå, jag är inte den som är påstridig, det vet du ... Vet du inte om du överhuvudtaget åker? Överhuvudtaget??. Tvekar du?... (Det skar sig på något vis, tankarna gick i sär. När man inte ses på länge skär det sig alltid, man kommer inte i lag med varandra, och på telefon dessutom ...)

Varför inte det? Du kommer inte att klara det! ... Jag som var så absolut övertygad! Det hade jag inte ett ögonblick väntat ... Jo, det förstås, nerverna ... Jo, nerverna ... (Man kan inte hålla på att prata om nerverna på telefon, det kostar en franc minuten.) Som du vill ... Jo, jag ska försöka ändå, ja ...

Åh, det hade varit bättre om hon inte ringt, nu tappade han alldeles humöret ... Hon hade förstört både humöret och planen

Han kunde inte för sitt liv begripa hur deras relationer blivit så här dåliga. Eller varför? Låt oss anta att de blivit sämre – men varför? Som han försökte underlätta en återförening, som han gav efter, vem hade han någonsin gjort så för?...

Han hade ofta varit förvånad att det kunde hålla sig så länge – på tre man hand. Men det hade brustit nu ...

Det stack i hjärtat, värkte av detta samtal, han kunde inte förmå sig att ta uti med någonting. Han satte sig vid fönstret, där det var ljusare, för att mot knät skriva ner ett handlingsprogram för partimedlemmarna i Petersburg, de fick ju aldrig själva något vettigt ur sig ... Där ute tjöt vinden och det drog genom springor som han tidigare inte märkt. Elda i kaminen, nu, i mars? Då skulle värden bara säga att de slösade med kolet. Han drog sin rock över sig.

Han måste börja med en analys av läget. Det exakta läget kände han inte, och inte gick det att rekonstruera det med ledning av de torftiga tidningsfragmenten, men han visste utmärkt vad som borde försiggå i Petersburg enligt den allmänna teorin, och något annat kunde inte heller vara på gång ... Hade det inträffat ett mirakel i Ryssland? Men mirakel förekommer inte vare sig i naturen eller historien, det är vara sånt som inskränkta borgerliga sinnen får för sig ... Tsarbandets perversa förfall, hela släkten Romanovs eviga grymheter, dessa pogrommakare

som dränkt Ryssland i blodet från judar, arbetare ... En revolution på åtta dagar ... Men den hade haft en repetition nittonhundrafem ... Nu hade den vält, Romanovmonarkins blodbesudlade vagn ... Innerst inne var detta början till det allomfattande stora inbördeskrig som de hade manat till ...

Allt detta som inte blivit sagt i samtalet med Inessa hindrade honom från att arbeta. Samtalet hade väckt allt till liv igen – och det ville inte stilla sig. På något vis hade de inte förstått varandra, haft taggarna utåt ... Det sved ...

Det var något *naturligt* att revolutionen utlösts allra först i Ryssland. Det var vad man hade kunnat vänta sig. Det var det som de hade väntat sig. Deras proletariat var det mest revolutionära ... Dessutom visade hela händelseförloppet att de engelska och franska beskickningarna och deras agenter direkt hade organiserat en sammansvärjning tillsammans med oktoberister och kadetter ...

Skulle de verkligen åka – och hon stanna kvar? Stanna kvar – för alltid? Händelserna skulle kunna skilja dem åt så, kasta dem långt ifrån varandra ...

I den nya regeringen var Miljukov bara med för att hålla välsvavade professorliga tal, medan de som bestämde var galgmannen Stolypins gamla hantlangare ... Arbetarsovjeten måste söka en allians – inte så mycket med bönderna som i första hand med jordbruksarbetarna och de allra fattigaste bönderna – åtskild från de välbärgade. Det som var viktigt just nu var att man splittrade bönderna och satte de fattigaste i motsatsställning till de burgna. Det var kärnpunkten.

Det var ju rena orkanen! Och det bara vräkte ner snö. Det var redan för mörkt för att klara sig med dagsljuset, de fick tända lampan igen ...

Nej, han blev inte lugn förrän han åter skrivit till Inessa. Det var lika bra att skriva med detsamma.

... Jag kan inte dölja för er att jag är svårt besviken. Det gäller att komma iväg snabbt nu, men ändå ”väntar” folk på något ... Om jag reser över England i mitt eget namn så kommer jag helt enkelt att bli arresterad ... Men jag var övertygad att ni skulle ge er iväg med detsamma! ... Är det möjligen er hälsa som inte tillåter det? ... I så fall kan väl åtminstone Krylenko försöka – så vi får veta hur de gör, om det blir något? Och hur det då ska gå till?

Sedan var den molande känslan över, borta, och en ny idé bet sig fast och började ta form, han måste utnyttja det här brevet:

... Men om man bara tänker efter litet: det finns så många socialpatrioter och olika partilösa ryska patrioter i trakten omkring er, rika också! – varför kan inte *de* komma på den enkla idén att resa genom Tyskland? – om bara *de* kunde be att få en vagn till Köpenhamn. *Jag* kan inte göra det, jag är ju ”defaitist”. Men de – de skulle kunna det. Om jag ändå kunde lära detta pack, dessa dårskallar att bli litet klokare! ... Ni kan inte låta den idén tränga sig på dem? ... Tror ni inte att tyskarna skulle ge någon vagn? Jag slår vad om att dom gör det! Jag är alldeles övertygad! Det är klart, om det skulle komma från *mig* eller från *er* när det kommer till praktiska åtgärder – då är saken förstörd med det samma. Men det finns inte någon enfaldig själ i Genève som går att använda till det? ...

Det var det som hela problemet bestod av just nu: de kunde inte hålla på och ta reda på hur det stod till med Frankrike-England, nej, de kunde bara åka genom Tyskland, naturligtvis! Men: hur skulle det gå till så att initiativet kom *inte från dem*, så att det kom från någon annan?...

Om det var någon som tvekade kunde man alltid övertyga så: era farhågor är bara löjliga! Tror ni verkligen att ryska arbetare någonsin skulle tro att gamla beprövade revolutionärer agerar till den tyska imperialismens fromma? Tror ni att det kommer att sägas att vi ”sålt oss till tyskarna”? Men det har man ju sagt om oss internationalister det förutan, och länge nog, därför att vi inte stöder kriget. Men vi kommer att visa med våra handlingar att vi inte är några tyska agenter. För närvarande är det viktigaste att resa, resa, om så över själva djävulen.

Men vem ska vi få att ta initiativet? Utan det kan vi hamna i den situationen att det uppstår en möjlighet att resa som vi inte kan utnyttja. Vi kan inte åka ensamma, på *eget initiativ*, då får vi det svårt i Ryssland.

Så fortsatte hela dagen, utan att föra några beslut eller lösningar med sig ...

Men bara på den dagen – vad hann de inte ställa till med borta i Ryssland!

Där ute i det vinande mörkret, han lutade sig mot det mörka glaset – där blänkete det, blänkete det till av sneda kulor! Det var sådant som hände i Petersburg just nu. Det ylade ursinnigt i skorstenen, klapprade på taket någonstans, det hade det aldrig gjort förut, det var någonting som kommit loss. Det blåste ordentligt!

Det var som om det var de sista timmarna de försatte, de allra sista timmarna. Han måste skriva till dem, skriva vidare:

– ... Miljukov och Gutjkov är marionetter i händerna på Ententen ... Det är inte arbetarna som ska stödja den nya regeringen, låt den nya regeringen ”stödja” arbetarna ... Hjälp till med att beväpna arbetarna – så kommer friheten inte att kunna besegras i Ryssland! ... Lär folket att *inte tro på ord!* ... Folket kommer inte att vilja utstå svält och får snart veta att det *finns* bröd i Ryssland, och att man kan *beslagta* det ... Det är så vi ska erövra den demokratiska republiken, och sedan också socialismen...

Det gick runt i honom, senorna i armar och ben var uttänjda av sysslolösheten. Om – om han skulle gå ut i ovädret, då komma ut och röra på sig! Han skulle ändå inte kunna somna annars. Det var lika bra att låta vinden ruska om och blåsa igenom honom.

Nere i trappan knäppte han om sig och drog ner den gamla mössan ännu hårdare. (Ordföranden i fackföreningen i Chauv-de-Fonds hade frågat: ”Vad är det där för lots?”)

Vinden grep genast tag i honom, så det blåste, det var en sannskyldig orkan! Men torrt väglag, det var mycket litet snö. Man såg lyktorna, men himlen var mörk. Dång! – en ruta blåste ut i en gatlykta. Tegelpannorna klapprade, man kunde säkert få någon i huvudet.

I den gamla staden var gränderna trånga, trånga, trånga, vart man än gick var det en labyrint. Här kunde man komma vilse som en liten mus, det fanns inga stora öppna ytor som på torgen i Petersburg att komma ut på.

Det var fyrtiotusen godsägare som styrts Ryssland – skulle inte de kunna få tag i samma antal och styra bättre? ...

På Niederhofstrasse, en gata för nattliga promenader, var det nästan inga ute och gick, alla hade gömt sig bakom de ljusa fönstren. Men det var någon som famlade hjälplös i den hårda vinden – en hopklämd, böjd, slapp, plufsig, bekant figur... Grigorij!

Kom han från stationen? Hade han kommit tillbaka?

– Vladimir Iljitj, jag har mycket att berätta, jag beslöt att komma hit.

– Hur är det med Weiss? Var han hos Romberg?

– Ja, i dag. Jag ska genast berätta. Romberg blev glad!

Den ene vaggade hit, den andre dit, de fäktade med armarna mot vinden och höll i mössorna. De traskade tillbaka. Det var besvärligt att tala, men de hade inte tålamod att vänta.

I Bern hade hela dagen emigrantkommittén för återvändande till hemlandet sammanträtt, och Grigorij hade varit med från dem. Nå, hur hade det varit?

Prat, prat, prat, de hade gått igenom alla varianter – genom de allierade och genom Skandinavien. Men Martov hade föreslagit – genom Tyskland!

– Martov??

– Jajamen, genom Tyskland!!

– Martov???

Det gick inte att ropa i blåsten.

– Ja! I utbyte mot tyska krigsfångar i Ryssland!

– Ma-artov???

– Vi skulle försöka få Provisoriska regeringens samtycke . . . Och ordna förhandlingar med schweiziska myndigheter genom Grimm...

Vilken tur! Vilken tur! Lille Julij var det som hade föreslagit det, inte vi! Då ska vi kalla den så också – Martov-planen! Och vi – vi bara ansluter oss.

Nu var första ordet sagt!

DOKUMENT

10 mars (23 mars)

Tyske ambassadören i Bern baron Romberg – till utrikesministeriet. Chiffererat.

Högkonfidentiellt.

Framstående revolutionärer här hyser en önskan att återvända till Ryssland genom Tyskland, då de har betänkligheter mot att åka genom Frankrike p.g.a. undervattensbåtarna.

10 mars (23 mars)

Tyske utrikesministern Zimmerman – till Högkvarteret.

Då det ligger i våra intressen att den radikala revolutionärsflygeln får överhanden i Ryssland, synes det mig lämpligt att vi tillåter deras genomresa.

12 mars (25 mars)

Högkvarteret – till utrikesministeriet.

Inga invändningar mot genomresa för ryska revolutionärer i grupp och med pålitlig eskort.

13 mars (26 mars)

Tyska utrikesministeriet – till ambassadör Romberg. Chiffererat.

Grupptransport med militär eskort. Avresedatum och namnlista måste överlämnas fyra dagar i förväg. Några invändningar från generalstaben mot enskilda personer är inte sannolika.

14 mars (27 mars)

Ambassadören i Bern Romberg till rikskansler Bethmann Hollweg.

Högkonfidentiellt.

Genom ett utförligt samtal med vår ryske kontaktman Weiss har jag fått klarhet i hur vi kan stödja revolutionen i Ryssland ... Vi måste undvika allt som kan utnyttjas av krigshetsarna i Ryssland och Ententens länder. Fredsvännerna i Ryssland kan få överhanden ... Jag svarade, att om Tyskland mer hållit sig till tsardynastin, så var det därför att Tyskland tidigare blott från denna mött förståelse och stöd för sin fredsälskande politik. Om vi nu däremot kan möta sådana goda avsikter hos yttersta vänstern skulle detta också passa oss utmärkt.

Om fredsvillkoren sade han att hans parti inte skulle föra krig för Kurlands skull och att det var införstått med ett avdelande av ett neutralt Polen.

Han förklarade för mig att kadetterna i sin allians med Ententen förfogade över obegränsade medel för propaganda, medan revolutionärerna i detta avseende hade stora svårigheter att brottas med. Weiss har hittills gjort anspråk endast på ytterst små summor, av farhågor att ett disponerande av större summor skulle framkalla misstankar mot honom i hans eget parti. Dessa farhågor skulle emellertid nu bortfalla. Ju större summor vi kunde förse honom med, desto mer aktivt skulle han kunna agera till förmån för fred. Jag skulle på det bestämdaste vilja rekommendera att hr Weiss i varje fall får 30000 francs till sitt förfogande för april månad, som han i första hand vill använda för att möjliggöra en resa till Ryssland för de viktigaste partikamraterna. Jag tror att det i detta avgörande ögonblick vore oförståndigt att försätta honom i begränsade omständigheter och på det viset stöta honom ifrån sig. Kan jag lova honom fortsatta subsidier?

L-3

Från den kvällen den sjätte mars, då stormen kom över Zürich och dånade mot den gamla staden hela natten, och mot gryningen dränkte staden i snö, sedan regn, sedan hagel och så återigen snö, och återigen regn, till kvällen snö, och staden först efter nästa natt vaknade upp i snövit frid – från den kvällen och den dagen ändrades läget på en viktig punkt för Lenin, som hela tiden stegade och klev omkring i sitt trånga rums celliknande utrymme, från matbordet till det halvmörka fönstret, inte utsläppt ur den schweiziska buren, av ovädret inlåst i sitt rum och ur stånd att kontrollera sin lidelse att få ta del i händelserna, den lidelsen var också instängd, i hans bröst – det var inte längre han själv som beslutade, besluten fattade sig själva åt honom: om han nu satt fast här så måste han härifrån ofördröjligen skriva ett handlingsprogram och sända det till bolsjevikerna i Petersburg, skriva och sända, och sända utan att ha hunnit skriva färdigt, det blev i alla fall något som liknade brev, och så fort det var färdigt i det skicket få någon att skynda sig till posten med det, själv begravde han sig i tidningar (som han numera köpte allesammans, nummer för nummer, hela rummet var fullt av dem) och sökte få mening i de små bitar av det som de närsynta västkorrespondenterna kommit åt och kunnat se, och som torftiga borgerliga sinnen sedan valt ut som användbart för sina respektive tidningar – sökte han få ut och begripa i det skarpa ljuset av sina partiinsikter – och utveckla och förklara för de oförstående, de förvirrade, de helt enkelt enfaldiga. ”Försvara den nya ryska republiken”? – bedrägeri, bondfångeri mot arbetarna! Parollen ”och nu ska ni störta er Wilhelm!”? – falsk, alla krafter skulle nu inriktas på att störta den borgerliga regeringen i Ryssland! Den provisoriska regeringen är en regering för återinsättning av monarkin, en agent för det engelska kapitalet! Hellre en brytning med vem som helst från vårt parti än samarbete

med Kerenskij eller Tjcheidze, än den minsta eftergift för dem!

Han blev åter sig själv i detta förklarande och dessa utläggningar och började också genast arbetet på att bygga in saknade avsnitt och planer i organisationen för partiet: som svar på det härliga manifest från bolsjevikernas centralkommitté (det var Kamenev, han var inte dum, det måste vara han!) som spridits i Petersburg redan den tjuugoåttonde februari, men inte nått hit förrän tio dagar senare och i utdrag i en tidning, av en ren slump – som svar skulle man komma med en förklaring och ett förslag, hur man skulle organisera sig (inte som han föreslagit nitton-hundra fem, utan den här gången): en beväpning av folkets massor raktigenom! *en folkmilis* bestående av *hela* befolkningen från sextiofem till femton år (unga pojkar skulle också dras in i det politiska livet) och av båda könen (kvinnorna skulle slitas ifrån det fördummande kökslivet!) och denna milis skulle vara det *viktigaste organet i styrandet av staten!* Precis så: *vapen i händerna på envar* skulle garantera en *absolut ordning*, en rättvis fördelning av livsmedlen och sedan snabbt också fred och socialism!

Och från tisdagen den sjunde till söndagen den tolfte skrev han med rasande fart fyra sådana ”brev från fjärran”, som genast lämnades in till posten som *express* (när det väl är skrivet – då bränner det ännu mer, får inte försenas, inte hållas kvar) – till vem? – till Hanecki, den kloke förträfflige effektive Kuba, som kunde skicka det vidare, få iväg det dit, till Petersburg! (Och han sände själv genast kopior till Inessa, som skickade dem vidare till Usijevitj, som skickade dem vidare till Karpinskijs, som skickade det tillbaka, allesammans som expressbrev, det var ytterst viktigt att de så fort som möjligt var införstådda med taktiken och kunde samordna.) Nästan hela tiden var det någon som trampade fel – iväg till posten, och dessutom gick han och sökte i kiosker och lärum efter tidningar han inte läst, och analyserade på nytt, gissade och förmodade – för att kasta fram nya programpunkter, som en stråle ljus! Sedan var det Lunatjarskij, han krumbuktade sig och ville inte ta ställning mot Tjcheidze – visa honom kylighet i förebyggande syfte. Så var det Gorkij, den svagsinte karln, som la sig i politiken: en hälsning till Provisoriska regeringen och allehanda fabler om ”en hedersam fred”, ett hyper-skadligt inlägg, han måste smällas över fingrarna! (Om han nu inte kunde iaktta partilinjen fick han vara så god och inte lägga näsan i blöt, han kunde hålla sig till sina vittra skriverier.) Och sedan var det obehagligheter med Tjernomazov i Petersburg, räckte det inte med Malinovskij? Nu ville de dränka partiet i dynga. Så var det Kollontaj som var på väg till Ryssland, lyckliga människa! Men när de ändå satt fast här, om de kunde få femhundra sidor av ”Agrarprogrammet” renskrivna på maskin, vem kunde ta det arbetet? Vidare: om de skulle skriva flygblad till de ryska krigs- fångarna, de var två miljoner: deklarerar högt och tydligt att ni återvänder till Ryssland som revolutionens armé, inte tsarens (man skulle mycket väl kunna utnyttja dem också mot honom): så ska vi skynda oss iväg och skicka pengar och bröd från Ryssland till er ... Vidare: om han ändå skulle ta och vid avresan skriva ett avskedsbrev till det schweiziska proletariatet, än en gång brännmärka chauvinisterna, än en gång visa dem på den rätta vägen (fast det var förstås riskfyllt, det kunde komma i vägen för avresan. Men så här skulle han göra: skriva det, lämna kvar det här, och när han väl var framme i Ryssland med ett telegram bringa det att detonera, låta dem publicera det.) Samtidigt ...

... samtidigt var det verkligt illa med Inessa. Hon var sårad. Uppretad. Hon satt där i Clarens (eller också var hon kanske inte kvar där? det kom inga brev längre, hon var kanske inte kvar). Hon var uppretad, men som alltid hos kvinnor så förvandlades det till något annat, på ett sidospår: det skulle vara frågan om ”teoretiska meningsskiljaktigheter”, hon gjorde invändningar och hittade på, det gällde punkter som ett barn kunde förstå. Hon skulle ha varit outhärlig just nu, vid hans sida! Som om det här skulle vara rätt tid för fruntimmer att gå

omkring och vara sura! Det fanns ingen till hands som kunde samla in och systematisera alla telegram från Ryssland, han var säker på att det fanns extremt viktiga saker som han inte hittade! Men hon inte bara vägrade att undersöka den engelska resvägen hem, hon ville inte ens komma ner till Zürich över en enda fattig dag! År nitton-hundrafjorton hade hon åkt för hans skull ända från Adriatiska havet till Bryssel, och lämnat barnen kvar, men nu, utan barn och från Clarens – hade hon inte kommit en enda gång för en dag.

Och det gick inte att få klarhet i om hon över huvud taget tänkte åka med dem ...

Men allt detta var ändå bara virvlar på ytan, till och med problemet Inessa – de viktigaste händelserna gled ljudlöst, som stora breda mörka fiskar, där nere vid botten.

Hanecki svarade kort: *det kommer!* Men det var rena plågan att behöva vänta. Det hade gått så många dagar att passet mycket väl kunde vara färdigt i Berlin och avsänt hit – men det kom inget.

Och den allsmäktige Parvus teg.

Han kunde dock ha skäl att känna sig sårad. Men det var inte uteslutet att han prövade Lenins nerver och förstärkte sin position med att vänta ut honom.

Men de kunde gömma sig för varandra, någonstans, händelserna förenade dem.

Om man betalt honom miljoner för ett spökes skull – så fanns det nu något att betala för.

Och – det skulle finnas någonstans där man kunde ta emot. Nu behövdes de också, det hade de inte då.

Under tiden hängde man fast sig vid *legaliteten* i de stojiga ”Hemresekommittéerna”, trots att där fanns en övervikt för zimmerwaldarna. Man väntade på tillstånd från den fala gutjkov-regeringen, som redan sänt 180 000 francs från enskilda insamlingar – till älskade landsmäns hemresa, dock endast genom allierade länder, givetvis, (så att tyska ubåtar kunde sänka båtarna med de pappskallarna) – och kring dessa pengar inleddes intriger, man kunde tänkas lura bolsjevikerna och sammanträdena urartade nära nog till slagsmål.

Lenin gick naturligtvis inte på dessa sammanträden, men han fick det utförligt berättat för sig. Och ju hetsigare dessa gräl blev – och stämningen bland exilryssarna i Schweiz var bara en återspeglning av vad som var på gång i Ryssland – desto klarare förstod Lenin att han haft för bråttom och rusat iväg: han kunde inte skaffa sig något eget pass, det var omöjligt att åka ensam.

Och den tionde, jämnt en vecka efter fotografiet, skickade han ett kontramanderande telegram till Hanecki: ”Officiell resa för enskilda personer ej möjlig.”

Det var det, nu hade de tackat nej.

I gengäld fortsatte Tsivin-Weiss med sina ihärdiga besök hos Romberg. Denne försäkrade att en extra skyndsam korrespondens var på gång med Berlin, till och med via kurirer. Och gradvis – ur mörker, ur framtid, ur det aldrig skedda – växte konturerna av en stor plan fram – som ett väldigt lokomotiv ur dimman – men hjulen på det vred sig ännu bara långsamt, långsamt, om det inte var så att det fortfarande stod stilla.

Men efter det följde – en järnvägsvagn.

Det var inte så dumt. Tvärtom, godtagbart.

Men tills vidare, för de där pratmakarna, för Hemresekommittén, hoppas jag? ... att dessa

möjligheter inte står till buds?...

Nej, nej. Nej-nej. Det var något officiellt, detta något konfidentiellt.

Då så, då så. På det viset skulle de så sakteliga, bara några få, och med gemensamma krafter kunna få till något, det skulle de, något skulle de komma på. Det hela tog fastare form. (Men så det drog ut! Det liknade inte alls tyskarna! Och de om några borde sitta som på nålar, nu när Provisoriska regeringen deklarerat att den tänkte fortsätta kriget.)

De började ställa samman en lista på vilka som skulle åka. De frågade ut de sina runt hela Schweiz, men i hemlighet, det var ytterst viktigt, inga främmande fick dras ut. Samtidigt (också mycket viktigt!) sa de högt motsatsen till alla: England släpper inte igenom oss, och genom Tyskland blir det heller ingenting. Högljutt kommenterades diverse mer eller mindre komiska försök: Valja Safarova hade varit på engelska konsulatet och bönat, någon hade sänt en telegrafisk protest till Miljukov, medan Sarra Ravitj fått för sig att hon skulle ingå ett skenäktenskap med en schweizisk medborgare – och på så sätt få rätt till direkt genomresa. Lenin skrattade och rådde henne att ta ”en lämplig gubbe” – den gamle Axelrod, vid det här laget inte duglig till någon annan insats för revolutionen.

På ena hållet drog tyskarna ut på tiden, på andra hållet var de alldeles för flinka och snabba, rättare sagt – den ena apparaten arbetade oavhängigt av den andra. Den fjortonde mars på kvällen hade Lenin kommit hem från Folkets hus, där han i två och en halv timme hållit föredrag om den ryska revolutionens utveckling – att den sanna, andra revolutionen ännu låg framför dem, och att det fanns en bra form för den – en deputerad-sovjet och att man redan nu måste förbereda ett uppror mot borgerligheten – bourgeoisin – han hade blivit upplivad av att hålla föredraget, som var en välgörande omväxling till dessa utmattande och utsiktslösa resplaner, och återvände därför med välbehag hem till fots, gick upp till sig – och spärrade upp ögonen: där satt, liten, mager, grålockig, med en näsduk som stack upp ur bröstfickan, leende som om han väntade sig ett angenämt möte, alltför noga med sin värdighet för att vara annat än sen att resa sig och skaka hand –

Sklarz!!!

Utan vare sig förebråelser eller lovprisningar, utan vare sig något ”illa” eller ”bra” gick Lenin fram till Sklarz med en genomträngande sned blick (sådana ögonkast skrämde alltid) – Sklarz som reste på sig, vid det här laget utan självsäkerhet. Lenin skakade hans hand som om han ville slita loss den:

– Jaha? Vad har ni med?

Utan några reseintryck, utan inledande ord, utan sentimentalitet: vad har ni med?

Köpmannen Sklarz, som börjat komma in i den stortyska storpolitiken och som togs emot med respekt av framstående generaler och på ministerier, han kom av sig, trots det generösa innehållet i sitt budskap – han kom alldeles av sig inför denna vassa blick ur små ögonspringor, inför dessa hårda vinklar på ögonbryn och mustascher, han kände det som om han fått en fotboll rakt i ansiktet, kom av sig, tappade leendet och övergav helt tankarna på det förberedda och eleganta lilla tal med inledning som han tänkt hålla, till och med med inlagda små skämt – och redogjorde i stället genast för det viktigaste och la fram det på bordet.

Och satte sig inte.

Lenin satte sig heller inte.

Zinovjev däremot satt och snörvlade.

Detta hade han med sig. Sklarz kom denna gång inte från Parvus, trots att det var Flodhästhuvudet som börjat alltsammans (på egen hand, redan innan Lenins begäran anlant, den kom senare, han hade satt igång vid första underrättelse om revolutionen i Petersburg, med den övertygelsen att han inte hade sämre reda på sig än Lenin om vad som måste göras) nej, Sklarz kom från generalstaben med alla erforderliga fullmakter för en resa genom Tyskland och med erbjudanden om all nödvändig hjälp till utreseformaliteter från den lokale tyske konsuln i Zürich och, om nödvändigt, också från ambassadören i Bern – Sklarz hade vidare med sig färdiga papper – och här låg de, märkliga mirakel, ehuru mirakel inte förekommer – de låg på den urblekta vaxduken i den gula cirkeln från fotogenlampan.

Varsågod. För herr Uljanov. För fru Uljanov. Allt i sin ordning.

För Zinovjev då?

Varsågod. Och fru Lilina. Allt i sin ordning.

Jaha, men ... Jo ...?

Och ett till, nummer fem, varsågod: fru Armand.

Allt visste han i minsta detalj, allt förutsåg han, den genialiske Parvus!

Inessa med ..

Det var klart! Alla problem lösta! De behövde inte vänta en timma till, inte lirka och manövrera, inte hetsa upp sig, inte skicka bud, inte vänta på underrättelser, inte vara beroende av någon – samla ihop sakerna – en revolutionär har förresten inga – och åk, om så i morgon bitti! om så i morgon kväll! Tolv dagar tidigare hade tsaren abdikerat – om tre dagar skulle de vara i Petersburg – de kunde styra hela den ryska revolutionen vart de ville! Kunde det gå fortare under ett världskrig? Än så länge skulle ingen ha hunnit fördärva någonting – och han kunde komma loss som den förste upp på den tribun som Petersburg var, till och med komma före de landsförvista från Sibirien – och vända deputerade-sovjeten från den lumpna Gutjkov-regeringen, och skapa en allmän folkmilis från femton till sextiofem år av båda könen, ja vad som helst!

Där låg papperen framför honom. Med tyska gotiska krumelurer, tyska örnstämplor och Lenins fotografi som kommit till pass och satt där fastklistrat, som återvänt dit där det börjat – i ljuset från fotogenlampan låg de där, värdefulla dokument på en billig vaxduk som på sina ställen slitits ner till väven.

När sådana dokument ska upprättas måste själve kanslern säga ”ja”.

Parvus betalade sin skuld, den att han en gång i tiden gått för långt.

Hösäcken Zinovjev log lyckligt och sträckte ut en hand mot papperen.

Lenin rusade fram som till anfall – Zinovjev stelnade till.

Ve och fasa, han hade redan insett det: att stoppa handen så rakt in i revolutionens låga, det var detsamma som att bränna sig.

Lenin vred sina händer nervöst, vred sina händer som han så när hade svett, över papperen, men drog dem snabbt tillbaka och knäppte dem på ryggen.

En sådan uppgörelse skulle han inte kunna dölja efteråt. Det skulle bli omöjligt att ge det en anständig förklaring. Det skulle nystas upp ända fram till Parvus – och inte kunna skylas över med hans ärorika revolutionära förflutna – Lenin skulle själv hamna i samma fördömsens

dy, och revolutionens roder skulle slitas ur hans händer.

Ja, just det: var det inte därför som Parvus gjorde sig så stort besvär, just för att svärta ner Lenin tillsammans med sig själv? La snaran över honom, i form av en sådan individuell familjeres, varpå han skulle kunna dra åt den och ha honom i sitt grepp? och diktera villkoren sedan, för hur revolutionen skulle skötas?

Men – Lenin genomskådade fällan i tid!

– Ni har ju själv beställt dem, herr Uljanov!

Det finns ingen värre förolämpning för en köpman än när man säger om en bra vara: den duger inte.

– Ja. Men det var ett misstag. Omständigheterna har rättat det, sa Lenin dystert, fortfarande utan att sätta sig, spänd som en bågsträng men inte utåt, inte i talet, bara inuti, i tankar som dikterade: – Det måste vara en stor grupp. Fyrtio man. En vagn. En isolerad, exterritoriell järnvägsvagn.

Han lyfte blicken och såg mer och mer uppmärksamt på Sklarz – och nu med värme, rent av med munterhet. (Han hade kommit ihåg det: den här människan kan ju på ett dygn vara hos den tyska regeringen! Det är ju storslaget att han kommit hit. Tack, Parvus! Vi måste ändå ändra något på det hela, en annan variant, nå – bara några dagar.)

När Sklarz kände att Lenin var vänligare inställd till honom igen så slappnade han av, och log: inte ens i de högsta kretsarna var han van vid ett sådant bemötande, han hade inte på något sätt gjort sig förtjänt av det.

– Israel Lazarevitj bad att ni skulle skynda, påminde han. – Annars finns risken att den här *regeringen med folkligt förtroende* sluter fred.

Det gör den inte, inte under några omständigheter, sa Lenin muntert, hans ögonspringor spelade.

Han bad Sklarz ta plats och satte sig själv på andra sidan bordet – lät den andre förstå, inte bara med ord, utan med bägge ögonen, hypnotiskt, så att han skulle komma ihåg att göra precis så:

– Åk dit och förhandla direkt. Andra linjer fungerar ytterst långsamt. Låt dem förstå klart och tydligt att vi inte kan kompromettera oss – och att de inte får försätta oss i en sådan situation. De får inte sätta upp några förbehåll – att den eller den inte får åka, eller bara de som inte är vapenföra, och så vidare.

(Lenin själv råkade vara vapenför. Men han hade som äldste sonen i familjen aldrig inkallats – avrättningen av hans bror hade givit honom det privilegiet.)

– Eller om inställningen till kriget. De får inte genomföra några kontroller av pass eller person. Vi måste åka in och ut i samma skick, samma uppsättning, som ett okrossat ägg, förstår ni? Och – inte ett ord i pressen.

Alltsammans skulle ske plötsligt. Vagnen skulle släppas igenom som en projektil. Allmänheten skulle inte få tid att bli underrättad eller diskutera.

– Javisst! erinrade sig Sklarz, han måste komma ihåg det allra angenämaste. – Den tyska regeringen tar alla kostnader för resan på sig.

– Fattades bara det också! Lenins ögon flammade upp, i skilda nyanser. – Den resan skulle se

ytterst märklig ut. Hur dumma är dom egentligen där borta, era vänner? Vi ska absolut betala själva för resan! – Han blev åter försonlig.

– Men enligt priserna för tredje klass.

Och han tillade därutöver:

– Här kommer ni hem till mig – och har inte förstånd att klä er måttfullt. Kamrater kan ha lagt märke till er. Av den anledningen måste ni stanna kvar här i morgon, sitt kvar på hotellet, och se till att Dora kommer över till mig. Naturligtvis inte med några papper, hon får någonting att jollra om, så får jag avslå det. Först därefter kan ni åka. Men så fort vi får regeringens samtycke – se till att vi får veta det omedelbart.

När Sklarz hade fått allt klart för sig och samlat ihop papperen skakade han hand mycket respektfullt, tacksamt, och gick.

– Hur bara kan man sätta upp villkor för dem? frågade den molluskliknande Zinovjev förbryllat och skakade på sina klena axlar.

Lenin plirade vasst:

– Vad kan de annat göra? De har större intresse än vi av det.

– Vi måste väl hålla tyst om Sklarz' besök?

– Nej, vi måste berätta det för Platten. Det blir värre om han får reda på det själv. Platten och Münzenberg får vi inte på några villkor förlora.

Dessutom, för säkerhets skull, ett omedelbart brev till Hanecki (han kanske visar det för någon också):

”Jag kan naturligtvis inte använda mig av tjänster från folk som har någon som helst anknytning till utgivaren av ”Klockan” ...”

Till och med en rad om att:

”... Er plan på en resa över England ...”

Ju fler villospår och skeningångar, desto säkrare lya.

Nu hade de *vagnen* som Romberg föreslagit. En vagn. Nu gällde det att använda det uttrycket, hjälpa vagnen att kläckas som en kyckling, kläckas ut i det allmänna medvetandet. Säga, skriva och sprida fraser som:

– Kanske den *schweiziska* regeringen kan få en vagn?...

– Ni tror inte att den *engelska* regeringen kan släppa igenom en vagn?

– Vad då?

– Jo ... från hamn till hamn. Varför skulle inte England kunna släppa igenom en *plomberad* vagn? Säg, till exempel med kamrat Platten och något godtyckligt antal personer, oavsett deras åsikter om krig och fred?

– Men hur då: England är ju en ö, och så en järnvägsvagn?

– Jo ... vidare med en neutral båt. Med rätt att underrätta alla, alla länder om dess avgång. (Så att inte någon tysk undervattensbåt i ren enfald dränkte de sina.)

Alla talade om att resa, och talade mycket. Flera exilkommittéer och alla partiriktningar bad

Grimm att inleda förhandlingar med tyske ambassadören. (Som Martov hade föreslagit – man skulle befria en krigsfånge för varje exilryss.) Det var alldeles utmärkt, Martovs plan fungerade!

Och Grimm – han åtog sig det! (Ännu bättre.) Men han var inte bara ledare för Zimmerwald, han var också medlem av det schweiziska parlamentet, och det vore oförståndigt att ta ett sådant steg utan att ha regeringen på sin sida, och till exempel informera utrikesministern Hoffman. (Om nu Grimm åtagit sig det så hade där förekommit konsultationer, det kunde man räkna med. Men varför skulle Schweiz ha någonting emot det? Det vore bra för Schweiz också att bli av med detta bråkiga följ. Schweiz hade själv problem med krig vid alla sina gränser.) Grimm gjorde otaliga besök hos Romberg, han förde absolut hemligstämplade förhandlingar, så att det inte skulle läcka ut i pressen, för att inte kompromettera den schweiziska neutraliteten – men de viktigaste representanterna för varje parti (Natanson, Martov, Zinovjev) fick veta en del. Lenin – var underrättad.

Snigeln var på väg – en vacker dag skulle den komma fram. Den kunde gärna få hållas.

Men Romberg svarade ”ja” till alla. Grimm tyckte att han klarat av alltsammans med lätthet: bara ja och ja. Allt som kamraterna nu behövde göra var att vända sig till sin Provisoriska regering för att få tillstånd.

Tackar ödmjukast! Att man bara glömt ta av sig mössan inför honom också. Och sedan var det förstås bara att resten av livet stå och bocka sig till marken inför Kerenskij alias Louis Blanc?

Alla dessa viktiga dagar saknade han skälmen Radek svårt, han ringde till sanatoriet i Davos och försökte få honom att komma, men Radek vilade ut och inte ens till den ryska revolutionen var han beredd att rusa åstad med ens. När han väl kommit iväg satte han sig emellertid genast in i situationen och funderade redan på resan ut ytterligare en åtgärd för avledningssonderingar: i Bern kunde man göra något, genom en tysk korrespondent.

För all del, där hade Romberg också svarat, som till alla andra, att varsågod, javisst, vi släpper igenom alla som vill.

Men, men – den tyska gränsen slogs inte upp på vid gavel, och alla *de som ville* önskade bara få reda på den tyska inställningen, jämföra och så fråga Provisoriska regeringen om lov (de skickade flera telegram till Kerenskij), och blev bara ännu mer obeslutsamma.

Alla var överens – och ingenting kom igång. De traditions-tyngda diplomatiska vägarna var osmidiga.

Det skulle inte börja förrän de mörka stora fiskarna där nere alldeles vid botten hade kursen klar.

Inte förrän Sklarz rapporterat i Berlin om Lenins motförslag.

Och det tyska högkvarteret slutgiltigt svarat ja.

Och inte utrikesministeriet började konstra: det var redan så mycket offentligt tal om denna hemresa, furst Lvov hade redan öppet sagt till det schweiziska sändebudet, att det inte var önskvärt med någon snabb avfärd för exilryssarna i Schweiz. Nu gällde det alltså att skynda på! – vems fel var det egentligen att det drog ut på tiden? den här chansen skulle inte komma igen för Tyskland!

Och lördagen den artonde mars fick ambassadören Romberg i Bern till slut meddelande om

att han så fort som möjligt skulle meddela Lenin att dennes förslag om exterritorialitet godtagits och att det inte skulle bli någon kontroll av personer eller några inskränkningar i villkoren.

På lördagen – och ”så fort som möjligt”! Det innebar att han inte fick vänta över söndagen som en annan lätting. Den tyske ambassadören beslöt sig för att bryta mot alla försiktighetsregler och tog den sista utvägen i bruk, han började ringa runt och fick i Folkets hus till slut tag i den tyske socialisten Paul Levi och förklarade för denne att han måste ha tag i Lenin omedelbart för att meddela att ...

Än en gång kallades Uljanov till grannen på Spiegelgasse – för att ta ett samtal på deras telefon och han gick över, upprörd, i tro att det var Inessa.

Men det var svaret!!!

Nu äntligen var vägen öppen! Nu kunde han bestämma avfärden om så i övermorgon för en grupp på fyrtio man, det var precis nog med tid för att de skulle hinna packa, lämna tillbaka böcker, få sina affärer i ordning, komma samman från Genève, Clarens, Bern och Luzern, köpa mat till resan – de kunde åka redan på tisdag och nästa lördag – en lördag senare än med Sklarz – kunde han gripa in i den ryska revolutionen!

Men Lenin tvingade sig själv att inte rusa iväg till någon och berätta om det, han måste tänka först. Tänka, tänka; tänka i flykten. Det kände Lenin redan när han återvände i den mörka, instängda trånga trappan och sedan i den mörka dagern i den cell som var hans rum (det välldes åter ner snö igen, ända sedan morgonen, när det inte var snöblandat regn), och han gick med händerna om västslaget, så att de inte skulle kasta sig till handling i förtid, han kände sig lugnare av den gamla smutsiga kavajen som var tung som en ytterrock.

Den som är fast och beslutsam tappar inte huvudet i nederlagets stund eller av förtvivlan. Men att tappa huvudet i framgångens ögonblick – det är lätt, och den största risken av dem alla för en politiker.

Nu stod allt öppet – men det gick inte att utnyttja det med detsamma nu heller: hur skulle man sedan förklara det, vem hade ordnat det och hur, att man plötsligt ordnat en järnvägsvagn bara åt de ledande bolsjevikerna – och att de åkte?

Han måste fortfarande göra några avledande manövrer för att slå dunster i ögonen på folk.

Han skulle behöva få komma ut och röra på sig, det var för trångt härinne och han kunde inte gärna gå ut i detta väder (han hade för länge sedan övergivit sina bibliotek) – i stället fick han rusa runt i spiraler, i rasande virvlande spiraler som skruvade sig in i hans hjärna.

Vägen stod öppen – ja, men – vart? För att kvarhållas vid finska gränsen? Eller till ett fängelse som fånge hos Provisoriska regeringen? Det var inte svårt att föreställa sig hur chauvinismen rasade där just nu! Enligt gängse småborgerliga föreställningar var ju det här ett fall av så kallat ”fosterlandsförräderi”. Till och med här i Schweiz skulle mensjeviker, socialist-revolutionärer och hela det ryggradslösa exilslöddret börja skrika i högan sky om förräderi.

Nej!

Nej.

Nej det ändå vore omständigheterna som höll tillbaka, det var något helt annat att hålla tillbaka sig själv när man redan var fri, att slita och vilja iväg – men ändå vara tvungen att hålla sig tillbaka, tvi vad det var svårt!

Nu måste han göra det ... och det .. .

Allt som glidit som tunga mörka fiskar vid botten måste nu föras över vattenytan som en vit båt med satta segel.

Var förhandlingarna avslutade? – det var nu man skulle inleda förhandlingar! Som om det var en inledning från allra första början!

Det fanns ingen som var mer godtagbar och respektabel för det än den godtrogne, rättframme Platten.

Att en grupp skulle förberedas var helt självklart. Han hade redan en lista.

(Inessa! Tänker du verkligen inte åka nu heller? Det är monstruöst! Ska du inte resa med oss? Till Ryssland! till den stora högtiden den vi väntat så länge på! Ska du bli kvar i det här möjliga hålet? ...)

Fyrtio man – då kan folk inte komma med anklagelser om förräderi längre. Utslaget på fyrtio man skulle fläcken flyta ut och försvinna. Han kunde naturligtvis kunna ta med både maximalister och diverse andra galenpannor, då skulle det bli ännu oskyldigare. Men ... Det var bäst att inte ta några utomstående med sig, onödiga vittnen på resan, onödiga vittnen till varje mått och steg, vem vet vad som skulle inträffa. Och vad skulle han ha den här framgången till om han dessutom med egna ansträngningar, i sin egen järnvägsvagn fraktade fiender, bara för att få slåss mot dem i Petersburg? Nej! Intill sista stund skulle allt ske i hemlighet, både dag och stund för avresan skulle hållas i största hemlighet.

Däremot skulle förhandlingarna försiggå öppet.

Utan färdiga överenskommelser i fickan kunde han inte inleda sådana förhandlingar: om de plötsligt skulle gå på sned, vilken skam och nesa! Men med överenskommelser från alla i fickan – då kunde han ta itu med förhandlingarna.

Men vilken hög grad av organisation det krävdes i varje proletär angelägenhet, vid varje steg för den proletära saken – så också vid denna resa. Ett hårt band. Så att inte någon svinpälss plötsligt avvek. Så att alla var tillsammans om det – och ingen kunde smita undan, eller säga: jag var inte med! Jag hade inte minsta misstanke vad det egentligen handlade om!

Därför såg han till att få namnunderskrift av var och en. Som en ed, en förpliktelse. Som när rövare kysser kniven. För att ingen skulle bryta sig loss ur kretsen efteråt och skynda iväg att avslöja. Det var ett allvarligt ansvar, och alla fyrtio måste dela det.

(Tänkte verkligen Inessa inte åka? ...) Och nu satt han och författade en sådan förbindelse. Han hade redan gjort ett utkast, på en pall invid fönstret, mot knäna, i halvdagern från snöstormen, med sin lutande snabba handstil, som om han jagade tankarna över papperet; han skrev med större bokstäver än vanligt dessa dagar, så upprörd var han – han hade kastat ner några punkter som kunde komma till användning här: jag bekräftar ... att jag fått de villkor som den tyska ambassaden föreslagit för kamrat Platten redogjorda för mig ... och jag har accepterat dem med fullt politiskt ansvar inför eventuella konsekvenser ...

Plötsligt hördes från korridoren Radeks skarpa, behagliga, spefulla röst. Jaså, hade han kommit?! Någon bättre medhjälpare och mer välkommen gäst kunde Lenin inte ha beställt! God dag, käre Karl, häng av er, åh så mycket snö ni har på kragen. Kan ni *föreställa er* vilken nyhet vi har?!?

Ett kort utrop, glittrande tänder, som inte gick att dölja bakom överläppen, krullig och med en

gloria av polisonger runt ansiktet – det var Karl Radek, full av skratt och upptåg!

Seså, seså, låt oss sätta ihop det här tillsammans. Vi måste göra i ordning lika hårda villkor också för Romberg.

– Ni – villkor för dem?

– Ja. Hur så?

– Så underbart!

Det var en idé helt i Radeks smak. Han kom både med råd och med skämt, han hade både idéer och planer hur man skulle vara mest förutseende.

Dock fick han inte röka i detta rum, och sög i stället på sin tomma pipa. Hm ... Joo ..

– Vladimir Iljitj! Hur ska det bli med mig då? Kan ni verkligen tänka er att inte ta med mig?

– Varför skulle jag inte det?

– Jo, om vi skriver ”ryssar i exil”, jag är ju österrikisk undersåte?

Ja jäklar i det, han var ju österrikisk undersåte! Jäklar också! De var vana att betrakta honom som en av sina egna, det var bara till det yttre som han räknades till det polska partiet. Men hur skulle de kunna låta bli att ta med Radek? Låta bli att ta med honom!

Radek hade redan en utväg klar: om Platten och Romberg kom överens om ett skriftligt avtal (och skulle det inte bli skriftligen så vore det ännu lättare att röra till begreppen muntligen) – så skulle man lämna ut ordet ”ryska” och skriva ”exilpolitiker”, några andra var det ju inte tal om. Tyskarna skulle inte komma på det, de skulle skriva under.

I detta hyperviktiga ögonblick och i så ytterst viktiga angelägenheter kan man inte tillåta sig någon chansning, tyska högkvarteret var inte en sådan motspelare som man skojade med. Men för Radeks skull – den oersättningsbara, den totalt ojämfrörlige, den outsinliga källan till påhitt, den skarpsinte, giftige, oförsämde Radek – för hans skull kunde de kanske försöka?

Men går Platten med på att föra sådana förhandlingar? Och på att resa?

– Det finns ingen annan. Så han får vackert gå med på det.

– Men om Münzenberg gjorde det? Det vore pålitligare.

– Willi? Jamen han betraktas ju som tysk desertör. Hur skulle han klara av umgänget med ambassadören? Eller resan genom Tyskland?...

– Men i alla fall ... – sa Radek och knackade med pipskafvet mellan tänderna – i alla fall så är Platten sekreterare i partiet, hur ska han kunna ge sig ut på någon konstig resa med exilryssar? Han kommer att börja oroa sig för att skada sitt älskade Schweiz?...

– Vad då ”skada Schweiz”? Det är bara bra för Schweiz.

Nej, på den punkten hade Lenin inga tvivel. Platten gjorde undanflykter inför Grimm, jodå, och tog tillbaka, men i det väsentliga skulle han vara med på det, bara han fick upp ögonen för argumenten. Han var arbetare, det var proletärt blod som rann i hans ådror. Om förhandlingarna med Parvus visste han däremot ingenting och skulle aldrig något få veta.

Men Radek däremot, antingen man berättade om Parvus eller inte för honom – han begrep ändå alltsammans själv. Radek var i själva verket otillständigt svag för Parvus: på krogarna i Bern där han borde ha gjort sin internationalistiska plikt och smutskastat honom, för hans

vansinniga kliv över till chauvinisterna, för hans rikedom och skumma affärer, för hans ohederlighet och fruntimmersaffärer – ingalunda, han hade suttit med öppen mun och fradga i mungiporna, och man såg vad han tänkte: så ska det gå till! om ändå jag kunde så! ...

– Jag har redan sagt till honom att Sklarz är en tjugofemöres-gosse från tyska regeringen, som jag har kört på dörren! Om Grimm ska jag säga: det är något misstänkt med honom, han försöker bromsa avresan, det är några affärer till sin egen fördel som han är ute i. Men vi kan inte vänta mer, revolutionen kallar!

Vi tar och vänder oss som sanna proletärer, öppet och utan några som helst hemligheter, till den tyska ambassaden! Den accepterar! – Lenin var säker på sin sak.

Var det så man skulle instruera honom att tala med Romberg? Det var ju ett helt nytt innehåll. Man skulle säga att sakerna tagit en allvarlig vändning för *fredens sak* i Ryssland. Att man måste slita Ryssland ur de engelsk-franska krigshetsarnas grepp. Vi kommer självfallet att som motprestation göra alla ansträngningar för att få de tyska krigsfångarna släppta (försök att sätta fast oss sedan! ...) Men vi måste ha garantier mot kompromettering och vara säkra på att det inte blir några trakasserier på resan .. Vi är beredda att resa i låsta, till och med förseglade kupéer. Men vi måste vara säkra på att vagnen inte stoppas ...

Lenin hade lagt under sig rummets yta och rasade fram längs diagonalen – tre steg, tre steg, tre – ena armen på ryggen, han gestikulerade med den andra, allt under det att Radek skrev ner och höll fast papperet med sin tomma pipa.

I Radeks sällskap kom de goda uppslagen tätt: det vore en bra idé att samla ihop några rättfärdigande underskrifter från västeuropeiska socialister ... Socialister, ja, men några andra personer med oklanderligt rykte också ... Var stod sådana att finna? ...

– Nå, säg, Romain Rolland till exempel?

Ett utmärkt förslag, lysande!

I så fall var det hög tid att kasta ut krokarna. Vem skulle kunna hjälpa till att få Rolland på kroken?

Med Radeks ankomst lättade de brännande virvlarna som inte fick plats inne i huvudet: det fanns någonstans för tankarna att ta vägen, man kunde säga dem och få ett svar. Jo ... Om vi inleder demonstrativa nya förhandlingar genom Platten, då måste vi ju lika demonstrativt bryta med Grimm?

Just det – bryta med pukor och trumpeter!

– Så kan vi vältra över hela skuldbördan på honom!

– Bred på så han får igen för gammal ost, den knölen! Så han minns hur han uppsköt den schweiziska kongressen!

I det syftet måste de: för det första publicera alla förtroliga uppgifter om hans dolda förhandlingar!

Det-t-ta tar alltid skruv ordentligt: en plötslig publicering av förtroligt material. Sánt tar folk på sängen.

Det innebar att de måste förbereda en sådan publicering här och nu, omedelbart!

– ... med de nödvändiga betoningarna!

– ... så publicerar vi det i morgon!

I Radeks sällskap förvandlades alltid till och med det mest pressande arbete till en munter lek! Om det var något som han tyckte särskilt mycket om Radek för så var det hans förmåga att gå upp i arbetet!

Nu satt de och skrev. Radek skrev under det han plockade med pipan mellan tänderna, det fanns ingen tid att gå ut och röka, ibland skrattade han och hoppade till och med litet på stolen av förtjusning över sina formuleringar – medan Lenin satt bredvid och kom med råd.

Radek var den ende som Lenin kunde sitta bredvid och fullständigt anförtro pennan åt, för att själv bara skratta åt det han hörde. Någon bättre skribent än Radek hade det aldrig funnits i hela bolsjevikpartiet. Bogdanov, Lunatjarskij och Bucharin – alla var de svagare pennor.

– Här gäller det att vi får ut mera av det: att det är just Schweiz som fört dessa förhandlingar och som nu bryskt knuffar ut oss. Inte alls vi!

Å, så klok, så insiktsfull, vilken pärla han var!

– Vi publicerar det i morgon – hos Nobs, eller ...

– I morgon är det söndag. Men jag har det! – det flög gnistor, mängder av små gnistor ut från Radeks glasögon. – I morgon är det söndag, därför ska vi skicka det just nu, på fläcken – ett telegram till Grimm! Nu på lördagskvällen, med det samma! – Radek skrattade och småhoppade litet där han satt, som om det stack från stolen.

Lenin hoppade också litet på sin stol av välbehag.

De talade, talade i mun på varandra och gjorde ändringar medan Radek skrev ner:

... Vårt parti har beslutat ... att utan förbehåll acceptera förslaget om en resa genom Tyskland ... och att omedelbart arrangera denna resa ... Vi kan *absolut* inte svara ... för en ytterligare försening ... Vi protesterar beslutsamt ... och reser ensamma! ...

– Just så-å! – sa Radek och kliade sig bakom örat – vi ska rulla in honom i bladchoklad:

Vi *ber enträget* att en överenskommelse omedelbart kommer till stånd ...

– Få till stånd, i morgon, en söndag i Schweiz! ... Och dessutom är det enligt den västliga kalendern första april i morgon!

– Första april?! – Lenin hade inte skrattat så på länge, all spänning från de senaste veckorna brast ut från hans bröst i kraftiga, hårda, befriande stötar. – Nu ska dom få en glad present, det centralistiska slöddret!

Få till stånd en överenskommelse ... och, *om möjligt*, också i morgon ...

– När hela Schweiz sover som en stock!

... Meddela oss beslutet! ... Med tacksamhet ...

Det var som vid schackbrädet, när man redan har gjort sitt uttänkta drag ser man ännu bättre hur bra det är och vilka möjligheter det erbjuder, än vad man gjorde dessförinnan. Men detta skämt – med den första april och en uppgift på söndagen åt kamrat Grimm – det var det Radek den glade som hade kommit på!

– Men om han inte kan åstadkomma det på söndagen – så är vi fria att handla själva på måndagen!

– Nå, på tisdagen ...

Men vänta! nu hade Radek kommit på någonting ännu bättre:

– Vladimir Iljitj! Men till Martov då? Vi är ju ännu mer tvungna att skriva till Martov, det är ju han som är initiativtagare till planen!? – sa Radek, nästan kvävd av skratt.

– Vad är det som vi ska skriva till Martov? – så snabbt kunde inte Lenin föreställa sig det.

– Att vi omedelbart *accepterar Grimms förslag om en resa genom Tyskland*, förstås! Så får han all skiten på sig: i och med att det är hans förslag!!! Vi skämmer ut honom inför hela världen. Honom! Se hur de schweiziska socialisterna knuffar ut oss! En medlem av det schweiziska parlamentet!

Men detta var ju fullkomligt genialt! Jo du Radek! Vad Grimm skulle stöna! Han skulle rasa iväg för att rättfärdiga sig. Men det är alltid svårare att tvätta sig ren än att spotta. Vad det är frågan om är konsten att kvickt och i rätt ögonblick vara den som spottar först.

– Den knölen ska minnas min otryckta broschyr! ...

– Men klockan är redan mycket. Vi blir tvungna att lämna in det vid Fraumünster. Jag springer ner med det, Vladimir Iljitj.

– Vi går tillsammans, när vi ändå har ångan uppe.

Men i så fall måste de än en gång tänka efter om det var något de glömt? Javisst ja, till Hanecki i Stockholm:

– Sänd omgående tretusen kronor till resekostnaderna!

(Och förstås till Inessa:... Oroa er inte för pengar ... Vi har mer än vi trodde ... Kamraterna i Stockholm hjälper oss alldeles utmärkt ... Jag hoppas att vi får göra resan tillsammans? ...)

Det fick han heller inte glömma: garantisumman i kantonbanken, för uppehållet i Schweiz, 100 francs, det fanns inga skäl att klema bort lakejrepubliken, han fick gå och hämta pengarna.

De satte på sig ytterkläderna, Lenin sin tunga vadderade ytterrock, Radek däremot sin lätta sommarrock, som han hade hela vintern, fickorna var fullproppade med böcker.

Han stoppade pipan och tog fram tändstickorna.

Lenin sa högt:

– För all del. Vad är det för förhandlingar som Platten kommer att föra med Romberg? Romberg tar fram ur bordet och ger till Platten vad Platten ska ha. Men de här dagarna är nödvändiga, vi måste kasta något för de chauvinistiska svinen.

Radek krumbuktade sig, som en ung pojke, lätt och framgångsrikt, och sa:

– Det kliar i händerna, det kliar i käften! – jag vill ut till de ryska vidderna, så fort som möjligt, ut och agitera!

Han släppte Lenin före sig, med en tändsticka redo för att tända i korridoren, och fällde dessa ord:

– Jo, Vladimir Iljitj, så är det: om sex månader är vi antingen ministrar – eller hängda.

DOKUMENT

18 mars (31 mars). Berlin.

Minnesanteckningar från ett sammanträffande i generalstaben, gjorda av en tjänsteman i utrikesdepartementet.

... Framför allt måste vi söka undvika att kompromettera de resande med alltför stor vaksamhet från vår sida. Det vore ytterst önskvärt med någon form av deklaration från den schweiziska regeringen. Om vi utan någon sådan deklaration plötsligt sänder dessa oroliga element till Sverige kan det komma att användas emot oss.

18 mars (31 mars).

Utrikesministerns sekreterare – till ambassadör Romberg i Bern. (Chiffrerat.)

Brådskande! De ryska revolutionärernas resa genom Tyskland bör genomföras så snabbt som möjligt, då Ententen redan inlett motåtgärder i Schweiz. Påskynda förhandlingarna så långt möjligt.

20 mars (2 april)

Tyske ambassadören i Köpenhamn greve von Brockdorff-Rantzau – till utrikesministeriet. Högkonfidentiellt.

... Vi måste nu ovillkorligen anstränga oss att skapa största möjliga kaos i Ryssland. I detta syfte måste vi undvika varje utåt påtaglig form av inblandning i den ryska revolutionens utveckling. Men i hemlighet bör vi samtidigt göra allt för att fördjupa motsättningarna mot de moderata och de extrema partierna, eftersom vi har stort intresse av att de senare segrar. I så fall blir en omväxling nämligen oundviklig och antar former som kommer att skaka den ryska staten i dess grundvalar ... Det är att föredra att vi stöder de extrema elementen, ty på så sätt kan ett mer grundläggande arbete utföras och ett snabbare resultat uppnås. Man kan enligt alla prognoser räkna med att sönderfallet på cirka tre månader hinner gå så långt att vi med en militär intervention kan förvissa oss om att det ryska väldet krossas.

Författarens efterord

De som finner V. I. Lenins formuleringar, tankar eller handlingar överraskande kan mer uppmärksamt läsa de av hans verk som utnyttjats för denna bok:

– Till stridskommittén vid Sankt-Petersburgs-kommittén. Samlade verk, 4:e upplagan	Del 9: 315
– Uppgifterna för den revolutionära arméns enheter	389
– Om parollen ”nedrustning”	23: 83
– Tal på det schweiziska socialdemokratiska partiets kongress 4/11 1916	110
– Zimmerwaldvänsterns uppgift i det schweiziska socialdemokratiska partiet	126
– Teser om det schweiziska partiets inställning till kriget	138
– Principiella ståndpunkter till frågan om kriget	141
– Ett öppet brev till Charles Naine	212
– Tolv korta teser om G. Greulichs försvar av fosterlandsförsvaret	247
– Utkast till teserna 4 (17) mars 1917	282
– Brev från fjärran	289
– Lenins brev under krigsåren (1914-1917) femte upplagan	48, 49

Jag kan inte underlåta att bland andra nämna fyra moderna studier som jag haft särskild hjälp av när jag skrivit dessa kapitel:

Werner Hahlweg: Lenins Rückkehr nach Russland 1917. Leiden 1957.

Winfried B. Scharlau, Zbynek A. Zeman: Freibeuter der Revolution. – Köln, 1964. (Finns även i en engelsk version: *The Merchant of Revolution, The Life of Alexander Israel Helphand [Parvus]*, London 1965.)

Willi Gautschi: Lenin als Emigrant in der Schweiz. Köln 1973.

Fritz N. Platten jr.: Von der Spiegelgasse in der Kreml. "Volksrecht" (13/3-17/4 1967).

och uttrycka min uppskattning av den noggranna uppmärksamhet som dessa författare visat inför de händelser som kommit att forma det tjugonde seklets förlopp, men som omsorgsfullt dolts för historien, och som västvärldens utveckling lämnat i skymundan.

Moskva 1971. Zürich 1975.

Författarens personregister

ABRAMOVITJ, Aleksandr Je. (f. 1893), från Odessa. Medlem av RSDRP sedan 1908. Vistades i Schweiz efter 1911; som student i Genève, arbetade på en klockfabrik i Chaux-de-Fonds. Återvände till Ryssland i sällskap med Lenin. Man tror sig veta att han var sovjetisk agent i Bajerska republiken 1918. Medarbetare vid Komintern.

ARMAND, Inessa Teodorovna (1874-1920). Föddes i en fransk skådespelarfamilj i Paris. Uppfostrades hos en faster som var guvernant i Ryssland, gifte sig med fabrikören Armand och fick fyra barn med honom, flyttade senare ihop med hans yngre bror och födde ännu en son (i Schweiz). Vid 1905 års revolution var hon knuten till en grupp socialistrevolutionärer i Moskva, befann sig senare i förvisning och begav sig från den i emigration. Studerade efter sin andre mans död vid Sorbonne, mötte Lenin 1909 och höll sig från denna tid till bolsjevikerna. Ända fram till hans död var hon med korta avbrott hans intima vän och ständigt bland hans medarbetare. 1912 gjorde hon en resa till Ryssland, satt en kortare tid i fängelse och befriades efter ingripande av sin förste man. Deltog i Kienthal-konferensen (i bolsjevikernas grupp). Återvände till Ryssland i sällskap med Lenin. Efter oktoberomvälvningen var hon en tid ordförande i Moskvas guvernementsråd för folkhushållet, senare chef för kvinnliga avdelningen vid kommunistpartiets centralkommitté.

BAGOTSKIJ, Sergej Justinovitj (1879-1953). Polack från Ryssland, läkare. Var i Kraków tillsammans med Lenin, reste efter honom till Schweiz. Var under denna tid Lenins medhjälpare i praktiska frågor och pekuniära angelägenheter och då det gällde att upprätthålla konspiratoriska kontakter med tyskarna genom mellanhänder. Levde flott i Schweiz och spenderade mycket (enligt Nobs' uppgift). Representerade från 1918 det ryska Röda Korset i Schweiz.

BOGDANOV (Malinovskij), Aleksandr Aleksandrovitj (1873-1928). Son till en fysiklärare, gick igenom gymnasiet i Tula, började 1899 på medicinska fakulteten vid universitetet i Charkov. Med den krets av socialdemokrater ur intelligentsian som fanns där ”bröt han på grund av frågor av moralisk karaktär: han tillmätte moralen en självständig betydelse”. Läkare, sociolog och filosof. Utsattes för några lindrigare förvisningar (Tula, Kaluga, Vologda), anslöt sig 1904 till Lenin och var med i den första bolsjevikiska ledningen. Teoretiker och anhängare av det väpnade upproret, organiserade taktiska överfall och expropriationer och byggde upp partiets ekonomiska fonder. Var med då Petersburgs arbetarsovjet arresterades 1905, men släpptes efter en kort tid. Tillbringade revolutionsåren 1906-07 tillsammans med Lenin i Kuokkala. Anbefallde konsekvent bojkott av parlamentarisk och laglig verksamhet, något som Lenin 1907 tog avstånd från. Lenin var allvarligt besvärad av Bogdanovs närvaro i partiledningen, angrep honom på det filosofiska området (”Materialism och empiro-kriticism”) och fördrev honom för gott ur partiet. Bogdanov intog därefter aldrig några framträdande partiposter eller sovjetiska befattningar. Mobiliserades under kriget och tjänstgjorde som läkare vid fronten. Han har efterlämnat många tryckta arbeten om politisk ekonomi, filosofi, organisation av vetenskapen och det ekonomiska livet, samt två science-fiction-romaner. Dog vid ett farligt experiment med blodtransfusion.

BOSCH. Jevgenija Gottliebovna (1879-1924), från Odessa. Vid sexton års ålder gift med en fabriksrösson, som hon lämnade vid tjugoett år. Kastade sig därefter in i socialdemokratisk verksamhet i Kiev, bolsjevik. Pjatakovs livskamrat. Förvisades 1913 till Irkutskguvernementet, flydde därifrån tillsammans med Pjatakov över Vladivostok. Tillbringade en kort tid i Schweiz, därefter i Skandinavien. Efter februarirevolutionen var hon ordförande i partiets

guvernementskommitté för Kiev och agiterade bland gardestrupperna för att gå mot Kiev och störta Radan. Medlem av Kievs Krigs-revolutionära kommitté. I Ukrainas första kommunistiska regering (Charkov, 1918) var hon ”folksekreterare för inrikes ärenden”. Sändes under inbördeskriget ut i administrativa bestraffningsuppdrag på guvernementsnivå – Penza, Astrachan, Gomel – och var kommissarie vid Kaspisk-Kaukasiska fronten. Anklagades 1923 för trotskism och begick självmord 1924.

BRONSKI (Varsjavskij), Moisej (1882-1941), från Lodz. Polsk socialdemokrat, senare bolsjevik. Från 1907 i Schweiz. Nära medhjälpare till Lenin, som tog honom med till Kienthal-konferensen. Efter oktoberomvälvningen en tid redaktör för Pravda och vice folkkommissarie för handel och industri. 1920-22 ambassadör i Österrike. Innehade inga viktigare befattningar efter Lenins död.

BUCHARIN. Nikolai Ivanovitj (1888-1938). Bolsjevikpartiets främste teoretiker och förutspådde ledare, vilket han aldrig blev. Föddes i en lärarfamilj. En blandning av högre och enklare utbildning. Gick ut första moskva-gymnasiet, från arton års ålder medlem av bolsjevikpartiet, som tjugoårig student adjungerad i partiets moskva-kommitté. Några lindriga arresteringar, flydde utomlands från förvisningen. Från 1911 vistades han utomlands, arbetade mycket på att utbilda sig och inledde en publicistisk verksamhet. Återvände till Ryssland 1917 över Amerika. Japan och Sibirien. Från sommaren 1917 medlem av centralkommittén. Ledde ”vänsterkommunisternas” opposition mot Brestfreden (den gick ut på att inte stärka Tyskland med en separاتفred, utan verka för världsrevolutionen). Utgav mycket av trycket efter det sovjetiska maktövertagandet (ekonomiska, politiska och populärvetenskapliga verk). Efter Lenins död tillhörde han den ledande sjuannagruppern (Politbyrå) och använde Stalin för att förrinta den; med hans hjälp krossades Trotskij, Kamenev och Zinovjev, varefter han själv krossades med sina anhängare Rykov och Tomskij. Vid inledningen av trettiotalet verkar det som om han insåg det brottsliga i Stalins kurs, som ledde till undergång för bönderna och för ett sunt ekonomiskt liv, men han förmådde inte stå emot på ett fast och effektivt sätt. Arkebuserad efter en skådeprocess med de sedvanliga ”bekännelserna”.

BURTSEV, Vladimir Lvovitj (1862-1942), revolutionär och narodovolnik (medlem av rörelsen Folkets frihet) från 1880-talet, terrorist kring sekelskiftet. Flydde efter arrestering. I England uppmanade han i tryck till mord på Aleksandr III, något som till och med engelsmännen ansåg krävde ett och ett halvt års fängelse. Utvisades också från Schweiz för terrorpropaganda. Specialiserade sig på demaskering av polisens agenter i den ryska revolutionära rörelsen. Redaktör för tidskriften ”Byloje” (”Det förflutna”) under revolutionerna 1905 och 1917, 1911-1914 för tidningen ”Budusjtjeje” (”Framtiden”), som han från utlandet sände till tsaren, storfurstarna, ministrarna och Dumans bibliotek.

Vid världskrigets utbrott blev han fosterlandsvän, begav sig till ryska gränsen och överlämnade sig frivilligt till myndigheterna. Han dömdes till förvisning men benådades (1915). Arresterades upprepade gånger under bolsjevikerna, utgav på nytt sin ”Byloje” och senare hos de vita ”Obsjtjeje delo” (”Den gemensamma saken”). Därefter åter i landsflykt.

CHARITONOV, Moisej M. (1887-1948). Socialdemokrat från 1905, bolsjevik. Efter 1912 i Schweiz, studerade juridik. Umgicks nära med Lenin, återvände till Ryssland tillsammans med honom. Chef för Petrogradmilisen efter oktoberomvälvningen. Under tjugotalet sekreterare i guvernementskommittén i Ural, i Perm, i Saratov. Stödde 1928 Zinovjev-Kamenevs opposition, sedan i förbund med Trotskij. Beträdde därefter inga viktigare poster.

GREULICH, Hermann (1842-1925), från Breslau (Wroclaw), bokbindare. En av grundarna

till det schweiziska socialdemokratiska partiet och dess organ "Berner Tagwacht". En av de populäraste schweiziska arbetarledarna ("papa Greulich"). Ledamot av det schweiziska parlamentet från 1902 och fram till sin död.

GRIMM, Robert (1881-1958). Typograf och mekaniker. En av det schweiziska socialdemokratiska partiets ledare. Fackföreningssekreterare i Basel från 1905. Från 1909 partisekreterare och huvudredaktör för "Berner Tagwacht". Från 1911 ledamot av det schweiziska parlamentet, 1946 talman. Initiativtagare till och ordförande vid konferenserna i Zimmerwald och Kienthal. En av organisatörerna till International nr 2 1/2 (till vänster om den socialistiska, moderatare än den kommunistiska).

GUILBEAUX, Henri (1885-1938). Fransk socialdemokrat och internationalist. Utgav från 1915 som krigsmotståndare tidskriften "Demain" i Genève. Deltagare i Kienthal-konferensen. Framstående i Komintern; avlägsnade sig under trettioalet från Sovjet.

HANECKI (Fürstenberg; ryska: Ganetskij), Jakov (1879-1937). Härstammade från en rik familj i Warszawa, anslöt sig till socialdemokraterna vid slutet av artonhundratalet, deltog som polsk delegat vid RSDRP:s andra kongress och var i många år medlem både i det polska och det ryska partiet. Några lindriga arresteringar, ingen allvarligare dom. I militärtjänsten missfirmade han regementschefen men förläts "på grund av sitt upphetsade tillstånd". Flydde från två förvisningar. Före kriget splittrade han tillsammans med Radek det polska socialdemokratiska partiet (oppositionen mot Rosa Luxemburg). Från 1912 nära medarbetare till Lenin, var tillsammans med honom i Kraków och senare i Schweiz, varifrån han 1915 begav sig till Parvus i Skandinavien som direktör för hans kontor. I mars 1917 kvarlämnades han tillsammans med Radek och Vorovskij i Stockholm av Lenin, officiellt som centralkommitténs utländska byrå för att sörja för kontinuerlig vidarebefordran av pengar från Parvus, avsedda att stärka de bolsjevikiska organisationerna och den bolsjevikiska pressen i Ryssland, men även för att sköta bolsjevikisk propaganda i väst. Efter oktoberomvälvningen tjänstgjorde han i folkkommissariatet för finanserna (som förste bankkommissarie). Deltog i förhandlingarna som ledde till Kompletteringsavtalet med Tyskland i augusti 1918; enligt avtalet åtog sig Ryssland att utöver

vad som stadgats i Brestfreden också öka sina leveranser av livsmedel och andra varor till Tyskland alldeles inför dettas nederlag. Hanecki deltog i viktiga diplomatiska förhandlingar 1920-25. Mycket i hans biografi är oklart. Efter Lenins död var han folkkommissarie för utrikeshandel och spelade en andraplansroll. 1937 arresterades han och arkebuserades tillsammans med hustru och son.

KAMENEV (Rosenfeld), Lev Borisovitj (1883-1936). Gick igenom gymnasiet i Tiflis, inledde revolutionär verksamhet när han kommit till Moskva-universitetet (juridiska fakulteten), relegerades och for utomlands efter en kortare tids arrestering. Anslöt sig 1903 till bolsjevikerna. Återvände några gånger till Ryssland, arresterades kortvarigt två gånger, bedrev propagandaverksamhet under revolutionsåren, varaktig exil från 1908, kom därefter att ansluta sig till den nya kretsen kring Lenin. Sedan Malinovskij avslöjats kommenderades han 1914 till Ryssland för att leda den bolsjevikiska fraktionen i Duman utan att vara medlem (efter krigsutbrottet från Finland). Arresterades i november 1914 vid en hemlig överläggning med fraktionen i närheten av Petersburg, lyckades vid processen 1915 lindra sin dom genom att ta avstånd från Lenins defaitistiska politik som godtagits av dumafraktionen. Återvände omedelbart efter februarirevolutionen till Petrograd och ledde partiet till dess att Lenin återvänt; Lenin hade mer förtroende för honom än för någon annan. Den ende i partiet som opponerade sig mot Lenins aprilteser. I och med att bolsjevikerna övertog den andra sovjet-

kongressen blev han under natten till omvälvningen ordförande i kongressen och den nya centrala exekutivkommittén. Deltog i Brestförhandlingarna med Tyskland. 1922 var han tillsammans med Rykov och Tsurupa en av dem som ersatte den insjuknade Lenin. Delade alla Zinovjevs misslyckanden i kampen mot Stalin. Själv undergångsmärke krävde han själv vid partikongressen 1934 angående ”kulakoppositionen”, ”Rjutingruppen”, att man inte skulle föra ideologiska diskussioner med dem, utan arkebusera dem. Arkebuserad efter en process 1936.

KAMO (Ter-Petrosian), Semjon Arsjakovitj (1882-1922), bördig från Gori i Georgien, son till en rik entreprenör. Relegerad från skolan för fritänkeri. Stod under inflytande av sin äldre landsman Dzjugasjvili (Stalin). Han var snabbtänkt och förslagen i beväpnade illegala aktioner och genomförde på Stalins uppdrag framgångsrika rån – bland annat det berömda rånet mot statsbanken i Tiflis i juni 1907. Arresterades vid en resa till Berlin inför ett liknande rån av den tyska polisen; han hade då med sig en resväska med sprängämnen. Han undgick att bli utlämnad till den ryska regeringen genom att flera år med framgång simulera svår sinnessjukdom. Han utlämnades i alla fall till slut, men räddades från att bli avrättad av en kampanj i den tyska pressen till försvar för ”en uppenbart sjuk människa”. Flydde från fängelsesjukhuset utomlands till Lenin. Återvände 1912 till Kaukasus, sårades vid ett nytt postrån och arresterades och dömdes slutligen till avrättning. Den liberalt sinnade åklagaren förhalade emellertid domens verkställande till manifestet vid ätten Romanovs 300-årsjubileum och räddade hans liv. Han befriades ur fängelset vid Februarirevolutionen. Lenin sände honom till ett vilohem i Kaukasus' berg för att återvinna hälsan. Därefter tjänstgjorde Kamo vid Tjekan i Baku. När mensjevikerna ett tag hade makten bedrev han underjordisk verksamhet. Han avböjde Lenins förslag att börja vid Generalstabsakademien. Överkörd av en bil.

KARPINSKIJ, Vjatjeslav Aleksejevitj (1880-1965). Socialdemokrat från 1898, bolsjevik alltsedan partisplittringen. Från 1904 i oavbruten exil i Genève. Hölls av Lenin på andraplansuppgifter vid förlag och i tekniska frågor. Blev längre fram ekonomie doktor i Sovjet.

KESKKÜLA, Alexander Euard (1882-1963) – est från Tartu, deltagare i revolutionen 1905. Arresterad men benådad. I landsflykt. Bedrev före kriget osystematiska studier i Schweiz. Ställde sig från 1914 i den tyske ambassadören i Schweiz baron Rombergs tjänst och sökte utverka tyskt stöd åt den estniska befrielse rörelsen. Romberg utnyttjade honom för kontakter med skilda ryska revolutionära inriktningar i Schweiz, däribland med Lenin. Tyskarna förflyttade honom till Skandinavien för att utvidga sin verksamhet, och därifrån sände han agenter till Ryssland och finansierade olika bolsjevikiska utgåvor (av Bucharin, Pjatakov och andra), utan att meddela dem var pengarna kom ifrån. Upprätthöll åt bolsjevikerna förbindelsen mellan Skandinavien och Schweiz.

KOLLONTAJ, Aleksandra Michajlovna (1872-1952). Dotter till en ukrainsk general och en finsk bondflicka. Uppfostrades i förmögen godsägarmiljö, släpptes inte iväg till gymnasium och heller inte till de speciella kurserna för unga kvinnor, för att hon inte skulle komma i kontakt med revolutionära element. Privata studier för professorer i historia och litteratur. Ett kortvarigt tidigt äktenskap i syfte att undkomma föräldrarna. Besökte bildande och upplysande föreningar alla förknippade med bistånd från revolutionärer. Ekonomiska studier utomlands. Socialdemokrat från slutet av förra århundradet. Åsyna vittne till skottlossningen på torget utanför vinterpalatset den nionde januari 1905. Skrev proklamationer åt båda de socialdemokratiska fraktionerna. ”Till själen var mig bolsjevismen närmare med sin

kompromisslöshet”, men fram till 1915 var hon mensjevik och 1914 anhängare av en allmän fredsinställning, först gradvis övergick hon till Lenins lära om inbördeskriget och, därmed, bolsjevismen. Före och under kriget livskamrat till Sjljapnikov. Folkkommisarie för socialvården i den första bolsjevikregeringen. Därefter under många år sovjetisk ambassadör i Norge och Sverige.

KOZLOVSKIJ, M. Ju. (1876-1927), socialdemokratisk advokat från Sankt Petersburg, upprätthöll konspiratoriska förbindelser med Parvus' kontor. 1917 medlem av Petrogradsovjetens exekutivkommitté. Efter publicerandet i juli av avslöjandena om bolsjevikernas förbindelser med tyskarna arresterades han tillsammans med några ledande bolsjeviker (samtliga släpptes i samband med Kornilovs uppror). Efter oktoberomvälvningen var han ordförande i Extraordinära Undersökningskommissionen i Petrograd och ordförande i folkkommisariernas lilla råd. Senare justitie-folkkommisarie i Litauen-Vitryssland.

KRASIN, Leonid Borisovitj (1870-1926). Bördig från Tobolskguvernmentet, revolutionär från studentåren (förvisningskretsar). Skaffade sig utbildning till ingenjör, under avbrott för arresteringar och förvisningar. Detta kom i fortsättningen att bestämma hans roll som partiets tekniker: konspirationer, iordningsställande av sprängämnen, väpnade överfall. Det var han som upprättade kontakten med fabrikören Savva Morozov och det ständiga ekonomiska stödet åt partiet. Bolsjevik och till och medlem av centralkommittén från 1903. Skötte utan hinder hela Petersburgs ledningsnät för belysning, även under sin mest brinnande revolutionära verksamhet. I landsflykt från 1908, 1909 avlägsnad från bolsjevikledningen, övergav politiken. Arbetade som ingenjör i Berlin, återvände till Ryssland och beklädde här ledande befattningar. Återvände till partiet 1917. Deltog i Brestförhandlingarna och de kompletterande förhandlingarna i Berlin (augusti 1918, se Hanecki). Besökte Ludendorff i högkvarteret och bad honom förgäves att inte avskära Kaukasus och Turkestan (Ludendorffs planer omintetgjordes av den amerikanska interventionen i Frankrike).

En rad betydande befattningar i folkhushållet, folkkommisarie för utrikeshandel, för kommunikationer, efter 1920 ambassadör i London, deltagare i andra diplomatiska förhandlingar och konferenserna i Genua och Haag.

KRUPSKAJA, Nadezjda Konstantinovna (1869-1939). Dotter till en domstolstjänsteman. Från 1897 Lenins hustru (kyrklig vigsel av tvingande formella skäl). Delade hela hans liv och skötte det praktiska partiarbetet. Försökte att själv skriva pedagogiska arbeten, men uppnådde inga resultat. Efter oktoberomvälvningen i ledningen av folkkommisariatet för utbildning. Anslöt sig efter 1925 till Zinovjev-Kamenevs misslyckade opposition mot Stalin. Uppräde senare undergivet under Stalins diktatur.

LEVI (Hartstein), Paul (1883-1930). Tysk socialdemokrat, advokat. I schweizisk exil ledare för vänstern vid Zimmerwaldkonferensen, senare kommunist i Tyskland. Återvände på tjugotalet till socialdemokratin.

LITVINOV, Maksim Maksimovitj (1876-1951). Kom ur en burgen familj i Polen. Genomgick militärtjänst som frivillig och började där intressera sig för marxismen. Arresterades 1901 tillsammans med RSDRP:s kommitté i Kiev, flydde 1902 utomlands från fängelset i Kiev, bolsjevik från 1903. Gjorde 1905 misslyckade försök att leverera vapen till Ryssland från England. Med undantag för korta resor till Ryssland så gott som hela tiden i exil, från 1907 i London. Representerade bolsjevikerna i internationella socialistiska byrån (andra Internationalen). Efter oktoberomvälvningen blev han den förste sovjetiske ambassadören i England, där han arresterades som svar på arresteringen av Lockhart i Moskva, utväxlades

mot denne. Framgångsrik diplomatisk verksamhet, vice folkkommissarie, folkkommissarie för utrikes ärenden 1930-1939, under stalinterrorns värsta år. Budbärare om fred i Väst; hans tal fyllde sidorna i sovjetiska tidningar och var populära. Degraderades under åren av vänskap med Hitlertyskland, från 1941 ambassadör i Förenta staterna.

LUNATJARSKIJ (Voinov), Anatolij Vasiljevitj (1875-1933). Produktiv journalist och föredragshållare, svag dramatiker och författare (den litterära nivån framgår av den pseudonym han valde, ”stridsmannen”. Bördig från Poltava, härstammade från en radikalt sinnad tjänstemans familj, studerade från femton års ålder marxism och bedrev agitation bland arbetare från sjuåttio år. Begav sig efter avslutat gymnasium till universitetet i Zürich. Återvände till Ryssland 1899 och arbetade med propaganda. Tre korta arresteringar, månadslånga straff, förvisningar till Kaluga och Vologda, intensiva studier, publicerad de första gångerna. Från 1903 i exil. Anslöt sig till bolsjevikerna och arbetade på att popularisera deras ståndpunkt genom att resa runt till alla emigrantgrupper i Europa. Hade ingenting emot att rapportera om principerna för väpnat uppror vid tredje partikongressen. Ägnade sig under revolutionen 1905 åt journalistisk verksamhet, genomgick en månadsång arrestering och gav sig iväg i landsflykt till nästa revolution. Deltog i många bolsjevikiska emigrantutgåvor. Lärjunge till Avenarius, bröt med Lenin i filosofiska frågor 1908-09. Gjorde ett misslyckat försök att bilda ett annat parti (gruppen Vperjod). Hörde under krigsåren till Trotskij-Martovs grupp. Återvände till Ryssland genom Tyskland med den andra emigrantkontingenten, tillhörde under några månader ”mellangruppen” till dess att denna i juli 1917 gick upp i bolsjevikerna. Återvände på så sätt till Lenin. Satt en kort tid i fängelse under Provisoriska regeringen, anklagad för att tillsammans med de ledande bolsjevikerna vara skyldig till högförräderi – kontakter med tyskarna. ”Både före fängelsetiden och i fängelset var det en situation av yttersta fara för livet för mig.” Frisläpptes en månad senare efter oktoberomvälvningen – blev folkkommissarie för folkbildningen (till 1929). Gjorde många resor längs fronterna och i trakten kring fronten under inbördeskriget, ständigt agiterande. Känd för oupphörlig föreläsningsverksamhet även i Moskva. Utgav 1923 en bok om revolutionens ledare utan att där nämna Stalin. Det misstaget kostade honom många års onåd och ledde till verklig fara. Dog på vägen till Spanien, dit han utnämns som ambassadör.

MALINOVSKIJ, Roman Vatslavovitj (1876-1918). Polack från trakten kring Plock. Skraddare, senare svarvare i metallindustrin. Tre stölder, straffpåföljd. Blev under militärtjänsten medarbetare åt hemliga polisen. Slöt sig först till mensjevikerna, övergick 1910 till bolsjevikerna. Adjungerades av Lenin i centralkommittén och utnämndes till ordförande i Ryska byrån (ledare för partiet på ryskt territorium). Splittrade på uppdrag av Lenin den socialdemokratiska fraktionen i Duman och blev ledare för den bolsjevikiska fraktionen. Han ledde dess arbete och författade sina tal under ledning av på samma gång Lenin och polisdepartementet. 1914 beslöt den nye chefen för polisdepartementet emellertid att detta att ha en framstående parlamentsledamot som polisinformator stred mot själva grundtanken i statsskicket, gav Malinovskij avgångsvederlag och beordrade honom att upphöra med sitt arbete i Duman. (Det finns likheter med samma polisavslöjande av Azef.) Malinovskij gav utan förklaring upp sitt mandat och försvann. Det uppstod rykten om hans provokatörsroll, men Lenin-Zinovjev-Hanecki gick i borgen för hans goda rykte. 1914 och återigen 1917: ”Partiets ledande instanser är absolut övertygade om Malinovskijs politiska heder... Anklagelserna är tomt struntprat”. Under kriget tjänstgjorde han i armen och kom i tysk fångenskap. 1918 beslöt han att återvända till Sovjetryssland efter att ha fått löften från Lenin om sin personliga säkerhet. (Enligt vissa rykten fick han ett lejdebrev underskrivet av Lenin som man tog ifrån honom vid gränsen.) Den 5 november behandlade en tribunal hans

fall i Lenins närvaro. Malinovskij höll ett försvarstal på sex timmar. Han arkebuserades omedelbart.

MARTOV (Cederbaum), Julij Osipovitj (1873-1923). Inledde sin revolutionära verksamhet som student, relegerades och arresterades ett flertal gånger. Formulerade på 1890-talet Bunds ideologi, i Vilna, men blev själv snart motståndare till Bund. Arresterad tillsammans med Lenin i Petersburg 1896, dömd till tre års förvisning: eftersom han till skillnad från Lenin inte hade inflytelserika bekanta avtjänade han straffet i Turuchantrakten. Från 1901 i exil. Ledare för mensjevikerna. Kunde inte tåla bolsjevikernas brist på moraliska skrupler. Var anhängare av en legal utveckling för socialdemokraterna. Från krigsutbrottet och framåt försvarsmotståndare, men också mot att förvandla kriget till ett inbördeskrig. Återvände till Ryssland genom Tyskland med den andra emigrantkontingenten i maj 1917. Var för en gemensam socialistisk regering, mot maktövertagande med våld. Under oktoberdagarna försökte han på Sovjeternas kongress att avråda från stormningen av Vinterpalatset. Protesterade häftigt mot att man upplöste Konstituerande församlingen, under terrorns höjdpunkt mot dödsstraffet. 1920 gav han sig med Lenins tillstånd iväg till Tyskland, där han utgav "Sotsialistitjeskij Vestnik" ("Socialistiske budbäraren"). En av skaparna av International nr 21/2 ("för proletariats diktatur, men utan terror"). Dog av struptuberkulos.

MOOR, Karl (1852-1932). Schweizisk socialdemokrat. Deltog 1892-1906 i redigerandet av "Berner Tagwacht". Välbärgad. Under kriget dubbelagent för tyska och österrikiska underrättelsetjänsten, under täcknamnet "Bayer". Hjälpte Lenin mycket. Gav Münzenberg hjälp under dennes tid i schweiziskt fängelse. Platten under dennes i litauiskt, räddade Radek ur ett fängelse i Berlin (1919). Utförde skilda diplomatiska uppdrag åt sovjetregeringen. Efter att bolsjevikerna tagit makten blev han hedersmedborgare i SSSR och bodde där större delen av tiden fram till 1927. Tillbringade sina sista år i Berlin.

MÜNZENBERG, Wilhelm (1889-1940), från Erfurt, i schweizisk exil från 1910. Här var han sekreterare i Socialistiska ungdomsinternationalen och redaktör för dess organ "Jugend-Internationale". Organiserade arbetardemonstrationer i Zürich under krigsåren. Deltog i konferensen i Kienthal. Från 1916 medlem av det schweiziska socialdemokratiska partiets styrelse. Gjorde 1917 en resa till Tyskland med de tyska myndigheternas goda minne (han var tysk desertör). 1917 arrangerade han blodiga barrikadstrider i Zürich, varefter han arresterades, 1918 ännu en arrestering. Efter krigsslutet utlämnades han till Tyskland. 1919-1921 var han sekreterare i kommunistiska ungdomsinternationalen, 1920 hos Lenin i Moskva. Efter 1924 skapade han en vänsterinriktad tidningskoncern i Tyskland. Fram till 1933 var han kommunistisk ledamot av den tyska riksdagen. 1933 flydde han till Frankrike. Avböjde att resa till Sovjetunionen på Stalins uppmaning. Påträffades sommaren 1940 hängd i en skog invid Grenoble.

NOBS, Ernst (1886-1957), son till en skräddare, lärare. 1915 huvudredaktör för partiorganet "Volksrecht" och andra socialistiska publikationer. 1916 ordförande i den lokala partiorganisationen i Zürich. 1917 medlem av den schweiziska partiledningen. 1919 ledamot av det schweiziska parlamentet. 1943 till 1951 medlem av regeringen. 1948 schweizisk president.

PARVUS (Helphand). Aleksandr (Izrail) Lazarevitj (1867-1924). Från Minsk-guvernemetet (Berezino), barndomen i Odessa. Gick ut gymnasiet i Odessa 1885, universitetet i Basel 1891. Började publicera sig inte utan framgång i den tyska vänsterpressen ("den publicistiska revolutionen"), upprätthöll kontakter mellan tyska och ryska socialdemokratier (Plechanov. Potresov). Organiserade tryckningen av "Iskra" i Leipzig och skrev själv i den. Utvisades

upprepade gånger från skilda tyska stater för sin publicistiska verksamhet och flyttade hela tiden vidare till nya. Den faktiske ledaren för Petersburgs-sovjeten 1905, tillbringade några månader i fängelset Kresty och Peter-Pauls-fästningen, administrativ förvisning till Sibirien på tre år, avvek på vägen, återvände till Petersburg och flydde utomlands. Kritiserade häftigt den inriktning som kunde förmärkas i den tyska politiken 1907, den ”ryska kursen” (ett närmande). 1910-1915 i Turkiet och på olika håll på Balkan, blev mycket förmögen, tjänstgjorde som finansiell rådgivare åt de turkiska och bulgariska regeringarna när de inträdde i världskriget. Skickade under kommersiell täckmantel pengar till de ryska revolutionärerna, efter februarirevolutionen uteslutande åt bolsjevikerna, som på så sätt snabbt kunde konsolidera sin press och sin organisation, som fram till februari 1917 hade varit mycket svag och fåtalig. Efter avslöjandena i juli 1917, som aldrig fördes till slut, angrep han Kerenskij häftigt i den tyska pressen. Under 1917 sökte han bromsa de förenade socialistiska fredssträvandena, sökte påverka den tyska regeringen att invänta anarki i Ryssland och oskadliggöra det. Efter oktoberomvälvningen ville han återvända till Ryssland (han hade inte förtroende för bolsjevikernas organisatoriska förmåga och ställde Lenin till svars för hans ”eftergifter åt bönderna”). Lenin avslög hans begäran. Från det ögonblick då den sovjetiska regeringen anslog två miljoner rubel ”till stöd åt revolutionen i Europa” började Parvus angripa Lenin (det hade han aldrig gjort tidigare). Han ansåg det riskabelt när bolsjevikerna tänkte göra en stark militärmakt av Ryssland. Efter den tyska revolutionen i november 1918 flydde han till Schweiz och bosatte sig i en villa vid Zürichsjön. I förening med en skandal i Berlin, där Sklarz mutat den socialdemokratiska regeringen, ledde hans orgier i villan vid Zürich-sjön till att han utvisades från Schweiz. Han inredde en flott bostad åt sig på ön Schwannenwerder i Tyskland, där han bodde till sin död.

PJATAKOV. Georgij Leonidovitj (1890-1937). Son till en ingenjör. Deltog som femtonårig skolpojke i gatumöten och relegerades. Bedrev vid sexton års ålder anarkistisk propaganda, deltog i ”expropriationer” och förberedde sig till terror. Socialdemokrat från tjugo års ålder. Förvisades 1913 till Sibirien för bosättning, reste därifrån över Japan till Europa – Schweiz. Sverige. Efter februarirevolutionen blev han ordförande i den bolsjevikiska kommittén i Kiev, senare också i Kievs arbetarsovjet. Aktiv deltagare i oktoberomvälvningen i Kiev, underjordisk verksamhet i Ukraina, från slutet av 1918 den förste sovjetiske regeringschefen i Ukraina. Var under inbördeskriget större delen av tiden kommissarie och drog sig inte för att delta i bestraffningsuppdrag, gjorde 1920 tillsammans med Trotskij ett försök att skapa en Arbetsarmé (en förebild till arbetslägren) i Ural. 1922 var han tribunalordförande vid processen mot socialistrevolutionärerna i Moskva. Från 1923 medlem av centralkommittén. Deltog hela tiden i ledningen av Sovjetunionens folkhushåll, var vid början av trettioalet den faktiske ledaren av hela den tunga industrin. Arresterad, torterad och efter en skådeprocess arkebuserad.

PLATTEN, Fritz (1883-1942), finmekaniker, senare ritare. Sekreterare i det schweiziska socialdemokratiska partiet, deltagare i konferenserna i Zimmerwald och Kienthal, där han stod på Lenins sida. När Lenins grupp reste till Ryssland släpptes han inte in i Ryssland av den engelska kontrollen vid gränsen. Han återvände till Schweiz och upprättade kontakter med ambassadören Romberg för att organisera fortsatta emigranttransporter (”det gäller att öka antalet övertygade fredsanhängare i Peterburg genom att frakta dem dit från utlandet”). 1917 medlem av det schweiziska parlamentet, 1918 grundare av det schweiziska kommunistpartiet. Åkte under denna tid upprepade gånger till Moskva, var en av de mer framträdande vid bildandet av Komintern 1919, medlem av Kominterns byrå. Till 1923 sekreterare i Schweiz kommunistparti, från 1923 till sin död vistades han i Sovjetunionen. Dog i

förvisning.

PLECHANOV, Georgij Valentinovitj (1856-1918). Den förste store ryske marxisten och länge (fram till brytningen med Lenin 1903) ledare för den ryska socialdemokratin. (Bildade 1883 den marxistiska gruppen "Arbetets befrielse" i Genève.) Även vid den splittrade (andra) kongressen uppträdde emellertid han som anhängare av den revolutionära diktaturen. Senare gick han åter samman med Lenin i ett fåfängt försök att återvinna sin ledande ställning inom partiet. 1914 intog han en fosterlandsvänlig ståndpunkt som han bevarade och fördjupade ända fram till sin död. Återvände 1917 till Ryssland via England några dagar före Lenin. Som ett resultat av splittringen i det socialdemokratiska partiet hade han då inte på länge varit ledare för mensjevikerna, utan istället för gruppen "Jedinstvo" ("Enighet"), som sökte nå en allians med kadetterna; den krossades som ett resultat av oktoberomvälvningen.

POTRESOV. Aleksandr Nikolajevitj (1869-1934). Adelsman, son till en artilleriöverste. Fick i arv efter modern hennes starka och känslomättade engagemang för det fattiga folket. Tog examen vid naturvetenskaplig fakultet, började vid den juridiska men uppslukades av politisk verksamhet. 1892 reste han för första gången till Schweiz, kom i kontakt med gruppen "Arbetets befrielse" och med Plechanov, som han gav ut i Ryssland. 1898-90 var han förvisad till Vjatsk-guvernemet: drog upp riktlinjerna till "Iskra" tillsammans med Martov och Lenin (de tre korresponderade mellan sina respektive förvisningsorter) och reste 1900 till Schweiz för att förverkliga planerna. 1901-03 var han inte verksam, på grund av sjukdom. 1905 var han en av de första som återvände till Petersburg och revolutionen och deltog tillsammans med Parvus och Trotskij i utgivningsverksamhet. Efter att revolutionen slagits ner gav han sig av principiella skäl inte i landsflykt: man måste vara i Ryssland. Plechanov angrep Potresov från utlandet som svar på hans kritik i tidskrifter, något som Lenin utnyttjade (det var då termen "likvidatör" uppkom). Potresov ansåg att underjordisk verksamhet inte kunde ge uttryck för arbetarnas intressen och att det gällde att koncentrera sig på legala organisationer. Kriget 1914 uppfattade han som en inledning till Rysslands undergång. Stödde Gutjkovs krigs-industriella kommitté. Erkändes som ledare för "försvars-mensjevikerna". Stark motståndare till separatfreden, gick under jorden när bolsjevikerna tagit makten och arresterades flera gånger av Tjekan men befriades efter agerande av gamla bekanta. Släpptes iväg till Berlin för att behandla tuberkulos i ryggraden; förblev sängliggande till sin död.

RADEK (Sobelsohn), Karl Bernardovitj (1885-1939). En lysande journalist, djärv och förslagen politiker. Född i Galicien, polsk socialdemokrat. Landsflykt, återvände till Warszawa vid revolutionen 1905. åter landsflyktig i Berlin. I den polska socialdemokratin motståndare till Rosa Luxemburg, utesluten ur den tyska socialdemokratin för olämpligt beteende, begav sig vid krigsutbrottet från Tyskland till Schweiz för att undkomma mobiliseringen. Deltagare vid Zimmerwald och Kienthal, än oense med Lenin, än i förbund med honom, och då hans favorit. Åkte genom Tyskland i Lenins grupp, stannade året 1917 ut i bolsjevikernas Utländska byrå i Stockholm (se Hanecki). Deltog i förhandlingarna vid Brest-Litovsk. Begav sig i slutet av 1918 till Tyskland för att hjälpa till med den proletära revolutionen där arresterad, framstående politiker besökte honom i fängelset. Frisläppt. Besökte upprepade gånger Tyskland också i andra hemliga uppdrag (trevare om en allians mot Polen och så vidare). Sändes 1923 åter dit i uppdrag att få igång en revolution (det lyckades inte). Medlem av centralkommittén och Kominterns exekutivkommitté. 1923-25 i alltmer utsatt läge tillsammans med de olika oppositionsgrupperna, undanträngdes och lämnade sina mer betydande politiska uppgifter. I många år den sovjetiska pressens främste skribent. Angivare mot de andra inför processen 1937, arkebuserades inte efter processen,

men dog kort därefter i fängelse under okända omständigheter.

RAKOVSKIJ, Christian Georgijevitj (1873-1941), kom från en välbärgad släkt som gjort stora insatser i kampen för frihet från Turkiet. Deltog som fjortonårig gymnasist i politiska missnöjesyttringar, begav sig vid sjutton års ålder i exil i Genève, där han hamnade under Plechanovs inflytande och blev bekant med den internationella socialdemokratin. Band med Ryssland genom äktenskap med en ryska, reste upprepade gånger dit och trycktes i vänsterpressen ("Insarov"). Många år av exil i västeuropa, ihärdig revolutionär verksamhet i Rumänien och Bulgarien. Deltogare i konferensen i Zimmerwald. Befriades ur ett rumänskt fängelse vid februarirevolutionen, reste till Petersburg och anslöt sig till bolsjevikerna. Efter oktoberhändelserna var han kommissarie i Sydryssland (vid ett matrosförband, Extraordinära kollegiet i Odessa m m). Ledde på uppdrag av sovjetregeringen förhandlingar med Skoropadskij och Tyskland om ett avskiljande av Ukraina och om fred med Ukraina. Men sedan gick det tvärtom, varje gång som bolsjevikerna erövrade Ukraina blev han ordförande i folkskommisariernas råd i Ukraina och regerade i Ukraina fram till 1923. (Detta samtidigt med många andra politiska, militära och ekonomiska befattningar.) 1923 ambassadör i England, 1925 i Frankrike. Från 1919 medlem av centralkommittén och en i de styrande kretsarna. Föll tillsammans med de oppositionella grupperna. Dömd vid en skådeprocess 1937. Dog i fängelset under okända omständigheter.

RAVITJ. Sarra Naumovna (1879-1957). Socialdemokrat efter 1903, i Genève från 1907. Arresterades i München efter att ha växlat pengar från ett bankrån mot ryska statsbanken i Tiflis. Återvände till Ryssland i samma grupp som Lenin, kom med i bolsjevikernas Petrograd-kommitté. Arresterades uppenbarligen 1938, men överlevde lägren. Skrev en roman om dekabristerna.

RJAZANOV (Goldenbach), David Borisovitj (1870-1938). I den revolutionära rörelsen från sjutton års ålder. "nästan den förste i Odessa som blev marxist". En dragning åt teoretiska och bokliga aktiviteter, blev marxismens historiker. Några arresteringar, några omgångar i exil. Från 1907 arbetade han utomlands på första Internationalens historia, publicerade otryckta verk av Marx och Engels och blev den främste kännaren av arvet efter dem. Deltog i Zimmerwald. Återvände till Ryssland genom Tyskland med den andra emigrantkontingenten. Från 1917 en av bolsjevikerna. Föreläsare vid, grundare av och chef för Marx-Engels-institutet. Uteslöts 1931 ur partiet. Dog i förvisning.

SAFAROV, Georgij Ivanovitj (1891-1942). Socialdemokrat från 1908, i exil i Schweiz från 1912, anslöt sig till Lenin och for hem till Ryssland tillsammans med honom. Huvudredaktör för "Leningradskaja pravda", 1925 aktiv medlem i Zinovjevs och Kamenevs opposition. Uteslöts 1927 ur partiet som trotskist. Arresterad 1935.

SEMASJKO, Nikolaj Aleksandrovitj (1874-1949). Son till en adelsman från Orjol, systerson till Plechanov. Gick ut gymnasiet i Jelets, studerade vid medicinsk fakultet med många avbrott (för kortare arresteringar, förvisning till hemorten). Iakttogs under revolutionen 1905 på möten i Nizjnij Novgorod, arresterades, släpptes mot borgen och gick i landsflykt. Umgicks flitigt med Lenin i Paris och Genève. Efter oktoberomvälvningen blev han folkskommisarie för hälsovården. (I Sovjetunionen har många sjukhus och gator där sjukhus ligger uppkallats efter honom, på samma sätt som gator med postkontor uppkallats efter Podbelskij, folkskommisarie för post och telegraf.)

SJKLOVSKIJ, Georgij Lvovitj (1875-1937). Socialdemokrat från 1898, i schweizisk exil från 1909. Kemist. Skötte skilda tekniska åligganden åt Lenin, som kassör m m. Återvände till

Ryssland sommaren 1917 med den tredje emigrantkontingenten. 1918 ledare för den sovjetiska representationen i Bern, därefter på andra diplomatiska poster. 1927 degraderad som trotskist. Tog sitt liv under utrensningarna.

SJLJAPNIKOV, Aleksandr Gavrilovitj (1885-1937). Kom från en gammaltroende familj i Murom. Fadern var hantverkare, dog tidigt, modern ensam med fyra barn. Han gick igenom den treåriga folkskolan, drömde om att bli kvalificerad arbetare, blev så småningom finmekaniker och skicklig svarvare. Övergick under inflytande av tidens strömningar från hårdnackad gammaltroende religiositet till socialdemokratin. Arbetade i Sormovo och Petersburg. Några arresteringar, ingen på över ett år, befriades än genom benådning, än mot borgen. Bolsjevik från 1905. I exil från 1908, arbetade vid många fabriker ute i Europa. Reste in i Ryssland från Skandinavien flera gånger under kriget, den ende i hela det bolsjevikiska partiet som upprätthöll en verklig förbindelse mellan gruppen i exil och hemlandet. Han transporterade propagandalitteratur, satte fart på partiorganisationen i de båda huvudstäderna och ute i landsorten (där han reste runt i konspiratoriska syften). Från 1915 ordförande för Centralkommitténs Ryska byrå, det vill säga var faktiskt och formellt ledare för hela partiet på ryskt territorium, alla de övriga mer namnkunniga partifunktionärerna blev överksamma under krigsåren, och de flesta kommittéerna gjorde ingenting. Vid februarirevolutionen var han i Petersburg och ingick i arbetardeputeradesovjetens Exekutivkommitté som representant för bolsjevikerna, var med om att skapa Röda Gardet och stod för arrangemangen kring Lenins återkomst. Trängdes emellertid snart åt sidan av de många återvändande. Var i många år ordförande för metallarbetarnas förbund. Folkkommisarie för arbete i den första sovjetiska regeringen. När regeringen flydde till Moskva anfördes han uppgiften att organisera evakueringen av Petrograd. Ledde 1921 ”arbetaroppositionen”, som anklagade partiledarna för att ha urartat och försummat arbetarnas intressen. Han utsattes för häftiga attacker från Trotskij, Lenin och centralkommitténs majoritet, och hans agerande skulle aldrig bli förlåtet. Beklädde därefter endast andrarangsbefattningar. Omgavs med angivare, kallades 1929 om natten till Stalin som krävde att han skulle komma med angrepp och förtal mot sig själv. Uteslöts ur partiet 1933, förvisad, arresterad efter ett år. I förhör nästan tre år, gav inte vika och bedömdes inte kunna visas upp vid någon skådeprocess, arkebuserades 1937. Juridiskt rehabiliterad 1956, men än i dag inte rehabiliterad i partiet: arbetaroppositionen kan aldrig förlåtas.

SOKOLNIKOV (Brilliant). Grigorij Jakovlevitj (1888-1939). Son till en läkare från Romny i Ukraina, gick igenom ett gymnasium i Moskva. Bolsjevik från 1905, deltagare i ”krigstekniska byrån” (organisationen för överfall). Begav sig från förvisning till Jenisej i exil. 1909. Utexaminerades från juridisk fakultet i Paris. Vacklade under kriget mellan gruppen kring ”Nasje slovo” (”Vårt ord”, Martov-Trotsky) och bolsjevikerna. Återvände till Ryssland tillsammans med Lenin. Från juli 1917 medlem i bolsjevikernas centralkommitté, redaktör för Pravda, vid omvälvningen medlem i politbyrån. Ledde övertagandet av bankerna och blev generalkommisarie för dem. Skrev under Brestfreden (som ordförande i delegationen), deltog i de kompletterande överenskommelserna i Berlin. Stod i den politiska ledningen för undertryckandet av upproren vid fabrikena i Izjevsk och Votkin och av bondeuppror i Vjatskguvernmentet, ledde därefter de räfster vid Don som framkallade donupproret. Kommenderade armén som intog Rostov, även då de vita lämnade Novorossijsk. Tillsammans med Safarov, Kaganovitj och Peters i ledningen då man 1920 krossade Turkestan. Intog en ödesdiger ståndpunkt i partidiskussionen ”om fackföreningarna”. 1921-1926 folkkommisarie för finanserna. Från 1929 ambassadör i England, från 1934 vice folkkommisarie för utrikes ärenden. Dömd vid en skådeprocess i Moskva, dog i fångenskap.

SIEFELDT. Arthur Rudolf (1889-1938), est från Tallinn. Provade på nästan samtliga revolutionära inriktningar, anslöt sig till slut till bolsjevikerna. 1913-1917 i Zürich. Hjälpte Lenin med hans kontakter med Keskküla. Lämnade Schweiz 1917 med den andra emigrantkontingenten genom Tyskland.

SKLARZ. Georg (född 1878). Köpman, uttryckte inga politiska åsikter. Agent för den tyska underrättelsetjänsten och marinstaben från krigsutbrottet 1914. Medarbetare på Parvus' kontor, därefter egna stora affärer med militära leveranser, även i det ruinerade efterkrigs-Tyskland. Anklagades vid en skandalprocess för att ha mutat och köpt ledande tyska socialdemokrater – Scheidemann, Noske, Ebert och högt uppsatta militärer.

TJUDNOVSKIJ. Grigorij Isakovitj (1894-1918) Socialdemokratisk mensjevik, många år i exil. Återvände till Ryssland tillsammans med Trotskij, medlem i ”mellangruppen”, senare bolsjevik. Ledde stormningen av Vinterpalatset tillsammans med Antonov-Ovsejenko. Krigskommissarie i Kiev. Dödad i Ukraina.

TSIVIN, Jevgen (täcknamn hos tyska och österrikiska underrättelsetjänsten: ”Weiss”, ”Ernst Kohler”). Rysk revolutionär, arbetade under krigsåren i Schweiz i kontakt med först österrikiska, sedan även tyska underrättelsetjänsten.

URITSKIJ, Moisej Solomonovitj (1873-1918), kom från en köpmannafamilj i staden Tjerkassy. Gick igenom gymnasiet i Belaja Tserkov, juridiska fakulteten i Kiev. Deltog i den socialdemokratiska rörelsen, avvek utan svårigheter från förvisning, gick i exil. Mensjevik under krigsåren, i gruppen kring ”Nasje slovo” tillsammans med Trotskij, upprätthöll Parvus' förbindelser med ”mellangruppen” i Petersburg. Övergick tillsammans med denna till bolsjevikerna och blev genast medlem i centralkommittén. Vid oktoberomvälvningen medlem av Krigsrevolutionära kommittén, som ledde upproret. ”Kommissarie för Konstituerande församlingen” – upplöste den. Chef för Tjekan i Petrograd, ledde terrorn i den forna huvudstaden. Dödades av studenten Kanegisser.

WEISS – se Tsivin.

ZINOVJEV (Apfelbaum), Grigorij Jevsejevitj (1883-1936), bördig från Jelizavetgrad (nu Kirovograd). Fick ingen utbildning, arbetade i sin ungdom på kontor. Slöt sig vid arton års ålder till socialdemokraterna, flyttade vid nitton års ålder utomlands utan att ännu någonsin ha varit arresterad. 1903 träffade han Lenin och slöt sig till denne för gott. Försökte studera vid universitetet i Bern, än kemi, än juridik, men gav upp. Under revolutionen 1905 sökte han läkare för hjärtbesvär (vid 22 års ålder) och förbjöds av en professor att ägna sig ”åt någon som helst politisk verksamhet” varefter han åter reste utomlands. Sedan han lyckligen undslupit de viktigaste revolutionära händelserna tillfrisknade han och återvände till Ryssland. 1908 arresterades han för första gången, släpptes efter några månader och efter att man ingripit, varefter han för gott begav sig i landsflykt. Med början år 1907 var han ständigt ledamot av bolsjevikernas centralkommitté. När Lenin efter 1908 omgav sig med nya medhjälpare blev Zinovjev hans närmaste medhjälpare och redigerade alla publikationer tillsammans med honom, följde med honom till Galicien och åter till Schweiz och togs av honom med till konferenserna i Zimmerwald och Kienthal. Under alla krigsåren var centralkommittén också: Lenin – Zinovjev och de som de behagade adjungera. Han återvände till Ryssland genom Tyskland i sällskap med Lenin, var hela tiden ä jour med alla förbindelser med Parvus och med den tyska hjälpen och gömde sig i juli 1917 efter avslöjandena i pressen tillsammans med Lenin undan en eventuell rättegång (i Razliv utanför Petrograd). Han höll sig gömd ända fram till oktoberomvälvningen. Efter denna var han ordförande i Petrograds

arbetarsovjet och ordförande i folkkommissariernas råd i Norra området, det vill säga, efter att sovjetregeringen flytt till Moskva i mars 1918 blev han Petrograds och nordvästra Rysslands verkliga diktator; det var under hans ledning som terrorn 1918-1919 genomfördes. Ledare för Komintern från 1919. Hjälpte 1923-24 Stalin att krossa Trotskij och befästa sin ställning som generalsekreterare. 1925 ledde han tillsammans med Kamenev ”leningradoppositionen” och försökte gripa makten i partiet, men krossades av Stalin och Bucharin. Därefter försökte han bilda ett block med Trotskij, men de kunde inte längre återvinna de förlorade positionerna. Efter 1926 förlorade han alla sina viktiga befattningar och sin betydelse. Arkebuserad efter processer 1935 och 1936. Det finns vittnesbörd om att han kysste stövlarna på de tjeckister som förde honom till arkebuseringen och bad dem om förskoning.

Person- och sakregister

sammanställt av J P Semon, reviderat och kompletterat för den svenska utgåvan av översättaren. Alexander Solzjenitsyns eget personregister återfinns på de föregående sidorna.

ABRAMOVITJ, Aleksandr – se författarens personregister.

ADLER, Friedrich (Fritz), (1879-1960). Son till Viktor Adler. Universitetslärare, machist. 1910-11 redaktör för ”Volksrecht”. 1911-16 sekreterare i det österrikiska socialdemokratiska partiet. Under kriget anhängare av proletariatets neutralitet. Den 21 oktober 1916 sköt han den österrikisk-ungerske premiärministern Stürgkh till döds. Han dömdes till döden, men straffet mildrades till ett långt frihetsstraff. Befriades 1918 av den österrikiska revolutionen. Var med om att bilda International nr 21/2 (1921-23). 1923-1940 sekreterare i Andra (återupprättade) internationalens exekutivutskott. Tillbringade andra världskriget i USA. Dog i Schweiz.

ADLER, Viktor (1852-1918). En av ledarna för det österrikiska socialdemokratiska partiet och för Andra internationalen. Fosterlandsvän under första världskriget. Blev i november 1918 utrikesminister i den österrikiska republiken sedan huset Habsburg störtats. Positivt inställd till en tysk-österrikisk förening.

ALAKAJEVKA. En by i trakten av Samara; familjen Uljanov hade en egendom där.

ALEKSINSKIJ, Grigorij Aleksejevitj (1879-1966). Tillsammans med Bogdanov en av ledarna för ultimativerna. Fosterlandsvän under kriget. Anklagade i juli 1917 bolsjevikerna för att ha spelat under täcket med tyskarna. I landsflykt i april 1918.

ARMAND, Inessa – se författarens personregister.

AXELROD, Pavel Borisovitj (1850-1928). Narodnik, 1883 en av grundarna till ”Arbetets befrielse”, senare socialdemokrat. 1900 medlem av redaktionen för ”Iskra”. Under kriget medlem av mensjevikernas organisationskommitté som han representerade vid Zimmerwald och Kienthal. I exil efter oktoberomvälvningen; verkade för en väpnad intervention mot bolsjevikerna.

BAGOTSKIJ, Sergej – se författarens personregister.

BAUER. Otto (1882-1938). Österrikisk socialdemokrat. Motståndare till bolsjevikerna. 1918-19 utrikesminister i den österrikiska republiken.

BAZAROV (Rudnev), A. A. (1874-1939). Socialdemokrat efter 1896. Översatte Marx och Engels. Medarbetade 1905-1907 i skilda bolsjevikiska publikationer. Gudabyggare och empiriokriticist: ”Den sensorielle perceptionen är den verklighet som existerar utanför oss.” 1931 dömd som mensjevik.

BEBEL, August (1840-1913). En av grundarna av den tyska socialdemokratien. Lenin uppskattade honom för hans kritik av Bernstein.

BERNSTEIN, Eduard (1850-1932). Tysk socialist. Ortodox marxistisk teoretiker, senare revisionist: ”Rörelsen är allt, målet ingenting.” En av de mest utsatta för Lenins kritik.

BETHMANN HOLLWEG, Theobald von (1856-1921). Tysk rikskansler från juli 1909 till juli 1917.

BLANC, Louis (1811-1882), en av den franska socialismens pionjärer. För Lenin en symbol för den kontrarevolutionära pseudosocialismen.

BOGDANOV, Aleksandr – se författarens personregister.

BOJKOTTÖRERNA (otzovisty). Yttersta vänstern hos bolsjevikerna. 1908. Krävde att de socialdemokratiska ledamöterna av duman skulle lämna denna, vägrade att arbeta i skilda legala arbetarorganisationer. Lenin kallade dem för ”omvända likvidatörer”. Uteslöts 1909 från de bolsjevikiska organisationerna.

BOLSJEVIKER (”majoritetsmedlemmar”). Lenin och hans anhängare tog detta namn vid den andra kongressen (1903). Fem delegater från Bund och två ekonomister lämnade förhandlingarna, varefter ställningen svängde till Lenins fördel. Martov hade haft en majoritet på 28-23, men Lenins grupp fick nu övertaget med 24-20. Martovs anhängare kom att kallas för mensjevikier (minoritetsmedlemmar). De båda namnen hängde kvar i fortsättningen oavsett växlingarna i styrkeförhållandena.

BONTJ-BRUJEVITJ, Vladimir Dmitrijevitj (1873-1955). Journalist, medarbetare i Iskra. Deltog i den väpnade resningen i Petrograd i oktober 1917. 1917-20 förstesekreterare i folkkommisariernas råd.

BOSCH, Jevgenija – se författarens personregister.

BRILLIANT – se författarens personregister, ”Sokolnikov”.

BROCKDORFF-RANTZAU, Ulrich von (1869-1929). Tysk diplomat, ambassadör i Köpenhamn 1912-1918. Minister på olika poster 1918-19; ambassadör i Moskva från 1922.

BRONSKI, Moisej – se författarens personregister.

BRYSSSEL. 1) Det ryska socialdemokratiska partiets andra kongress 1903. 2) Föreningskonferens 16 och 17 juli 1914, sammankallad av internationella socialistbyrå; den förenade bolsjevikernas centralkommitté, mensjevikernas organisationskommitté, den mensjevikiska dumafractionen, de ”förenade grupperna” (Plechanov) och Vperjod, Bund, de lettiska socialdemokraterna och de polska socialisterna. Våldsamma motsättningar mellan Plechanov och bolsjevikerna (Inessa Armand). De fromma åtagandena att återförenas från konferensen förblev döda ord.

BUCHARIN, Nikolaj – se författarens personregister.

BUND. ”Förbund för de judiska arbetarna i Litauen, Polen och Ryssland.” Grundat 1897. Gick med i RSDRP (socialdemokratiska partiet) vid dess första kongress året därpå, utträdde vid andra kongressen, återvände vid den fjärde (1907). 1912 med i den trotskistiska organisationskommittén. Sprängdes 1918, upplöstes 1921.

BURTSEV, Vladimir – se författarens personregister.

BÜCHNER, Georg (1813-1837). Tysk poet, författare till dramat Dantons död (1835).

CENTRALKOMMITTN. Under den tid då bolsjevikerna ingick i RSDRP tillsammans med mensjevikerna skapade bolsjevikerna egna ”illegala” bolsjevikiska centralkommittéer, sedan RSDRP:s centralkommitté gått dem ur händerna.

CHARITONOV, Moisej – se författarens personregister.

CLARENS. En plats i närheten av Montreux, vid Lac Leman.

CLAUSEWITZ, Karl von (1780-1831). Preussisk militärteoretiker, general. Grundade Krigsakademin i Berlin. Hans viktigaste verk är ”Vom Kriege” (Om kriget), 1832.

DANTON, Georges-Jacques (1759-1794). Fransk revolutionär.

DIAMAND. Österrikisk parlamentsledamot.

DOLGOPOLSKIJ. Medarbetare till Parvus.

DOLINA, Dora. Bronskis livskamrat.

DUMAN. En lagstiftande församling som inrättades av tsaren efter revolutionen 1905. Fyra dumor följde på varandra från april 1906 till 1917.

1:a duman. 27/4 1906-8/7 1906. 18 socialdemokratiska ledamöter; bolsjevikerna bojkottade valen.

2:a duman. 20/2 1907-2/6 1907. 65 socialdemokrater, därav 18 bolsjevikier.

3:e duman. 1/11 1907-9/6 1912. 19 socialdemokrater, därav 6 bolsjevikier.

4:e duman. 15/11 1912-6/10 1917 (upplöstes av Provisoriska regeringen).

EKONOMISTERNA. Socialdemokrater vid sekelskiftet som ansåg att arbetarklassens kamp borde utspelas inom det ekonomiska fältet.

ENVER PASCHA (1881-1922). En av ledarna för ungturkarna. Faktisk härskare i Turkiet före och under första världskriget. Tyskvänlig. Dödad under en strid med en avdelning ur Röda armén.

EX-ERNA, jargong för ”expropriationerna”, i sin tur en förskönande omskrivning för rån som begicks i syfte att bättra på bolsjevikernas finanser. Ex-erna fördömdes på den femte kongressen (maj-juni 1907) av 170 röster mot 35, 52 avstod. Den 25 juni samma år ägde den berömda ex-en i Tiflis (Tbilisi) rum. 1908 arrangerade den bolsjevikiska centralkommittén mot Lenins vilja en undersökning, vars resultat senare undertrycktes.

FEBRUARIREVOLUTIONEN. De oroligheter som inleddes den 22 januari 1917 fortsatte under hela februari månad tills de den 15 mars (2 mars enligt gamla stilen) utmynnade i att den första provisoriska regeringen bildades. Nikolaj II abdikerade samma dag.

GARIN-MICHAILOVSKIJ. Nikolaj Georgijevitj (1852-1906). Väg- och vattenbyggnadsingenjör, författare. Beskrev stämningarna i intelligentian kring sekelskiftet.

GRABER, Ernst, född 1875. Schwiezisk socialdemokrat. Tillhörde vid krigsutbrottet internationalisterna (Zimmerwald. Kienthal). 1917 började han svänga om till en pacifistisk ståndpunkt. Fientlig mot Komintern, deltog i grundandet av International nummer 292.

GREULICH, Hermann – se författarens personregister. GRIMM, Robert – se författarens personregister.

GRÜTLIVEREIN. En schweizisk reformistisk organisation, uppkallad efter den plats där de tre första kantonerna ingick sin allians mot Habsburg. Grütliverein grundades 1838. Från 1893

började den närma sig det schweiziska socialdemokratiska partiet och 1925 uppgick den i det. GUDABYGGARNA (bogostroiteli). En grupp som utgick ur bolsjevikernas vänsterflygel, 1908: Bogdanov, Gorkij, Lunatjarskij. Försökte modernisera marxismen genom att ingjuta nya idéer i den; utarbetade en ”proletär och pseudo-religiös mystik”.

GUILBEAUX. Henri – se författarens personregister.

GUTJKOV, Aleksandr Ivanovitj (1862-1936). Industriman, talman i tredje Duman. Krigs- och Marinminister i första provisoriska regeringen (mars–maj 1917). Verkade för ett fortsatt krig mot Tyskland.

GVOZDEV, K. A. (född 1883). Socialdemokrat, likvidatör. Fosterlandsvän under kriget. Efter februarirevolutionen medlem av petrogradsovetens exekutivkommitté och arbetsminister i provisoriska regeringen.

HAASE. Hugo (1863-1919). Tysk socialdemokrat. Röstade mot krigskrediterna den åttonde april 1914. Grundade tillsammans med Kautsky det tyska oberoende socialistpartiet. I november–december 1918 medlem av det folkliga förtroenderåd som stod i motsatsställning till spartakismen. Lenin räknade Haase till ”lakejsjälarna, de doktrinbesatta, pultronerna, borgerskapets viljelösa redskap, reformisterna” (Samlade verk, fjärde utgåvan, del 29, s 520).

HANECKI, Jakov – se författarens personregister.

HERZEN, Aleksandr Ivanovitj (1812-1870). Rysk revolutionär, författare, publicist och filosof.

HILFERDING, Rudolf (1877-1941). Tysk socialdemokratisk teoretiker. Austromarxist (austromarxismen är en rörelse inom den österrikiska socialdemokratin). Redaktör för Vorwärts 1907-1915. Fientlig mot bolsjevikerna. Under Weimarrepubliken finansminister i två omgångar. I landsflykt 1933, utlämnades av Vichyregeringen till tyskarna och dog i fångenskap.

HINDENBURG, Paul von (1847-1934). I november 1914 befälhavare på östfronten, i augusti 1916 generalstabschef. 1925-1934 president i Weimarrepubliken.

HUYSMANS, Camille (1871-1968). Belgisk socialistledare. Medlem av internationella socialistbyrån, försökte alldeles inför krigsutbrottet att få till stånd ett närmande mellan bolsjevikerna och mensjevikerna. Premiärminister 1946-47.

INESSA – se författarens personregister, Armand.

INTERNATIONALEN. Andra Internationalen grundades 1889, sprängdes 1903 på grund av bolsjevikernas opposition och överlevde inte första världskriget. Efter kriget uppstod: Internationalen i Bern, som återförenade högerflygeln (1919); Kommunistiska internationalen, eller Komintern (1913-1943); Internationalen i Wien, eller Internationalen nr två och en halv, som återförenade centristerna med mensjevikerna och de socialistrevolutionärer som överlevt (1921). – 1923 återuppstod Andra Internationalen genom att Bern- och Wien-internationalerna gick samman.

IZRAEL LAZAREVITJ – Parvus' (Helphands) rätta för- och faders-namn. Se författarens personregister.

JAGOW. Gottlieb von (1863-1935). Tysk utrikesminister från 1913. Avgick 1916 av hälsoskäl och efterträddes av Zimmermann. Motsatte sig tyskt stöd till en revolution i Ryssland.

JAKUBOVA, A. A. (1870-1918). Aktiv medlem inom socialdemokratin, publicist. Ekonomist, medlem av ”kampförbundet för befriande av arbetarklassen”. 1898 förvisad på fyra år till östra Sibirien, begav sig 1899 utomlands. Deltog i andra kongressen med rådgivande röst, sympatiserade med mensjevikerna. Övergav politiken efter 1905.

”JAPANERNA”. Så kallades Pjatakov och Jevgenija Bosch som efter att ha flytt från Sibirien tog sig till Europa över Japan.

JAURÈS, JEAN (1859-1914). Brinnande pacifist. Han försökte fåfängt få en motion antagen vid kongressen i Stuttgart (1907), Köpenhamn (1910) och Basel (1912), enligt vilken socialisterna skulle bekämpa krigshotet med alla medel, inklusive storstrejk och uppror. Mördades vid krigsutbrottet.

JOUHAUX, Léon (1879-1954). Generalsekreterare i den franska fackföreningsrörelsen CGT 1909-1947, vars reformistiska utveckling till stor del var Jouhaux verk.

KADETTERNA (av förkortningen KD, på ryska kade). Medlemmar av konstitutionella demokratiska partiet som grundades i oktober 1905, dess ledare var Miljukov. Deras program upptog medborgerliga och politiska friheter, allmän rösträtt, en progressiv arbetslagstiftning och liberala agrarreformer.

KAMENEV, Lev – se författarens personregister.

KAMO, Semjon – se författarens personregister.

KARPINSKIJ, Vjatzeslav – se författarens personregister.

KAUTSKY, KARL (1854-1938). En av den tyska socialdemokratins och Andra internationalens ledare och främsta teoretiker.

KERENSKIJ, Aleksandr Fjodorovitj (1881-1970). Advokat, socialistrevolutionär, senare ledare för ”trudovikernas” parti. I mars 1917 justitieminister i den första provisoriska regeringen. I maj 1917 krigsminister, efter julidagarna premiärminister. I september samtidigt premiärminister och högste befälhavare. Försökte göra motstånd mot bolsjevikerna. Emigrerade 1918.

KESKKÜLA, Alexander – se författarens personregister.

KIENTHAL. En schweizisk by, i kantonen Bern. Här höll 24-30 april 1916 de socialdemokratiska internationalisterna sin andra krigstidskonferens.

”KLOCKAN”. Parvus gav ut en tidning med detta namn i Berlin och München, 1915-1925. Han tog namnet efter Alexander Herzens tidning med samma namn (på ryska: Kolokol).

KLARA: se Zetkin.

LENIN var född 22/4 1870 och dog 21/1 1924. Hans verkliga efternamn var Uljanov, hans för- och fadersnamn Vladimir Iljitj. Olika (västliga) efterforskningar har visat att han hade svenskt, kalmuckiskt och med all visshet tyskt påbrå.

KOBA. Täcknamn för Stalin vid tiden för ex-erna.

KOCHER, Theodor (1841-1917). Berömd schweizisk kirurg.

KOLLONTAJ, Aleksandra – se författarens personregister.

KOMMUNIST. En tidskrift som utkom med ett enda nummer i september 1915, i Genève; utgavs av Lenin och Pjatakov och Jevgenija Bosch; de två senare stod för kostnaderna.

KONOVALOV, A.I. (född 1875). Ledare för progressiva partiet. 1917 handels- och industriminister i de båda första provisoriska regeringarna; ställföreträdare för Kerenskij i den sista. I exil efter oktoberrevolutionen.

KONSTITUERANDE FÖRSAMLINGEN. Sammankallades 18 januari 1918 och upplöstes två dagar senare av det allryska exekutivutskottet efter att ha vägrat att ge laga kraft åt den andra sovjetkongressens dekret.

KOZLOVSKIJ, M. – se författarens personregister.

KRASIN, Leonid – se författarens personregister.

KRUPSKAJA, Nadezjda – se författarens personregister.

KRYLENKO, Nikolaj Vasiljevitj (1885-1938). Beklädde många höga poster efter oktoberrevolutionen. 1917 överbefälhavare. 1918 ordförande i högsta domstolen. 1936-38 folkkommissarie för justitieärenden. Arkebuserad.

KUBAN. En flod i norra Kaukasus, mynnar i Kaspiska havet.

LEDEBOUR, Georg (1850-1947). Tysk socialdemokrat, röstade 1914 mot krigskrediterna. Internationalist (Zimmerwald). Tyska oberoende socialdemokratiska partiet.

LETOPIS (Krönikan), en månadstidning grundad av Gorkij. Gavs ut i Petrograd (december 1915–december 1917). Motståndare till kriget.

LEVI, Paul – se författarens personregister.

LIEBKNECHT, Karl (1871-1919). Son till det tyska socialdemokratiska partiets grundare Wilhelm Liebknecht. Motståndare till kriget. Ledde spartakistupproret och mördades 1919.

LIKVIDATÖRERNA. En inriktning inom den mensjevikiska fraktionen som ville undertrycka partiets underjordiska verksamhet efter att partiet blivit legalt och representerat i Duman.

LILINA, Zina – Zinovjevs livskamrat.

LITVINOV, Maksim – se författarens personregister.

LJADOV (eg. Mandelstamm), Martin Nikolajevitj (1872-1947). Bolsjevik, tog aktiv del i revolutionen 1905. Tillhörde bojkottörgruppen kring Vperjod. Mensjevikiska sympatier 1917. Återintogs i partiet 1920.

LONGJUMEAU, utanför Paris. Här grundade Lenin och Zinovjev 1911 sin partiskola, som utbildade vissa partimedlemmar (däribland Ordzjonikidze).

LONGUET, Jean (1876-1938). Fransk socialist och skriftställare. Son till Charles Longuet och Jenny Marx.

LOZOVSKIJ (Drizdo), Salomon Abramovitj (1878-1952). Socialdemokrat efter 1901. Deltog i revolutionen 1905, förvisades. 1909-1917 tillhörde han de försoningsvilliga bolsjevikerna. 1939-46 först vice utrikesminister, senare utrikesminister i Sovjetunionen. Likviderades.

LUNATJARSKIJ, Anatolij – se författarens personregister.

LUXEMBURG, Rosa (1870-1919). Socialist, född i Polen. 1893 en av grundarna till det socialdemokratiska partiet i kungadömet Polen och Litauen. Deltog i spartakistupproret och mördades.

MIMIOLA, Julius (1889-1959). Schweizisk socialdemokrat av italiensk härkomst. Senare medlem först av schweiziska kommunistpartiet, därefter Arbetarpartiet.

LVOV. Georgij Jevgenjevij (furst Lvov) (1861-1925). Tillhörde kadetterna. Premiärminister i de båda första provisoriska regeringarna i mars och juli 1917.

MACHISTER. Bolsjeviker som bekände sig till den österrikiske fysikern och filosofen Ernst Machs lära. Lenin kritiserade den i Materialism och empiriokriticism.

MALINOVSKIJ, Roman – se författarens personregister.

MA MONTOV, Savva Ivanovitj, (1841-1918). Mecenat och konstälskare som blivit rik på järnvägar; anklagades för oegentligheter men frikändes. Gav stora bidrag till revolutionära fonder.

MANUILSKIJ, Dimitrij Zacharovitj (1883-1959). Hörde först till gruppen kring Vperjod. 1917 en av medlemmarna i mellangruppen, efter oktoberrevolutionen slöt han sig till bolsjevikerna. 1920 medlem i ukrainska kommunistpartiets centralkommitté. 1924 medlem av Komintern.

MARAT, Jean-Paul (1743-1793). Fransk revolutionär, född i Schweiz.

MARTOV. Julij – se författarens personregister.

MELLANGRUPPEN (mezjrajontsy). En petersburgsgruppering mellan bolsjeviker och mensjeviker, grundad 1913 och återupplivad 1917 av Trotskij. Efter sjätte kongressen gick den upp i bolsjevikernas led.

MENSJEVIKER – se Bolsjeviker.

MENZJINSKIJ, Vjatjeslav Rudolfovitj (1874-1934). Finansminister efter oktoberrevolutionen, senare verksam i polisen – hos Tjekan; efterträdde Dzerzjinskij som ledare för OGPU (1926-34).

MICHAIL (1878-1918), storfurste, bror till Nikolaj II, som abdikerade till förmån för Michail. Denne avsåg sig i sin tur genast tronen.

MILJUKOV, Pavel Nikolajevij (1859-1943). Ledare för kadetterna. Deltog i den första provisoriska regeringen. Manade till motstånd mot bolsjevikerna.

MOLTKE, Helmuth von (1800-1891). Preussisk marskalk, generalstabschef 1858-88, organiserade segrarna över Danmark (1864). Österrike (1866) och Frankrike (1870).

MOLTKE, Helmuth von (1848-1916). Tysk general, brorson till föregående. Generalstabschef, avlägsnades efter nederlaget vid Marne.

MOOR, Karl – se författarens personregister.

MOROZOV, Savva Timofejevij (1862-1905). Av en legendarisk köpmannasläkt från Moskva, industriman, konstälskare och mecenat. Lämnade stora bidrag till skilda revolutionära rörelser, inklusive bolsjevikerna; det sista var hans livförsäkring på 60 000 rubel som gick till bolsjevikerna efter att han skjutit sig (i Vichy).

MÜNZENBERG, Willi – se författarens personregister.

NASJE SLOVO (Vårt ord). Defaitistisk tidning som Trotskij gav ut i Paris under kriget. Martov medarbetade några gånger i den.

NAINE, Charles (1874-1926). Advokat, en av ledarna för det schweiziska socialdemokratiska partiet. Redaktör för Vaktposten och Volksrecht. Internationalist under kriget (Kienthal). 1917 slöt han sig till centern inom partiet, senare till högerflygeln. 1919-21 en av grundarna till International nr två och en halv.

NATANSON (täcknamn Bobrov), Mark Andrejevitj (1850-1919). Populist, en av grundarna till Zemlja i volja under 1870-talet. Senare socialistrevolutionär. Närmade sig i juli 1918 bolsjevikerna och fördömde socialistrevolutionärernas motstånd mot den nya regimen.

NIKOLAJ II (1868-1918, tsar 1894-1917). Rysslands siste tsar; sköts tillsammans med sin familj.

NIKOLAJEV. En hamn vid Svarta havet.

NOBS, Ernst – se författarens personregister.

NOSSAR, egentligen KRUSTALJOV-NOSSAR, G. Ordförande i Petersburgsovjeten 1905, arresterades den femte december 1905 tillsammans med en del av exekutivkommittén.

NOVOTJERKASSK. En sydrysk stad i närheten av Rostov-vid-Don.

NOWY TARG. En liten stad i österrikiska delen av Polen i närheten av Kraków. Lenin satt i fängelse där några dagar efter krigsutbrottet.

OBUCHOV-verken i Petersburg grundades under artonhundratalet av Pavel Obuchov; 1901 inträffade där svåra oroligheter som slogs ner med kraft.

OCHRANAN. Tsarens hemliga polis.

OKTOBRISTERNA. Medlemmar av 17 oktoberförbundet, som bildades efter tsarens manifest den 17 oktober 1905. Borgerligt parti som deltog i provisoriska regeringen 1917 och som bekämpade bolsjevikerna. Gutjkov, Rodzianko.

ORGANISATIONSKOMMITTÉN (Organizatsionnyj komitet; okisterna.) Den innehöll representanter för letterna, och Bund och grundades vid en konferens i Wien (25/8-2/9 1912) av de som stod i motsatsställning till de bolsjevikiska centralkommittéer som Lenins grupp hade skapat vid konferensen i Prag (18/1 1912).

PANNEKOEK, Anton (1873-1960). Holländsk vänstersocialdemokrat. Efter 1917 hos det nybildade holländska kommunistpartiet. Medarbetare hos Komintern. Angreps av Lenin i ”Vänsterradikalismen, en kommunismens barnsjukdom”. Bröt 1921 med kommunistpartiet och övergav politiken.

PARTIKONGRESSERNA. De partikongresser inom RSDRP som berörs i denna bok är följande:

1:a kongressen – i Minsk, 13-15 mars 1898.

2:a kongressen – Bryssel och London, 30 juli-23 augusti 1903.

3:e kongressen (erkändes inte av mensjevikerna): London, 25 april-10 maj 1905.

4:e kongressen (eller återföreningskongressen): Stockholm, 23 april-8 maj 1906.

5:e kongressen: London, 13 maj-1 juni 1907; samt

6:e kongressen: Petrograd, 26 juli-3 augusti 1917.

PARVUS, Aleksandr – se författarens personregister.

PETER-PAULS-FÄSTNINGEN. Ligger inne i Leningrad på Nevas högra strand. En elegant resumé av Ryssland: i dess kyrka begravdes tsarerna, där låg myntverket och i kasematterna

satt politiska fångar.

PJATAKOV, Georgij – se författarens personregister.

PLATTEN, Fritz – se författarens personregister.

PLECHANOV, Georgij – se författarens personregister.

PORONINO. En liten polsk by i närheten av Kraków, sju kilometer från Zakopane. Lenin tillbringade somrarna 1913 och 1914 där.

POTIOMKIN (Namnet har ofta skrivits ”Potemkin”, beroende på att det i normal rysk skrift inte framgår om ”e”:et ska uttalas som ”jo” eller ”e”. Namnet uttalas ”Patjåmkin”.) En pansarkryssare vars besättning gjorde myteri 14-24 juni 1905; till slut överlämnade den sig till de rumänska myndigheterna utan att ha kunnat sätta sig i kontakt med de strejkande arbetarna i Odessa. Furst Potiomkin, i sin tur, var en av Katarina den storas älskare, krigare och guvernör.

POTRESOV, Aleksandr – se författarens personregister.

PRESSEMANNE, Adrien, född 1879. Fransk socialist. Ständig representant för socialistpartiet vid internationella socialistbyrå från 1912.

PROVISORISKA REGERINGEN. Bildades i Ryssland efter Februarirevolutionen.

1) 15 mars 1918 (furst Lvov, premiärminister; Gutjkov, ledare för oktobristerna; Miljukov, ledare för kadetterna; Kerenskij, socialistrevolutionär.)

2) 18 maj 1917: Första koalitionsregeringen (fortfarande med furst Lvov som premiärminister).

3) 24 juli 1917. Andra koalitionsregeringen (med Kerenskij som premiärminister).

4) 25 september 1917. Tredje koalitionsregeringen (med Kerenskij som premiärminister). Under natten mellan 7 och 8 november (25-26 oktober nya stilen) arresterades provisoriska regeringen i Vinterpalatset. Kerenskij lyckades fly.

PUGATJOV, Jemeljan. (Omkr 1742-1775). Utgav sig för att vara Peter III och ledde ett bondeuppror mot Katarina den stora. Avrättades i Moskva.

PUTILOV-verken. Den strejk som bröt ut där 3 januari blev början på de revolutionära tilldragelserna 1905. Putilovverken döptes senare om till Kirov-verken (efter Sergej Kirov, d. 1934). Än i dag en av landets största industrianläggningar.

SAFAROV, Georgij – se författarens personregister.

SAMARA (1935 omdöpt till Kujbysjev). Flodhamn där Volga och Samara rinner samman. Under andra världskriget evakuerades de utländska ambassaderna hit.

RADEK, Karl – se författarens personregister.

RAKOVSKIJ, Christian – se författarens personregister.

RAVITJ, Sarra – se författarens personregister.

RAZIN, Stenka. Ledde ett bonde- och kosackuppror under tsar Alexej Michailovitjs regeringstid. Avrättad i Moskva 1671.

RJAZANOV, David – se författarens personregister.

ROLLAND, ROMAIN (1866-1944). Fransk författare, nobelpristagare.

ROMANOV. Den ryska tsarätten.

ROMANOVITJ. Medarbetare till Parvus.

ROMBERG, Gisbert von (1866-1939). Tysk ambassadör i Schweiz.

ROTHORN (Brienzer Rothorn). 2 350 meter högt berg. Ligger i kantonen Luzern, norr om Brienz.

ROLAND HOLST, Henrietta (1869-1952). Holländsk socialdemokrat, författarinna. Under kriget först centrist, senare internationalist. Medarbetade i Vorbote. 1918-1927 kommunist, med i Komintern. Bröt 1927 med kommunistpartiet; kristen socialist.

ROZJKOV, Nikolaj Aleksandrovitj (1868-1927). Socialdemokrat. Historiker och skriftställare. 1908-1922 mensjevik. Medlem av Provisoriska regeringen. Kämpade mot bolsjevikerna under inbördeskriget.

RSDRP: Ryska socialdemokratiska arbetarpartiet. Grundades i mars 1898 på den första kongressen i Minsk. Delades efter andra kongressen i Bryssel–London i två riktningar, bolsjevik och mensjevik. Splittrat för gott vid sjätte allryska kongressen (i Prag, 1912). 1918 ändrade bolsjevikfraktionen namnet till Ryska kommunistpartiet (bolsjevikerna) – RKP(b).

SCHEIDEMANN, Philipp (1865-1939). Tysk socialdemokrat på högerflygeln. 1903 ledamot av riksdagen, ministerpresident februari–juni 1919, överborgmästare i Kassel 1920-25. Utropade 9/11 1918 den tyska republiken.

SCHMIDT, Nikolaj Pavlovitj. Rik textilmagnat, brorson till Morozov. Begick 1906 självmord i fängelse (eller mördades av polisen, enligt Krupskaja). Testamenterade sin förmögenhet till socialdemokraterna. Komplicerade manövrer, innefattande äktenskap med bolsjevik för hans båda systrar, ledde till att bolsjevikerna så småningom fick 280 000 rubel.

SEMASJKO, Nikolaj – se författarens personregister.

SIEFELDT, Arthur – se författarens personregister.

SJINGARJOV, A. I., (1869-1918). Läkare, skriftställare. Ledare för kadetternas dumagrupp. Jordbruksminister i den första provisoriska regeringen och finansminister i den andra. Brutalt mördad i fängelset i januari 1918.

SJKLOVSKIJ, Georgij – se författarens personregister.

SJLJAPNIKOV, Aleksandr – se författarens personregister.

SJUSJENSKOJE. En by i närheten av Krasnojarsk, inte långt från Stora Sjusj's sammanflöde med Jenisej; Lenin tillbringade sin förvisning här 1897-1900.

SMIDOVITJ, I. G. (Dimka). Socialdemokrat, medarbetade i Iskra. 1903 rymde hon ur ett fängelse och gick i exil. Mensjevik.

SOCIALDEMOKRATEN. Organ för RSDRP, som utkom:

- 1) 1906, i sju nummer, mensjevikisk inriktning, lett av Martov och Dan;
- 2) februari 1908–januari 1917, i femtioåtta nummer, bolsjevikisk inriktning, leddes av Lenin.

SOCIALISTREVOLUTIONÄRERNA. Detta parti bildades 1901 genom sammansmältning

av skilda populistgrupper. Godtog terror som medel. Stödde 1917 den provisoriska regeringen (Kerenskij och Tjernov var socialistrevolutionärer). Bekämpade bolsjevikerna under inbördeskriget. Överlevde inte bolsjevikernas seger.

SPILKA. Ukrainsk socialdemokratisk organisation.

STOLYPIN, Pjotr Arkadjevitj (1862-1911). Premiärminister och inrikesminister 1906-1911, ”stolypinreaktionens tid”. 16 juni 1907 upplöste Stolypin den andra duman och arresterade merparten av de socialdemokratiska ledamöterna, som anklagades för omstörtande verksamhet. Mördades av socialistrevolutionären Bogrov.

SUMENSON, Jevgenija. Representant för firman Nestlé i Sankt Petersburg.

SVARTA HUNDRADEN (tjernosotentsy). En organisation för pogromer (judeförföljelser) som florerade som värst 1905-1907.

SÖRENBERG. Schweizisk by (1 166 meter) i kantonen Luzern, omkring tio kilometer norr om Brienz och fem kilometer från Rothorn.

TEREK. En flod i Kaukasus. Mynnar i Kaspiska havet.

TJCHEIDZE, Nikolaj Semjonovitj (1864-1926). En av ledarna för mensjevikerna. Februari–augusti 1917 talman i Petrograds sovjet. Stödde aktivt Provisoriska regeringen. Efter oktoberrevolutionen talman i den antibolsjevikiska konstituerande församlingen i Georgien. I exil efter 1921.

TIFLIS (nu: Tbilisi). Huvudstad i Georgien (Grusien). Den 25 juni 1907 (några dagar efter Stolypins statskupp) genomförde bolsjevikerna (Krasin, Kamo) ett rån mot statskassan och kom över 250 000 rubel, den berömda ex-en i Tiflis. Flera bolsjeviker arresterades när de försökte växla in sedlar. Allvarligare invändningar bland ryska socialdemokrater (även bolsjeviker) och hela den utländska socialdemokratin.

TJERNOMAZOV, ”Miron”, född 1882. Socialdemokrat. Blev i maj 1913 redaktionssekreterare för Pravda. I februari 1914 ledde misstankar om att han var provokatör till att han avlägsnades. Slutgiltigt avslöjad 1917.

TJUDNOVSKIJ, Grigorij – se författarens personregister.

TROTSKIJ (från början Bronstein), Lev Davidovitj (1879-1940). ”Leninismens värsta fiende”, enligt den som skrivit noterna till Lenins verk. 1917 anslöt han sig till bolsjevikerna, tillsammans med mellangruppen. 1927 uteslöts han ur partiet. 1929 utvisades han, 1932 berövades han sitt sovjetiska medborgarskap och 1940 mördades han.

TSARSKOJE SELO. Hette 1918-1937 Detskoje selo, döptes 1937 om till Pusjkin – till hundraårsminnet av Pusjkins död. En liten stad utanför Sankt Petersburg där tsarfamiljen bodde; det ryska Versailles. Det var oförståndigt av Martov och Lenin att ta tåget förbi Tsarskoje Selo därför att polisbevakningen var kraftigare där än någon annanstans.

TSIVIN, Jevgen – se författarens personregister.

TYSZKA (eller Tysjko), Jan (hette egentligen Leon Iogiches), 1869-1919. Rosa Luxemburgs man. Var 1893 med om att bilda det socialdemokratiska partiet i kungadömet Polen, liksom Spartakistförbundet under första världskriget. Dödades i ett tyskt fängelse.

ULJANOV. Lenins ursprungliga efternamn.

ULTIMATISTER (1908). En riktning som var mindre radikal än bojkottörerna. Den samlade

de radikala ideologerna på bolsjevikernas yttersta vänsterflygel (Bogdanov, Aleksinskij). De krävde att partiet skulle ställa som ultimatum till den socialdemokratiska dumagruppen att denna skulle underordna sig centralkommitténs beslut. (Den tredje duman hade inte fler än nitton socialdemokratiska ledamöter, härav sex bolsjeviker, av dessa i sin tur en ”agent-provocateur”; den tidigare hade haft 65. Dumaledamöterna hade förklarat sig självständiga i förhållande till RSDRP:s centralkommitté, med sina föregångares öde juni 1907 i gott minne.) Bogdanov uteslöts ur bolsjevikfraktionen i februari 1909.

UPPROREN.

Saltupproret (Moskva, 1648) framkallades av en höjning av skatterna efter att den kraftigt höjda saltskatten avskaffats.

Miljonupproret (Moskva 1662) framkallades av ett kraftigt fall i kopparmyntens värde och av stora prisstegringar.

Koleraupproren följde spontant på de stora epidemierna; de allvarligaste ägde rum 1830 och 1831 i Sevastopol, Tambov och Sankt Petersburg.

URITSKIJ, Moisej – se författarens personregister.

USEVITJ, Grigorij Aleksandrovitj (1880-1918). Bolsjevik från 1907. 1909-1914 förvisad i Sibirien. Dödad under inbördeskriget.

VALENTINOV, N. (pseudonym för Nikolaj Vladislavovitj Volskij) (1879-1954). Bolsjevik, senare machist och likvidatör. Efter oktoberrevolutionen redaktör för en ekonomisk tidskrift. Emigrerade 1928. Har skrivit en minnesbok över Lenin.

VANDERVELDE, Émile (1866-1938). Belgisk socialdemokrat. Ordförande i internationella socialistbyrån vid tiden för föreningskonferensen i Bryssel i juli 1914. Beklädde en rad ministerposter. Deltog i Locarno-konferensen 1925.

WEISS – se författarens personregister, Tsivin.

VÉSENAZ. En schweizisk ort på Lac Lemans södra strand, mellan Genève och franska gränsen.

VOLKSRECHT. En socialistisk dagstidning i Zürich. Grundad 1897.

VOLTAIRE. En cabaret i Zürich, i närheten av Stüssihof, som var dadaismens vagg (1916: Tzara, Hülsenbeck, H. Arp.).

VORBOTE. Organ för teoretikerna i Zimmerwaldvänstern. Januari–april 1916, i Bern.

VPEREDISTER. Medlemmar av en grupp på yttersta vänsterkanten som kallades Vperjod. Den grundades 1909 av Lunatjarskij och Bogdanov (efter att de uteslutits ur bolsjevikfraktionen). De grundade den första partiskolan, hos Gorkij på Capri.

VPERJOD (Framåt).

1) En bolsjevikisk tidskrift som Lenin startade i januari 1905 för att konkurrera med Iskra, vars redaktion han lämnat i november 1903; den utkom under 1905, januari–maj i Genève och maj–juni i Petersburg.

2) En grupp på yttersta vänsterkanten, se ”vperedister”.

ZEMLJATJKA (”landsmaninnan”, hette egentligen Samoilova), Rozalija Samoilovna (1876-1947). Vid början på seklet en av dem som spred Iskra. 1918-1921 chef för de politiska

avdelningarna vid nord- och sydfronterna. 1938 ordförande i kontrollkommissionen, där hon efterträdde den likviderade Kosior. Vice ordförande i folkkommissariernas råd (dvs. regeringen) 1939-1943.

ZETKIN, Clara (1857-1933). En av grundarna till spartakiströrelsen och det tyska kommunistpartiet. Medlem av Kominterns exekutivkommitté. Riksdagsledamot 1920-33.

ZIMMERMANN, Arthur (1864-1940). Tysk diplomat. 1911-1916 "Unterstaatssekretär" i utrikesdepartementet (dvs. "statssekreterare" på svenska), november 1916–augusti 1917 utrikesminister.

ZIMMERWALD. En schweizisk by i kantonen Bern. 5-8 september 1915 hölls här den första socialistiska internationlistkonferensen där den kautskianska majoriteten manade arbetarklassen att kämpa för fred. "Zimmerwaldvänstern" som samlades kring Lenin (Zinovjev, Radek och de svenska, tyska och holländska delegaterna) kom med betydligt radikalare uppmaningar om inbördeskrig till arbetarna.

ZINOVJEV, Grigorij – se författarens personregister.

ZWINGLI, Huldreich (1484-1531). Schweizisk humanist. Radikal kyrkoreformator, verkade i Zürich vid början av femtonhundratalet.